326

REVISTA DE ETNOGRAFIE ȘI FOLCLOR

Tomul 37

2

1992

EDITURA ACADEMIEI ROMÂNE

Inv. 10130

https://biblioteca-digitala.ro

COLEGIUL DE REDACȚIE

Director:

Acad. prof. ZOE DUMITRESCU BUȘULENGA

Redactor-șef:

ALEXANDRU DOBRE

Membri:

Prof. ALEXANDRU BALACI, membru corespondent al Academiei Române; TIBERIU ALEXANDRU; STANCA CIOBANU; ION H. CIUBOTARU; NICOLAE CONSTANTINESCU; CONSTANTIN COSTEA; ION CUCEU; IORDAN DATCU; GABRIEL GHEORGHE; ION GHINOIU; SABINA ISPAS (secretar responsabil de redacție); MARIN MARIAN; ILIE MOISE; I. OPRIȘAN; MIHAIL M. ROBEA; BORIS ZDERCIUC.

În țară vă puteți abona prin intermediul birourilor de poștă.

Toate comenzile externe pentru revistele apărute la Editura Academiei Române se vor adresa la ORION SRL, Splaiul Independenței 202A, București 6, România PO BOX 74—19 București. Tx 11939 CBTxR. Fax (400) 424169

Manuscrisele, cărțile și revistele pentru schimb, precum și orice corespondență se vor trimite pe adresa colegiului de redacție al „Revistei de etnografie și folclor".

La „Revue d'etnographie et de folklore" paraît 6 fois par an. Toute commande de l'étranger pour les revues parues aux Editions de l'Académie Roumaine sera adressée à ORION SRL, Splaiul Independenței 202A, București 6, România PO BOX 74—19 București. Tx 11939 CBTxR. Fax (400) 424169

En Roumanie vous pouvez vous abonner par les bureaux de poste.

APARE DE 6 ORI PE AN

ADRESA REDACȚIEI
București
7102 Calea Victoriei 125

https://biblioteca-digitala.ro

326

REVISTA DE ETNOGRAFIE ŞI FOLCLOR

Tomul 37 — 1992 — Nr. 2

SUMAR

EDITORIAL

ALEXANDRU DOBRE, *Enciclopedia României* 97

STUDII

Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, membru al Academiei Române, *Teme creştine în folclorul românesc* (I) 103
GERMINA COMANICI, *O lectură etnologică a riturilor de Anul Nou* 119

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

IORDAN DATCU, *Patruzeci de folclorişti. Pagini de dicţionar* 129

NOTE ŞI DISCUŢII

ALEXANDRU DOBRE, *Dimitrie Gusti la Academia Română* 155
ELENA MAXIM, *Vechimea creşterii viermilor de mătase* 158
SILVIA IOSIPESCU, *Zone de prelucrare primară şi meşteşug al lemnului în Carpaţii Orientali* 162
GHIZELA SULIŢEANU, *Cea de a 30-a Conferinţă a Consiliului Internaţional pentru Muzica Tradiţională* (Schladming, Austria, 23 — 30 iulie, 1989) 165
OFELIA VĂDUVA, *Zilele Etnologiei Europene Comparate* 169

ROMÂNI DE PRETUTINDENI

SERGIU MORARU, *Folclorul — factor de conservare al conştiinţei naţionale* . . 173

RECENZII

MIRCEA ELIADE, **Profetism românesc**: 1. *Itinerariu spiritual, Scrisori către un provincial, Destinul culturii româneşti*; 2. *România în eternitate*, Bucureşti, Editura „Roza vînturilor", 1990 *(Al. Dobre)* 179
SÁMUEL DOMOKOS, *Horele morţilor ale lui Teodor Sava*, Budapesta, Tankönyvkiadó, 1989 *(Iordan Datcu)* 182
ARCHER TAYLOR, *The Proverb and An Index to "The Proverb"*. With an Introduction and Bibliography by WOLFGANG MIEDER, Bern — Frankfurt am Main — New York *(Constantin Negreanu)* 183

REF, tom 37, nr. 2, p. 93—208, Bucureşti, 1992

Institutul BIBLIOTECA de Folclor

Inv. 10130

https://biblioteca-digitala.ro

LAURENCE PICKEN with Rembrandt F. Wolpert, Allan J. Marett, Jonathan Condit, Elisabeth J. Markham and Yoko Mitani, *Music from the Tang Court*, transcribed from the original, unpublished Sino-Japanese manuscripts, together with a survey of relevant historical sources (both Chinese and Japanese), and with editorial comments, by. . ., London, Music Department, Oxford University Press (f.a.) *(Marin Marian)*. . . 186

REVISTA REVISTELOR

ROBERTO TOGNI, *România înfometată se hrănește cu cultură*. Traducere de DOINA CONDREA DERER 189

IN MEMORIAM

Iancu Filipescu, ION CHELCEA (1902 — 1991) 193

Mihail M. Robea, CONSTANTIN C. NEGREANU (1942 — 1991) 197

Mihail M. Robea, *Lista lucrărilor științifice ale lui Constantin Negreanu* . . . 201

https://biblioteca-digitala.ro

REVUE
D'ETHNOGRAPHIE ET DE FOLKLORE

Tome 37 1992 Nº 2

SOMMAIRE

ÉDITORIAL

ALEXANDRU DOBRE, *L'encyclopédie de la Roumanie* 97

ÉTUDES

Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE, membre de l'Académie Roumaine, *Thèmes chrétiens dans le folklore roumain* (I) 103
GERMINA COMANICI, *Une lecture ethnologique des cérémonies (rites) pratiquées à l'occasion du Nouvel An* 119

L'ENCYCLOPÉDIE DE LA ROUMANIE

IORDAN DATCU, *40 folkloristes. Pages de dictionnaire* 129

NOTES ET DISCUSSIONS

ALEXANDRU DOBRE, *Dimitrie Gusti à l'Académie Roumaine* 155
ELENA MAXIM, *L'ancienneté de l'élevage des vers à soie (bombyx)* 158
SILVIA IOSIPESCU, *Zones d'usinage primaire et où l'on façonne le bois dans les Carpates Orientales* 162
GHIZELA SULIȚEANU, *La 30e Conférence du Conseil International pour la Musique Traditionnelle* (Schladming, Autische, les 23 — 30 Juillet, 1989) 165
OFELIA VĂDUVA, *Les journées de l'Ethnologie Européenne Composée* 169

ROUMAINS DE PARTOUT

SERGIU MORARU, *Le folklore — facteur de conservation de la conscience nationale* 173

COMPTES RENDUS

MIRCEA ELIADE, **Profetism românesc:** 1. *Itinerariu spiritual, Scrisori către un provincial, Destinul culturii românești;* 2. *România in eternitate,* București, Editura „Roza vînturilor", 1990 *(Al. Dobre)* 179
SÁMUEL DOMOKOS, *Horele morților ale lui Teodor Sava,* Budapesta, Tankönyvkiadó, 1989 *(Iordan Datcu)* 182
ARCHER TAYLOR, *The Proverb and An Index to "The Proverb".* With an Introduction and Bibliography by WOLFGANG MIEDER, Bern — Frankfurt am Main — New York *(Constantin Negreanu)* 183

REF, tome 37, nº 2, p. 93—208, Bucarest, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

LAURENCE PICKEN with Rembrandt F. Wolpert, Allan J. Marett, Jonathan Comdit, Elisabeth J. Markham and Yoko Mitani, *Music from the Tang Court*, transcribed from the original, unpublished Sino-Japanese manuscripts, together with a survey of relevant historical sources (both Chinese and Japanese), and with editorial comments, by. . . , London, Music Department, Oxford University Press, (f.a.) *(Marin Marian)* . . 186

REVUE DES REVUES

ROBERTO TOGNI, *La Roumanie affamée se nourrit de culture*. Traduction : DOINA CONDREA DERER 189

IN MEMORIAM

Ianeu Filipescu, |ION CHELCEA| (1902 — 1991) 193
Mihail M. Robea, |CONSTANTIN C. NEGREANU| (1942 — 1991) 197
Mihail M. Robea, *Liste des travaux scientifiques de Constantin Negreanu* . . . 201

https://biblioteca-digitala.ro

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

Fiecare naţiune care se respectă îşi întocmeşte un inventar cît mai complet al tuturor valorilor de care dispune în toate domeniile vieţii materiale şi spirituale, din trecut şi în prezent. Capacitatea realizării unui astfel de inventar dă, în cele din urmă, măsura maturizării şi a respectului de sine al poporului respectiv şi a gradului său de civilizaţie. Dar o asemenea operă mai are şi alte rosturi, unele mult mai adînci.

Este încurajator pentru noi să constatăm că o problemă de o asemenea gravitate şi însemnătate a intrat în atenţia şi preocupările cărturarilor români încă de acum un secol şi mai bine. La 1879, la Academia Română, Petre S. Aurelian arăta, în cursul unei dezbateri, că „*nu numai de istoria naţională se simte necesitatea, dar încă şi de noţiuni precise asupra ţării, în toate ramurile ştiinţifice. În adevăr*, atrăgea Aurelian atenţia, *ne lipseşte cu totul o descripţiune completă a solului nostru, a populaţiunilor ce-o ocupă şi a tuturor ramurilor de activitate ale lor. Toate popoarele culte posedă asemenea enciclopedii naţionale, în care oricine, fie pămîntean sau străin, poate lua la orice ocaziune informaţiuni precise despre starea lucrurilor într-o ţară. Acesta este modul cel mai practic de a deschide ochii tuturor asupra unei ţări şi de a înlesni progresul în orice ramură*".

Încheindu-şi pledoaria, Aurelian considera că „*Academia, prin secţiunile ei, ar trebui să întreprindă această lucrare aşa de necesară*".

Ideea lui P. S. Aurelian a fost îmbrăţişată cu interes şi căldură de August Treboniu Laurian, Alexandru Odobescu, Dimitrie Sturdza şi Vasile Maniu. Se constituie chiar şi o comisie — P. S. Aurelian, Al. Odobescu, B. P. Hasdeu — pentru studierea proiectului acestei opere pe care „*Academia Română ar putea-o întreprinde, atît spre propria ei onoare cît şi spre a corespunde pe deplin scopului pentru care este înfiinţată şi necesităţii ce se simte printre noi românii şi în străinătate de cunoştinţe exacte asupra patriei noastre*". [*Analele Academiei*, II, II (1879—1880), p. 9—10, 16—17 şi 258; şedinţele din 13 iulie şi 17 august 1879].

Din păcate, nici acest proiect, ca atît de multe altele, la fel de generoase, nu a trecut de acest stadiu.

După şase decenii, la Academia Română sînt reluate discuţiile în legătură cu acest subiect. Simt această nevoie Liviu Rebreanu şi Ion Simionescu, cărora le aparţine nu numai ideea, dar şi formularea ei. Argumentele aduse ni se par mai mult decît convingătoare pentru a fi luate în seamă. Nu vom proceda, de aceea, la obişnuita metodă a comentariului susţinut de citate, ci vom reproduce pur şi simplu în întregimea sa acest text care, vom constata uşor, se susţine singur.

Iată-l aşadar pe profesorul Ion Simionescu luînd cuvîntul în şedinţa din 26 mai 1941 a Academiei Române şi susţinînd, în numele său şi al

https://biblioteca-digitala.ro

lui Liviu Rebreanu, propunerea ca înaltul așezământ al țării să treacă neîntîrziat la elaborarea și tipărirea lucrării fundamentale ce se dorea a fi Enciclopedia României :

„Cer îngăduința d-voastre, pentru cîteva momente, rugîndu-vă să dați puțină atenție celor ce voiu spune.

Într'una din consfătuirile ce au avut loc pentru redactarea propunerii, amânate de d-voastră, de a se lărgi cadrul secțiilor Academiei, s'a discutat puțin și asupra activității din Instituția noastră. Mi se pare colegul P. Negulescu ca și colegul Gusti, au insistat în deosebi asupra necesității de a da un caracter de îndrumare științifică instituției noastre. Asemenea idee, schițată numai în propunerea ce vi s'a prezentat, a avut darul să deștepte oarecare nedumerire, ceea ce poate a cântărit în rezoluția luată de a se amâna nu cred **sine die**, *modificările propuse.*

În amestecul discuțiilor avute, colegul L. Rebreanu a sugerat, în treacăt, ideea ca Academia Română să păsească la înfăptuirea unei Enciclopedii.

De mult încă asemenea gând îl frământam în minte.

Nu îndrăsneam să-l manifest în fața d-voastre. Găsind un tovarăș, poate vor mai fi și alții, în înțelegere cu el, îmi îngăduiu a-l desfășura abia acum.

O enciclopedie română ne lipsește, ceea ce nu e în favoarea culturii noastre generale. Vecinii toți — nu știu dacă bulgarii intră printre ei — ne-au luat înainte. Nu mai vorbesc despre țările apusene, că nu în toate și întotdeauna ne putem ori trebue să ne comparăm cu ele. După mine o asemenea comparație prea persistentă, ne-a stricat în multe, îndepărtîndu-ne de realitatea evoluției noastre firești.

Încercări modeste s'au făcut. E demn de pomenit lucrarea lui Diaconovici din Ardeal.

Tot așa se cuvine, cred, laudă editurii „Cartea Românească" ; ne-a dat cel dintîi Dicționar enciclopedic român, *cu o factură mai apropiată de a celor străine. Cu greșeli inerente unui început, acest dicționar, după căutarea avută și în străinătate, a umplut un gol, deși* Larousse *cel mic e mai răspîndit în bibliotecile cărturarilor noștri, decât dicționarul român, vânzându-se într'un an, cât cel românesc în trei.*

Din motive pe care nu vreau să le cunosc, nici Academia Română n'a făcut un gest venit de la sine spre a recunoaște fie utilitatea acestui dicționar, fie meritul unei întreprinderi particulare de a fi cheltuit o sumă importantă acoperită abia după 6 ani.

Ar mai fi de pomenit lucrarea intitulată Enciclopedia Română, *apărută în trei frumoase volume, deși factura acelei tipărituri prea puțin aduce cu a unei Enciclopedii. Are însă un deosebit merit, de a se fi ocupat pe larg despre România.*

E vremea ca să avem o Enciclopedie românească.

Inițiativa unei asemenea lucrări n'o poate lua decât Academia Română.

Să lămuresc.

Academia Română a fost înființată cu un scop, bine țărmurit dela început. Ea n'a fost o imitație a celor străine, după cum se prinde și din titulatura ei inițială. Cei cari au creat-o au plecat de la o necesitate națională, de unificare și stabilire a limbii românești, de cunoaștere a trecutului nostru.

https://biblioteca-digitala.ro

În această din urmă direcție, Academia Română și-a îndeplinit cu prisosință scopul. Stă dovadă comoara neprețuită a documentelor, a manuscriselor, a bunei părți din ceea ce reprezintă patrimoniul nostru cultural. Publicarea colecției Hurmuzachi, materialul enorm adunat cu râvnă de predecesorii noștri, au dat putința studiului temeinic al sbuciumatului nostru trecut.

Nu tot pe aceeași cale fericită a fost condusă și dorința dintîi a întemeietorilor. Ortografia românească n'a căpătat încă cristalizarea, care ar fi trebuit să o impună tuturor. Greutăți s'au ivit în cale și pentru înfăptuirea Dicționarului limbii române *care în trei sferturi de veac n-a ajuns la trei sferturi din întocmirea lui finală.*

Din păcate poate mulți dintre noi vor închide ochii fără să-l vadă sfârșit și din cauza evenimentelor neprielnice din anii din urmă, când chiar conducătorul pregătirii materialului necesar, prin noua sa însărcinare, importantă pentru neam, nu va putea să supravegheze cu aceeași migală și sacrificiu, ca până acum, lucrările hotărîtoare. Mă tem că toate piedicile, ivite în drum, vor amâna pentru un timp nehotărît, în orice caz îndelung, ceea ce ar fi însemnat împlinirea unei îndatoriri, luată în atâtea rânduri în chip solemn, a Academiei Române față de cultura națională.

Vremurile s'au schimbat. Pe de o parte Academia Română cuprinde în sânul ei elemente din toate domeniile activității științifice.

Pe de altă parte a devenit ca un imperativ categoric manifestarea noastră națională, integrală pe terenul cultural.

Vremurile cer apariția unei Enciclopedii românești, *drept dovada maturității noastre culturale și un argument hotărîtor asupra locului ce trebue să ni-l fixăm în evoluția culturală universală.*

Se vor putea invoca vorbele lui Creangă : Românului îi e greu să înceapă ceva, că de lăsat lesne să lasă.

Sunt convins, cu toată fermitatea, că o asemenea caracterizare, bună în anumite direcții, nu se va aplica în cazul de față, dacă ne măsurăm cu chibzuială dela început ceea ce ne-am propune să înfăptuim, înlăturînd greșelile experimentărilor de pînă acum.

Înainte de toate nu ar putea fi vorba de o Enciclopedie *prea întinsă, în înțelesul marilor enciclopedii apusene, ci de completarea materialului linguistic cuprins în* Dicționarul Academiei. *Nu ar fi vorba de o înșirare metodică dintr'o* Enciclopedie universală, *care să cuprindă capitolele de știință atât de variate, de fapt de atât de numeroase, din lumea întreagă.*

Ar fi în deajuns să ne restrîngem la un inventar sistematizat a tot ceea ce se referă numai la energia și înfăptuirea neamului nostru. Ar fi să punem la îndemîna românilor, înainte de toate, cunoașterea țării și a destoiniciei neamului, din nenorocire prea puțin cunoscute de ai noștri. Ar fi prin urmare o lucrare din care să răsară ce am săvîrșit în toate domeniile, ca izvor de încredere în valoarea neamului, ca un îndreptar al generațiilor tinere către continuarea activității constructive.

Tărmurindu-ne astfel scopul, adunarea materialului s'ar face fără zăbavă și cu relativă ușurință de cei peste 120 de membri activi și corespondenți, cărora sunt sigur că se vor asocia numeroșii membri de onoare români, precum și dintre tinerii cercetători, cooptați la înfăptuirea Enciclopediei.

https://biblioteca-digitala.ro

Un program strict ar limita materia. O organizație metodică ar ușura adunarea. Ar fi pentru toți o ocupație înviorătoare, mai ales în vremuri atît de puțin favorabile pentru lucrări migăloase de specialitate.

S'ar proceda invers de cum s'a procedat cu Dicționarul. *N'ar fi de tipărit lucrarea pe măsura adunării materialului, ci atunci când el va fi în întregime ordonat, gata pentru tipar.*

S'ar căpăta astfel încrederea cetitorilor, asigurîndu-se apariția regulată a fascicolelor sau a volumelor, a căror întindere n'ar fi arbitrară.

S'ar putea aduce obiecțiunea serioasă că nu ar fi prudent să se angajeze veniturile restrînse ale Academiei pentru tipărirea costisitoare a lucrării.

Sunt însă atât de convins că inerția Statului, când e vorba de cultură, va fi înfrântă prin însemnătatea națională a lucrării și că nu vor lipsi subscriitori dacă vor căpăta încrederea în apariția definitivă în timp relativ scurt, încât nu am nicio teamă că Enciclopedia *nu se va putea tipări fără prea mari cheltuieli din partea Academiei.*

Propunerea cuprinde înfăptuirea unui dar pe care Academia Română trebue să-l facă neamului, în ultimul ei sfert de veac de viață. Dacă nu suntem în măsură, prin subțiimea veniturilor, să promovăm cercetările științifice, în afara publicațiilor lucrărilor care se săvîrșesc dincolo de sfera noastră de acțiune, suntem datori, chiar cu jertfa muncii noastre, să grăbim pe de o parte sfârșirea Dicționarului, *pe de alta să-i aducem completarea prin tipărirea* Enciclopediei.

Încă odată, ea ar însemna dovedirea energiei constructive a neamului nostru, dacă avem deplina încredere că o posedă și că valoarea ei, în sine, nu e mai slabă decît a altor neamuri. s. s. I.Simionescu, Liviu Rebreanu" [*Anale*, LXI (1940—1941), p. 163—166].

Întîmplările războiului mondial au făcut ca și acest proiect să rămînă la stadiul enunțat. Ca și în atîtea alte rînduri Academia a rămas datoare în fața națiunii.

Mai fericită și mai ambițioasă a fost ASTRA — Asociațiunea Transilvană pentru Literatura Română şi Cultura Poporului Român, care, la începutul veacului acestuia, a înzestrat cultura română cu o temeinică enciclopedie. La fel de temeinic întocmită este şi enciclopedia lui Lucian Predescu, din perioada interbelică, sau Dicționarul ilustrat al lui I. A. Candrea și Gh. Adamescu. Sînt lucrări fundamentale, dar devenite rarisime și, firesc, în multe locuri depășite.

Enciclopedia României, în 4 volume și *Micul Dicționar enciclopedic român*, în 3—4 ediții, publicate în deceniile din urmă, sînt singurele noastre lucrări cu acest caracter. Dar despre felul în care au fost întocmite, despre criteriile ce le-au condiționat și despre conținutul lor nu mai e cazul să vorbim. Destul să le subliniem caracterul adesea nociv. De aici, nevoia de a trece degrabă la elaborarea unor lucrări enciclopedice de mai mare sau mai mică anvergură, atît de necesare. Fie și numai argumentele evocate de Aurelian la 1879, ca să nu mai vorbim de cele ale lui Ion Simionescu, ar trebui să convingă.

Problema care se pune acum este următoarea : cine se încumetă la o astfel de lucrare, care nu este nici comodă și nici la îndemîna oricui? Va relua Academia Română, la nivelul cerințelor moderne, proiectul predecesorilor săi din 1879 și 1941? Sau se va proceda, ca și în alte cazuri,

https://biblioteca-digitala.ro

la constituirea unei Societăți pentru Enciclopedia Română? Ori, în sfîrșit, lucrarea va rămîne tot în sarcina Editurii Enciclopedice?

Oricum, cineva trebuie să ia inițiativa și să-și asume această răspundere.

În ceea ce ne privește, vom pune coloanele revistei la dispoziția tuturor acelora care, în domeniul de preocupări specific, va dori să contribuie la împlinirea acestei opere de referință pentru cultura și civilizația românilor.

ALEXANDRU DOBRE

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

TEME CREȘTINE ÎN FOLCLORUL ROMÂNESC

(I)

Pr. Prof. DUMITRU STĂNILOAE
membru al Academiei Române

I. „PE CÎND UMBLA DUMNEZEU PE PĂMÎNT"

Între vechile creații folclorice ale poporului român se află și unele care vorbesc despre umblarea odinioară a lui Dumnezeu printre oameni, împreună cu Sfîntul Petru.

Aceste povestiri nu sunt basme, ci o redare a adevărului evanghelic că Fiul lui Dumnezeu s-a făcut om și a umblat printre oameni însoțit de Sfinții Apostoli. În vreme ce colindele se referă la vîrsta Lui de Prunc și la răstignirea Lui pe cruce, aceste creații se referă la timpul în care a umblat printre oameni. Poporul nu înșiră pe toți cei 12 Apostoli de care era însoțit Hristos, ci îl amintește numai pe cel dintîi pomenit în Evanghelii între ei, pe Petru, pentru a prezenta pe Hristos în relații mai intime cu oamenii. Și, pentru că în Evanghelii nu se dau amănunte concrete despre găzduirea lui Hristos și a Apostolilor în casele oamenilor și despre schimburile de vorbe între El și Apostoli, sau și între El și Apostoli și oamenii care îi primeau sau nu-i primeau să se adăpostească serile, poporul a umplut cu presupuse schimburi de cuvinte și cu comportarea lor, corespunzătoare conținutului învățăturilor Mântuitorului, golurile Evangheliei. Acestea sunt un fel de aplicare la împrejurările concrete ale vieții în care trăiesc ei, a învățăturilor lui Hristos, așa cum fac adeseori și preoții în predicile lor. Căci, nu cunoștea în concret împrejurările locurilor pe unde umbla Hristos.

Pentru credința creștină, Dumnezeu de fapt S-a făcut om real și a umblat pe pămînt. În Vechiul Testament nu se știa de acest fapt. Nici în Islam. În ele se auzea glasul lui Dumnezeu în conștiința oamenilor și în mod deosebit în cea a trimișilor de către El la popor. În religiile panteiste, forțele naturii pot fi doar închipuite ca luând forme umane trecătoare. Dar Dumnezeul creștin al Treimii personale iubitoare are în Sine motivul și puterea ca una dintre cele trei Persoane, și anume Fiul Tatălui, să se facă om real, pentru ca să adune în Sine și pe oameni în iubirea față de Tatăl. Fiul Tatălui se poate face cu adevărat Frate al oamenilor și prin aceasta îi poate face pe aceștia fii după har ai Tatălui ceresc.

E propriu creștinismului că pentru el divinitatea nu e numai esență, ci e o realitate personală deosebită de oameni, dar capabilă de o atenție

REF, tom 37, nr. 2, p. 103—117, București, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

față de oameni. Dar nu e nici o existență monopersonală care neavînd în Sine iubirea interpersonală din veci, nu se poate coborî nici la oameni, ca să fie și om și să rămînă și Dumnezeu în relație cu altă Persoană Dumnezeiască.

Dar, făcându-se om real, una din cele trei Persoane dumnezeești, a trebuit să vorbească unor oameni; n-a putut viețui în singurătate. S-ar fi făcut, în acest caz, om degeaba. Pe de altă parte, a trebuit să fie trăit de oamenii cu care a intrat în legătură și ca Dumnezeu. Căci altfel iarăși s-ar fi făcut om degeaba. Astfel Dumnezeu era om, de aceea putea fi însoțit de oameni; dar în același timp se deosebea de oamenii ce-L însoțeau. Pe lîngă aceea, făcîndu-Se om real, Dumnezeu n-a putut rămîne om în toate timpurile. S-ar fi arătat în aceasta că nu e om real, iar pe de altă parte n-ar fi avut prilejul să primească moartea ca să o învingă prin înviere și oamenii n-ar fi avut, din faptul că s-a făcut om, nici un folos.

Deci expresia „pe cînd umbla Dumnezeu pe pămînt", indică acel timp din istorie în care Dumnezeu a umblat pe pămînt ca om, nefiind egală expresia: „a fost odată ca niciodată", a basmelor, care indică ceva ce se întîmplă totdeauna, dar niciodată în mod exact, așa cum se spune în basme.

Dar și afirmația că Dumnezeu umbla pe pămînt ca om însoțit de o persoană distinctă de care se știe din documentele evanghelice că a trăit în timpul cît umbla Dumnezeu întrupat pe pămînt și era primul dintre cei 12 Apostoli care-L însoțea, nu indiferent care om, arată că e vorba de Hristos care a trăit ca om real într-un anumit răstimp al istoriei.

Dar pentru ce umbla Dumnezeu cel făcut om printre oameni însoțit permanent de un grup de Apostoli, iar în povestirile românești de cel dintîi dintre ei, de Sfîntul Petru? De ce nu umbla printre ei fără un însoțitor, sau fără însoțitori permanenți? În aceasta se arată iarăși că nu e vorba de o umblare în orice timp a lui Dumnezeu printre oameni, în sens metaforic. Fiul lui Dumnezeu a fost om real, știa că nu va rămîne ca om văzut totdeauna printre oameni. Și intrînd în contacte fugitive cu unii dintre oameni știa că aceștia nu vor putea să-și însușească toată învățătura Lui, nici dovezile hotărîtoare că El e Dumnezeu cel întrupat. De asemenea nu s-ar fi putut arăta tuturor ca înviat, odată ce cei mai mulți ar fi uitat de chipul Lui.

Trebuia să-și apropie în mod deosebit cîțiva oameni care să-și însușească toată învățătura Lui și să cunoască toate dovezile dumnezeirii Lui, ca ei să le predea la rîndul lor nu numai tuturor prin întîlniri trecătoare, ci și unor persoane apropiate lor în mod permanent. Pe aceasta se bazează necesitatea unei ierarhii și preoțimea de succesiune apostolică în Biserică. O divinitate de esență panteistă, permanent prezentă în oamenii mai apți de trăirea ei, n-are nevoie de o asemenea apostolicitate a ierarhiei și învățăturii ei despre ea. Numai un Dumnezeu transcendent lumii, dar arătat ca om în lume, într-un unic moment prin întruparea ca om deosebit de orice om, are nevoie de o asemenea apostolicitate.

Dar Petru fiind numai om, nu și Dumnezeu, deși știe mai bine ca alți oameni de gîndurile lui Dumnezeu cel întrupat despre el, nu e prezentat ca ferit de greșeli. Dumnezeu pe care-l însoțește îi arată adeseori greșala judecăților lui. El nu e infailibil. Se presupune în aceasta că el

https://biblioteca-digitala.ro

numai împreună cu alţi Apostoli şi-a însuşit toată învăţătura lui Hristos şi aceştia, numai împreună şi ajutaţi în mod nevăzut de Hristos prin Duhul Sfînt, vor putea menţine şi preda lumii toată învăţătura cea dreaptă a Lui.

Astfel povestirile româneşti îl prezintă pe Petru ca propunînd adesea lui Dumnezeu acte pe care Dumnezeu i le arată că nu sunt spre binele oamenilor. Poporul vede esenţa învăţăturii lui Hristos în bunătatea arătată îndeosebi în grija miloasă de cei săraci. Această grijă le-o dă şi Apostolilor şi următorilor acestora (*Mt. 25, 32—46*). Aceasta îl arată pe Dumnezeu ca bun, dar şi ca pe Cel ce este în dezacord cu cei egoişti. Ca urmare, bogatul egoist va merge în suferinţa veşnică a iadului.

Astfel se arată în aceste povestiri faptul că în general Hristos nu a fost primit de bogaţi, cum n-a fost primită nici Maica Domnului cînd avea să-L nască pe Hristos. De fapt Dumnezeu cel întrupat a fost primit de săraci, nu de cărturarii şi fariseii stăpînitori. De aceea, Mîntuitorul a spus că mai greu va intra bogatul în Împărăţia lui Dumnezeu, decît cămila prin urechea acului *(Mt. 19, 24)*. Sufletul e mai de preţ decît toate bogăţiile lumii *(Mt. 16, 26 ; 19,20 ; 10, 28—30)* şi e ţinut viu prin iubirea lui Dumnezeu şi prin bunătatea faţă de semeni. Sufletul e viu cînd nu se lasă împiedicat în comunicarea cu Dumnezeu şi cu semenii săi de alipirea la bunurile materiale. Uman e cel ce pune relaţia iubitoare şi miloasă cu oamenii mai presus de alipirea la cele materiale. Aşa înţelege poporul român „omenia", atenţia la alţii, arătată în ospitalitate, în ajutorarea celor lipsiţi, în mila faţă de ei, nu în grija de bunăstarea, de dezvoltarea proprie.

Toate acestea se reflectă într-un colind din Transilvania, unde poporul român a suferit în mod deosebit de disprețul bogaţilor, al „gazdelor", ţinut de „domni" (de grofi), în stare de iobăgie săracă (care totuşi nu era una cu robia). În colinda „Coborît-a coborît", se spune : *„Coborît-a coborît / Dumnezeu pe acest pămînt / Ca să vadă / Şi să creadă / Ce fac domnii cu iobagii / Şi gazdele cu săracii. / Se luară / Se dusără / La mijlocul satului / La casa bogatului / — Bună sara, bogaţi mari! / Bună sara! Bună cina!/ — Bună cina, nu-i de voi, / Că-i de bogaţi ca şi noi! / Se luară / Se duseră, / La capătul satului, / La casa săracului / — Bună sara! Bună cina!/ — Bună cina. Nu-i de-ajuns. / Da, cu împrumut vom lua / Şi cu toţii vom cina. / Se luară / Se duseră / În vîrful dealului. / — Vezi, tu, Petre, ce văz eu? / La mijlocul satului, / La casa bogatului / Arde-n para focului / La capătul săracului / În muntele Domnului.*

În rolul de însoţitor, acordat de poporul român lui Petru, nu se vede infailibilitatea acestuia, ci mai degrabă funcţia celui ce e numit om „de-a demonstra, fie prin contrast, fie prin cele ce i le spune Dumnezeu, bunătatea şi înţelepciunea dumnezeească".

Astfel, cînd nu sunt primiţi şi ospătaţi de cei bogaţi, Petru ar vrea ca Dumnezeu să-i pedepsească imediat. „Dumnezeu însă nu ascultă de el, ci mai tîrziu îi spune lui Petru să privească de pe o punte în adînc" (Th. Fecioru, *Poporul român şi fenomenul religios*. Bucureşti 1939, p. 199—200). În aceasta se arată că Dumnezeu l-a pedepsit pe bogat numai după ce i-a mai dat răgaz să se pocăiască, dar bogatul nu s-a folosit de acel răgaz şi astfel pedeapsa dumnezeiască s-a arătat deplin justificată, bunătatea Lui neaflînd în toată viaţa bogatului un suflet primitor al ei. Iubirea de oameni a lui Dumnezeu se arată nu numai în smerenia de-a se face om, ci şi în răb-

https://biblioteca-digitala.ro

darea Lui mai mare ca a oamenilor, față de oameni, oricît de mici sînt ei față de atotputernicul Dumnezeu.

În altă povestire, Petru, înduioșat de viața unui om sărac, ce se necăjea purtînd lemne cu spinarea, cere lui Dumnezeu să-i dea putința să-și cumpere car și boi. Dumnezeu știa că acel om nu merită ajutorul Lui, dar împlinește totuși rugămintea lui Petru. „Într-o noapte au mas la casa acelui om îmbogățit. Femeia i-a primit cu greu, căci știa că soțul ei este rău. Cînd vine soțul acasă, mustră pe soție că a primit calici în casa lui și Petru mănîncă o bătaie dublă, și pentru el și pentru Dumnezeu, care între timp își mută locul în pat, de la perete în față. Povestiri de acest gen sînt multe. În toate se scoate în evidență ideea că Petru, «fiind simplu om, este neștiutor și greșește în cele ce voește să facă»" (Th. Fecioru, *op. cit.*, p. 200).

Așa, în altă povestire, Petru sfătuește pe Dumnezeu să rămînă peste noapte la o cîrciumă. Dumnezeu nu e de acord, dar la insistența lui Petru rămîne, spre a da o lecție acestuia (lui Petru). Și peste noapte capătă iar o bătaie pentru doi. Alte dăți, Petru este ispitit să bea rachiu pînă se îmbată, ceea ce îi aduce iarăși bătăi (Idem., *op. cit.*, p. 201). Hristos îi învață pe ucenicii Săi și pe oameni în general nu numai prin cuvinte teoretice, ci și prin experiențe practice, arătînd și în aceasta răbdarea Sa, întrucît rabdă împreună cu ei sau chiar mai mult ca ei cele ce le vin din neștiința celor viitoare.

Dumnezeu umblînd pe pămînt ca un călător care obosește, își continuă și-și accentuează chenoza, sau smerenia Lui, din bunătate pentru noi prin multa Sa răbdare. Dar niciodată nu greșește. E o nouă cumpănă între smerenie și înălțime. El vrea prin aceasta să atragă pe oameni de la rău, dar cu blîndețe, cu răbdare.

Dar Dumnezeu se vrea însoțit de Sfîntul Petru, pentru că noi cunoaștem pe Hristos prin Apostoli și prin urmașii lor, care mai și greșesc uneori, dar totdeauna îi slujesc lui Hristos și de multe ori greșesc dintr-o rîvnă care fie că-i socotește pe unii oameni prea buni, fie vrednici de o pedeapsă imediată. Dumnezeu vine aproape de oameni și li se face familiar prin alți oameni, dar rămîne și El om apropiat de ei, așa cum s-a făcut. Prin aceasta le este apropiat Apostolilor și urmașilor lor, iar prin Apostoli li se face și celorlalți oameni mai apropiat. Pe Petru, care mai greșește uneori, îl simt oamenii mai aproape de ei. Dar legătura deosebită a lui Petru cu Dumnezeu însuși, li-l face oamenilor și pe Dumnezeu mai apropiat. Dacă le-ar veni aproape Dumnezeu ca un om fără răbdare și oarecum atotștiutor, oamenii l-ar simți mai greu accesibil stăpîniți mereu de teama că nu se vor putea mîntui, neputînd intra într-o familiaritate cu Dumnezeu. Dar prin Petru, care e familiar lui Dumnezeu, deși mai greșește și el, văd și pentru ei posibilitatea de-a se apropia de Dumnezeu. Umblînd însoțit de Sfîntul Petru, Dumnezeu coboară pe o nouă treaptă în umanizarea Lui.

Menționăm aci și două creații folclorice deosebite ale poporului român, în care se vorbește în mod figurat de jertfa lui Hristos și de parabola nunții Fiului de Împărat din Evanghelie. De jertfa lui Hristos, a lui Manole se vorbește în „Legenda mănăstirii Argeș". Emanuel e aici Manole, iar soția zidită în peretele Bisericii, e trupul său jertfit (în grecește feminin) la

https://biblioteca-digitala.ro

temelia ei. Dar în această legendă, tema din Evanghelie a căpătat un potenţial emotiv şi intim.

În „Mioriţa", ciobanul, care are oi mai frumoase decît Fariseii şi Pilat, este Hristos, iar mireasa Lui („o mîndră mireasă, a lumii crăiasă") este sufletul omenesc, în grecește de asemenea feminin. Şi sufletul unit cu Hristos vede toată natura participînd la bucuria lui.

II. CONTRIBUŢIA OMULUI LA MÎNTUIREA SA PRIN RESPONSABILITATEA ŞI CUVÎNTUL CREATOR DE COMUNIUNE

1. ARMONIE, RAŢIUNE ŞI RESPONSABILITATE

Lumea este în folclorul românesc un tot armonic şi în aceasta se arată calitatea ei de bună. Armonia aceasta trebuie să fie şi între oameni şi între ei şi lume. Faptul acesta îl vede poporul român în mod deosebit de accentuat prin simţul lui pentru echilibru, egal cu armonia.

Dar armonia între elementele lumii arată o articulare între raţiunile tuturor într-o unică raţionalitate complexă. Raţiunea sau structura nici unui lucru nu poate fi cugetată ca singulară, ca închisă în ea însăşi. De raţiunea lui ţine faptul de-a fi apărut într-un loc şi într-un timp anumit în relaţie cu celelalte lucruri. De raţiunea fiecărui lucru ţine relaţia lui cu raţiunile altora.

Cu atît mai puţin sunt închise persoanele în specificul lor, în singurătatea lor. Fiecare persoană apare în cadrul unei familii, al unei localităţi, al unui neam, într-un anumit moment al istoriei, care toate îi impun alte slujiri, care nu se împlinesc de la sine, ca ale animalelor, ci prin libertatea ei. Aceste slujiri sînt impuse ca „îndatoriri", ceea ce înseamnă pe de o parte că i se impun de ambianţa în care trăeşte, pe de alta ele sunt apeluri la libertatea lui. Fiecare persoană omenească trăieşte ceea ce are de făcut atît ca impus de împrejurări şi de însuşirile ei, cît şi ca apel la conştiinţa ei. Însuşirile persoanei şi împrejurările în care e adusă pe lume îi cer o contribuţie proprie la promovarea armoniei între oameni şi între ei şi natură, sau chiar între datele naturii, dar ea poate refuza această contribuţie, sau poate contribui mai departe la promovarea unei dezarmonii între oameni şi între ei şi natură, sau între forţele naturii.

Acest simţ al armoniei naturii şi al legăturii intime între natură şi oameni este exprimat de poporul nostru în cîntece şi doine precum : „*Mi-e dor de munţi, de Caraimanul / Pe veci acoperit de nor / De murmur tainic de izvor / Mi-e dor de freamăt lin de brazi / Mi-e dor de tine azi. / Mi-e dor de toaca din vecernii / Şi de tălăngi, de verde plai, / De mîndrul port, de dulce grai / De jalnic fluier de păstor / Mi-e dor de tine, dor.*

În ultimele texte se exprimă armonia specială pe care o vede poporul nostru între toate formele şi conţinuturile de viaţă, artistice, religioase, datini şi natură în care nu vede numai o ordine fizică, ci şi o taină mai presus de ea, dar imprimată în ea, şi devenită lui familiară.

Fiecare are o responsabilitate pentru armonia între oameni şi între ei şi natură. Şi raţiunea aceasta a persoanei o ajută să cunoască în ce constă rolul ei. Raţiunea o ajută să-i cunoască structura ei specifică şi raţiunile sau structurile celor din jurul ei, oameni şi lucruri. Şi cum acestea nu sînt închise în mod separat în ele, aşa nu e închisă în ea însăşi nici raţiunea sau structura persoanei sale, sau raţiunea sa cunoscătoare.

https://biblioteca-digitala.ro

Dacă o persoană nu folosește rațiunea sa cunoscătoare pentru promovarea contribuției pozitive pe care o poate da ea armoniei dintre rațiunea sau structura sa și rațiunile sau structurile specifice ale celorlalte persoane și rațiunile lucrurilor, ea nu-și împlinește responsabilitatea, lucrînd împotriva propriei rațiuni și raționalității universale.

Libertatea persoanei face posibilă atît promovarea armoniei, cît și a disarmoniei, sau atît a binelui, cît și a răului, fără ca ultima să însemne desființarea existenței, ci numai întreținerea unei suferințe în ea. Așa cum nu creatura liberă a dat realitate existenței, așa ea nu o poate nici desființa. Chiar și în această neputință a libertății rău folosite, sau a răului adus de ea și întreținut de ea, de a desființa existența, se arată că nu cei ce folosesc rău libertatea au dat ființă existenței.

Dar prin dezordinea pe care o promovează în cele din afara lui, omul produce și în sine o dezordine și o suferință. Sau dezordinea din sine e cauza dezordinei pe care o produce în afară. Unele femei românce, spun : „*Viața ne-o dă Dumnezeu, dar ce facem noi cu ea? Viața mai e și după inima noastră*". Sau : „*Cînd vine necazul peste om, zice că așa i-a fost dat de Dumnezeu. Dar omul nu răspunde?*" Sau : „*La animale lucrurile vin numai din afară. Dar la om mai vin și din lăuntru, că vezi, el are judecată și credință. La om stă altfel socoteala. El are cuget și răspunde*". Sau : „*Viața omului nu merge oricum. Fiecare are soarta lui. Dar binele și răul nu vin numai din soartă, din ce ne este dat, ci și din cuget; ele pot veni din dreapta judecată, sau din greșeala omului*" (Ernest Bernea, *Cadre ale gîndirii populare românești*, p. 171—172).

Răspunderea ce-o are omul, îi dă o mare putere de a-și modela viața în mod liber. Dar ea e și o dovadă că nu el îi dă existența în sine. În responsabilitate se arată și libertatea lui, dar și relația în care e pus ca un for absolut pentru el. Omul răspunde în fața lui Dumnezeu însuși. În aceasta stă și onoarea lui și neputința de a-și avea liniștea și fericirea în sine. El e legat prin răspundere de Dumnezeu, arătînd în aceasta că nu el s-a creat ; dar ea implică și libertatea lui.

Însă importanța absolută a răspunderii se arată și în faptul că conștiința omului îi spune că urmările ascultării sau neascultării de ea vor dura veșnic. Dacă omul n-ar avea această conștiință, răspunderea n-ar avea atîta putere asupra lui.

Răspunderea îi impune omului prin aceasta în grad de maximă intensitate datoria de-a lucra într-un mod corespunzător ei. Ea nu-și are forța ei decît din faptul că de împlinirea ei depinde fericirea veșnică a omului. Ea implică de aceea în sine caracterul liber și activ al omului. Fără conștiința veșniciei și a faptului că veșnicia fericită, sau nefericită, depinde de împlinirea sau neîmplinirea răspunderii, omul ar fi o ființă pasivă, o ființă care nu poate contribui cu nimic la realizarea lui, că omul e numai o ființă adusă la existență de o putere superioară, nu una care e chemată să se realizeze și ea. S-ar arăta din nou ca o ființă lipsită de onoare, de valoare, o ființă nechemată să colaboreze cu Creatorul la realizarea sa. Dar Hristos a spus ; „Împărăția lui Dumnezeu se ia cu sila" *(Mt. 11, 12)*. Dumnezeu se vrea „silit" de stăruința omului, pentru ca omul să se întărească în iubirea Lui prin stăruință. Dar El ne dă puterea să-L silim. Nu există o explicare mai clară a acestui cuvînt, decît următoarea declarație a unui țăran român : „*Oamenii vor să meargă la rai; dar ce rai e pentru cei răi și*

https://biblioteca-digitala.ro

leneși? Raiul e în sulfetul tău și în cugetul tău și în fapta ta. Lucră cu credința în buna rînduială, că numai așa capeți raiul. Soarta mai e și cum și-o face omul" (Ernest Bernea, *op. cit.* p. 172). Răul și binele vin din libertatea omului, mișcată de cugetul lui, de felul pe care vrea să-l dea relației sale cu oamenii, cu lumea, de faptul că vrea să recunoască sau nu pe Dumnezeu ca Creator al lumii, deci ca Făcător al existenței și al ordinei ei. Libertatea nu iese ea însăși din nimic, (cum pare a zice N. Berdiaev), ci e o însușire a ființei umane, prin care aceasta, ipostasiată într-o persoană, se poate ține în armonie cu ea însăși ipostasiată în persoana respectivă și în altele, sau nu. Și cînd alege răul, ea se afirmă pe sine, dar se afirmă contrar relației armonioase cu realizarea sa în alte persoane, fapt contrar ei însăși. Întrucît se afirmă, arată că existența ei este mai tare ca ea, că nu ea și-a dat-o. Dar întrucît se afirmă contrară existenței ei în alte persoane, face să sufere existența sa. Vrînd să se afirme superioară ipostasierii ei în alte persoane în relația cu acelea, chiar prin aceasta arată că nu se poate dispensa de acele ipostasuri ale ei.

Și numai rămînînd în armonie cu celelalte ipostasuri ale ei, rămîne în armonie cu toate și le cunoaște venind de la Rațiunea creatoare, sau de la Cuvîntul dumnezeesc. Căci prin aceasta își trăiește unitatea cu toți și cu toate în Cuvîntul dumnezeesc, sau se simte în Rațiunea de la care își au existența toți și toate. Și prin aceasta Îl simt toți pe Dumnezeu ca Dătător de viață și Împărat comun și aceasta întărește din nou comuniunea tuturor în El, ceea ce dă fiecăruia marea bucurie de-a nu fi singur. O spune aceasta un „cîntec de stea" : *Hai, cu toții împreună / Să ne facem voie bună./Să ne bucurăm de Domnul/Și să strigăm cu tot omul./ Căci marea cu valuri-nalte / De-a lui mînă sînt lucrate, / De El sînt făcuți și munții, / Dealuri mari și mai mărunții. / El a făcut tot pămîntul, / Numai singur cu Cuvîntul. / Și nouă ne este Domnul / Și Împărat peste tot omul /* (Gh. Cucu, *200 colinde populare românești*, București, 1936, p. 227).

Dar acest Împărat comun le cere ascultare și față de EL trăiește fiecare o responsabilitate pentru toți și pentru toate.

Fiecare e chemat astfel să-și pună în acord rațiunea nu numai cu toți și cu toate, ci și cu Rațiunea supremă, de la care vin toate. Dar aceasta dă totodată rațiunii fiecăruia capacitatea și impulsul de-a se lărgi și adînci la nesfîrșit pentru a găsi acordul ei cu rațiunile tuturor și cu Rațiunea supremă în care își au originea și acordul toate.

Astfel, rațiunea nu e o funcție pur teoretică, nici limitată la aflarea unor legi ale proceselor materiale și biologice care se repetă, ci e însuflețită de trebuința de a-și extinde cunoașterea la toate situațiile și necesitățile spirituale și materiale ale oamenilor pentru a-și manifesta armonia cu semenii săi în toate, dar și la adîncimea nesfîrșită a Cuvîntului dumnezeesc și la complexitatea voii Lui pentru a-și împlini răspunderea adevărată față de El pentru toate.

Numai deslegarea rațiunii de răspunderea care-i este imprimată a făcut pe mulți oameni să caute să justifice orice acțiune egoistă și orgolioasă prin ea însăși, sau să o socotească avînd numai o funcție teoretică. Rațiunea nu trebuie să fie desfăcută de datoria de a afla ce e bine de făcut pentru semenii săi, de datoria de a-i ajuta, de mila față de cei aflați în greutăți și necazuri, de iubirea față de ei. Rațiunea nu se poate opri la voința de-a cunoaște simplu pe toți și toate, ci trebuie să caute și de-a pune pe om

https://biblioteca-digitala.ro

în acord cu toţi şi cu toate, din răspunderea faţă de Raţiunea supremă care le-a creat şi le susţine pe toate, care n-a rămas nici ea la o funcţie pur teoretică. În trebuinţa persoanei de-a se pune de acord cu toţi şi cu toate e implicată trebuinţa de a-şi regăsi unitatea cu toţi şi cu toate în Raţiunea în care se afla ca într-o origine unitară a tuturor şi care vrea ca şi ea să contribuie la voinţa Ei de-a se menţine toate în unitate. Iar în aceasta se arată răspunderea ce e legată de fiecare, raţiunea personală pentru promovarea armoniei între toate.

Raţiunea personală e mijlocul prin care se promovează armonia între toate şi Raţiunea supremă. În aceasta stă răspunderea cu care este legată.

2. CUVÎNT ŞI RESPONSABILITATE

Dar răspunderea aceasta faţă de Raţiunea supremă, sau faţă de Dumnezeu Cuvîntul, nu se rezumă numai la judecăţi şi la fapte, ci se împlineşte şi prin cuvînt. Căci judecata rămîne închisă în individ fără cuvînt, iar fapta trebuie explicată şi promovată prin cuvînt. Cuvîntul e baza faptelor. Răspunderea pentru toţi şi toate în faţa Raţiunii creatoare şi susţinătoare a tuturor, cu colaborarea semenilor, manifestată prin fapte, îşi are baza în cuvînt ,care e modul cel mai clar al relaţiei omului cu Dumnezeu Cuvîntul şi cu semenii săi. Nu poate fi faptă conştientă fără cuvinte, şi aceasta se explică prin faptul că Cuvîntul a stat chiar la baza faptei creatoare a lumii. Numai mişcările animalelor n-au la baza lor cuvîntul, pentru că n-au la baza lor cugetarea.

Dar dacă fapta persoanei singulare asupra naturii din afară, deşi are la baza ei cugetarea, nu trebuie să se exprime în cuvînt, faptele comune, sau în acord cu alte persoane asupra naturii, sau faptele ce şi le fac unele persoane altora, au la baza lor o cugetare exprimată în cuvînt. Ele îşi comunică mai întîi ceea ce au să facă în comun asupra naturii, sau unele altora. Faptele acestea sînt cuvinte concretizate. Şi cuvinte prin care se exprimă acordul între persoane. Cuvintele nu sînt ale persoanei în izolare. Cuvintele arată persoanele ca neputînd exista şi neputînd lucra şi neputîndu-se dezvolta în izolare. Cuvintele au rostul să actualizeze acordul, armonia, unitatea la care sînt chemate persoanele, pentru care sînt făcute. Prin cuvinte, persoanele arată că trebuie să se întrebe şi să-şi răspundă, ca să poată lucra împreună spre ajutor reciproc, ca să-şi manifeste răspunderea în sens reciproc, să promoveze armonia dintre ele.

Acordul pe care sînt chemate să-l actualizeze între ele, pentru o acţiune comună asupra naturii, conform naturii, nu înseamnă că persoanele nu trebuie să aducă înţelegeri proprii ale celor ce au de făcut, sau înţelegeri prin care îşi corectează opiniile exprimate. Important este ca persoanele să nu ţină la impunerea exclusivă a înţelegerii proprii, ci să caute o întregire între înţelegerile lor. Prin aceasta se îmbogăţesc unele pe altele în înţelegerea lor.

Dar cuvintele nu sunt numai pentru fapte comune imediate. Ele sînt şi comunicări ale atenţiei, ale preţuirii ce şi-o acordă persoanele reciproc. Prin cuvinte se comunică persoanele unele altora, fără să se confunde. Prin cuvinte arată că au nevoie una de alta. Arată că una e viaţa celeilalte. O persoană căreia nu-i vorbeşte nici o altă persoană suferă de chinul singurătăţii, de o moarte vie, de o moarte trăită. În aceasta se arată trebuinţa

https://biblioteca-digitala.ro

fiecărei persoane de iubirea celeilalte, ca de un sprijin al existenței ei. Prin cuvinte, persoanele își manifestă și răspunderea uneia pentru alta, odată cu trebuința uneia de răspunderea alteia pentru viața ei. Toate cuvintele sunt astfel răspunsuri și cereri de răspunsuri între persoane. Chiar întrebarea adresată de o persoană alteia, arată răspunderea ei, sau necesitatea răspunderii ei pentru afirmarea valorii celeilalte prin răspunsul ce i-l cere, ca să nu mai vorbim de obligația ce-o simte fiecare de a răspunde celeilalte, recunoscînd și prin aceasta puterea exercitată de aceea asupra sa.

Dar întrebarea și răspunsul ce și-l dau persoanele constau în mod esențial în cererea iubirii și dăruirea iubirii între ele. Ele nu pot avea o existență fericită, plenară, fără iubirea între ele. Și funcția principală a cuvîntului e de a-și dărui reciproc viața, de a o întări cînd suferă, prin iubire. Am văzut în basme că fata prefăcută în broască revine la calitatea de fată prin cuvîntul de iubire ce i-l arată un flăcău sau că o zînă renunță la „puterea ei măiastră", de aparentă stăpînire asupra oamenilor, cînd un flăcău îi spune că vrea să o ia de soție.

În cuvînt, răspunderea se manifestă legată de iubire și viceversa. Cuvîntul de iubire e persoana însăși în actul de dăruire a sa alteia, sau în necesitatea de dăruire, căci numai aceasta deschide poarta altei persoane, sau o actualizează și pe aceea ca persoană cuvîntătoare sau dăruitoare.

Cuvînt, răspundere, iubire, se țin împreună. Ele sînt persoana în relația activă cu altă persoană. Ele arată persoanele unite într-o mișcare a uneia spre alta, în necesitatea unirii lor neconfundate.

Mai concret spus, cuvîntul unei persoane aduce putere alteia. El e menit să aducă putere pozitivă prin comunicarea ce o creează, dar poate aduce și o stare de depresiune, de durere, de slăbire, prin dușmănia sau gîndul rău ce-i animă cuvîntul. Ernest Bernea explică, de aceea, folosirea cuvîntului și în ritul religios și în practicile magice : „Fie că e un farmec de dragoste, un act de însănătoșire sau rodnicie, fie că e o rugăciune, sau formulă magică, cuvîntul, formă de expresie rituală, spune și stabilește noi raporturi, transformă și creează noi calități" *(Op. cit,.* p. 258).

Poporul român experiază în mod deosebit puterea cuvîntului, pentru că îl folosește, sau fiindcă se folosește foarte mult de el, și anume ca de un mijloc de reală comunicare. Cuvîntul celuilalt îmi este atît de necesar, că dacă nu mi-l spune, simpla prezență a lui îmi face locul de lîngă el „urît". *„Urîtul din ce-i făcut? Din omul care-i tăcut"*.

Dăm din cartea lui Bernea cîteva declarații ale unor oameni din popor despre puterea cuvîntului. O țărancă vede întîi puterea cuvîntului în înțelesul lui. Iar înțelesul vine la cugetarea celui ce-l aude, aducîndu-i o lumină și un îndemn la un lucru bun sau rău, sau o aprobare a acestuia : *„Cuvîntul are așa o putere, că nu e numai un sunet, ci are și un înțeles, și înțelesul acesta e puterea din cuvînt"*.

Dar puterea cuvîntului se accentuează, pentru că în ea se pune și o simțire de simpatie, sau de dușmănie, care-l afectează pe cel căruia i se adresează. Prin cuvînt se comunică înțelesuri unite aproape totdeauna cu sentimente, care leagă și mai mult pe oameni fie prin simpatie, fie prin antipatie. Cuvîntul arată că oamenii sunt legați într-un fel sau altul chiar înainte de-a și-o spune. E legătura armonioasă și dezarmonioasă, căci componentele existenței nu se pot desface total, ci rămîn legate chiar în dezarmonii. Pentru că altfel lumea ar înceta să mai existe. *„Cuvîntul are și el putere, că*

https://biblioteca-digitala.ro

nu numai pumnul are putere. Vezi, de-ți spune cineva o vorbă de ocară, de ce te superi? Dacă ar fi ca aerul, s-ar duce. Dar vezi, rămîne ceva și nu-ți convine". Cuvîntul se imprimă în cugetul altuia mai mult decît o lovitură în trupul lui. Purtăm cuvintele altora în noi cît vom fi. Le vom purta în veci-nicie, pentru că celălalt are o importanță veșnică pentru noi. Nu-l putem uita, de ne-a spus ceva bun, sau ceva rău. Și nu rămîne numai în cuvîntul detașat de persoana care l-a spus, ci rămîne ca unul care rănește, sau mîngîie, el însuși într-un fel de prezență în cel căruia i l-a spus.

Simt, de cîte ori îmi amintesc cuvintele cuiva, persoana aceluia lîngă mine, spunîndu-mi acel cuvînt. Nu rămîne niciodată golit, neștiutor și ne-influențat de persoanele care mi-au vorbit. Purtăm fiecare în noi toate per-soanele ce ne-au vorbit. Vor exista în veci în mine, dar neconfundate cu mine. Dacă am sporit mult în bunătate, pot să uit cuvîntul rău al persoanei care mi l-a spus, dar n-o pot uita pe ea. Rămîn cu zîmbetul iertător adresat ei. Chiar cînd nu vorbesc sonor, vorbesc cu mine despre ceilalți. Nu pot realiza o despărțire totală de persoanele pe care le-am cunoscut, de oamenii cu care am avut de-a face. Cînd tac, meditez cu simțire la ce mi-au spus și la ce am să le spun, sau a-și vrea să le spun, fără să mă hotărăsc totdeauna să le spun ceea ce gîndesc. O tăcere ca reflectare a unui eu total singuratec nu există. Mă cuget totdeauna în relațiile cu ceilalți. Tac, pregătind ce-am să le spun altora sonor. Vorbirea cu alții e condiție pentru cugetarea la vorbele lor în tăcere și tăcerea e pregătire pentru vorbirea sonoră cu alții. „Vremea este a tăcea și vremea este a vorbi" *(Eccles. 3, 7)*. Vorbirea îmi cere tăcerea pentru reflexia la ce-am de vorbit și tăcerea mă pregătește pentru vorbire. Nu mă pot scufunda în misterul existenței, gîndind la eul meu izolat. Mă gîndesc totdeauna legat cu alții, preocupat de alții. Misterul existenței e un mister al comuniunii, un mister comun, dar al unui comun interpersonal, în care persoanele nu sînt anulate, ci fiecare spune ceva propriu alteia și așteaptă o spusă proprie a alteia. Neexistînd individul izolat, nu poate exista nici masa în care indivizii sînt simpli alăturați, fără să aibă fiecare de spus ceva propriu.

Trăiesc pe celălalt, chiar cînd a voit să mă înșele prin cuvînt, să-mi comunice un neadevăr : o minciună, neiubirea lui. Comunicarea rămîne și atunci, dar ca un chin. Lanțul existenței multiple nu se rupe nici atunci, dar verigile își comunică un fluid amar. Persoana altuia mi se comunică și în minciună, dar ca apăsare, ca voință de-a mă stăpîni, trezind o reacție de apărare.

Spune un cuvînt din popor : „*De-i dai omului o palmă, e rău. Dar de-i spui un cuvînt de ocară e și mai rău. Palma îți trece, dar cuvîntul rău nu-ți trece*". Rămîne și lovitura palmei, dar nu ca durere fizică, ci tot ca expresie plasticizată a unui cuvînt.

Pe de altă parte, persoana nu se epuizează niciodată în cuvinte. Nu se socotește niciodată că n-are ce să mai spună aceleiași persoane și nici pe aceea că n-are ce să-i mai spună ea. Fiecare persoană e un șir infinit de expresii finite. Se trăiește și e trăită și ca finită și ca virtualitate infinită. Fiecare se comunică prin cuvînt ca o unitate distinctă de altele, deci de-finită ; dar în același timp ca în veci indefinibilă. Aceasta, pentru că în-țelegerea ei mereu crește și se modifică și simțirile ei mereu se schimbă, în relație cu o realitate nesfîrșită, dar cuvintele ei au totuși în ele identitatea unei persoane distincte în relația ei distinctă cu alte și alte persoane și lucruri,

https://biblioteca-digitala.ro

în iubirea pentru alte şi alte persoane distincte, cărora se comunică, fiind şi ea însetată de comunicarea nesfîrşită a fiecărei persoane distincte. Aceasta, pentru că persoana rămîne mereu nedeplin exprimată, pentru că e mereu persistentă în sine şi de interes pentru mine.

Prin cuvînt se trăieşte atît indisolubila legătură, cît şi neconfundarea persoanelor. Prin cuvînt vreau să cuprind toate şi să le comunic altuia, dar nu le epuizez nici pe ele, nici pe mine, ca dovadă că rămîn toate, că rămîn şi eu şi că rămîne şi cel căruia mă comunic, iar pe de altă parte că sunt legat cu toate şi cu celălalt, avîndu-le împreună. Nu se confundă cu mine cele ce le cunosc şi le comunic şi cel căruia le comunic, dar rămînem uniţi între noi şi cu ele. Nici unitatea nu topeşte în sine diferenţele, nici diferenţele nu rup unitatea tuturor.

Dar unitatea între mine şi celălalt şi unitatea noastră cu ele nu e perfectă, ci tind mereu spre o desăvîrşire, fără să ajungă însă la o contopire între noi şi între noi şi ele.

Această unitate fără contopire trebuie să existe însă undeva în mod desăvîrşit. Ea trebuie să însemne o dependenţă deplină a noastră şi a lor de o existenţă transcendentă pentru a fi aduse de ea la existenţă, avîndu-le în Sine din veci în Ea ca virtualităţi, dar totuşi în forma de gîndire despre ele şi nu numai despre ele, căci aceasta ar însemna mărginire pentru cugetarea Sa, ci despre însăşi fiinţa Sa infinită, care cuprinde virtualităţi de lumi nenumărate. Dar despre lumea pe care o va crea şi a creat-o cugetă într-un mod care dă putinţă şi persoanelor umane aparţinînd ei să vorbească cu Ea. Dar ca să poată fi o comunicare în acea existenţă transcendentă despre ceea ce depinde întru totul de Ea, ca virtualitate ce poate fi creată şi e creată trebuie să fie şi în Ea, mai multe Persoane. Însă unitatea în acele Persoane înseşi, e, pe de altă parte, desăvîşită nu numai prin unitatea de fiinţă, ci şi prin faptul că două din Ele provin din Una, din veci însă în mod deosebit, pentru că şi în Ea fiecare Persoană să se distingă de celelalte. În acea existenţă transcendentă se foloseşte cuvîntul ca gînd, de asemenea în forma de apel şi de răspuns ca între oameni. Şi în ea, o Persoană are iniţiativa dînd şi cerînd iubirea, ca un schimb de cuvinte. Una e Tatăl, alta Fiul. Iar Duhul Sfînt arată desăvîşirea iubirii. Pentru ca să poată realiza o unitate şi cu existenţa creată, dar nu fără voia ei, existenţa transcendentă o face pe aceasta nu numai ca pe o unitate armonioasă în ea însăşi, ci şi obiect inteligibil al convorbirii benevole al persoanelor create între ele şi cu Ea, adică cu Treimea dumnezeiască. Dar şi la baza acestei convorbiri pune iubirea între persoanele create şi între ele şi Treimea creatoare şi susţinătoare a lumii. Dar pentru susţinerea convorbirii dintre persoanele create cu Ea înseşi şi între ele, întrucît ele fiind mărginite, se pot lăsa amăgite să-şi caute creşterea în infinitate în ele înseşi, prin neadmiterea lui Dumnezeu care li se pare că le mărgineşte, a dat legăturii între ele şi între ele şi Ea un caracter de responsabilitate care uneşte în ea libertatea cu necesitatea; necesitatea de-a vorbi cu libertatea de-a vorbi pentru a promova armonia, sau dizarmonia. În convorbirea între ele şi între ele şi Dumnezeu, Creatorul şi Susţinătorul lumii, este adusă la o unitate armonioasă, sau la o dezarmonie tot mai mare şi lumea ca obiect inconştient, dar inteligibil.

Cuvîntul are putere, pentru că cu el a fost înzestrat omul de Dumnezeu, ca să întreţină relaţia vie, dinamică a omului cu omul, pentru că prin cuvînt înaintează împreună în bine sau în rău. Trebuie să-l spunem altuia

https://biblioteca-digitala.ro

și să-l ascultăm de la altul, pentru că numai așa ne mișcăm spiritual. Prin el ne-a legat Dumnezeu între noi, ca să nu fim fiecare singur și nemișcat. Dar legîndu-ne prin cuvînt între noi, ne-a legat și cu El. Cu cît ne este conștiința mai trează, cu atît spunem mai mult cuvîntul nostru altuia și-l ascultăm pe al altuia, simțind porunca lui Dumnezeu, ca prin el să ne îndemnăm, să slujim lui Dumnezeu, ajutîndu-ne unul pe altul, împlinind răspunderea unuia față de altul. O româncă spune : „*Cuvîntul vine de la Dumnezeu și are taina Lui. De n-ar fi așa, de ce am mai avea grai? Am fi așa, ca animalele. Cuvîntul are putere, pentru că e de la Dumnezeu. Pînă nu-i cuvînt, nu-i nimic*" (Ernest Bernea, *op. cit.*, p. 358).

Cuvîntul, fiind un fel de a fi al omului, sau un dar sădit în om de Dumnezeu, deci avînd puterea pe care o are ființa (omenească) umană în trăirea ei de persoanele umane comunicative între ele, poate folosi această putere și spre rău. Căci în cuvînt e persoana însăși în iradierea ei spre alta. De aci suferințele ce le trăiește persoana de pe urma unui cuvînt rău. Și de aci influențările rele, pînă a nu mai putea ieși de sub puterea lor în cuvintele de blestem, de „fermecare". Se transmit prin ele sugestii paralizante pînă a nu mai putea ieși o persoană cu ușurință de sub puterea lor. O româncă spune : „*Eu cred că cuvîntul are putere : el poate aduce rău și poate aduce bine. Altfel, cum s-ar fi făcut blestemul și descîntecul? Dar ura de bine?*" Sau : „*Un descîntec de-l faci, cuvîntul are putere. Așa e și blestemul, care cu vorba lui lovește, în așa fel că omul blestemat gîndește mereu la ce rău a făcut*".

Dar cuvîntul de vrajă, de blestem, are putere numai cînd nu întîlnește în om o credință fermă în Dumnezeu, care e și ea un cuvînt tăcut sau rostit ca rugăciune către Dumnezeu. În orice caz, fermecătoarea nu are putere de nebiruit în sens real. De aceea o țărancă zice : „*Eu nu cred în descîntec : rugăciunea are putere să vindece, nu descîntecul. Cînd te rogi, știi, capeți așa o cunoștință, de faci numai bine, faci ce trebuie. Asta vine tot de la Dumnezeu, că El ne trimite gîndul cel bun*" (Idem, *op. cit.*, p. 259—261).

O putere deosebit de mare are cuvîntul rugăciunii. Am văzut că omul nu poate exista nici un moment fără să vorbească cu gîndul. Chiar cînd nu vorbește sonor. Dacă nu vorbește unui alt om, sau despre un om, trebuie să vorbească lui Dumnezeu. Absolut singur nu poate fi. Și dacă nu vorbește lui Dumnezeu, își arată deficiențele sale în relația cu alții. Dacă vorbește lui Dumnezeu își arată hotărîrea de-a gîndi sau vorbi cu alții, cum se cuvine. Alte dăți vorbim împreună lui Dumnezeu, în rugăciunea comună. Acest cuvînt comun către Dumnezeu ne unește și mai mult întreolaltă.

Pustnicul nu stă cu totul tăcut, ci se roagă lui Dumnezeu de unul singur. Dar în rugăciunea lui vorbește lui Dumnezeu de păcatele sale : „Iartă-mă pe mine, păcătosul". Aceasta înseamnă că nu se prezintă lui Dumnezeu desfăcut cu totul de oameni. Dar el se roagă de obicei și pentru alții. Nu se scufundă nici el în taina puterii lui Dumnezeu cu totul desfăcut de alții. Taina existenței e trăită de poporul român ca popor deosebit de comunicativ, de „social", ca taina luminoasă a iubirii interpersonale, nu ca taină întunecată, informă, nestructurată interpersonal ; e trăită ca taina vieții iubitoare. Ea nu-l îndeamnă la mutenia singurătății, la paralizie spirituală, ci la comunicarea iubitoare. Ea e taină prin prea

https://biblioteca-digitala.ro

multa lumină iradiantă şi receptată de centre personale, nu ca lipsită de acestea.

Cuvîntul către Dumnezeu e cuvînt din credinţă. Omul obţine de aceea de la Dumnezeu putere şi în cuvîntul către oameni, sau în relaţia cu ei, ca o iradiere a puterii dumnezeeşti prin el spre ei. El arată că Dumnezeu voieşte să ne lege între noi prin puterea ce ne-o dă cuvîntului nostru către El, sau cuvîntul pe care îl simţim, că vine de la El. Dumnezeu îşi comunică prin cuvîntul nostru către El şi al Lui către noi, puterea care ne leagă între noi şi pe noi cu El. E un fapt real, nu numai în necesitatea de-a ne vorbi şi asculta despre Dumnezeu. Avem în aceasta dovada ce ne-a dat-o Cuvîntul şi ca să vorbim Lui, cerîndu-I ajutorul şi mulţumindu-I, lăudîndu-L, ca să întărim chiar şi prin aceasta legătura între noi. Şi simţim că El ne ascultă acest fel de cuvinte şi că El ne răspunde cu ajutorul Lui în întărirea acestei legături între noi prin cuvîntul rugăciunii comune. Astfel cuvîntul rugăciunii noastre are putere şi către alţii. O româncă spune : *„În rugăciune, cuvîntul are putere. Dacă crezi în cuvîntul lui Dumnezeu, crezi în bine. Dacă te rogi, te şi foloseşti"* (Idem, *op. cit.*, p. 260). Cuvîntul către Dumnezeu şi răspunsul Lui te întăreşte în binele către alţii.

În voinţa de-a reface şi duce la o treaptă mai înaltă unitatea între Sine şi noi şi între noi înşine prin cuvînt — cu ajutorul lumii inteligibile — însăşi una din Persoanele divine se face şi om pentru a ridica pe oameni la convorbirea şi deci la unirea prin Ea nu numai cu Sine, ci împreună cu Sine şi la convorbirea cu Tatăl, ca mod al iubirii Lui, care răspunde iubirii Tatălui. Fiul şi Cuvîntul, sau Ipostasul-Cuvînt al dumnezeirii, se face şi Fiu şi Ipostas-Cuvînt al umanităţii, pentru a uni toate persoanele umane ca fii şi persoane-cuvinte cu Tatăl şi ca fraţi cu Fiul dumnezeesc şi între ei. Ca Ipostas-Cuvîntător omenesc, Hristos se poate comunica nu numai la nesfîrşit, dar niciodată în toată infinitatea sa oamenilor, ci într-un mod care le dă acestora să trăiască dumnezeirea infinită comunicată de El, dar totuşi într-o experienţă şi bucurie mereu nouă. În comunicarea cu Hristos, oamenii nu trăiesc în modul uman infinitatea dumnezeirii numai ca pe o realitate implicată potenţial, presupus, cum o trăiesc în comunicarea cu alţi oameni, ci în mod descoperit, actualizat, direct revelată, dar cu neputinţă de cuprins vreodată în toate modurile, ci mereu în alt mod, ca o infinitate mereu nouă. Aceasta face şi pe om să-şi trăiască existenţa umplută de infinitatea dumnezeească, dar mereu într-un mod nou. Cuvîntul se menţine şi în această situaţie mereu necesar, dar plin de o infinitate mereu nouă şi altfel exprimată şi realizînd o armonie şi o iubire desăvîrşită, dar mereu altfel trăită între oameni. În fiecare cuvînt se comunică mereu persoana întreagă, dar mereu în alt fel.

Unirea fiecărei persoane umane cu toate în desăvîrşita comunicare cu Dumnezeu şi cu semenii, se va realiza în viaţa viitoare şi ea înseamnă viaţa fericită de veci. Dar ea începe să se realizeze de aici.

Unirea cu Dumnezeu, coborît la noi pînă la primirea crucii pentru noi, dar şi mulţumirea pentru natura cosmică pe care ne-a dat-o spre întreţinerea noastră şi spre arătarea lui Dumnezeu prezent în ea, o exprimă o ţărancă românca, sărutînd pămîntul după fiecare mîncare şi însoţind această sărutare cu însemnarea ei cu semnul crucii. Dumnezeu, cel ce ne iubeşte pînă a se face om într-una din Persoanele Sale şi a suferit crucea

https://biblioteca-digitala.ro

pentru noi, ne-a dat și pămîntul care ne hrănește și a legat și pămîntul de ipostasul Său care și-a format și și-a hrănit trupul omenesc din materia pămîntului.

Dacă cuvîntul omului comunică prin el puterea omului, căruia i-l adresează, cu mult mai multă putere comunică cuvîntul lui Dumnezeu. Și Dumnezeu își spune cuvîntul Său prin organe umane ale Revelației, ca în Vechiul Testament, iar în mod culminant prin Fiul Său făcut om și prin toți cei ce transmit cuvîntul Lui său despre El. Și ne dă prin el o putere care sporește răspunderea noastră de-a împlini voia Lui, care ne dă ajutor să împlinim voia Lui în modul nostru de viață, în relația cu ceilalți, în modul de vorbire, cu ei, în ajutorarea lor. E un cuvînt care ne aduce harul mîntuitor, care ne unește cu Dumnezeu cel întrupat într-un mod real, care ne scapă de păcat, care ne ridică într-o adevărată comuniune cu El. E cuvîntul prin care se constituie Tainele și ierurgiile sfințitoare. Cuvîntul lui Dumnezeu e bine-cuvîntare. Cuvîntul bun e însoțit de lumina feței celui ce-l rostește și umple de lumină pe cel căruia i se adresează, mai ales cînd el vine din răspunderea față de Dumnezeu, cu convingerea celui ce-l rostește că e spus în numele Domnului. Sfinții sunt prezentați cu capul înconjurat de aureole luminoase, pentru că iradiază, prin cuvintele și faptele lor către alții, bunătatea lui Dumnezeu. Cuvîntul de la Dumnezeu e cuvînt al bunătății, iradiază bunătatea, căci cuvîntul creator de comuniune este cuvînt al bunătății. Pentru că Dumnezeu e Creatorul și Susținătorul armoniei și al comuniunii, sau al vieții bogate din bunătate.

Căci existența și viața sunt opera bunătății. De aceea cuvîntul lui Dumnezeu dă putere de viață, pentru că e bun. Puterea e egală cu bunătatea. De aceea cuvîntul iubitor scapă în basmele românești și de vraja care înlănțuiește și împuținează viața. Tot de aceea cuvîntul rugăciunii, care primește putere de la Dumnezeu întărește și face minuni.

Iar duhurile rele luptă pentru desfacerea comuniunii și slăbirea vieții prin mîndrie și prin alte patimi egoiste, izolînd pe oameni și făcîndu-i dușmani sau răi unii altora. Și o fac aceasta născînd în ei părerea că prin aceasta își fac bine lor înșiși, sau îi „încîntă" cu această iluzie, care e propriu zis o vrajă.

Dimpotrivă, cuvîntul bun e cuvîntul vieții, e cuvîntul adevărului sau al înțelepciunii. E o ideie dezvoltată în „Înțelepciunea lui Solomon": „Căile înțelepciunii sînt căi bune și cărările ei cu pace. Pom de viață este tuturor celor ce se lipsesc de ea și celor ce se reazemă de ea, ca pe Domnul întemeiați. Dumnezeu cu înțelepciune a întemeiat pămîntul și a găsit cerul cu pricepere" *(cap. 3, 17—19)*.

De aceea se practică de către unele femei așa zisele „descîntece" în sens bun, ca un fel de rugăciuni prin care eliberează pe cei căzuți sub puterea vrajei, care a creat în ei pasiuni, sau stări de slăbiciune. Nu negăm că există și „descîntece" în sens rău, care și-au luat numele de la „descîntecele" în sens bun, tot prin înșelăciune.

Într-unul din aceste descîntece, se eliberează cel influențat de sugestia unei priviri răuvoitoare, prin cuvintele *„Cei doi ochi au deocheat, cele trei să ajute"*, făcîndu-se semnul crucii peste apa care se dă de băut după ce s-a pus un cărbune în ea. Evident că se cere ajutorul Sfintei Treimi. Cele mai multe descîntece cer ajutorul Maicii Domnului. Într-unul din ele, Dumnezeu învață pe Sfîntul Petru să scape calul de scrînteala picio-

https://biblioteca-digitala.ro

rului, ca „*Să rămînă calul curat, luminat*" (*Folclor din Transilvania*, Buc., 1969, p. 236).

În altele se cere pentru cel căruia i s-a aplecat de vreo mîncare, să fie alungate de la el duhurile rele, ca să rămînă „*curat şi luminat, ca de la Maica Precista lăsat*" (*Op. cit.*, p. 34). Căci nimeni dintre oameni n-a fost atît de nestăpînit de vre-o slăbiciune, de vre-o înşelăciune, ca Maica Preacurată.

În altul se cere de la duhurile rele să plece „pe munţi pustii", „dacă o fi cu voia Maicii Domnului" (*Op. cit.*, p. 33, 34). Maica Domnului, cea mai curată şi mai opusă „Necuratului" stăpînit de gînduri murdare, are în ea, ca făptura cea mai strîns unită cu Dumnezeul atotputernic, puterea cea mai mare să ne elibereze de puterea „Necuratului".

În alt „descîntec", se zice: „*Descîntecul de la mine, leacul de la Dumnezeu*" (*Op. cit.*, p. 30).

Dumnezeu aduce, prin cuvîntul care-l invocă, o curăţire asemănătoare celei a Maicii Domnului, dăruită cu totul lui Dumnezeu, celor ajunşi sub puterea „Necuratului", a celui urît, strîmb, murdar în gînduri, în simţiri, în fapte.

Vor fi avut aceste descîntece ceva magic în ele. Dar credinţa creştină a poporului a introdus în ele invocarea lui Dumnezeu, apelul la puterea Lui, care aduce sănătate prin cuvîntul pe care El îl umple de putere. Cuvîntul de bine voitor al acelei ce descîntă capătă putere mult sporită prin răspunsul dat lui de Dumnezeu.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

O LECTURĂ ETNOLOGICĂ A RITURILOR DE ANUL NOU

GERMINA COMANICI

Renovarea anului corelată de ideea ascendenței calitative a vieții în multidimensionalitatea ei stă la baza tuturor formelor de manifestare spirituală pe o gamă largă de complexitate. La baza amplelor forme ceremoniale performate cu ocazia Anului Nou — Colindatul, Plugușorul, Jocurile cu măști, Sorcova, Semănatul — se află implementată încrederea în forța lor generatoare de bine. Dacă protagoniștii acestor manifestări au o riguroasă specializare în plan ritologic, pe categorii de vîrstă și sex, beneficiarii, la rîndul lor, sînt nediferențiați: colectivitatea întreagă. Alături de aceste manifestări, timpul consacrat perioadei de prag al Anului Nou prilejuiește activarea unei serii de forme simplexe corelate prin unele trăsături comune cu întreg repertoriul de obiceiuri.

Dacă definim ritul, într-o formulare de mult consacrată, drept un act sau o serie de acte, care urmăresc eficiența pe planul realității, dar au la bază principiile și legile magiei, ne dăm seama că acestea aparțin exclusiv limbajului gestual, fiind astfel o componentă a obiceiurilor, elemente caracterizate de poliglotismul limbajelor: gestual, verbal, muzical, coreic, plastic. Ritul recurge la un cod special, cel al actului sau al gestului, gesticulația fiind o formă elementară, definită ca un rit manual [1].

Funcțional și ritul și ceremonialul sînt legate direct sau mai voalat de eficiența în planul realului: fericire, bunăstare, belșug, deci sensul lor, direcția, intenționalitatea — în pofida diferenței de structură — sînt comune. Riturile devin astfel pentru om — conform mecanismelor de gîndire magică care le generează — un mijloc de a modifica realitatea, corespunzător dorințelor sale. Atît ritul, cît și ceremonialul sînt strîns legate de praxis, pentru că utilitatea în ultima instanță le-a impus. „Nu există faptă sau nevoie omenească, fenomen spiritual, relație socială sau eveniment natural, căruia să nu-i corespundă un gest, un rit, o ceremonie menită să-l influențeze într-un sens sau altul prin declanșarea acțiunilor magice" [2]. Riturile ca și ceremonialele apar relaționate de necesitatea depășirii unor stări liminale. Conceptul liminalității, așa cum îl dezbate savantul englez V. Turner în lucrarea sa asupra mitului [3], este legat de zonele de graniță, caracteristice atît vieții biotice (nașterea, moartea), sociale (inițiere, căsătorie), cît și timpului calendaristic, cu atît mai accen-

[1] Ernest Bernea, *Poezii populare în lumina etnografiei*, Editura Minerva, București 1976, p. 8.

[2] Gheorghe Focșa, *Aspecte ale spiritualității sătești*, în „Sociologia Românească", nr. 5 — 6, p. 201.

[3] Victor Turner, *Myth*, în vol. *International Encyclopedia of the Social Sciences*, 1968.

https://biblioteca-digitala.ro

tuat momentului de schimbare a anului. Translația rituală susține trecerea acestei liminalități prin evitarea perturbărilor.

Sintagmele gestuale, sau praxisul gestual — așa cum îl definea A. J. Greimas — cuprind o gestualitate propriu-zisă practică și o gestualitate mimică, întemeiată pe dicotomia înfăptuire — dorință [4]. Prin rit se execută sintagma gestuală care proiectează rezultatele sub semnul împlinirii. Ritul reprezintă un palier extrem de bogat și variat în cadrul manifestărilor legate de Noul an. El este o modalitate a dialogului dintre om și universul înconjurător, prin diversitatea lui creînd contururile specifice universului țărănesc. De fapt analiza manifestărilor ritologice la sărbătoarea Anului Nou relevă un întreg peisaj domestic. Se regăsesc aici elemente ce țin esențialmente atît de zone ontice cît și afective, în măsura în care acestea se leagă de realitate și exprimă totodată opțiuni.

Riturile nu au numai rolul de a influența realitatea; descriind această realitate ele au un evident rol epistemologic. Din analiza acestor rituri apar clare obiectivele de ordin material și afectiv pe care și le fixează membrii colectivității folclorice, prin ele se reconstituie universul specific al unui popor pentru anumite etape. Tot ce ține de activitatea omului (ocupațiile), de viața lui (durata), de fericirea familiei lui (sănătate, bogăție), constituie conținutul acestor rituri văzute în perspectiva intenționalității, a valorilor acordate.

La baza riturilor stau o serie de credințe care, la rîndul lor, sînt elemente revelatoare de gîndire și cunoaștere, prin credințe și acte omul conturîndu-și universul specific de viață sub aspect material și spiritual. Pătrunderea fenomenelor în adîncul lor este pentru etnograf un constant deziderat, pe care M. Eliade îl contura pilduitor : „În cercetarea riturilor și obiceiurilor populare nu am neglijat nici o clipă datele concrete, ne-am străduit să reconstituim universul mental, care le-a dat naștere, dorind să ajungem la înțelegerea lor înlăuntrul întregului din care s-au desprins" [5].

În performarea riturilor de Anul Nou o notă specifică o dă marca temporală de excepție, menită să asigure eficiența. Această caracteristică o au toate riturile realizate în intervalul sărbătoresc al celor 12 zile, cu concentrare la cele trei date cu marcă specială : Crăciun, Anul Nou și Bobotează, neexistînd o tranșantă specificitate, putînd migra local de la o dată la alta. Notabilă este concentrarea lor în noaptea de Anul Nou, prin semnificația prevalentă a momentului. Cînd se întemeiază noul an, se realizează ca etalon totul spre ce accede omul, în virtutea unei eficiențe prelungite, pe toată durata anului următor. Marcantă este condiția timpului, nu numai ca realizare, ci și ca rezonanță. Ceea ce se practică acum pe plan ritual nu își găsește o utilitate imediată, ci are un caracter anticipativ, condiționînd împliniri pe un lung segment de timp : anul în curs. Aceste rituri nu au efecte momentane, vremelnice, ci constante și prelungite.

O diferențiere între rit și ceremonial o creează nu numai gradul diferit de complexitate, ci și relația oficiant-beneficiar. Dacă în cazul formelor complexe se impune o specializare, în cazul riturilor, în cele mai

[4] Algirdas J. Greimas, *Despre sens. Eseuri semiotice*, Editura Univers, București, 1975, p. 82 — 83.

[5] Mircea Eliade, *Comentarii la legenda Meșterului Manole*, (I. e.), București, 1943, p. 6.

https://biblioteca-digitala.ro

frecvente cazuri, oficiant și beneficiar sînt în posturi echivalente. Avem în vedere acele rituri unde nu există nici o specializare între bărbat și femeie, oricare dintre aceștia performînd acțiunea, ce are ca finalitate benefică familia și gospodăria. Fiecare gospodar sau gospodină, în perimetrul său habitual, îndeplinește o suită de acte — nesudate între ele — dar omogene ca funcție generală. Ele se încadrează în eterna aspirație triadică a omului : sănătate — belșug — fericire. Cei ce realizează aceste acte sînt maturii, care în marile manifestări ceremoniale sînt de regulă și beneficiari ai mesajelor. Grija gospodăriei și familiei produce o translație din punct de vedere al implicării în raport cu ceremonialul. Aceasta este un reflex al faptului că „într-o ingenioasă strategie a schimbului de informație la nivelul comunității, celor așezați — în existență prin căsătorie li se oferă ca teritoriu predilect de manifestare socialul, în expresia sa cotidiană, fapt semnificativ care confirmă secundariatul ceremonial, anonimatul post matrimonial" [6].

Riturile sînt soluții validate la nivel comunitar. Ele au o performare individuală, dar sînt generalizate prin valoarea lor, căci valoarea implică o apreciere transindividuală, la nivelul conștiinței colective [7]. Ideea de valoare este corelată cu cea a mentalității, element durabil, care expune acel ansamblu de idei și înclinații spirituale prin care colectivitatea înțelege lumea și ia atitudine față de ea [8].

Riturile sînt majoritar, dar nu eminamente, gestuale. Ele sînt texte monolingvistice cu o semiotică proprie, care pot căpăta un anumit grad de complexitate prin asocieri cu anumite mărci verbale, mai mult sau mai puțin formalizate. La temeiul formelor verbale stau comparații la dimensiuni hiperbolizate, avînd la bază un raționament de tip magico-analogic. Astfel, oferind un exemplu, la Anul Nou femeia punea semințe pe vatră și apoi le dădea la păsări spunînd : „Să trăiască lighioanele mele, să crească, să împlinească și să se prăsească ca frunza în codru, ca spuza în vatră și ca nisipul în mare" [9]. Acest raționament de tip magico-analogic omul l-a aplicat în efortul continuu de a obține echilibrul între el și natură, în dorința ca natura să-i devină favorabilă și existența să și-o asigure la modul fertil. De altfel, potrivit concluziilor actuale, magia este considerată în ordine istorică preștiință. În ordine epistemologică apare ca pseudo-știință sau cvasi-știință, iar din punct de vedere gnoseologic drept paraștiință. Magia apare azi ca obiect de studiu necesar istoriei, filozofiei, medicinei, antropologiei, psihologiei, istoriei artei și bineînțeles etnografiei, ca un mijloc de înțelegere al diferitelor aspecte ale evoluției gîndirii proiectată spre permanențele umane majore [10].

O ordonare a riturilor poate fi operată pe o multitudine de criterii. Totuși trei direcții principale considerăm că orientează funcțional

[6] Vasile Tudor Crețu, *Existența ca întemeiere*, Editura Facla, Timișoara, 1988, p. 95.

[7] Leon Grünberg, *Axiologia și condiția umană*, Editura Politică, București, 1972, p. 33.

[8] Henri Wald, *Limbaj și valoare*, Editura Enciclopedică, București, 1973, p. 195.

[9] C. Rădulescu-Codin, D. Mihalache, *Sărbătorile poporului cu obiceiurile, credințele și unele tradiții legate de ele. Culegere de prin părțile Muscelului*, (f. e.), București, 1909, p. 7.

[10] Gheorghe Brătescu, *Vrăjitoria de-a lungul timpului*, Editura Politică, București, 1985, p. 15.

https://biblioteca-digitala.ro

această complexă și diversificată rețea de acte :

A. — *Influențarea benefică* : se produce un act (X) pentru a avea efectul (Y).

B. — *Pentru apărare* : se produce un act (X) pentru a îndepărta efectul (Y).

C. — *Pentru aflarea anticipată.* : se produce un act (X) pentru a descifra efectul (Y).

A. Ritul ține de mișcare, de acțiune, nu de o aspirație osificată, abstractă, ci de un dinamism propriu existenței țăranului român. Această categorie de rituri, care circumscrie bogatul orizont de viață propriu culturii folclorice, certifică suplimentar exemplaritatea. Ele însumează toate aspirațiile și dorințele oamenilor prin acțiune, în planul activ, iar prin conținutul afectiv înglobează nădejdea care „nu înseamnă nici așteptare inactivă și nici încercare de a realiza imposibilul. Nădejdea este o atitudine activă. În vreme ce lipsa nădejdii lasă determinismul să se transforme în fatalitate, nădejdea participă la transformarea determinismului în libertate "[11].

Riturile din această categorie, la rîndul lor, pot fi ordonate pe criterii variate. Spre exemplificare notăm dintre acestea :

1. Același element simbolic cu efect similar în diferite sfere practice :

ELEMENTUL SIMBOLIC	ACȚIUNEA	SCOPUL
grîu	se ung copacii	să fie roditori
grîu îndulcit din	se pune sub	pentru sporul
Ajunul Crăciunului	știubeie	albinelor
spice de grîu	se așează sub fața	pentru belșugul
	de masă	casei

2. Diferite acțiuni și elemente simbolice vizînd aceeași sferă de activitate :

— se pocnește din bici deasupra animalelor ca să fie sănătoase tot anul

— se pune ban de argint în vasul în care se dă hrană la vite ca să fie sănătoase

— uneltele puse la marginea mesei din Ajunul Crăciunului stau pînă la Bobotează, cînd se așează sub doniță, ca să fie laptele bun.

Din cadrul acestei categorii funcționale de rituri am selectat, pentru un scurt comentariu, pe acela legat de **pomul sterp**, nefecund, neroditor[12]. Ritul merită atenție din mai multe considerente : are un anume grad de complexitate, nu este marcat de stereotipie în performare, ci cunoaște anumite note diferențiatoare (categorie de performeri, acte, formulă verbală asociativă), și subliniem în special ideația ce-l susține, care trimite la interpretări de adîncime. Îl considerăm un rit aparținător fondului caracteristic sărbătorii Anului Nou, deși, izolat, poate fi performat și la alte sărbători din cursul anului : Măcinici, Joia Mare din săptămîna Paștelui. Considerăm că el s-a performat în momentul de început de an și că, prin

[11] Henri Wald, *op. cit.*, p. 72.

[12] Artur Goroveĭ, *Credințe și superstiții*, (f. e.), București, 1914, p. 276 ; Tudor Pamfile, *Sărbătorile la români. Crăciunul*, (f. e.), București, 1914, p. 30 ; I. Popescu, *Obiceiuri din Valea Anilor—jud. Mehedinți* în „Culegătorul", nr. I, 1933, p. 63 ; Gheorghe Pavelescu, *Cercetări asupra magiei la românii din Munții Apuseni*, (f. e.), București, 1945, p. 56 ; Adrian Fochi, *Datini și eresuri populare de la sfîrșitul secolului al XIX-lea : răspunsurile la chestionarele lui Nicolae Densușianu*, Editura Minerva, București, 1976, p. 237 — 240.

https://biblioteca-digitala.ro

valoarea lui accentuată pragmatică, s-a activizat și la alte date calendaristice. Ritul legat de pomul sterp se realizează într-o concretizare parțial diferită, prin existența unor detalii individualizatoare privind mărcile sale tipice, dar unitar ca finalitate.

Acesta se poate realiza în cursul celor 12 zile ale sărbătorii Anului Nou în toate cele trei segmente : de deschidere (Crăciunul), central (Anul Nou), final (Boboteaza). Cei ce practică ritul sînt de regulă perechea de gospodari, mai rar copiii. Conținutul ritului se structurează pe următorul grupaj de acte : pomul neroditor este amenințat cu toporul sau securea de către unul din cei doi participanți, de regulă gospodarul, în timp ce gospodina simulează că se opune. Accentul ritual cade nu numai pe gest, ci și pe formula consacrată, în sensul desfășurării unui dialog care, schematic, cu variante nesemnificative, se consumă astfel : „Faci prune... (poame) ori te tai ?" ; și replica „nu-l tăia, că îl iau în chezășie că face poame". De regulă formula se rostește de trei ori. În concretizarea ritului prezența unui element și a unui gest simbolic focalizează un concentrat de semnificații : femeia vine cu mîinile pline de aluat, îmbrățișează pomul și de multe ori replica este formulată asociativ : „Lasă-l că la anul viitor va fi încărcat de poame, cum sînt mîinile mele încărcate de aluat". Modul cum se desfășoară dialogul, atît prin adresarea inițială directă : „Faci poame, ori te tai !", cît și, uneori, prin replica tot directă : „Am să fac", sau „Nu mă tăia, că fac", sau prin adresarea finală de către femeie : „Vezi, pomule, te-am scos acum, dar la anul să faci fructe multe, că eu nu te-oi mai scoate", sugerează vechile credințe ale animismului, valoarea vieții acordată naturii.

Este adevărat că, „Fiind cu mult mai în mare măsură de cît se crede, roadele limbajului, animismul, magia, totemul, mitul, tabu-ul sînt primele punți, pe care le construiesc oamenii între ei și necunoscutul de dincolo de lucruri" [13] și pare cu atît mai frapant cu cît aceasta s-a prelungit pînă în contemporaneitate. Explicația este însă firească, avîndu-și rădăcini nu numai adînci, dar și ramificații în spiritualitatea românească.

Pomul (mărul) și bradul, ca arbore al vieții, apar în cele mai variate contexte existențiale, corelate simbolic cu momentele de prag. Pomul este un element al cosmosului, omul un element al neamului, fiecare are destinul său, dar există și un nod de relații care îi unește pe plan ritualic. Circumstanțele, în care pomul îl ajută pe om să treacă pragurile majore ale existenței, au mult mai multă pregnanță, dar relația nu este univocă. Cînd pomul trece printr-o situație de criză, elementul uman devine factorul favorizant ce influențează benefic destinul natural al pomului. Pentru că și pe acest plan se creează o relaționare între menirea omului și cea a pomului. Cum toate își au rostul lor în viața ordonată a țăranului român, cum omul își îndeplinește acest rost din roadele lui, copiii (fiind atît de consacrată și tipic românească formularea „copilul a fost rodul dragostei lor"), tot așa și pomul nu poate fi lăsat să nu-și finalizeze menirea prin rodire. Astfel omul, în momentul de prag al anului, cînd totul accede spre împlinire, se simte dator — în acea comunicare eternă — om-natură — să nu lase un pom fără menirea lui, de a rodi, ajutîndu-l să-și renoveze des-

[13] Henri Wald, *Vorbire-animism, totem și mit*, în „Revista de filozofie", nr. 5, 1966, p. 633.

https://biblioteca-digitala.ro

tinul. Este de fapt un rit ce constituie perpetua încercare a omului, ca tot ce ține de viața lui — inclusiv cadrul natural, care este o componentă —, să parcurgă existențial traseul complet al împlinirilor.

Și pentru că aceasta este finalitatea vizată, nu s-a apelat numai la modul ritual de rezolvare al momentului de criză, ci s-au asociat, întîi prin intuiție, apoi pragmatic, o serie de acte. Acestea au valoare practică, cu certe rezultate concrete : pomul este uns cu aluat, se leagă cu paie, se unge tulpina cu jolfă.

Existența agonică a pomului se crede astfel salvată prin comunicare fizică și verbală. Și aceasta are un substrat pragmatic, cercetări recente demonstrînd eficiența dialogului, schimbul de energie specifică între oameni și elementele vegetale. Faptul că ritul a dăinuit, s-a perpetuat și chiar s-a extins e o dovadă a eficienței acestei terapii. De altfel, ritul nu are o poziție singulară în seria riturilor practicate la Anul Nou pentru sporirea eficienței roadelor pomicole. Acum se concretizează o serie de astfel de rituri vizînd fertilitatea pomicolă : se ung pomii din grădină cu muruială de făină și grîu ; gunoiul strîns la Crăciun se pune la pomii roditori ; la Crăciun se punea funinginea coșului în grădinile de pomi ; funinginea de la coș se amesteca cu cenușă și se punea la rădăcina pomilor. Deși realizate pe calea ritului, aceste acte sînt validate practic ca mijloace eficiente de fertilizare prin îngrășăminte naturale. Intuiția de a selecta dintr-un număr imens de elemente, cărora să le confere valoare simbolică, tocmai pe acelea cu reală eficiență, relevă faptul că membrii colectivității tradiționale folclorice nu au trăit într-un orizont abstract, ci conexat permanent mediului înconjurător, între ontos și mitos fiind o permanentă relație. Rezultat al experienței umane, cultura — riturile fiind o componentă a acesteia — este la fel de diversă ca și experiența care o generează, căci „toate produsele experienței păstrează ceva comun, ele nu-și dobîndesc sensul decît în măsura în care corespund la ceea ce caută omul să realizeze, intențiile și planurile lui" [14].

B. Pentru că segmentul temporal, ce marchează pragul dintre ani creează, prin prezența discontinuității, o zonă de haos propice — conform mentalității populare — acțiunilor unor posibile forțe malefice, omul civilizațiilor tradiționale, în multitudinea formelor sale de activare pe plan ritual, înglobează și acele forme menite să-l apere, să-i creeze o zonă de invulnerabilitate, tocmai prin aplicarea acestor proceduri „ab initio".

Elementele simbolice cu rol de apărare, în cazul actelor performate la Anul Nou, nu țin de o sferă specială, ci se circumscriu unor contexte cu valoare generalizată. Apar manevrate în acest scop : usturoiul, fierul, fumul :

— Se ungeau vitele cu usturoi la coarne și șolduri ca să nu le ia mana ;
— Se punea o bucată de fier sub plug ca să fie casa apărată de rele ;
— Se afumau vitele cu gunoiul strîns între Crăciun și Sf. Vasile ca să nu li se ia laptele.

C. Atitudinea activă, prin care se mediază ritual renovarea anului, se realizează și prin dorința de cunoaștere, de informare prealabilă privind unele elemente investite cu valoare sau sens în existența omului și colecti-

[14] D. Krishna, *Cultura* în vol. *Interdisciplinaritatea și științele umane*, Editura Politică, 1986, p. 317.

https://biblioteca-digitala.ro

vității. Universul din care el desprinde aceste sensuri este fie cel cosmic, natura înconjurătoare, fie cadrul social. Descifrarea semnelor nu apare ca o simplă abstractizare, ci se bazează deseori pe puterea de asociere sau inducție tipică gîndirii tradiționale. În această categorie amplă de rituri se pot opera o serie de grupaje pe criterii diferite.

O primă categorie o formează estimările cu caracter meteorologic. Omul civilizațiilor folclorice a ajuns înfrățit cu elementele cosmosului printr-o înțelegere plină de profunzime, prin descifrarea tainelor lui, pentru că însuși ritualul este, așa cum accentua M. Eliade „cea dintîi formulă a unei concepții coerente și generale asupra lumii" [15]. Descifrarea semnelor cosmosului s-a realizat de-a lungul timpului cu reală competență. Prognozele caracteristice meteorologiei populare se realizează în tot cursul anului. Ele țin în special de intervale scurte, pentru ca timpul să fie utilizat eficient, omul să poată face față intemperiilor, sau să scoată maximum de randament de muncă din timpul favorabil. Sărbătoarea Anului Nou prilejuiește însă o prognozare de durată, consacrînd o serie de valori pentru întregul an, pentru acesta creîndu-se și instrumentele specifice de pronosticare meteorologică. Ne referim, în acest caz, la diferitele tipuri de calendare populare. Cel mai frecvent, generalizat pe întreaga țară, este **calendarul din foi de ceapă.** În noaptea de Anul Nou se punea sare pe 12 foi de ceapă — fiecare dintre acestea semnificînd o lună a anului. A doua zi se anticipează, că acea lună va fi secetoasă a cărei foaie a rămas uscată, iar lunile ploioase vor fi cele cu foile de ceapă care au umezit sarea. Un alt tip de calendar, care utilizează tot un element natural, este **„calendarul ploilor"**: pe jumătăți de coji de nucă se așterne sare, descifrarea umidității lunilor din cursul anului făcîndu-se prin același procedeu de analogie ca și la calendarul precedent. Un alt calendar popular constă din folosirea a 12 linguri pline cu apă, menite, la fel, pentru fiecare lună a anului. După cum pînă a doua zi seacă apa, așa se prognozează precipitațiile lunii respective.

Dorința de cunoaștere anticipată are un caracter dinamic, pregătindu-l pe om pe plan psiho-afectiv pentru a se confrunta cu ceea ce-i este ostil și a se bucura de ceea ce îi va fi împlinire. Acesta este substratul riturilor de divinație, în care practicanții pot fi individualizați — precum în riturile de ursită — sau categorie globală.

La Anul Nou, în cadrul restrîns familial, se desfășoară o serie de rituri menite să răspundă eternului binom fundamental viață/moarte, cît și aspectelor ce țin de o anumită calitate a vieții. Pentru descifrarea posibilelor semne de moarte se așează pe vatră semințe, menite cu numele fiecărui membru din familie. Aceea, care va sări spre ușă e descifrată ca un posibil semn funest.

Aflarea roadelor viitoarelor recolte apare circumscrisă unei categorii largi de rituri : ce pom va fi roditor (se pun crenguțe în apă să înflorească), care dintre recolte vor fi bogate (după cărbunii stinși în vatră în noaptea Anului Nou).

Dacă în cadrul acestor rituri omul apare direct implicat ca forță activă prin dinamismul acțiunii, există o altă categorie de rituri, în care

[15] Mircea Eliade, *op. cit.*, p. 49.

https://biblioteca-digitala.ro

omul nu acționează efectiv pentru a provoca, ci doar observă, corelînd valori din categorii diverse, după sensuri consacrate.

Diferite elemente de meteorologie sînt puse în corelație cu elemente din cadrul economic, existînd, în fond, o condiționare între calitatea timpului și bogăția roadelor: dacă în ziua de Bobotează va fi vreme frumoasă va fi un an îmbelșugat în pîine; dacă în ziua de Crăciun e nor, ploaie ori ninsoare e semn că anul va fi bun; dacă ninge ori e moleșniță în ziua de Sf. Vasile, va fi îmbelșugat tot anul.

Nu numai universul economic, ci și cel social are un cod special de descifrare al semnelor din sfera cosmosului: dacă în ziua de Anul Nou e ger și nea și se văd stelele pe cer, e semn că vor fi multe cununii.

Aceste practici au statut intermediar sub raportul implicării între acțiune dirijată și absolvire de la acțiune. Pentru că în durata calitativ deosabită circumscrisă Anului Nou, dincolo de acest mod activ, în care acțiunea se crede că generează eficiență, există și o evitare controlată, menită să asigure efect benefic. Aici se înseriază corpusul de interdicții, de abolire a acțiunii, pentru că tot ce trebuie să facă omul și tot ce nu trebuie să facă devin fapte integrate osmotic unui scop comun: asigurarea celor mai favorabile condiții de viață sub aspect material și afectiv. După cum există o serie de recomandări benefice, tot așa se află o serie de interdicții. Interdicția este de fapt o recomandare spre abținere și apare corelată de nniversul practic al omului. În aceste interdicții se află conținută perpetua dorință a omului care, „pentru a menține echilibrul între societate și orizontul său sacru, trebuie să renunțe, să sacrifice, să dăruie" [16]; și în toate acestea rămîne ca marcă constantă valoarea de excepție, unică, a timpului în care ele, condiționat, se respectă.

Riturile sînt un sistem simplex în această complicată strategie de comportament specific, caracteristic sărbătorii Anului Nou, dar deosebit de relevante, prin elementele ce le vehiculează și prin sensul lor. Toate aceste semne și acțiuni sînt corelate într-un sistem, care decupează trăsăturile cadrului domestic, familial și ocupațional. Prin rituri, ca modele exemplare, oamenii își proiectează un univers fertil, rolul lor principal fiind de a anticipa și modifica favorizant realitatea.

Analiza conținutului acestor rituri dezvăluie și rolul lor psihologic. Chiar dacă recurg la imaginar și simbol ele creează încredere, optimism, generează sau potențează forțele umane, avînd astfel un real rol catharctic.

Riturile sînt un important palier de cercetare, relevant într-o cultură, pentru că, așa cum afirma Cl. Lévi Strauss: „Nu este suficient să se identifice cu precizie fiecare plantă, piatră, corp ceresc sau fenomen natural evocate în mituri sau în ritual — sarcini multiple pentru care etnograful este arareori pregătit —, trebuie să mai știe și rolul pe care îl atribuie fiecare cultură în cadrul unui sistem de semnificații" [17].

[16] Mihai Coman, *Sora Soarelui*, Editura Albatros, București, 1983, p. 102.
[17] Claude Lévi-Strauss, *Gîndirea sălbatică*, Editura Științifică, București, 1970, p. 198.

https://biblioteca-digitala.ro

UNE LECTURE ETHNOLOGIQUE DES RITES DU NOUVEL AN

(Résumé)

Le renouvelement de l'an associé à l'idée de l'ascendance qualitative de la vie dans ses multiples dimensions se trouve à la base de toutes les formes de manifestations spirituelles dans une game large de complexité. Notre étude se propose de déchiffrer herméneutiquement les significations englobantes de certaines forme simplexes, les rites, qui recourent à un code spécial, celui de l'acte ou du geste, pousuivant l'efficience sur le plan de la réalité, mais ayant pour base les principes et les lois de la magie. Les rites ont non seulement le rôle d'influencer la réalité, mais aussi en la décrivant, une évidente valeur épistémologique, car par eux on réconstitue l'univers spécifique d'un peuple dans une certaine étape.

En initiant un rangement des rites, on a considéré comme opérante fonctionnellement une triade de dissemblances :

A. Influence bénéfique — on produit un acte (X) pour avoir l'effet (Y). Dans cette catégorie on a donne plus d'espace au commentaire interprétant le suite sur l'arbre sans fruit.

B. Pour protection — on produit un acte (X) pour éloigner l'effet (Y). An cadre de cette catégorie de rites on met en évidence l'importance des éléments symboliques à rôle apôtropaïque tel le fer, la fumée, le sel, de diverses plantes.

C. Pour apprendre à l'avance — on produit un acte (X) pour déchiffrer l'effet (Y). L'univers dans lequel l'homme de la civilisation folklorique prend les signes d'informations préalable c'est la nature de l'environment — le cosmos — aussi bien que le cadre social.

Au delà de ce mode actif dans lequel on croit que l'action génère l'efficience il y a aussi un évitement contrôle — les interdictions — destiné à assurer le même effet bénéfique. Comme finalité les rites ont aussi un rôle cathartique prononcé, recourant à l'imaginaire et au symbole elle créent de la confiance, de l'optimisme elle génèrent ou entretiennent les forces humaines.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

PATRUZECI DE FOLCLORIȘTI

—Pagini de dicționar—

IORDAN DATCU

Dacă în urmă cu 11—12 ani dicționarele păreau să fi intrat într-o zonă fastă, n-a trebuit să treacă mult pentru ca să constatăm cu întristare că acel corn al abundenței din care păreau că se revarsă în librării s-a golit. Și aceasta nu pentru că acest tip de lucrări ar fi urmat soarta tristă a cărții românești în genere, ci pentru că exista undeva foarte sus o aprehensiune declarată împotriva unor astfel de instrumente de lucru, ele deranjau foarte mult pentru că dovedeau că în această cultură au existat și există personalități demne de stimă pentru ceea ce au înfăptuit. Exemple ale boicotului împotriva dicționarelor ne stau la îndemînă: dicționarul realizat sub conducerea lui Mircea Zaciu a fost topit; volumul întîi al enciclopediei României, în care se investiseră o muncă uriașă și fonduri considerabile a fost și el topit. Biobibliografiile de scriitori au încetat să apară nefiind considerate rentabile, rentabilitate care nu era judecată prin prisma aportului cultural. Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc zace de mai bine de cinci ani la o editură enciclopedică, neexistînd vreo garanție că va apărea într-un viitor previzibil. Regretabil este că au încetat să apară bibliografiile anuale. („Revista de etnografie și folclor" s-a oferit să le rezerve spațiu !)

În urmă cu cîțiva ani, Dumitru Micu scria despre necesitatea dicționarelor: „Primul și cel mai sigur indiciu al calității unei culturi e, de departe, calitatea instrumentelor ei de lucru. Gramatica și dicționarul îndeplinesc în cultură funcția primordială, indispensabilă, analogă aceleia a mijloacelor de producție, în economie. Fără dicționar și gramatică nu se poate face nimic. Nici măcar vorbi cum se cade." Este convingerea noastră veche, de aceea de mai bine de două decenii depunem eforturi neîntrerupte pentru alcătuirea unui dicționar al folcloriștilor, cît se poate mai complet. Cu acest gînd și cu această hotărîre scoatem la lumină un alt set de articole, din volumul al treilea.

BOLDUREANU Ioan Viorel (12 februarie 1950, Topolovățu Mare, județul Timiș). Școala generală în localitatea natală; liceul la Lugoj; Facultatea de filologie la Timișoara (1973) și de filosofie la Cluj (1981). Lector universitar, titular al cursului de Folclor și Etnologie la Facultatea de Litere și Filosofie a Universității din Timișoara. Doctor în filologie cu teza *Folcloristica bănățeană și ideologia Școlii Ardelene* (1985). Redactor al revistei „Folclor literar" de la Universitatea din Timișoara. Colaborează și la „Analele Universității din Timișoara", „Forum studențesc", „Meridianul Timișoara", „Orizont", „Viața românească".

REF, tom 37, nr. 2, p. 129—154, București, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

Preocupat încă din perioada studenției de cunoașterea folclorului și etnologiei, ca și de cercetările de teren, Boldureanu a beneficiat de îndrumarea profesorilor universitari Eugen Todoran și Mihai Pop, integrîndu-se în colectivul Cercului științific și al Arhivei de folclor de la Universitatea din Timișoara. Cercetările sale privesc, în special, elementele arhaice ale folclorului românesc, analizate din perspectivă etnologică, după o metodologie interdisciplinară. Principalele contribuții ale sale se înscriu pe cîteva direcții : constituirea în cadrul Arhivei de folclor a Universității din Timișoara a Corpusului de documente ale culturii populare : valorificarea prin tezaurizare a folclorului contemporan din Banat (anchete de teren, înregistrări pe bandă magnetică, filme etnologice, studii de tip monografic și culegeri) ; istoria folcloristicii bănățene ca parte distinctă în sinteza culturii naționale ; estetica și poetica folclorului ca premisă a genezei literaturii moderne. Debutul său în volumul colectiv *Povestiri de la marginea Cîmpiei* (Editura Facla, Timișoara, 1984), ca și repovestirea pentru copii a *Legendelor* despre nașterea Maicii Domnului (Editura „Cetatea", Timișoara, 1990) încearcă să exploreze noi posibilități creative ale culturii și spiritualității tradiționale românești în contemporaneitate.

Alte opere : *Atitudinea lirică în cadrul gîndirii arhaice*, în „Buletinul Colocviului național studențesc de folclor", Baia Mare, 1973, p. 65—72 ; *„Miorița" — echilibru și echivalare*, în „Forum", Timișoara, 1973, nr. 3, p. 7 ; *Unitatea de tip etnocultural a creației folclorice*, în „Forum studențesc", Timișoara, 1977, nr. 1, p. 12 ; *O interpretare a măștilor*, *Ibid.*, 1977, nr. 9, p. 8 ; *Balade familiale* (culegere), în „Folclor literar", Timișoara, V, 1983, p. 285—299 ; *Textura simbolică în obiceiurile care însoțesc nașterea*, *Ibid.*, VI, 1985 , p. 123—130 ; *Poetica cîntecului ceremonial*, *Ibid.*, VII, 1988, p. 105—114 ; *Genocidul culturii tradiționale românești*. în „Meridianul Timișoara", an. I, nr. 5, 1990, p. 1—3 ; *Magie și „teologie populară"*, *Ibid.*, nr. 30, 27 iulie 1990, p. 5.

DAN Dumitru V. (26 octombrie 1865, Triteni, județul Cluj — 1946, Galați). Studii universitare de litere la București (pînă în anul 1896) ; absolvă Școala normală superioară din București. Profesor de limbi clasice la Pitești, București, Ploiești, Craiova, Tulcea, Buzău și Galați (în acest oraș între anii 1908 și 1930).

Dan, unchi al prozatorului Pavel Dan, este autorul unei singure contribuții, foarte importante în ciuda dimensiunilor reduse, *Hailerui Doamne*, studiu lingvistic (București, Editura Nouei Reviste Române, 1901, 23 p.), atribuit de unii cercetători, datorită asemănării numelui celor doi, bucovineanului Dimitrie Dan. Spre deosebire de D. Cantemir, Gh. Șincai, G. Săulescu, At. M. Marienescu, I. Missail, I. G. Sbiera, Gr. G. Tocilescu ș. a., care credeau că refrenul „Lerui ler" din colindele noastre ar aminti de împăratul roman Aurelian, Dan susține că refrenul amintit este „biblicul halleluiah", ipoteza sa fiind „singura acceptabilă" (apreciază P. Caraman într-un studiu inedit al său).

Bibliografie de referință : Iordan Datcu, *Dumitru Dan (1865 — 1946) și studiul său despre un refren al colindelor*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 26, nr. 2, 1981, p. 205 — 209.

DANCIU Florian (?, Maramureș — 11 septembrie 1886, Baia Sprie, județul Maramureș). Face patru clase normaliene ; studii teolo-

https://biblioteca-digitala.ro

gice la Preparandia din Gherla. „Docinte suplent" în comuna Mara, județul Maramureș (1 an); învățător la școala greco-catolică din Baia Sprie (timp de patru ani). Colaborează la „Revista catolică" ș.a.

Danciu este, alături de Teodor Michnea, unul dintre primii culegători de folclor maramureșean. Colecția sa, remarcabilă prin autenticitatea ei, este alcătuită din 57 de texte (cîntece lirice de dragoste, de înstrăinare, de amărăciune și necaz, de nuntă, strigături, balade): *Doine poporale din Maramureș*, în „Gazeta poporului", Timișoara, an. II, nr. 36,7/19 septembrie 1886, p. 2—3; nr. 37, 14/26 septembrie, p. 2; nr. 42, 18/31 octombrie, p. 5—6; *Doine și hore poporale (Din Maramureș)*, *Ibid.*, an. III, nr. 5, 13/1 februarie 1887, p. 6—7; *Doine poporale (Din Maramureș)*, în „Familia", Budapesta, an. XXIII, nr. 24, 14/26 iunie 1887, p. 283; nr. 25, 21 iunie/3 iulie, p. 294—295. Varianta *Soarele și Luna*, culeasă de el, este „cea mai veche mărturie a acestei balade pe teritoriul" Maramureșului.

Bibliografie de referință: Ioan Costin, *Florian Danciu*, necrolog, în „Gazeta poporului", an. II, nr. 37, 25(13) septembrie 1886, p. 2 — 3; Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, Editura Minerva, 1970, p. 40 — 42.

DAUL Teodor (10 martie 1869, Erdeiș-Chișineu-Criș, județul Arad — ?). Studii la Arad. Învățător în Sînnicolau Mic, județul Timiș. Colaborează la „Familia", „Săteanul" ș. a.

Daul tipărește *Colinzi și cîntece poporali* (Arad, Tipografia Diecezană, 1890, 80 p.), care cuprinde trei cîntece propriu-zise, trei cîntece de stea și 33 colinde „de prin părțile bihorene", toate tipărite — ne asigură culegătorul — „fără să modifice ceva într-însele", deși unele texte vădesc intervenții culte. A mai tipărit, între anii 1888—1890, în „Luminătoriul" și „Gazeta poporului", 10 colinde (4 cu precizarea „din Samosches"), 6 balade și 149 doine (12 din aceeași localitate, 5 „din comitatul Aradului", 14 din Roșia-Arad, 39 „din Bihor și părțile ungurene"). În anul 1891, în „Biserica și școala" (Arad), „Foaia ilustrată" (Sibiu) și „Luminătoriul" (Timișoara"), invita la prenumerație pentru trei noi culegeri ce le pregătea: *Poezii naționale*, *Poveștile Bihorului* și *Flori de la cîmpie*, care nu figurează în bibliotecile și bibliografiile consultate de noi.

Bibliografie de referință: *Bibliografia generală a etnografiei și folclorului românesc*, I(1860 — 1891), prefață de Adrian Fochi, București, Editura pentru Literatură, 1968; Ovidiu Bîrlea, *Istoria folcloristicii românești*, București, Editura Enciclopedică Română, 1974, p. 298 — 299.

DĂNCUȘ Gheorghe (7 martie 1906, Ieud, județul Maramureș — 7 noiembrie 1967, Cluj). Școala primară în localitatea natală; studii secundare la Sighet și Bistrița Năsăud; studii universitare de litere și filozofie la București (1927—1930). Profesor de limba și literatura română la Sighet (din 1930); funcționar la Arhiva istorică a județului Maramureș (1934—1938); corector al „Buletinului oficial" din Cluj (1938—1940); redactor la „Tribuna Ardealului" (din 1940); profesor la Cluj (din 1944); director al Muzeului etnografic al Transilvaniei (1950—1956; 1 iulie 1959 — 7 noiembrie 1967); muzeograf la Muzeul memorial „Emil Isac" din Cluj (12 ianuarie 1956 — 1 iulie 1959). Membru al Asociației monografiștilor români. Colaborează la „Anuarul etnografic al Transilvaniei", „Crainicul Maramureșului", „Gazeta maramureșeană", „Graiul Transilvaniei" ș. a.

https://biblioteca-digitala.ro

Publicist combativ și curajos pentru dreptate și libertate în momente de mare dramatism din viața Transilvaniei, editor de gazete și publicații, Dăncuș are o contribuție de seamă la organizarea Muzeului etnografic al Transilvaniei, ale cărui colecții s-au îmbogățit în timpul directoratului său. Ca folclorist, este interesat cu deosebire de manifestările spirituale maramureșene. Elaborează, în anul 1930, ca membru al Societății studenților în filologie română „Graiul nostru", teza — rămasă în manuscris — *Graiul și folclorul Ieudului*, existentă probabil între manuscrise lăsate de Tache Papahagi, care ne-a arătat-o cîndva. Descoperă și publică prețioase manuscrise conținînd texte populare lirice din Maramureș : *Ion Hotico Herenta. Un poet al țărănimii maramureșene* (în „Graiul Maramureșului", an. III, nr. 4150, 1934) ; *Din creațiunea poetică populară a lui Brândău Dumitru din Ieud (Ibidem*, an. VI, 1937, nr. 212—219). Descoperă de asemenea, la Glod, importantul manuscris miscelaneu (120 p.) datat 1843 și conținînd cîntece populare (cu deosebire de înstrăinare), versuri laice, versuri religioase.

Alte opere : *Literatura populară. Crestături și crîmpeie*, Cluj, Tipografia Diecezană, 1945, 30 p.

Bibliografie de referință : B. Zderciuc, *Gh. Dăncuș*, în „Revista muzeelor", București, an. V, 1968, nr. 2, p. 190 ; Eleonora Vasiloschi, *Gheorghe Dăncuș 1906 — 1967*, în „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei pe anii 1965 — 1967", Cluj, 1969, p. 349 — 352 ; Dumitru Pop, *Folcloristica Maramureșului*, București, Editura Minerva, 1970, p. 114 — 116 ; Pamfil Bilțiu, *Versuri populare într-un manuscris din secolul al XIX-lea păstrat în arhiva prof. Gh. Dăncuș*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 23, 1978, nr. 1, p. 99 — 104 ; Francisc Păcurariu, *Românii și maghiarii de-a lungul veacurilor*, București, Editura Minerva, 1988.

DEGAN Emil V. (ultimele decenii ale secolului al XIX-lea — primele decenii ale secolului al XX-lea). Învățător. Colaborează la „Călindarul poporului", „Luceafărul", „Poporul român" (Budapesta), „Revista Bistriței", „Revista ilustrată" (Reteag-Șoimuș) ș. a.

O veritabilă monografie a zonei Pădurenilor (Hunedoara), exemplară prin bogăție și varietate (cîntece lirice, colinde, descîntece, balade, versuri la mort) realizează învățătorul hunedorean Degan. Preocupat de viața satului pădurenesc (Vețel, Bretelin, Șoimușul Mare, Runcul Mic, Muncelu Mare, Muncelu Mic), Degan semnează și un evocator tablou al manifestărilor prilejuite de principalele momente ale vieții (naștere, nuntă, înmormîntare). Are de asemenea în vedere demonologia populară (cele doamne, solomonari) și aspecte ale culturii materiale (casa, portul). Dintre culegerile publicate în „Familia" le consemnăm pe cele orînduite în cicluri : *Datini și credințe poporale românești*, *Din comitatul Hunedoara* (an .XXXVIII, nr. 32, 11/24 august 1902, p. 379 ; nr. 33, 18/31 august, p. 391 ; nr. 39, 29 septembrie/ 12 octombrie, p. 462—463) ; *Doine poporale. Din comitatul Hunedoarei* (an. XXXVIII, nr. 37, 15/28 septembrie 1902, p. 439 ; nr. 40,6/ 19 octombrie, p. 475 ; nr. 41, 13/26 octombrie, p. 448 ; nr. 42,20 octombrie/ 2 noiembrie, p. 499 ; nr. 44, 3/16 noiembrie, p. 523 ; nr. 45, 10/23 noiembrie, p. 535 ; an. XL. nr. 11, 14/27 martie 1904, p. 127) ; *Colindă* (nr. 49,8/21 decembrie, p. 583) ; *De Crăciun. Obiceiuri poporale românești din comitatul Hunedoara* (nr. 50,15/28 decembrie, p. 589—591 ; nr. 51—52, decembrie 1902/4 ianuarie 1903, p. 604—605) ; *Cetea de feciori. Colinda boierului (Ibidem*, p. 612) ; *Colinda lui George tinerel* (an. XXXIX, nr. 1, 5/18 ianuarie 1903, p. 7) ; *Descîntece* (an. XXXIX, nr. 46, 30 noiembrie/ 13 decembrie 1903, p. 548) ; *Ghicitori (comitatul Hunedoara)* (an. XL, nr. 5, 1/14

https://biblioteca-digitala.ro

februarie 1904, p. 55; nr. 7, 15/28 februarie p. 79; nr. 9, 29 februarie/13 martie, p. 104; nr. 12, 21 martie/3 aprilie, p. 139; nr. 13, 28 martie/10 aprilie, p. 151); *Poezii poporale. De la „Păduri"* (an. XL, nr. 31, 1/14 august 1904, p. 367; an. XLI, nr. 4, 25 ianuarie / 5 februarie 1905, p. 43); *Poezii din popor. Comitatul Hunedoara* (an. XL, nr. 33, 15/28 august 1904, p. 391; nr. 35,29 august/11 septembrie, p. 415); *De la „Păduri". Comitatul Hunedoarei.* 1. *Pe drum.* 2. *În sat.* 3. *Case, port.* 4. *Limbaj. Sărbători păgîne.* 5. *La naștere (zăcoane).* 6. *Nunta.* 7. *La mort. Zăcoane.* 8. *Cele doamne (vîntoasele).* 9. *Solomonarii* (an XXXIX, nr. 29, 1903, p. 343; nr. 30, 27 iulie/9 august, p. 354; nr. 32, 10/23 august, p. 376—377; nr. 33, 17/30 august, p. 387—389; nr. 35,31 august/13 septembrie, p. 415—416; 37, 14/27 septembrie, p. 438—439; nr. 38, 21 septembrie / 4 octombrie, p. 450—452; nr. 40, 5/18 octombrie, p. 475—476; nr. 43, 9/22 noiembrie, p. 512; nr. 44, 16/29 noiembrie, p. 524.

DEMETRESCU Oprea (1824—1912). Tipograf și editor la București, Ulița Sfinților nr. 34; dascăl de musichie la Seminarul mitropolitan din București și la cel din Rîmnicu Vîlcea, la acesta din urmă între anii 1871 și 1891, ani în care își continuă și munca de tipograf și editor.

Compozitor, editor, dascăl de musichie, Demetrescu continuă într-un anume fel activitatea lui Anton Pann, al cărui elev a fost și a cărui tipografie a cumpărat-o de la fiul acestuia. Se va căsători de altfel cu a treia soție a autorului *Spitalului amorului*, după moartea acestuia. *Cîntece naționale*, ediția a doua, 80 cîntece (București, Editura Russu și Petriu, 1859, 160 p.) cuprinde și 15 texte populare (p. 101—156). Volumul a cunoscut cinci ediții. Alte volume ale sale au un caracter miscelaneu, vădit încă din titlu: *Imnuri și cîntece religioase, morale, patriotice, eroice, naționale, istorice și populare, compuse de mai mulți autori. Adunate, unele corigiiate și imprimate de...* (Rîmnicu Vîlcea, f. ed., 1874, 80 p.). Unele surse amintesc și despre alte volume ale sale: *Colecțiune de cînturi populare* (cu două ediții: 1848 și 1859) și *Melodii române, italiene și arabe.*

Bibliografie de referință: Marin Brînaru, *Momente importante din istoria patriei oglindite în cîntecul patriotic din secolul al XIX-lea*, în vol. *Marile evenimente istorice ale anilor 1848 și 1918 și muzica românească*, București, Editura Muzicală, 1979, p. 96 — 97.

DOLINESCU Elisabeta (29 martie 1918, Trifești, județul Iași). Conservatorul la Iași (1939—1943) cu G. Galinescu (teorie-solfegii). Al. Zirra (armonie, contrapunct), C. Georgescu (istoria muzicii), Antonin Ciolan (pian); studii universitare de drept la Iași (absolvite în 1945). Cercetător științific la Institutul de Folclor din București (1960—1968) și la Institutul de Istoria Artei din București (din 1969). Colaborează la „Demos" (Berlin) ș. a.

Muzicolog, autoare a unei monografii despre *Edvard Grieg* (1964) și folclorist, scrie cîteva studii de folclor în care cercetează: preocupările pentru cîntecul popular ale unor folcloriști și compozitori de seamă; organologia; inserții culte în foclor; importante atestări privind creația populară românească: *Cercetări de folclor muzical la Teodor T. Burada* (în „Revista de etnografie și folclor", an 12, nr. 1, 1967, p. 13—25); *Muzica populară în preocupările lui Alexandru Flechtemacher (Ibidem.* an. 13, nr. 5, 1968, p. 395—407); *Sabin V. Drăgoi* (în „Studii și cercetări de istoria artei. Teatru. Muzică. Cinema", an. 17, nr. 1, 1970, p. 39—50);

https://biblioteca-digitala.ro

Date noi cu privire la instrumentele muzicale folosite în țările române în prima jumătate a secolului al XVII-lea (în „Muzica", București, an. 13, nr. 7, 1963, p. 43—45); *Pătrunderea unor creații culte și semiculte în cîntecul popular* (în „Revista de etnografie și folclor", an. 9, nr. 3, 1964, p. 261—274); *Despre folclorul muzical românesc la călători din prima jumătate a secolului al XVII-lea (Ibid.*, an, 10, nr. 3, 1965, p. 269—284); *Importanța creațiilor muzicale orășenești din tipărituri pentru cunoașterea folclorului* (în „Studii și cercetări de istoria artei. Teatru. Muzică. Cinema", an. 19, nr. 2, 1972, p. 161—174).

Bibliografie de referință: Viorel Cosma, *Muzicieni români. Compozitori și muzicologi. Lexicon*, București, Editura Muzicală, 1970, p. 170.

DOLOGA Ioan (26 aprilie 1859, Tiha Bîrgăului, județul Bistrița-Năsăud — 12 octombrie 1927, Tiha Bîrgăului, județul Bistrița Năsăud). Școala primară în localitatea natală și în Prundul Bîrgăului; studii liceale la Năsăud (din 1871); studii teologice la Gherla (1880—1884). Învățător provizoriu; preot în Tiha Bîrgăului (din 1892). Colaborează la „Gazeta Transilvaniei" ș.a.

Tipărește în „Familia" (Oradea) 138 de texte lirice din ținutul Bîrgăului: *Doine și hore din Ardeal, Din ținutul Borgoului* (an. XX, nr. 36, 2/14 septembrie, p. 430—431; nr. 37, 9/21 septembrie, p. 443; nr. 38, 16/28 septembrie, p. 455; nr. 43, 21 octombrie/ 2 noiembrie, p. 516; nr. 44, 28 octombrie / 2 noiembrie, p. 527; nr. 45, 4/16 noiembrie, p. 539; nr. 46, 11/23 noiembrie, p. 552; nr. 47, 18/30 noiembrie, p. 536; nr. 48, 25 noiembrie/6 decembrie, p. 575; nr. 50, 9/21 decembrie, p. 601; nr. 52, 23 decembrie/ 4 ianuarie 1884, p. 627; an. XXII, nr. 15, 13/25 aprilie, p. 177; nr. 16, 20 aprilie / 2 mai, p. 190; nr. 18, 4/16 mai, p. 215; nr. 19, 11/ 23 mai, p. 227; nr. 20, 18/30 mai, p. 239; nr. 21, 25 mai/6 iunie, p. 251; nr. 22, 1/13 iunie, p. 263; nr. 23, 8/20 iunie, p. 263; nr. 24, 15/27 iunie 1886, p. 287); *Doine și hore. Din Cîmpia Ardealului* (an. XXIII, nr. 6, 8/20 februarie, p. 67; nr. 7, 15/27 februarie, p. 80; nr. 8, 22 februarie/ 6 martie, p. 92; nr. 9, 1/13 martie, p. 103; nr. 10, 8/20 martie, p. 115; nr. 12, 22 martie/3 aprilie 1887, p. 151); *Cîntece haiducești din Ardeal. Din ținutul Borgoului* (an. XXIII, nr. 34, 23 august / 4 septembrie, p. 403; nr. 35, 30 august / 11 septembrie, p. 416; nr. 36, 6/18 septembrie, p. 426; nr. 37, 13/25 septembrie, p. 439; nr. 38, 20 septembrie/ 1 octombrie 1887, p. 450). În aceeași revistă publică și balade: *Voinicul și corbul* (1885), *Voinicul și mîndra sa* (1886), *Judecata păcurarului* (1886) și cîteva basme: *Împăratul verde*, *Pipăruș Viteazul*, *Baba Mărină* (1885), toate subintitulate „poveste din popor".

Date biografice comunicate de prof. Teodor Tanco.

DOMIDE Mihai (27 septembrie 1842, Șanț, județul Bistrița Năsăud — 1898). Primele clase primare la școala „trivială" din Sîngeorz și clasa a patra la Școala centrală din Năsăud; studii preparandiale la Năsăud. Învățător în Tiha Bîrgăului (din 1860), Maieru și Sîngeorz (aici pînă în 1890). Membru fondator al Reuniunii învățătorești „Mariana".

Faptul că sînt unele dintre primele texte poetice populare culese din zona Năsăud și că apar în publicațiile conduse de B. P. Hasdeu conferă celor peste 50 de piese strînse de Mihai Domide și Ieremia Șoroboteanu un interes aparte: *Poezii poporale de pre valea Rodnei, în munții nordici*

https://biblioteca-digitala.ro

ai Transilvaniei. Din colecțiunea... (în „Traian", București, an. I, 1869, nr. 26, p. 104; nr. 28, p. 112; nr. 44, p. 174—175); *Doine după valea Rodnei (Ibidem*, an. II, 1870, 40); *Doine de pre valea Rodnei* (în „Columna lui Traian", București, an. I, 1870, nr. 24); *Doine din Ardeal (Ibidem*, nr. 57). Textele din „prețioasa colecție" (opinează Ovidiu Papadima) sînt culese, mărturisesc autorii, „chiar din gura poeticului popor român" și fac parte din mai multe secțiuni ale liricii; dragoste și dor, de natură, de urît, cîntece sociale. Domide publică în „Familia" (Oradea) (an. VII, 1871, p. 248—249) *Cununa*, în care descrie ritualul și inserează un text poetic. B. P. Hasdeu a reținut, într-o microantologie de lirică populară, publicată în „Calendarul României" (București, an. I, 1871, p. 108—115) și texte din colecția lui M. Domide și I. Șoroboteanu.

Bibliografie de referință: Ovidiu Papadima, *Folclorul în periodicele lui B. P. Hasdeu („Traian" și „Columna lui Traian")*, în vol. *Studii de istorie a literaturii române. De la C. A. Rosetti la G. Călinescu*, București, Editura Academiei, 1968, p. 240 — 243; Teodor Tanco, *Virtus Romana Rediviva*, III, Bistrița Năsăud, 1977, p. 203 — 205.

DORA D'ISTRIA (3 februarie 1828, București — 17 noiembrie 1888, Florența). Stă în România pînă în anul 1842. Învață carte cu grecul Papadopolo care va deveni profesor la Universitatea din Atena; locuiește cu familia sa la Viena, Dresda, Berlin și Veneția (1842—1849); revine pentru puțin timp în țară (1846); se căsătorește cu un principe rus și-l urmează în Rusia, unde rămîne 5—6 ani; pleacă în Elveția; se stabilește în Italia, unde după ce locuiește la Torino, Riviera di Ponente, Genova, Pegli, se stabilește la Florența (din 1872). Colaborează la „International Review" (New York), „Nuova Antologia", „Omiros" (Smirna), „Pandora" (Atena), „Revue Britanique", „Revue des Deux Mondes" (Paris), „Revue Politique et Littéraire", „Revue Suisse" ș.a.

Fiică a lui Mihalache Ghica și a Catincăi născută Facca, Dora d'Istria, care a impresionat prin varietatea domeniilor abordate în bogata sa operă, a fost atrasă și de etnopsihologia popoarelor din sud-estul Europei. Studiile sale din acest domeniu sînt mai puțin cercetate astăzi, deși N. Iorga, referindu-se la ansamblul operei Dorei d'Istria, îndemna încă din anul 1932: „Dora d'Istria nu trebuie uitată, cum au făcut-o atîta vreme incapacitatea mai multor generații de a ceti, a înțelege și a respecta o inteligență multilaterală, îndreptată către toate marile întrebări ale timpului". Acea „excepțională femeie", cum o numea marele istoric, comparată de alții cu Madame de Staël, a scris pagini vibrante despre cîntecele și obiceiurile românilor. În studiul *La nationalité roumaine d'après les chants populaires* (în „Revue des Deux Mondes", Paris, Tome XX, 1859, p. 429—459) comentează cele două volume de cîntece bătrînești publicate de V. Alecsandri la Iași (1852—1853) și apărute în traducere franceză, la Paris, peste cîțiva ani (1855). Baladele culese de poetul de la Mircești îi oferă prilejul să vorbească — în anul unirii principatelor române — despre latinitatea poporului român, despre originea sa glorioasă, despre istoria sa eroică. Autoarea cultivă un istorism moderat știind că producțiile populare nu rivalizează cu cronicile: „Il ne faut pas chercher en général dans la poesie populaire des souvenirs tres précis; cependent on y trouve un admirable sentiment de la réalité". Poezia populară este „vive et sincère expresion du sentiment national". Apre-

https://biblioteca-digitala.ro

cierile asupra eposului versificat au contribuit la cunoașterea acestui compartiment, studiul fiind tipărit într-o publicație internațională celebră. *Miorița* este o creație profundă, „un des chefs d'œuvre de la poésie roumaine, un bel exemple de la tendresse d'un fils pour sa mère et un tableau frappant des angoisses maternelle"; „Cette charmante ballade révèle chez le peuple roumain une sensibilité profonde qui ne s'épuise pas dans les manifestations impétueuses des passions ou dans les affections de famille". În baladele populare descoperă „une passion hardie et obstinée". Astfel, în *Soarele și Luna* „Cette impétuosité dans la passion éclate avec beaucoup plus d'ardeur". Remarcă elogiul frumuseții feminine în cîntecele populare: „les Roumains parlent avec un enthousiasme souvent dithyrambique de la beauté des «femmes latine à la taille svelte»". Altă dată însă își notează propriile observații, făcute nemijlocit cînd a văzut ritualul unei nunți românești din Branul de Sus (Brașov). Paginile acestea sînt inserate în *Scrisoarea a III-a* în *Les femmes en Orient* (Zürich, 1858, vol. I). Descrierea nunții, de o remarcabilă minuție și culoare, dovedește, cum a apreciat un specialist, „calități științifice de prim ordin" (Ion I. Ionică). Semnalează paralele sîrbești și neogrecești ale baladei despre jertfa zidirii și paralele sud-slave ale unor obiceiuri și credințe (Paparudele, Lăzărelul).

Alte opere: *La nationalité serbe d'après les chants populaires. Vouk Stéphanovitch Karadjitch. Poésies nationales, Proverbes et Contes populaires serbes*, în „Revue des Deux Mondes", Paris, XXXV-e annee, Seconde Periode, Tome LV, 1865, p. 315—360; *La nationalité albanaise d'après les chants populaires, Ibidem*, Tome LXIII, 1866, p. 382—418; *La nationalité hellénique d'après les chants populaires, Ibidem*, Tome LXX, 1867, p. 587—627; *La nationalité bulgare d'après les chants populaires, Ibidem*, Tome LXVI, 1868; p. 319—354; *La poésie populaire des Magyars, Ibidem*, Tome LXXXVIII, 1870, p. 642—685; *La poésie populaire des Turcs orientaux, Ibidem*, Tome CIII, 1873, p. 543—583; *La Nationalité Albanese secondo i canti popolari*. Traduzione consentita dall'autrice per E. Artom, Cosenza, 1867, XLI + 68 p.; *Operile Doamnei Dora d'Istria*, traducțiune de Grigorie G. Peretz, București, Tipografia Curții (Lucrătorii asociați), 1876, I, 392 p.; II, 944 p. (capitolul *Naționalitatea română de pre cînticile poporane*, p. 41—91); *La poesie des Ottomans*. Seconde édition, Paris, Maisonneuve, 1877, X + 209 p.

Bibliografie de referință: G. I. Ionescu-Gion, *Dora d'Istria*, în „Revista nouă", București, an. II, nr. 15, mai 1889, p. 161 — 167; Claudia D. C. Zaharia, *Dora d'Istria. .Viața și opera sa*, Bistrița, 1932, 40 p.; Ion I. Ionică, *O nuntă în hotarul brănean pe la 1850 Dora d'Istria*, în „Țara Bîrsei", Brașov, an. V, nr. 1, ianuarie—februarie 1933, p. 33 — 48; Nicolaescu Magda, *Dora d'Istria*, prefață de N. Iorga, București, Cartea Românească, f. a., 97 p.; Prof. A. Vasculescu, *Dora d'Istria*, București, Cunoștințe folositoare, Seria C, Din lumea largă, nr. 114, 1941, 31 p.; Adrian Fochi, *Recherches comparées de folklore sud-est européen*, Bucarest, Association internationale d'études du sud-est européen, 1972, p. 33 — 34; Iordan Datcu, *O publicistă de reputație europeană*, în „România literară", an. XXI, nr. 50, 8 decembrie 1988, p. 19; Iordan Datcu, *Dora d'Istria și unitatea românilor*, în „Memoriile Secției de Filologie, Literatură și Arte", Seria IV, Tom. X, Editura Academiei Române, București, 1988, p. 91 — 95.

DRAGU Toma (4 iulie 1877, Stroiești, județul Vîlcea — 1944). Studii universitare de drept la București (absolvite în 1900); absolvent al Seminarului criminologic din Berlin; studii de sociologie, economie poli-

https://biblioteca-digitala.ro

tică și criminologie la Paris (1907—1911); substitut și supleant al Tribunalului Vlașca (1905, 1907). Doctor în drept la Paris (1903).

Publică, împreună cu D. Drăghicescu, de cele mai multe ori sub titlul *Cîntece populare din Oltenia* (sînt menționate județele Vîlcea și Gorj), între anii 1896 și 1900, cca 200 de texte în „Adevărul ilustrat" (1896, 1897), „Adevărul de joi" (1898, 1899), „Arhiva" (1897), „Convorbiri literare" (1896, 1897), „Epoca" (1897), „Foaia populară", (1898), „Foaia poporului" (1898), „Lumea nouă" (1896), „Noua revistă română" (1900), „Povestea vorbei" (1896, 1897), „Revista literară (Literatorul)" (1896, 1897), „Șezătoarea" (1897), „Tribuna" (1898), „Universul ilustrat" (1897). O excelentă colecție de 88 de descîntece din județul Vîlcea (Cernișoara, Cireșu, Stroești, Turcești), trimisă Academiei Române, apare în colecția coordonată de Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folcloristice* (1900). Prin valoarea textelor, varietatea și probitatea cu care sînt notate, ele alcătuiesc una dintre cele mai bune colecții de la sfîrșitul secolului al XIX-lea.

DRĂGHICESCU Dumitru (4 mai 1875, Zăvoieni, comuna Măciuca, județul Vîlcea — 25 martie 1945, București). Studii liceale la Craiova (absolvite în 1896); studii universitare de litere și filozofie la București (absolvite în 1901); cursuri de agregație la Sorbona și cursuri de școlaritate la École de Hautes Etudes Morales et Sociales; audiază, timp de un semestru, la Berlin, prelegerile sociologului Simmel, ale economiștilor A. Wagner și G. Schmoller, ale filozofului Paulsen; audiază la Universitatea din Paris scurtele lui Em. Durkheim și A. Espinas, H. Michel și Em. Boutroux, iar la Collège de France pe ale lui G. Tarde și Th. Ribot. Doctor la Paris (17 mai 1904) cu teza *Du rôle de l'individu dans le déterminisme social*, conducător științific fiind Em. Durkheim. Supliniri sporadice în învățămîntul secundar din București; suplinește (1904—1905) la Universitatea din București pe C. Dimitrescu-Iași; conferențiar de sociologie și psihologie socială la Facultatea de litere și filozofie din București (1905—1911); ministru plenipotențiar în Mexic (1934, 1936); delegat la Societatea Națiunilor. Membru al Societății de Sociologie din Paris (din 1902).

Sociolog spiritualist și subiectivist, autor de lucrări de sociologie și filozofia istoriei, recunoscut de specialiști de peste hotare care l-au comparat cu Andler și Lazarus, cu Wund și Le Bon, cu Tarde și Sighele, Drăghicescu recurge adesea la materialul etnologic în lucrări ca: *Din psihologia poporului român (Introducere)* (București, Librăria Leon Alcalay, 1907, 572 p.), *L'ideal Créateur* (Paris, 1914) și *Vérité et révélation* (Paris, F. Alcan, 1932). În primul studiu, încercare de definire a sufletului românesc, a caracterului etnic al poporului român, socotește că „studiul psihologiei poporului român însemnează aproape exclusiv studiul psihologiei țăranului român" și în consecință apelează sistematic la semnificațiile creațiilor populare. Dacă M. Eminescu și Al. Lambrior susținuseră geneza baladei populare în mediul curților boierești, Drăghicescu extinde problema și la legende și cîntecele de lume, în cadrul vieții sociale a satelor născîndu-se după opinia sa doar horele, chiuiturile, basmele, snoavele, ghicitorile. Autorul greșește enorm, dar n-a fost singurul, ceea ce nu este o scuză, cînd neagă originalitatea baladei și legendei populare („cea mai mare parte din baladele și legendele noastre nu sunt ale noastre proprii"), a muzicii, picturii, portului, arhitecturii. Așa stînd după Drăghicescu lucrurile nu este deloc surprinzător să constatăm că autorul a fost apreciat a fi fost „un ciudat sociolog, improvi-

https://biblioteca-digitala.ro

zat etnograf" care n-a prea înțeles „nimic din viața psihologică a poporului român" (Henri Stahl). În tinerețe însă, între anii 1896 și 1900, a desfășurat, împreună cu conjudețeanul său Toma Dragu (vezi) o susținută activitate de culegere a cîntecelor populare oltenești, partea rezistentă a activității sale.

Bibliografie de referință: *Memoriu de titlurile și lucrările științifice prezentate pentru obținerea catedrei de sociologie, etică și estetică la Universitatea din București, Facultatea de filosofie și litere*, București, Tipografia coperativă „Poporul", 1910, 20 p.; Virgil Constantinescu, *Sistemul sociologic al lui Dumitru Drăghicescu*, București, Editura Academiei Române, 1976, 306 p.; H. H. Stahl, *Eseuri critice despre cultura populară românească*, București, Editura Minerva, 1983, p. 59 — 60.

DUICU Serafim (6 august 1938, Tismana, județul Gorj), Școala primară în localitatea natală; studii pedagogice la Tîrgu Jiu și Craiova (absolvite în 1956); studii universitare de filologie la Cluj (1956—1961). Profesor la Blaj (1961—1964); asistent universitar la Tîrgu Mureș (1964—1974); redactor la „Vatra" (din octombrie 1974). Doctor în științe filologice cu teza *Vladimir Streinu — critic, istoric literar, estetician al poeziei și poet*. Colaborează la „Ateneu", „Convorbiri literare", „Orizont", „Ramuri", „România literară", „Steaua", „Transilvania" ș. a.

Elev al lui Ion Apostol Popescu, Duicu scrie cîteva studii despre poezia populară și editează, în colaborare cu Lazăr Lădariu, volumul *Mureș, pe marginea ta*, culegere de folclor poetic din județul Mureș, cu un cuvînt înainte de Ovidiu Papadima (Tîrgu Mureș, 1969, 244 p.). Colecția, care continuă prospectările folclorice făcute în aceeași zonă de către S. Mîndrescu, V. Netea, E. Nicoară, I. Ștefăniu, conține doine, balade, cîntece de nuntă, cîntece de leagăn, strigături și ghicitori, este „bogat diversificată și bine selectată" (Ovidiu Papadima).

Alte opere: *Considerații asupra paralelismului în balada populară din Oltenia*, în *Cîntecul popular românesc. Studii de folclor*, I, Craiova, 1973, p. 27—40; *„Cîntecul găinii" în folclorul ceremonialului de nuntă din Transilvania*, în *Cîntecul popular românesc. Studii de folclor*, II, Craiova, 1974, p. 36—45; *O ipostază a dorului — „dorul călător"*, în *Cîntecul popular românesc. Studii de folclor*, III, Craiova, 1975, p. 67—71; Ion Pop Reteganul, *Amintirile unui școlar de altădată*, ediție îngrijită, studiu introductiv, note și glosar de Ion Apostol Popescu și Serafim Duicu, București, Editura Tineretului, 1970; Vasile Buțiu, *Du-te, dor, cu Mureșul*. Culegere de folclor poetic din județul Mureș, selecție, studiu introductiv de Serafim Duicu, Tîrgu Mureș, 1976, 352 p.

DUȚESCU-DUȚU Teodor (1870, Borlești-Vărzari, județul Argeș — 1916). Inspector al cercurilor culturale (înlocuit în 1907 de Spiru Haret cu M. Sadoveanu).

Scriitor minor (versuri și teatru de inspirație populară), cumnat al lui I. L. Caragiale (era căsătorit cu sora mai mică a soției marelui dramaturg), Duțescu-Duțu publică studiul *Considerațiuni critice asupra poeziei noastre poporane. Doine* (București, Tipografia „Clemența", 1903, 160 p.), în care se arată interesat doar de lirica rustică și spune că izvorul doinelor „trebuie căutat numai pe supt umbra mîndrelor dealuri ce se preling din piscurile munților, prin acei codri în cari s-au adăpostit graiul și cîntecul strămoșesc", idee care amintește cumva de teoria lui B. P. Hasdeu despre poezia „frunzei verzi". Studiul este în fapt o analiză a liricii din colecția coor-

https://biblioteca-digitala.ro

donată de Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folcloristice* (1900), colecție a cărei mare vină ar fi, ni se spune, că a făcut loc și unor texte în care se resimte „înrîurirea nenorocită a genului trivial al mahalalelor orășenești", observație care nu ținea seama că amintita colecție nu era un florilegiu. Pe alocuri interesant, studiul cade adesea în exagerări încercînd să propună prototipurile nealterate ale cîntecelor din colecția analizată. A intenționat să publice alte patru părți ale studiului amintit, fără să reușească.

Bibliografie de referință: I. Bogdan, *Raport despre „Considerațiuni critice asupra poeziei noastre poporane. Doine"*, în „Analele Academiei Române", Seria II, Tom. XXVI, 1903 — 1904. Partea administrativă, p. 414; G. Bogdan Duică, *T. Dufescu-Dufu, „Considerațiuni critice asupra poeziei noastre poporane. Doine"*, în „Convorbiri literare", an. 38, nr. 1, 1 ianuarie 1904, p. 126 — 127.

ELEFTERESCU Emanoil (15 mai 1861, Izvoru de Jos, județu Argeș — ?). Studii teologice la Gherla; studii universitare de litere la București. Face și cîțiva ani de medicină. Colaborează la „Amicul familiei", „Amicul poporului", „Calendarul «Aurorei»", „Casa rurală", „Foaia diecesană", „Gazeta poporului", „Gazeta Transilvaniei", „Gazeta țăranilor", „Lumea literară", „Lumina", „Minerva", „Muscelul nostru", „Păstorul ortodox", „Revista ilustrată", „Revista Lipovei", „Revista Poarta", „Rîndunica", „Românul" (Arad), „Școala poporului", „Școala poporală", „Școala română", „Școala sătenilor", „Șezătoarea săteanului" ș. a.

Prezență activă în reviste de folclor ca „Șezătoarea", „Ion Creangă" și „Izvorașul", ca și în alte publicații, îndeosebi cu articole despre obiceiurile și datinile poporului, Elefterescu tipărește și cîteva calendare care se mențin în același spațiu de preocupări: *De toate și din toate pentru popor sau Cartea neamului, cuprinzînd date istorice, tradițiile, credințele, datinile poporului român, aranjate lunar, Literatură și calendar* pe 1911, 1912, și 1913, Vălenii de Munte, Tipografia „Neamul românesc". În „Șezătoarea" (Fălticeni) îi apar cîntece, descîntece, basme, strigături, cuvinte dialectale din Sălaj. Din Sălaj sînt și descîntecele trimise Arhivei de folclor a Academiei Române (din Cluj).

Bibliografie de referință: P. [Tudor Pamfile], *Em. Elefterescu, „De toate și din toate pentru popor sau Cartea neamului"*, în „Ion Creangă", Bîrlad, an. III, nr. 11, noiembrie 1910, p. 350; P. [Tudor Pamfile], *Em. Elefterescu, „Cartea neamului"*, *Ibid.*, an. IV, nr. 10, octombrie 1911, p. 340.

EMBER György. A doua jumătate a secolului al XIX-lea. Profesor maghiar din Oradea. Colaborează la „Erdély", „Familia", „Nagyvárad". Culege, la îndemnul lui Ioan Erdély, poezii populare din Bihor, din care publică o parte, sub titlul *Doine și hore poporale*. Culese din Somboceag [Sîmbăta], comitatul Bihariei (în „Familia", an. II, 1866, p. 299), precum și baladele *Ileana Brăileana* (în „Erdely", Tîrgu Mureș, an. I, nr. 90—91, 1871) și *Illés bátya* [Bădița Ilie] (în „Nagyvárad, an. II, nr. 118, 1871). Cîteva însemnări privind metodologia sa de culegere face în *A marcz szára* [Marți seara] (în „Nagyvárad", an. IV, nr. 46—48). Are meritul de a fi tradus, împreună cu doi cărturari români, el contribuind cu 9 balade și 22 doine, un volum de folclor românesc: *Román népdalok*. Fordítottak Ember György, Grozescu Iulian, Vulcán Iózsef, Bevezette Vulcán Iózsef [*Cîntece populare românești*, traduse de ··· Introducere de ···], Budapesta, A hazai népköltészet tára III, 1877, XXIV + 164 p.

https://biblioteca-digitala.ro

Bibliografie de referință : * * * *Literatura*, în „Familia", Oradea, an. XIII, nr. 16, 17/29 aprilie 1877, p. 192.

EVSEEV Ivan (11 august 1937, Tulcea). Licențiat al Facultății de Filologie (secția slavistică) a Universității din Leningrad (1960), unde a fost trimis la studii în calitate de bursier al statului român. Asistent (din 1960), apoi lector (1964), conferențiar (1974) și profesor (1981) la Catedra de limbi slave a Universității din Timișoara. Doctor în filologie cu teza *Structura semantică a verbului* (1970).

Lingvist, filolog, semiotician, traducător, aplecat asupra studiului mitologiei universale și analizei hermeneutice a textelor folclorice românești, Evseev abordează, cu instrumentele specifice semioticii și hermeneuticii, în studiul *Cuvînt-simbol-mit* (Editura Facla,Timișoara, 1981) problematica simbolului arhetipal în relație cu mitul și cuvîntul, cartea fiind dedicată memoriei eminentului folclorist V. I. Propp, profesorul său din anii studenției. *Simboluri folclorice* (Editura Facla, 1987) este o încercare de analiză semiotică și antropo-culturală a limbajului erotic românesc în lirica de dragoste și în ceremonialul de nuntă. Conduce, din anul 1980, Cercul de semiotică de la Universitatea din Timișoara, contribuțiile acestuia fiind tipărite în „Caiet de semiotică" (din care au apărut pînă acum 8 numere).

Alte opere : *Structura unui simbol : Pămînt*, în „Caiet de semiotică", Timișoara, 1981, nr. 1, p. 61—78 ; *Nivelul simbolic în analiza textului literar*, în „Analele Universității « Al. I. Cuza » din Iași", Secțiunea III, tom. XXVIII — XXIX, 1982—1983, p. 45—48 ; *Dicționar de simboluri : Muntele*, în „Orizont", Timișoara, nr. 12, 25 martie 1983, p. 3 ; *Dicționar de simboluri : Grădina*, *Ibid.*, nr. 17, 29 aprilie 1983, p. 6 ; *Floarea — simbol și mit poetic în folclorul românesc*, în „Caiet de semiotică", 1985, nr. 4, p. 27—40 ; *Opoziția pur/impur în structura textelor folclorice*, în „Folclor literar", Timișoara, VI, 1986, p. 57—70 ; *Semiotica ghicitorii*, în „Caiet de semiotică", nr. 5, 1986, p. 11—34, nr. 6, 1987, p. 25—40, nr. 7, 1988, p. 65—74 ; *Ion Creangă și drumurile inițierii*, în „Orizont", nr. 30, 28 iulie 1989, p. 4 ; *In memoriam Vasile Crețu*, în „Revista de etnografie și folclor", București, tom. 34, nr. 6, 1989, p. 593—597 ; *Între Prometeu și Orfeu*, în „Dreptul la timp", nr. 2, 1990, p. 11 ; *Valorizarea timpului în cultura tradițională*, în vol. *Rațională și timp*, Editura Științifică, București, 1990.

Bibliografie de referință : Al. Graur, *Teorie și practică*, în „România literară", nr. 34, 1977, p. 8 ; Jana Balacciu, Rodica Chiriacescu, *Dicționar de lingviști și filologi români*, București, Editura Albatros, 1978, p. 119 — 120 ; *Sovremennye zarubežnye lingvisty. Bibliografičeskij spravočnik*, „Cast' I, Moscova, 1981, p. 182 — 183 ; Pia Brînzeu Teodorescu, *Închiderile și deschiderile simbolului*, în „Orizont", nr. 6, 10 februarie 1984, p. 2 ; P. Grigore, *Ivan Evseev, „Cuvînt-simbol-mit"*, în „Astra", nr. 2, februarie 1984, p. 10 ; Aurel Turcuș, *Recuperări de sensuri originale*, în „Orizont", nr. 46, 13 noiembrie 1987, p. 2 ; Ioan Viorel Boldureanu, *Ivan Evseev, „Simboluri folclorice"*, în „Folclor literar", VII, 1987, p. 298 — — 302 ; Mihai Niculescu, *Între folcloristică și teoria simbolurilor*, în „Luceafărul", București, nr. 18, 6 mai 1989, p. 7.

FILIPCIUC Ion (6 martie 1942, Costișa, comuna Frătăuții Noi, județul Suceava). Școala primară și studii gimnaziale în localitatea natală ; studii medii la Rădăuți și Suceava ; studii superioare la Facultatea de filologie a Institutului pedagogic de trei ani din Iași (absolvite în 1966) și la Universitatea din același oraș (absolvite în 1970). Profesor la Costișa (1966 —1971), Rădăuți (1971—1976) și Cîmpulung Moldovenesc (din 1976).

https://biblioteca-digitala.ro

O serie de studii și articole ale sale : *XXIV de contrapropoziții despre „Mioriţa”* (în „Cronica”, Iași, XVIII, nr. 34, 26 august 1983, p. 5), *Portretul ciobanului „tras prin inel”* (în „Steaua”, Cluj-Napoca, nr. 8, septembrie 1983, p. 43 — 45), *Mormîntul ciobanului din „Mioriţa”* (în „Convorbiri literare”, „Pagini bucovinene”, Iași, an. III, nr. 4, aprilie 1985, p. II), *Semnul „mioriţă”* (în „Vatra”, Tîrgu Mureș, XV, nr. 4, p. D și nr. 5, p. D, 1985) și *Noi lecturi ale „Mioriţei”* (în „Viaţa românească”, București, LXXXIV, nr. 5, mai 1989, p. 26) propun o nouă „citire” a *Mioriţei*, în demersul său critic dîndu-și întîlnire poziții ale vechii școli mitologice și cuceriri ale structuralismului și semioticii, studiul monografic anunţat tinzînd să infirme multe opinii ale mioriţologiei anterioare (care-și are totuși cuceriri nedislocabile), după Filipciuc celebra baladă nefiind o creaţie pastorală, „ci fructul dezvoltat dintr-un sîmbure ritual-mitologic specific unei comunităţi agrariene”. Deocamdată să constatăm că plusul documentar adus este substanţial, autorul adăugînd corpusului de 930 de texte publicate de Adrian Fochi (1964) încă 1500 de texte, descoperite după apariţia monografiei folcloristului amintit. Filipciuc a cules, dincolo de preocupările sale mioritice, cca 500 de texte populare, pe unele le-a înregistrat cu mijloace moderne, din localităţile de pe valea rîului Suceava : Straja, Vicove, Bilca, Frătăuţii Noi, Costișa, Roșcani, Dornești. Realizează o serie de filme pe 16 mm cu subiecte de etnografie și folclor.

Alte opere : *Mîndră floare-i norocu, Doine și cîntece*, antologie, prefaţă și bibliografie de Ion Filipciuc, București, Editura Minerva, 1980, XIX + 92 p. ; *Fost-au acest Ștefan Vodă*, antologie de folclor, studiu, note și bibliografie de Ion Filipciuc, Iași, Editura Junimea, 1984, 147 p. ; *Bîzdîgăniile nepreţuitului Creangă*, în „Convorbiri literare” — „Pagini bucovinene”, an. V, nr. 1—9, ianuarie—septembrie 1986, p. III ; G. Coșbuc, *Elementele literaturii poporale*, antologie, prefaţă și note de I. Filipciuc, Cluj-Napoca, Editura Dacia, 1986, 404 p. ; *Vina Meșterului Manole*, în „Buletin de informare și documentare metodico-știinţifică”, Societatea de Știinţe Filologice din România, Filiala Suceava, 1987, p. 64—66.

FIRU Nicolae (1873, Chișoda, judeţul Timiș — ?). Învăţător la Utvin, judeţul Timiș (din 1893) și apoi la Oradea (1899—1931) ; dirijor al reuniunii „Hilaria” din Oradea (din 1901, timp de aproape patru decenii) ; membru al secţiunii istorice a „Astrei”. Colaborează la „Controla”, „Luminătorul”, „Revista Institutului Social Banat-Crișana” ș.a.

Folclorist, compozitor (prelucrări de folclor), preocupat și de istoria școlii și culturii bihorene, Firu culege, între anii 1896 și 1900, 50 de melodii populare, pe care n-a reușit să le publice. Contribuie substanţial la consolidarea secţiunii liricii populare a revistei „Familia” (Oradea), în care îi apar două valoroase colecţii, prima din Banat iar a doua din Bihor : *Cîntece populare (din pregiurul Timișorii)* (an. XXXVI, nr. 46, 12/25 noiembrie 1900, p. 547 ; nr. 48, 26 noiembrie / 9 decembrie, p. 571 ; nr. 50, 10/23 decembrie, p. 593) ; *Doine și hore poporale (Din podgoria de la Șiria)* (an. XXXVII, nr. 9,4/17 martie 1901, p. 104 ; nr. 10, 12/24 martie, p. 116 ; nr. 11, 18/31 martie, p. 140) ; *Doine ostășești (Din podgoria Șiriei)* (an. XXXVIII, nr. 15, 14/27 aprilie 1902, p. 175) ; *Doine și hore poporale din Banat* (Auzite de la N. Ursu din Chișoda) (an. XXXIX, nr. 39, 28 septembrie/11 octombrie 1903, p. 463 ; nr. 40, 5/18 octombrie, p. 476 ; nr. 43, 9/22 noiembrie, p. 512 ; nr. 44, 16/29 noiembrie, p. 524) ; *Cîntece poporale*

https://biblioteca-digitala.ro

din Bihor (De pe Crișul Repede) (an. XXXVII, nr. 7, 18 februarie/3 martie 1901, p. 80; nr. 47, 25 noiembrie/8 decembrie, p. 559; nr. 48, 2/15 decembrie, p. 571); *Doine și hore poporale (De pe valea Crișului Repede)* (an. XXXVII, nr. 16, 21 aprilie/4 mai 1902, p. 187; nr. 35, 1/14 septembrie, p. 414); *Doine și hore din Bihor (Din valea Crișului Repede, de la Beznea)* (an. XXXVII, nr. 17, 28 aprilie/11 mai 1902, p. 199; nr. 19, 12/25 mai, p. 225; nr. 23, 9/22 iunie, p. 272); *Doine poporale. Din Bihor* (an. XL, nr. 18, 2/15 mai 1904, p. 211; nr. 20, 16/29 mai, p. 237; nr. 25—26, 27 iunie/10 iulie, p. 301; nr. 27, 4/17 iunie, p. 319).

Alte opere: *Cîntări bisericești. Răspunsurile Sfintei Liturghii, Pricesne și alte cîntări pentru toate sărbătorile de peste an pe cele opt glasuri, scrise pe note*, Timișoara, 1943; *Monografia comunei Chișoda*, în „Revista Institutului Social Banat-Crișana", Timișoara, an. XI, iunie 1943, p. 457—472; an. XIII, ianuarie—aprilie, p. 127—144; septembrie—decembrie 1944, p. 309—324.

Bibliografie de referință: Traian Mîrza, *Folclor muzical din Bihor*, București, Editura Muzicală, 1974, p. 18.

FISCHER Ludwig Vinzenz (22 ianuarie 1845, Reșița — 15 decembrie 1890, Halle / Salle, Germania). Funcționar al uzinelor Florisdorfer österreichischen Stahlwarenwerke (din 1870); lucrează apoi la o fabrică de hîrtie din Erlau (Bavaria) și în fine la o alta din Kröllwitz. Colaborează la „Acta Comparationis Litterarum Universarum" (Cluj), „Das Ausland" (Augsburg), „Magazin für die Literatur des In- und Auslandes" (Leipzig), „Der Osten" (Viena), „Oesterreichische Gartenlaube" (Graz), „Romänische Revue".

Publicist, Fischer acordă un interes deosebit folclorului românesc, observat direct în anii cînd trăiește în România. În colecția sa figurau mai multe cîntece de la „învățătorul Albu din Reșița". Nu culegerea de texte populare este însă latura remarcabilă a preocupărilor sale folcloristice, ci traducerea în limba germană a numeroase balade (între altele *Miorița* în 1886), cîntece lirice și bocete din colecțiile V. Alecsandri, At. M. Marienescu, I. U. Jarník — A. Bîrseanu, traduceri publicate în „Romänische Revue" (ianuarie 1890, p. 40—41, ianuarie 1891, p. 49, iulie—august 1891, p. 432—434, ianuarie 1892, p. 42—46). În lucrarea *Die romänische Literatur in Deutschland. Ein Repertorium* [*Literatura română în Germania. Indice*] (în „Romänische Revue", an. I, ianuarie 1886, p. 49, nr. 1—5, p. 36—39, 100—105, 168—172, 258—264) include și bibliografia traducerilor germane din creația populară românească.

Bibliografie de referință: Victor Morariu, *Traducătorul L. V. Fischer*, în „Ethnos", 1², 2, 1941 — 1942, p. 192 — 194; Anca Goția, *Ludwig Vinzenz Fischer (1845 — 1890)*, în vol. *Studii de istorie a naționalităților conlocuitoare din România și a înfrățirii lor cu națiunea română. Naționalitatea germană*, București, Editura Politică, 1981, p. 238 — 245.

FLORESCU Ion (27 octombrie 1857, Bragadiru, județul Teleorman — ?). Școala normală la Turnu Măgurele (1880). Învățător în localitățile teleormănene Bragadiru (din 28 octombrie 1879), Vîrtoapele de Jos (de la 30 noiembrie 1882), Bragadiru (de la 5 octombrie 1883), Năsturelu (de la 1 septembrie 1909). Membru în comitetul de redacție al revistei „Învățămîntul primar" (1895—1896) și al „Noii reviste pedagogice" (1901—1902).

https://biblioteca-digitala.ro

Colaborator cu un număr însemnat de balade, toate culese din localitatea natală, la colecția coordonată de Gr. G. Tocilescu, *Materialuri folcloristice* (1900). *Balada Marcoș Pașa și Crivățul* este remarcată elogios de D. Caracostea în *Poezia tradițională română* (II, 1969, p. 348), iar balada *Ciobanul* a fost intens folosită de Octavian Buhociu în *Folclorul de iarnă, ziorile și poezia păstorească* (1979). Florescu răspunde, la data de 15.VI.1896, la chestionarul lui N. Densușianu (Biblioteca Academiei Române, ms. 4557, p. 364—372).

FOCȘA Gheorghe (15 octombrie 1903, Rășcani-Sulița, județul Vaslui). Studii universitare de sociologie la București (1926—1932). Bibliotecar la Biblioteca Universității din București (1930—1934) și la Biblioteca Fundației Culturale (1934—1940); asistent de sociologie (1940—1947); conferențiar de etnografie la Institutul de arte plastice din București (1950—1953; 1966—1974) și la Facultatea de istorie a Universității din București (1966—1974); director al Muzeului Satului din București (1948—1978). Doctor în sociologie (1947). Colaborează la „Albina", „Anuarul Muzeului etnografic al Transilvaniei", „Arhiva socială", „Gazeta învățămîntului", „Luceafărul", „Muzeul Satului", „Ramuri", „Revista muzeelor", „Săteanca", „Sociologie românească", „Studii și cercetări de istoria artei", „Zalmoxis" ș. a.

Etnograf și muzeograf, Focșa alcătuiește, la începutul activității sale, ca și alți participanți (Ion I. Ionică, I. C. Cazan, Ștefania Golopența ș. a.) la campaniile monografice organizate și conduse de D. Gusti, interesante studii despre cultura spirituală a satului tradițional: *Aspectele spiritualității sătești* (în „Sociologie românească", an. II, 1937, p. 197—211); *Contribuție la cercetarea mentalității satului. Convorbire cu Grigorie Loghie din Runcu-Gorj* (în „Arhiva socială", an. X, 1932, p. 159—174); *Le village roumain pendant les fêtes religieuses d'hiver* (București, Societatea națională Dacia Traiană, 1943, 44 p.); *Aspecte ale civilizației țărănești* (Craiova, „Ramuri", 1944, 21 p. Extras din „Sociologie românească", an. V, nr-ele 1—6). Sînt studii alcătuite dintr-o perspectivă integratoare, fiindcă, precizează autorul lor, „Cea mai importantă caracteristică generală a civilizației țărănești stă în complexitatea semnificației și funcțiunilor sale, în care se remarcă o împletire permanentă și o întrepătrundere indestructibilă între cele două aspecte ale acestei realități sociale: materială și spirituală, ea fiind deodată și în aceeași măsură imaginea mediului natural înconjurător, a puterii creatoare individuale și colective și a multiplelor structuri spirituale tradiționale, în care s-a închegat viața milenară a acestor unități sociale, care sînt satele românești." Viața spirituală, viața socială a satului — spune Focșa — nu poate fi surprinsă doar din cercetarea laturii pur spirituale; obiectele materiale, gospodăria, pot și ele să ofere date revelatoare în acest sens. „Multe manifestări spirituale sătești nu pot fi cercetate și descrise, înțelese și explicate, decît pornind de la ilustrarea lor concretă prin obiectele materiale care intră, cu rol activ, în desfășurarea acestor manifestări". Studiile următoare sînt consacrate artei populare (arhitectură, port): *Elemente decorative la bordeiele din sudul regiunii Craiova* (București, 1957, 56 p. Retipărit de Muzeul Satului după studiile apărute în „Studii și cercetări de istoria artei", an. II, nr. 3—4, 1955, p. 81—106 și an. III, nr. 1—2, 1956, p. 29—56); *Evoluția portului popular în zona Jiului de sus* (București,

https://biblioteca-digitala.ro

ESPLA, 1957, 98 p. + il.); Tancred Bănățeanu, Gheorghe Focșa, Emilia Ionescu, *Arta populară în Republica Populară Română. Port, țesături, cusături* (București, ESPLA, 1957, 423 p.). Cea mai temeinică lucrare a sa, *Țara Oașului. Studiu etnografic. Cultura materială*, II (București, Muzeul Satului, 1975, 438 p.), este una din cele mai bune cercetări de acest fel apărute în ultimele decenii. Autorul se ocupă, pe baza unei atente și îndelungate observații de teren, de o multitudine de aspecte: condițiile naturale, culesul în natură, vînătoarea, pescuitul, albinăritul, creșterea animalelor, păstoritul, agricultura și pomicultura, mijloace de transport și instalații tehnice, munca la pădure, tîrguri lunare și săptămînale, tipologia gospodăriilor și a locuințelor. Schițele, clișeele alb-negru și color, desenele în tuș și culori, hărțile, schițele de planuri, fotografiile alb-negru și color asigură lucrării o aleasă ținută. O altă direcție proeminentă a activității lui Focșa constă în organizarea Muzeului Satului; încă de la înființarea acestuia a avut o contribuție importantă la descoperirea, selectarea, transportarea și amplasarea a numeroase case, una din cele mai reprezentative fiind cea din Moișeni. Sub conducerea sa, Muzeul Satului a devenit un muzeu de tip Skansen. Scrie despre muzeul bucureștean o serie de studii: *Le musée du Village à Bucarest* (București, EPLS, 1958, 210 p. + il); *Muzeul Satului ca muzeu etnografic în aer liber* (în *Omagiu lui George Oprescu cu prilejul împlinirii a 80 de ani*, București, Editura Academiei Române, 1961, p. 211—234); *Muzeul Satului din București* (Album), text de Gh. Focșa, (București, Editura Meridiane, 1962, 64 p.+il); *Etape succesive în elaborarea tematicii Muzeului Satului* (în „Muzeul Satului. Studii și cercetări", 1970, p. 5—39); *Muzeul Satului* (București, Editura Meridiane, 1972, 59 p. + il). O serie de articole cuprind însemnări despre muzee etnografice din străinătate.

Alte opere: *Satul model Dioști*, București, Școala poporului, 1941, 64 p.; *Elemente decorative în arhitectura populară din zona etnografică a Jiului de sus*, în „Studii și cercetări de istoria artei", an. I, nr. 3—4, 1954, p. 25—45; *Muzee în aer liber din URSS*, în „Revista muzeelor", an. I, nr. 2, 1964, p. 184—186; *Muzeul satului, muzeu în aer liber*, în „Muzeul satului", 1966, p. 5—14; *Aspecte din muzeele etnografice ale Sucdiei*, *Ibid.*, p. 205—221; *Muzeul etnografic în aer liber. Criterii de expunere și consemnare*, în „Ateneu", Bacău, an. IX, nr. 7, 1972, p. 12; *Contribuții la istoria muzeografiei din România*, în „Anuarul ICED", Seria A, 5, 1983, p. 236—273.

FURDIANU I. (ultimele decenii ale secolului al XIX-lea — prima parte a secolului XX). Născut probabil în Banat. Colaborează la „Familia", „Foaia de duminecă a ziarului « Dreptatea »" ș. a.

Furdianu, care își adăuga lîngă nume precizarea biografică „preparand", publică cele mai multe texte populare de cîntece lirice și strigături, culese din jurul Lugojului și din jurul Aradului, cu deosebire în „Tribuna poporului" (Arad). Numeroase texte provin din colecția adunată de elevii profesorului I. Petreanu: *Poezii poporale* (I. nr. 84, 3/15 mai 1897, p. 402; nr. 103, 31 mai/12 iunie 1897, p. 494); *Doica Fira* (I, nr. 98, 24 mai/5 iunie 1897, p. 471); *Chiuituri* (I, nr. 103, 31 mai/12 iunie 1897, p. 494—495; II, nr. 11, 17/29 iunie 1898, p. 52); *Poezii poporale din Bănat* (I, nr. 107, 7/19 iunie 1897, p. 514—515); *Poezii poporale (din Timirești)* (I, nr. 155, 16/28 august 1897, p. 747); *Poezii poporale din Banat* (I, nr. 160, 23 august/

https://biblioteca-digitala.ro

4 septembrie 1897, p. 769—770); *Poezii poporale* (II, nr. 196, 17/29 octombrie 1898, p. 956); *C-un picior în groapă și cu amîndouă afară*, anecdotă (II, nr. 234, 12/24 decembrie 1898, p. 1140).

GĂZDARU Dimitrie (18 ianuarie 1897, comuna Griviţa, judeţul Ialomiţa — ?). Studii secundare la Galaţi și Iași; studii universitare la Iași (1922), Marburg și Roma. Asistent la Catedra de filologie română (1924—1930), conferenţiar (1930—1935), profesor (din 1935) de limbi și literaturi romanice la Universitatea din Iași. Doctor în litere și filozofie (1928). Membru al Școlii române din Roma (1929—1931). Din 1940 își desfășoară activitatea în Italia.

Comparatist romanist, Găzdaru vădește interes deosebit pentru tema jertfei zidirii, despre care scrie trei studii: *Legenda Meșterului Manole* (în „Arhiva", Iași, an. XXXIX, nr. 1—2—3, ianuarie—aprilie—iulie 1932, p. 88—92); *Contribuţia românilor la progresul cultural al slavilor* (1952) și *Eléments folkloriques roumains dans le patrimoine culturel européen* (1961). Sub raport documentar descoperă o menţiune spaniolă asupra variantei din colecţia lui Vasile Alecsandri și o variantă rumeliotă a legendei. În problema originii, a căilor de răspîndire și a valorii estetice a baladei despre meșterul constructor, Găzdaru susţine, ca și P. Skok și I. C. Chiţimia, originalitatea variantei macedoromâne. În ultimul studiu este preocupat de sublinierea originalităţii variantei românești în comparaţie cu varianta maghiară a baladei. Interesează pe folclorist și studiul *Originea și răspîndirea motivului „Amărîtă turturică" în literaturile romanice* (Iași, Tipografia Alex. Terek, 1935, 180 p.), care-l așează printre cei mai buni comparatiști universitari dintre cele două războaie mondiale. Metoda de analiză este aceea aplicată de D. Caracostea în studiile sale despre *Miorița* și *Lenore*. Pledoaria pentru descinderea motivului din *Fiziolog* și alte bestiarii și ignorarea surselor populare, a concepţiilor din legendele populare despre păsări scad din meritele lucrării. Scrie în „Arhiva" recenzii despre colecţii și studii de folclor.

Bibliografie de referinţă: Ovidiu Bîrlea, *Metoda de cercetare a folclorului*, Bucureşti, E. P. L., 1969. p. 141 — 142; *Istoria și teoria comparatismului în România*, sub îngrijirea ştiinţifică a prof. Al. Dima și Ov. Papadima, Bucureşti, Editura Academiei Române, 1972, p. 156 — 157; Ion Talos, *Meșterul Manole*, Bucureşti, Editura Minerva, 1973, p. 59, 67; *Omagiu Profesorului D. Găzdaru. Miscellanea din studiile sale inedite sau rare*, Freiburg, 1974, 272 p.; *Enciclopedia istoriografiei românești*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică și Enciclopedică, 1978, p. 150.

GEORGESCU Florin (8 iulie 1923, Dîrste-Săcele, judeţul Braşov — 8 martie 1983, Bucureşti). Liceul militar la Craiova apoi o școală superioară de ofiţeri de cavalerie; Conservatorul de muzică la Bucureşti. Instructor artistic și director al Casei regionale de cultură din Caransebeș; cercetător ştiinţific la Institutul de Etnografie și Folclor; predă (timp de 14 ani) la Conservatorul de muzică din Bucureşti, cursuri de folclor și etnomuzicologie.

Dedicat cu deosebire activităţii didactice (realizează, între altele, împreună cu studenţii, o arhivă de folclor în cabinetul de muzicologie al Conservatorului din Bucureşti), modest, reţinut, publică puţin: *Folclorul și mișcarea artistică de amatori* (în „Revista de folclor", an. 4, 1959, nr. 1—2, p. 97—112); *Cercetări de etnografie, folclor și dialectologie întreprinse de specialiști cehi în R.P.R.* (*Ibid.*, 7, 1962, nr. 3—4, p. 92—96); *Valoarea*

https://biblioteca-digitala.ro

contribuției științifice a lui Constantin Brăiloiu raportată la bazele actuale ale cercetării folclorului (în „Revista de etnografie și folclor", tom. 13, nr. 4, 1968, p. 299—308); *Despre unele aspecte inovatoare în practica muzicii populare instrumentale (Ibid.*, tom. 15, 1970, nr. 3, p. 197—216). Se apreciază că „lucrările sale care au apărut ca și cele care așteaptă încă lumina tiparului sînt elaborări riguroase, dense, de reală valoare științifică" (Cristina Rădulescu-Pașcu).

Bibliografie de referință: Cristina Rădulescu-Pașcu, *Florin Georgescu (1923 — 1983)*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 28, nr. 2, p. 189 — 191.

GEORGESCU Ioan (16 martie 1889, Săcădate, județul Sibiu — 4 martie 1968, București). Studii seminariale la Blaj; studii teologice la Budapesta și Viena. Doctor în teologie. În particular a studiat și literele dînd capacitatea în română și istorie la Universitatea din Budapesta. Profesor la Beiuș (pînă la 21 septembrie 1918); secretar literar al „Astrei"; redactor-șef al revistei „Transilvania" (1920—1923); profesor la Constanța (1923—1929). Colaborează și la „Analele Dobrogei", „Boabe de grîu", „Țara de mîine", „Vestitorul".

Preot (autor de lucrări în acest domeniu: *Istoria bisericei creștine universale cu deosebită privire la istoria bisericei unite cu Roma.* Pentru cursul superior al școalelor secundare, normale etc, Blaj, Editura Tipografiei Seminarului teologic, 1921, 324 p.; ed. a 2-a, 1926; ed. a 3-a, 1931; *Istoria Seminarului român unit din Oradea Mare*, București, 1923, 95 p.), publicist, autor de evocări ale unor personalități ca Tudor Vladimirescu (1921), Avram Iancu (1922), Gheorghe Lazăr (1923), Dr. Ioan Rațiu (1928), George Pop de Băsești (1935), Iosif Vulcan (1941), Georgescu este, totodată, folclorist. A tipărit doar micromonografia *Satul meu: Un sat din Ardeal* (Sibiu, Biblioteca poporală a Asociațiunii, 1920, 48 p.), însă activitatea sa de culegător de folclor a fost mai amplă, mărturie fiind colecția sa inedită (manuscrisele sale ocupă 150 de poziții la Arhivele Statului din Sibiu), constituită din texte culese, între anii 1918 și 1927, cu elevii săi constănțeni, tulceni și ialomițeni, și din texte provenind din alte zone (cîntece de dor și jale, cătănești, bocete din Cîrțișoara, lirică din Săcădate, cîntece din Odorhei). Cercetarea colecției sale va revela un culegător cu totul remarcabil, un cercetător care s-a însuflețit de îndemnurile și orientările „Astrei" în domeniul studierii culturii populare.

Alte opere: *Prin România. Ardeal.* Cu 161 ilustrații și o hartă afară de text, Sibiu, 1922, 322 p.; *Coloniile germane în Dobrogea*, Cernăuți, 1926, 43 p.; *Românii transilvăneni în Dobrogea*, Cernăuți, Glasul Bucovinei, 1929, 15 p.

GEORGESCU Marin (27 iunie 1890, Celaru, județul Dolj). Studii normaliene. Învățător în localitatea natală, unde înființează în 1972 un muzeu arheologic, istoric și etnografic și editează revista „Zorile Romanaților" (1927—1945). Colaborează și la „Cultura neamului" (Cernăuți), „Cultura poporului" (Cluj), „Izvorașul".

După *Monografia comunei Celaru* (în „Zorile Romanaților"), tipărește *Flori de cîmp* sistematizare și glosar de Angela Valenta Mălin, (Craiova, 1969, 284 p.) colecție care cuprinde balade, cîntece lirice de cătănie, înstrăinare, de oprimare și necaz, de lume, de dragoste, strigături, chiuituri și bocete, culese din Celaru (unde a chestionat 27 de informatori) Marotinu

https://biblioteca-digitala.ro

de Sus, Călinești, Măceșu de Sus, Traian, Slăveni, Brezuica, Frunzari, Gostavăț, Soreni, Mîrșani, Ghizdavești. Culegerea a fost efectuată în perioada 1902—1967, cele mai multe texte avînd menționată data notării lor.

Bibliografie de referință: Gh. N. Dumitrescu-Bistrița, *Folclorul muzical oltenesc și culegătorii lui*, în vol. *Cîntecul popular oltenesc. Studii de folclor*, I, Craiova, 1973, p. 56; Petre Stroe, *Marin Georgescu (n. 1890)*, în „Buletinul Societății" de Științe Filologice pe anul 1987, p. 81 — 82.

GHIBĂNESCU Gheorghe (1864 — 6 iulie 1936). Studii la seminarul de la Socola și la Universitatea din Iași. Profesor secundar la Bîrlad și la Școala normală „Vasile Lupu" din Iași. Membru corespondent al Academiei Române. Premiul „Adamachi" pe anul 1934. Conduce publicațiile „Gheorghe Lazăr", „Bîrladul", „Teodor Codrescu" și „Ioan Neculce". Colaborează și la „Almanahul «Românului»", „Analele literare", „Arhiva", „Luminătoriul", „Opinia", „Șezătoarea", „Uricariul", „Viitorul".

Editor de documente, paleograf (*Ispisoace și zapise*, Iași, 12 volume, 1906—1922; *Surete și izvoade*, I — XXV, Iași—Huși, 1906—1933), istoricul Ghibănescu, în calitatea sa de membru în comitetul de redacție al revistei „Gheorghe Lazăr", Bîrlad (1877—1889), ce se adresa învățătorimii, s-a crezut dator să-și inițieze cititorii în problematica producției spirituale populare și în metodologia științifică a culegerii ei. În *Literatura populară* (an. I, nr. 2,15 mai 1887, p. 45) propune un normativ sumar pentru culegerea literaturii populare. Dintre culegătorii anteriori, model de evitat este Gh. Săulescu: „Oricît s-ar căzni cineva tot nu va pricepe de exemplu ce este al poporului în puținele poezii colectate de Gh. Săulescu și ce e al colectorului". Respinge deopotrivă mania latinizării limbii (la același Săulescu) și „literarizarea versului la alții" (Alecsandri, Marienescu). *Literatura populară. Colecțiuni de ghicitori (critică) (Ibidem)* propune colectorului cimiliturilor să le așeze pe obiecte: așa „vor putea sluji întrucîtva la acele studii mari de psihologie populară, atît de necesare în științele etnologice; altfel nu vor fi decît niște producătoare de distracție momentană iar nicidecum material pentru studii literare". În recenzii vădește o bună orientare, aprobînd elogios, spre exemplu, noutatea metodologică din colecția lui M. Canianu: „E prima carte scrisă în dialect, căci poesiile adunate sînt scrise moldovenește, așa cum e graiul pe la Hîrlău, Deleni, prin județele Botoșani și Iași". Cîteva studii despre obiceiuri: *Rusaliile sau Ruliile (Ibid.*, an. I, nr. 4, 15 mai 1888, p. 107—113); *Crăciunul (Ibid.*, II, nr, 9, decembrie 1888, p. 338—348); *Plugușorul* (în „Analele literare", București, an. II, 1888, p. 26—59).

Alte opere: *Originea satelor și felul de constituire*, în „Bîrladul", an. I, nr. 20, 11 decembrie 1887, p. 1; *Literatură populară. Descîntec de albeață*, în „Gheorghe Lazăr", an. II, nr. 2, 15 mai 1889, p. 73; *Literatură populară. De-a mijoarca*, în *Ibid.*, an. II, nr. 1, 15 aprilie 1889, p. 27—35; *Satira la români* (fragment), în „Almanahul «Românului»", București, an. I, 1891, p. 90—99; *Cîntece*, în „Șezătoarea", Fălticeni, an. I, nr. 4, 1 iunie 1892, p. 106—107; *Descîntece*, în *Ibid.*, an. II, nr. 3—4, august-septembrie 1893, p. 86.

Bibliografie de referință: I. Caproșu, *„Condicile" lui Ghibănescu*, în „Cronica", Iași, an. XVI, nr. 13(791), 27 martie 1981, p. 2.

GILORTEANU Păun (26 aprilie 1857, Budești, județul Ilfov — ?). Școala primară în localitatea natală; absolvă (în anul 1877) Seminarul

https://biblioteca-digitala.ro

central din București. Învățător în Budești, județul Ilfov (1877—1915). Conduce (din 1893) „Revista învățătorilor".

Culege din Budești—Ilfov un număr însemnat de texte populare: balade (cu deosebire eroice și haiducești), basme, snoave, ghicitori, pe care le publică în „Albina", „Comoara satelor" (București), „Convorbiri critice", „Ghilușul", „Lumina", „Lumina pentru toți", „Minerva literară ilustrată", „Țara nouă", „Viitorul", „Șezătoarea". Alcătuiește monografia comunei sale. Una dintre baladele culese de el, *Mogoș Vornicul*, servește ca variantă de bază în studiul cercetătoarei R. Knorringa, *Fonction phatique et tradition orale. Constantes et transformation dans un chant narratif roumain — Mogoș Vornicul* (Amsterdam, Rodopi, 1978).

Bibliografie de referință: * * *, *Folcloristul Gilorteanu*, în „Comoara satelor", București, an. IX, nr. 5 — 6, martie 1914, p. 20; *Păun I. Gilorteanu*, în „Ghilușul", an. II, nr. 3 — 4, martie—aprilie 1914, p. 1 — 3.

GÎRBOVICEANU Petre (27 iunie 1862, Gîrbovățu de Jos, județul Mehedinți — ?). Școala primară la Turnu Severin; studii seminariale la Rîmnicu Vîlcea (1876—1880) și la Seminarul central din București; studii teologice și de filozofie la Lipsca (1883—1887). Profesor de filozofie la Seminarul central din București și de limba română la Școala normală a Societății pentru învățătura poporului român (din 1887), la aceasta din urmă și director (din 1891). Doctor în filozofie la Lipsca (1887).

Haretist cu rol important în propășirea învățămîntului normalian și primar, autor de manuale școlare, traducător din Jan Amos Comenius (*Didactica Magna*), Gîrboviceanu are și o activitate folcloristică. După ce în anii 1883—1884 publică în „Educatorul" descîntece și balade culese din localitatea natală, încredințează lui Iuliu A. Zanne o bogată colecție de proverbe care apare în corpusul acestuia, *Proverbele românilor* (vezi lista colaboratorilor la vol. III, 1899), proverbe culese cu elevii săi proveniți din localități ale județelor Argeș, Dîmbovița, Dolj, Mehedinți, Olt, Vlașca, colecție care se recomandă ca una dintre cele mai importante contribuții în cadrul impunătoarei culegeri a lui Zanne.

Alte opere: *Povești alese* de Petre Gîrboviceanu și G. I. Chelaru, București, Casa Școalelor, Biblioteca Societății „Steaua", nr. 4, 1938, 141 p.

Bibliografie de referință: * * *, *P. Gîrboviceanu*, în „Almanahul învățătorilor și învățătoarelor din România pe anul 1903", Focșani, Legătoria și steriotipia Gh. A. Diaconescu, 1903, p. 45 — 46; *Omagiu lui P. Gîrboviceanu*, București, Tipografia Ion C. Văcărescu, 1929, 440 p.

GOMOIU Victor (18 aprilie, Vînju Mare, județul Mehedinți — 6 februarie 1960, București). Școala primară în localitatea natală (1888—1892) și Turnu Severin (1893—1900); studii secundare la Turnu Severin (1893—1900); studii universitare de medicină (1900—1905) și drept (1900) la București. Doctor în medicină și chirurgie al Facultății de medicină și chirurgie din București (1909). Medic chirurg și profesor universitar la București, unde îndeplinește și o serie de alte funcții. Fondează Societatea română de istoria medicinei (1929). Președinte al Societății internaționale de istoria medicinei (1936—1945). Colaborează la „Mișcarea medicală română", „Revista științelor medicale", „Le Scalpel" (Bruxelles), „Spitalul" ș. a.

https://biblioteca-digitala.ro

Eminent medic chirurg și autor a numeroase lucrări (între care și un tratat de istoria medicinei, tipărit între anii 1921 și 1923), Gomoiu se adresează, atunci cînd studiază medicina românească, și medicinii populare și folclorului magic : „Folclorul nostru medical trebuie studiat cu toată atențiunea, deoarece în cadrul etnografiei românești el ne procură atîtea elemente care dovedesc superioritatea poporului nostru". În *Histoire du folklore médical en Roumanie*. Bibliographie par Victor Gomoiu et d-r Al. Raicoviceanu (Brăila, 1938, 86 p.) urmărește preocupările pentru medicina populară românească pe parcursul a trei secole. În *Medicina în poezia populară* (București, Tipografia „Vulturul", 1938, 51 p.) (în colaborare cu Viorica Gomoiu), comunicare la al XI-lea Congres internațional de istoria medicinei (Belgrad la 5 septembrie 1938), supune colecția *Materialuri folcloristice* (1900) coordonată de Gr. G. Tocilescu, unui examen din perspectiva medicinii populare, constatînd că „foarte puține subiecte (medicale) sînt tratate direct ; în schimb ea conține o mulțime de elemente în legătură cu medicina". Uneori autorii găsesc atestări de boli și în unele texte în care nu este vorba de așa ceva. Astfel, în textul : ... „Nu-mi place holerea verdi/ /Numai ceartî chiparati / Și cu fiere amesticată", crede că este vorba de holeră. Textul se referă însă la horincă, horilcă, holercă (adică țuică, rachiu de calitate proastă). De altfel, autorul strigăturii este foarte clar cînd spune că preferă horinca „fiartă, cu chiper" (ardei). În anul 1990, s-a deschis la Craiova, în casa Gomoiu, un muzeu al medicinii.

Alte opere : *Le folkore médical roumain*, în „Le Scalpel", Bruxelles, nos 23—24—25, 26, 10, 17, 24 juin et 1-er juillet 1933, 12 p. Extrait ; *Medicina populară*, conferință, în „Mișcarea medicală română, Craiova, nr. 5—6, 1943, 17 p. ; *La croix dans le folklore médical roumain*, Brăila, 1938, 68 p.

Bibliografie de referință : Victor Gomoiu, *Curriculum vitae*, București, Monitorul Oficial și Imprimeriile Statului, Imprimeria Națională, 1938, 28 p. ; Benone Dutescu, *Victor Gomoiu (1882 — 1960)*, București, Editura Medicală, 1970, 258 p. ; *Simpozion Victor Gomoiu Nouă decenii de la naștere*. Sub redacția Mihai Șcheau, Alexandru Olaru, Craiova, noiembrie. 1972, 81 p.

GULIAN Constantin Ionescu (22 aprilie 1914, București). Studii universitare de filologie romanică și filozofie la București (1933—1938). Profesor universitar de filozofie la București (1947—1974) ; director al Institutului de filozofie din București (1953—1971). Membru al Academiei Române (din 1955).

Filozof, etnolog, antropolog, Gulian opinează, în *Sensul vieții în folclorul românesc* (București, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1957, 303 p.) că „refuzul folcloriștilor de a conlucra cu filozofii, esteticienii și criticii literari duce la o poziție tehnicistă sterilă, poziție de pe care nu se poate face față sarcinilor folcloristicii moderne". Modernitatea era concepută de pe pozițiile materialismului dialectic și istoric. Pe de altă parte, autorul admitea că nu doar unghiul său de scrutare a folclorului este folositor, „nu tinde să înlocuiască nici cercetarea creației noastre populare din punct de vedere folcloristic, nici din punct de vedere estetic". După un capitol introductiv *(Despre importanța valorificării creației poetice populare)*, sînt tratate, în două secțiuni *(Despre conținutul social al folclorului nostru ; Umanismul popular în folclorul nostru)*, următoarele probleme : *Atitudinea maselor față de mizerie și suferință ; Protestul împotriva asupririi*

https://biblioteca-digitala.ro

și exploatării; *Ura împotriva statului feudal și burghezo-moșieresc*; *Lupta de clasă*; *Conținutul social al cîntecului nou*; *Necesitatea și valoarea muncii*; *Prețuirea omului*; *Însușirile morale*; *Idealul etic în dragoste*, multe titluri fiind grăitoare pentru orientarea generală a cărții. O serie de aspecte minează într-o măsură însemnată studiul. În primul rînd abordarea inconsecventă a criteriului estetic, punct de vedere de altfel teoretizat : „primatul nu-l puteau avea totdeauna exemplele cele mai cunoscute prin valoarea lor estetică". Este demn de remarcat faptul că într-un moment cînd spiritul critic era jugulat s-au spus totuși o serie de adevăruri despre cartea lui Gulian. O altă scădere a cărții, spre exemplu, a fost judicios observată de Aurel Martin : „acest material, de obicei elocvent prin sine însuși, nu e interpretat întotdeauna în lumina unei obiectivități depline : proverbe, locuțiuni populare, versuri desprinse din doine, strigături etc. — cu semnificații sociale, morale sau pur și simplu practice determinate în conștiința colectivă — capătă în logica argumentării tîlcuri uneori forțate, inconsistente, vulgarizatoare sau fanteziste". Lipsește, de asemenea, un control mai riguros asupra unor afirmații. Cînd sînt citați cercetători „care au adunat un bogat material folcloric", se exemplifică prin nume ca Iosif Vulcan (care de fapt n-a fost culegător, ci doar conducător al revistelor „Familia" și „Șezătoarea"), I. U. Jarník (cunoscut doar ca editor, împreună cu A. Bîrseanu al colecției lui I. Micu Moldovan), I. Creangă (care nu este folclorist : a cules doar 1 cîntec liric și 3 balade), Gr. G. Tocilescu (de fapt folclorist de cabinet, colecția pe care a tipărit-o fiind opera altora). S-a dedicat apoi studierii umanismului african, despre care a scris două cărți : *Despre cultura spirituală a popoarelor africane* (București, Editura Științifică, 1964, 252 p. + 7 f. pl.) și *Omul în folclorul african*. Traducerea versurilor de Maria Banuș (București, Editura pentru Literatură Universală, 1967, 376 p. + 16 p. f.). Al doilea studiu respinge acele teorii „care perpetuează și în zilele noastre, cu voie sau fără voie, ignorarea culturilor primitive". Altă direcție a criticii sale, în aceste studii, este îndreptată împotriva „interpretării misticizante a folclorului african", redus de anumite studii doar la mituri. Se propune sondarea și a altor aspecte ale miturilor, și anume a „valorilor etice, estetice și gnoseologice". Al doilea studiu cuprinde trei mari capitole : *Animale, zei, oameni*; *Puterea gintei*; *Puterea sufletului*. Fără să eludeze unele deniveleri valorice ale creațiilor populare studiate, autorul subliniază că „în ansamblul lui, în totalitatea genurilor lui atît de variate, folclorul african uimește prin bogăția și subtilitatea formelor, prin plasticitatea imaginilor, prin împletirea unor calități foarte diverse".

Bibliografie de referință : D. Florea Rariște, *O interpretare superficială a folclorului românesc*, în „Tribuna", Cluj, an. I, nr. 7, 24 martie 1957, p. 10; Mihai Pop, *„Sensul vieții în folclorul românesc"*, în „Contemporanul", București, nr. 15(549), 12 aprilie 1957, p. 4 — 5; Aurel Martin, *În legătură cu „Sensul vieții în folclorul românesc"*, în „Cercetări filozofice", București, an. IV, nr. 4, 1957, p. 112 — 117; L. Dumbravă, *În legătură cu idealul revoluționar în poezia populară*, în „Iașul literar", Iași, an. IX, nr. 5, mai 1957, p. 79 — 84.

HETCOU Gheorghe (? — ?). Studii teologice la Universitatea din Budapesta; studii universitare de litere la Cluj. Profesor de limba și literatura română și de limba germană la Beiuș (1909—1919); director la Liceul „Gh. Șincai" din Baia Mare (din 1919). Doctor în litere (1912).

https://biblioteca-digitala.ro

Studiul său lingvistic *A berettyómenti román nyelvjárás* [Graiul românesc din Berettyó] (Beiuș, Tipografia Doina, 1912, 86 p.), subintitulat „disertație inaugurală", include un număr însemnat de texte populare bihorene : 10 colinde, 101 cîntece, 3 descîntece.

Bibliografie de referință : *Școalele din Beiuș. Cu privire asupra românilor din Bihor*, Beiuș, Tipografia Doina, 1928, p. 245 — 246.

HONDRILĂ Vasile (1902, Lunca Jorăștilor, județul Galați — 30 august 1974, București). Școala primară în localitatea natală ; studii normaliene la Galați (absolvite în 1923). Învățător la Rîmnicu Vîlcea, Babadag, Cahul, Galați și în comuna Filea, județul Mureș ; revizor școlar la Cahul. Redactează publicațiile „Astra", „Curierul muncii literare", „Graiul satelor" (aceasta la Galați și apoi la Cahul). Colaborează și la „Colinda", „Doina", „Îndemnul", „Licăriri", „Luminișuri", „Mureșul cultural", „Opinii școlare", „Orientări", „Orizonturi", „Progres și cultură", „Provincia literară", „Revista noastră".

Tipărește o parte din colecția sa în volumul D. Boeriu, V. Bogdan, V. Hondrilă, *Mureșule, apa ta* ... alcătuit de Andronie Vișan, cuvînt înainte de Vasile Netea (Tîrgu Mureș, 1971, 312 p.). Hondrilă, care deține în carte partea cea mai însemnată, este prezent cu textele culese, între anii 1925 și 1928, în comuna Filea (o bogată și reprezentativă vatră folclorică), precum și în alte localități mureșene : Deda, Bistrița Mureșului, Roșii — Munți, Glăjărie. La alcătuirea volumului (care conține ciclurile : dor ; dragoste ; cîntece vechi de amar și necaz ; înstrăinare ; cătănie și război ; de lume și petrecere ; satirice ; balade ; legende ; strigături ; de nuntă), mai participă folcloriștii D. Boeriu Hodăceanu (cu texte din satele Hodac, Ibănești, Ibănești—Pădure, Toaca, Pietroasa, din Munții Călimani și din zona de cîmpie) și V. Bogdan (cu texte de cîntece din partea de sud a județului).

Bibliografie de referință : B. Jordan, *Antologia învățătorilor în literatură*, București, Editura „Cugetarea", f.a., p. 251 ; Vasile Netea, *Folclorul și folcloriștii mureșeni*, Tîrgu Mureș, 1983, p. 110.

IANA Aurel (sfîrșitul secolului al XIX-lea — prima jumătate a secolului al XX-lea). Preot în Maidan, azi Brădișoru de Jos, județul Caraș-Severin. Colaborează la „Controla", „Familia", „Intendentul", „Luminătoriul", „Progresul" (Oravița), „Tribuna".

Iana, unul dintre cei mai harnici folcloriști din Banat, semnează, împreună cu Sofroniu Liuba, monografia *Topografia satului și hotarului Maidan*, urmată de studii despre celți și numele de localități, prefațată de At. M. Marienescu (Caransebeș, Tipografia Diecezană, 1895, X + 328 p.), în care sînt examinate aspecte geografice, antropologice, îndeletnicirile și creația spirituală a localității. Înainte și după lucrarea amintită, Iana publică alte numeroase culegeri de credințe legate de evenimentele mai de seamă ale vieții, sărbători, lirică (de dragoste și dor, de cătănie), balade, jocuri de copii, povestiri și anecdote : *Înmormîntarea la români. Credințe și datini din părțile Oraviței*, în „Familia" Oradea, an. XXV, nr. 37, 1889 ; *Credințe la nașteri. Din părțile Oraviței*, *Ibid.*, nr. 51, 1889 ; *Din credințele poporului român* (culese de ... din Măidan), în „Luminătoriul", Timișoara, numerele 25, 26, 27, 65, 1889 ; *Descîntece sau chiuituri la joc* (culese de ... din Măidan—Banat), *Ibid.*, numerele 37, 42, 45 1889) ; *Doine poporale*

https://biblioteca-digitala.ro

(culese din Măidan, lîngă Oravița), *Ibid.*, numerele 59, 62, 65, 1889; *Din dorul soldatului. Doine din Măidan*, în „Familia", numerele 15, 18, 19, 1890; *Visul lui Pintea Viteazul*, baladă, culeasă de..., teolog absolut din Măidan, în „Luminătoriul", nr. 72, 1889; *Din Constantin și Românul*, *Ibid.*, nr. 3, 1890; *Căluceniul sau Căluceriul. Credințe și datini*, *Ibid.*, nr. 6, 1890; *Fata de general*, baladă, *Ibid.*, nr. 9, 1890; *Neamțul și păcurarul*, anecdotă poporană, *Ibid.*, nr. 33, 1890; *Stan pungășitul la tîrg*, în „Tribuna", Sibiu, nr. 61, 1891; *Două documente*. în „Familia", nr. 14, 1890; *Sila Sămădila și Delea Damian*, *Ibid.*, nr. 48, 1890; *Dragostea și dorul românului*, în „Tribuna" numerele 138 și 139, 1890; *Firicel Petru*, poveste, în „Familia", numerele 14 și 15, 1891; *Domnul doctor*, anecdotă populară, *Ibid.*, nr. 30, 1891; *Medicina poporală. Credințe, datini, doftorii și descîntece poporale* (în colab. cu S. Liuba), *Ibid.*, numerele 45, 46, 47, 49, 50, 51, 52, 1891; *Poezii poporale culese din comuna Maidan* (în colab. cu S. Liuba), *Ibid.*, numerele 1, 2, 3, 4, 5, 12, 13, 14, 15, 21, 23, 24, 25, 28, 29, 31, 35, 1894; *Vers și joc copilăresc* (în colab. cu S. Liuba), *Ibid.*, numerele 12, 13, 1898; *Nu-i uom să nu se teamă de muiere* (în dialectul bănățănesc) (în colab. cu S. Liuba), *Ibid.*, numerele 14, 15, 16, 1898. Împreună cu S. Liuba răspunde, la 22.IV. 1894 și în martie 1896, la chestionarul lui N. Densușianu (vezi ms. 4554 la Biblioteca Academiei Române). Îi trimite lui S. Fl. Marian bogate informații pentru trilogia acestuia, *Sărbătorile la români*. Răspunde la chestionarele Arhivei de folclor din Cluj despre *Obiceiuri de primăvară* și *Naștere, botez, copilărie*, caietele sale fiind înregistrate sub nr. 1062.

IBRĂILEANU Garabet (23 mai 1871, Tîrgu Frumos, județul Iași — 10 martie 1936, București). Școala primară la Bacău și Roman (1879—1883); studii gimnaziale la Roman (1883—1887); studii liceale la Bîrlad (1887—1890); studii universitare de litere și elev al Școlii normale superioare la Iași (1891—1895). Profesor suplinitor de limba română la Bacău (1898—1899) și la Iași (din 1900); profesor suplinitor de istoria literaturii române și estetică (din 1908) și profesor titular (din 1912) la Universitatea din Iași. Scoate la Iași, împreună cu C. Stere, „Viața românească" (1 martie 1906), al cărei secretar de redacție va fi pînă în 1933. Colaborează și la „Adevărul", „Adevărul literar și artistic", „Critica socială", „Munca", „Noua revistă română", „Viitorul".

Interesul pentru folclor al lui Ibrăileanu, critic și istoric literar, doctrinar al poporanismului literar, teoretician al specificului național, nu s-a redus doar la cele două articole, cu care îndeobște este citat: *Geniu necunoscut* (în „Evenimentul literar" nr. 12, 14 martie 1891, p. 1) și *Poezia populară* (în „Însemnări literare", an. I, nr. 32, 31 septembrie 1919). În cursurile sale universitare, tipărite tîrziu, (1979, 1980), *Curs de istoria literaturii române moderne. Epoca Alecsandri* (1911) și *Epoca Eminescu* (1912—1913), întreprinde o critică obiectivă a colecției lui V. Alecsandri, subliniază rolul jucat de Alecu Russo în constituirea ei, subliniază implicațiile folclorice ale curentului poporan. Cursurile au exercitat fără îndoială o înrîurire însemnată asupra studenților profesorului.

Bibliografie de referință: G. Ibrăileanu, *Opere*, ediție critică de Rodica Rotaru și Al. Piru, București, Editura Minerva, vol. 8, 1979, p. 69 — 77, 88 — 97, 98 — 106; vol. 9, 1980, p. 484 — 491.

IGNA Avram (ultimele decenii ale secolului al XIX-lea — primele decenii ale secolului al XX-lea). Învățător în Ineu, județul Bihor. Cola-

https://biblioteca-digitala.ro

borează la „Cele trei Crișuri", „Familia", „Gazeta Transilvaniei", „Poșta română", „Timpul", „Tribuna poporului".

Igna contribuie substanțial, alături de Iosif Stanca, A. Bolcaș, Georgiu Chereches, Petru Cipou, T. Daulu, Valeriu Magdu, Nicolae Petran, Vasile Sala, la sfîrșitul secolului al XIX-lea și în primele decenii ale secolului următor, la culegerea folclorului bihorean. Acordă atenție deopotrivă textelor de cîntece, obiceiurilor și credințelor. În „Familia", al cărei colaborator asiduu este, tipărește chiuituri, doine și hore, descîntece, jocuri copilărești, descîntece, credințe populare : *Chiuituri din Sabolciu în Bihor*, numerele 21, 28, 31, 35, 36, 38, 1896 ; nr. 7, 1897 ; *Doine și hore din Sabolciu, în Bihor*, numerele 42, 44, 1896 ; *Chiuituri poporane din Ineu, în Bihor*, numerele 30, 45, 46, 1898 ; *Poezii poporale. Din Ineu în Bihor*, numerele 37, 42, 1989 ; *Doine poporale. Din Bihor*, numerele 3, 6, 27, 1902 ; 36, 1903 ; *Descîntece*, numerele 1, 26, 32, 1896 ; *Jocuri copilărești. Culese la Ineu în Bihor*, numerele 24 și 28, 1898 ; *Cimilituri și ghicitori. Din Bihor*, nr. 48, 1898 ; *Maslul mueresc. Datină poporală din Biharia*, nr. 51, 1895 ; *Credințe poporale*, numerele 5, 8, 9, 10, 17, 22, 1896 ; *Credințe poporale. Culese în Ineu, Bihor*, numerele nr. 31, 1898, 10, 11, 13, 14, 15, 1900 ; *Din datinile românilor de peste munți. Pe Crișul Repede. Petirea (Cernutul). Încredințarea. Nunta (Chiemătorii). Meseleance (Viferițe)* nr. 32, 1898 ; *Credințe poporale despre strigoi*, nr. 11, 1899.

IGNA Nicolae (25 noiembrie 1899, comuna Boița, județul Hunedoara — ?). Școala primară și studii liceale la Deva și Orăștie (cu bacalaureatul în 1919) ; studii universitare de medicină la Budapesta (un an) și la București, unde își susține doctoratul cu profesorul dr. I. Cantacuzino. Medic secundar la Spitalul militar din Alba Iulia, localitate în care mai ocupă și alte funcții : medic la P.T.T., la Asigurările Sociale, la Liceul „Mihai Viteazul" și în fine conducător al Dispensarului T.B.C. Membru în Societatea pentru studiul tuberculozei (1935), Societatea pentru istoria medicinii și folclor (1940), Societatea de medici și naturaliști din Iași (1946), Societatea română balneo-climaterică (1946). Colaborează la „Acta Medica Romana", „Alba Iulia", „Anuarul Institutului de studii clasice", „Apulum", „Ardealul medical", „Buletinul medical-terapeutic", „Buletinul medico-istoric al Facultății de medicină din Cluj", „Bul. de l'Academie de medicine de Roumanie" (Paris), „Clujul medical", „Detunata", „Mișcarea medicală română", „Orvosok Lapja" (Budapesta), „Revista de ftiziologie", „Revista sanitară militară".

Autor de studii de medicină, de istoria medicinii, de arheologie, Igna se preocupă, la îndemnul lui Valeriu Bologa, și de etnoiatrie, studiile sale în acest domeniu fiind următoarele : *Cosma și Damian. Doctori fără arginți* (și date despre alte 5 perechi de sfinți medici anarghiri) (Sibiu, Editura H. Welther, 1945, 100 p. + il.) ; *Contribuțiuni la medicina populară din județul Alba* (în „Apulum", Buletinul Muzeului regional Alba Iulia, II, 1943—1945, Alba Iulia, 1946, p. 406—407) ; *Floarea patimilor (Passiflora incarnata, caerulea, edulis etc.* (în „Acta Medica Romana", Craiova, Scrisul românesc, an. XX, nr. 5—7, mai—iulie, 1947, p. 450—452) ; *Podbalul (Tussilago farfara) (Ibid.*, an. XX, nr. 11—12, noiembrie—decembrie 1947, p. 762—765).

Bibliografie de referință : Dr. Ion I. Berciu, *Dr. Nicolae Igna*, în „Apulum. Acta Musei Apulensis", VI, Arheologie, istorie, etnografie, 1967, p. 717 — 722.

https://biblioteca-digitala.ro

IONAȘCU Nicolae Ioan (ultimele decenii ale secolului al XIX-lea — primele decenii ale secolului XX). Învățător (probabil în județul Teleorman).

Poezii populare și descîntece de Nicolae Ioan Ionașcu și Mihail St. Mîndreanu, prefață de Aurel Mircea (Alexandria, Tipografia Constantin Georgescu, 1897, 106 p.) este prima colecție tipărită de folclor teleormănean. Textele, provenind de la 29 informatori, cărora nu li se precizează localitățile, sînt împărțite în 4 secțiuni : *Poezii de dragoste ; Poezii haiducești ; Poezii diferite ; Descîntece.* Clasificarea este deficitară, lirica fiind amestecată cu baladele iar descîntecele sînt orînduite după boalele la care se referă. Autorii aveau în manuscris 400 basme, pe care n-au reușit să le publice.

Bibliografie de referință : * * *, *Folcloristica română*, în „Drapelul", București, an. I, nr. 23, 8 iunie 1897, p. 1 — 2.

https://biblioteca-digitala.ro

DIMITRIE GUSTI LA ACADEMIA ROMÂNĂ*

ALEXANDRU DOBRE

Cer îngăduinţa, doamnelor şi domnilor, să mărturisesc neliniştea de care sînt stăpînit în încercarea, realmente temerară, de a evoca activitatea desfăşurată sub cupola Academiei Române de una dintre cele mai strălucitoare personalităţi ale culturii şi ştiinţei româneşti şi universale din prima jumătate a veacului nostru, personalitate al cărei geniu a consacrat şi modelat nu numai o şcoală ştiinţifică, cum se consideră de obicei. Monumentalitatea şi universalismul operei gustiene, profunzimea ideilor şi amplitudinea activităţii sale, extraordinara prelungire în timp a influenţei pe care personalitatea celui evocat continuă s-o exercite, cu o vigoare mereu proaspătă, asupra ştiinţei şi culturii româneşti şi internaţionale, sînt tot atîtea elemente de natură să copleşească pe cercetător.

Dimitrie Gusti a fost efectiv membru al Academiei Române, timp de 30 de ani — de la 10/23 octombrie 1918 la 9 iunie 1948. A fost, dacă ne este permisă aprecierea, perioada de glorie şi maturitate a Academiei Române, perioada în care instituţia s-a impus cu autoritate în viaţa cultural-ştiinţifică a ţării şi a lumii savante internaţionale. La atingerea şi cristalizarea acestei performanţe, Dimitrie Gusti a avut un rol de excepţie, desigur alături şi împreună cu alţi coloşi ai ştiinţei şi culturii române: Grigore Antipa, Victor Babeş, Gheorghe Balş, Ioan Bianu, Petre Bogdan, Ioan Cantacuzino, Nicolae Cartojan, Grigore Crăiniceanu, Ovid Densusianu, Octavian Goga, Ion Inculeţ, Nicolae Iorga, Gheorghe Marinescu, Ludovic Mrazec, Iacob Negruzzi, Dimitrie Onciul, Vasile Pârvan, Alexandru Philippide, Petru Poln, Liviu Rebreanu, Anghel Saligny, Ion Simionescu, Mihail C. Sutzu, Nicolae Titulescu, Gheorghe Ţiţeica, Duiliu Zamfirescu, Dimitrie Caracostea, George Murnu, Lucian Blaga, I. Al. Brătescu-Voineşti, Theodor Capidan, Ştefan Ciobanu, George Enescu, Gheorghe Petraşcu, Ion Petrovici, Sextil Puşcariu, Constantin Rădulescu-Motru, Mihail Sadoveanu, Silviu Dragomir, Victor Slăvescu, Nicolae Bănescu, Gheorghe I. Brătianu, Alexandru Lapedatu, Ioan Lupaş, Simion Mehedinţi, Petre P. Negulescu, Episcopul Nicolae Colan, Ion I. Nistor, preotul Nicolae M. Popescu, Andrei Rădulescu, generalul Radu Rosetti, Nicolae Vasilescu-Karpen, dr. C. I. Parhon, Traian Săvulescu, dr. Mihai Ciucă, Gheorghe Ionescu-Sisești, Gheorghe Macovei, Dimitrie Pompeiu, Emil Racoviţă, Gheorghe Spacu, Dimitrie Voinov ş.a.

O listă pe cît de lungă, pe atît de impresionantă. Nume care, fiecare în parte, ilustrează un întreg domeniu al creaţiei ştiinţifice şi artistice. Nume care, alăturate şi reunite sub aceeaşi cupolă, au făcut gloria acestei ţări. Numele lui Gusti a figurat pe această listă, dominînd adesea prin sclipitoarea sa inteligenţă şi dinamismul activităţii sale. Ceea ce ni se pare mai mult decît relevant.

În sfîrşit, sînt considerente subiective care sporesc sentimentul de neliniște şi temere de care vorbeam. În sală se află unii dintre cei mai apropiaţi colaboratori ai lui Dimitrie Gusti, care au lucrat nemijlocit cu el şi sub îndrumarea sa, care i-au cunoscut gîndurile în toată profunzimea lor. Ce să mai spunem de atît de merituoşii biografi, comentatori şi editori ai operei gustiene, de cei care, încă în urmă cu 25 de ani, abordau acelaşi subiect cu care noi încercăm să vă reţinem atenţia astăzi.

Ne-am apropiat de opera lui Gusti mult mai tîrziu şi prin intermediar, prin şcoala profesorului Mihai Pop care, îndrăznesc această afirmaţie dar ea corespunde unei realităţi, a încercat o sinteză, o armonizare a principiilor metodologice şi teoretice ale celor două şcoli dominante înaintea ultimului război mondial: şcoala lui Dimitrie Gusti şi şcoala lui Ovid Densusianu, cu unele acumulări şi din direcţiile promovate în cercetarea etnografică de Simion Mehedinţi şi în cea muzicală de C. Brăiloiu.

Tabloul activităţii lui D. Gusti la Academia Română este impresionant, prezenţa lui, nu doar formală ci deosebit de activă, stimulatoare şi eficientă, putînd fi semnalată în absolut

* Comunicare prezentată la Simpozionul organizat de Muzeul Satului, la 17 mai 1991, cu prilejul aniversării a 55 de ani de la înfiinţare.

REF, tom 37, nr. 2, p. 155—171, Bucureşti, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

toate compartimentele. A le enumera acum pe toate ar însemna a reconstitui în întregimea sa istoria Academiei și a științei și culturii românești dintre cele două războaie mondiale. Pentru că fiecare gen de activitate, de mai mare sau mai mică însemnătate, își are rosturile și semnificațiile sale, este de natură să completeze și să creioneze portretul celui evocat.

Dimitrie Gusti a fost, în anumite perioade, președinte al Secțiunii istorice, vicepreședinte în mai multe rînduri și președinte al Academiei Române, funcții în care a avut un rol important la orientarea activității, la organizarea ei, la direcționarea preocupărilor către anumite accente. A făcut parte dintr-un număr impresionant de comisii administrativ-organizatorice ale Academiei ceea ce iarăși este important. Prezența sa în diferitele comisii pentru acordarea premiilor Academiei i-au oferit prilejul unor analize ale fenomenului cultural-științific contemporan, al dezvăluirii lacunelor, al ridicării la rang de principiu a ideilor viabile. Prin referatele de recomandare în vederea alegerii la Academie a unor cărturari români și străini, sau chiar prin simpla asociere la asemenea recomandări, D. Gusti și-a făcut publice preferințele și motivația acestor preferințe, criteriile pe care le utiliza în aprecierea colegilor, opțiunea pentru diferitele preocupări, direcții de activitate și școli științifice, elementele afectiv-umane care l-au condus către una sau alta dintre recomandări. Împrejurările, uzul și tradiția academică l-au pus în situația de a evoca personalități ale vieții cultural-științifice române și străine, dezvăluind laturi demne de luat în seamă ale acestui spirit mereu aflat în acțiune care a fost Dimitrie Gusti.

Prezentînd acest inventar de activități ne-am putea lăsa furați de mulțimea lor, de interesul particular pe care îl are fiecare în parte și am scăpa din vedere tocmai latura cea mai importantă. De-a lungul întregii sale activități la Academia Română Dimitrie Gusti a avut în vedere promovarea cercetărilor sociologice pe care le-a integrat ca pe un ce firesc, normal, în cîmpul atît de vast al activității generale a Academiei, al dezvoltării științelor în România și în lume. Numai așa se explică de ce, de fiecare dată, D. Gusti ținea să facă publică sub cupola Academiei apariția periodicelor și cărților tipărite sub conducerea sa ori sub semnătura principalilor săi colaboratori. În acest spirit trebuie să înțelegem de ce Dimitrie Gusti și-a prezentat la Academie, sub forma unor comunicări în ședințe publice, lucrările fundamentale, lucrările în care și-a expus sistemul științific, baza lui teoretică și metodologică.

Să amintim cîteva dintre ele: „Monografia sociologică — o metodă de cunoaștere a țării" (23 mai 1934); „Considerațiuni asupra unui sistem de Sociologie etică și politică" (19 ianuarie 1940); „Planul de lucru al monografiei sociologice" (15 martie 1940); „Metoda de lucru a monografiei sociologice" (23 martie 1940); „Știința și pedagogia națiunii" (9 mai 1941); „Lucrările celui de al XIV-lea Congres internațional de sociologie" (7 noiembrie 1941); „O vizită la echipa care face numărătoarea românilor de dincolo de Bug" (13 nov. 1942); „Legile unităților sociale" (14 mai 1945); „Institute naționale și Institutul central internațional pentru cercetarea și cunoașterea națiunilor unite" (8 martie 1946); „Un an de activitate în afară de țară pentru crearea Institutului Social al Națiunilor Unite de la New-York" (11 iulie 1947).

Onorat auditoriu,

De 15 ani ne ocupăm de istoria Academiei și încercăm să-i descifrăm și să-i înțelegem resorturile intime, pentru a ne explica nouă înșine și poate și altora interesați în cunoașterea acestui fenomen, ce anume a determinat și cum anume s-a întîmplat că, în cei 125 de ani de existență, Academia a avut perioade mai lungi sau mai scurte de dominare, de influențare și orientare decisivă a vieții cultural-științifice românești sau de intrare în conuri de umbră care, nu de puține ori, anunțau iminenta sa dispariție sau completa trecere în anonimat.

Cercetarea îndeaproape, cu punerea la contribuție și a unor documente inedite, a activității lui Gusti la Academia Română este de natură să ajute măcar în parte la înțelegerea acestui fenomen și nu numai pentru perioada anilor 1918 — 1948, ci și pentru perioadele ce au precedat-o sau au urmat-o.

Atunci cînd era ales membru activ al Academiei Române și participa pentru prima dată la ședințe în această nouă calitate, D. Gusti făcea o declarație care însemna mai mult decît un act protocolar la cuvintele de bun venit cu care era întîmpinat de I. Al. Brătescu-Voinești, ele însele permițînd să se întrevadă o nouă direcție, o deschidere mai largă a activității Academiei, prin includerea în paleta activităților sale a științelor sociale.

„Domnilor Colegi — se adresa Brătescu-Voinești —, sunt, desigur, reprezentantul sentimentelor unanime ale domniilor voastre adresînd cîteva cuvinte de bună venire în mijlocul nostru a d-lui D. Gusti, ales membru activ în sesiunea generală trecută. Nu mă îndoiesc — atrăgea atenția Brătescu-Voinești — că prin alegerea d-lui Gusti va lua în Academie avînt sociologia, o ramură a științei care pînă astăzi a rămas puțin în urmă față cu celelalte" [*Anale*, II, XL (1919 — 1920), p. 4].

https://biblioteca-digitala.ro

Mergînd în întîmpinarea intențiilor și deziderateloг lui Brătescu-Voinești, care erau și ale Academiei, D. Gusti dezvoltă acest program într-o mărturisire ce devine o adevărată profesiune de credință pentru a cărei realizare va lupta în mod constant: „Cea mai mare onoare pe care o poate visa un om de știință — spunea D. Gusti la 20 iunie 1919 — este aceea de a fi primit în sînul acestei ilustre Academii, care este cel mai înalt exponent cultural al națiunii române. Pentru mine — continua el — care, stăpînit de pasiunea cercetărilor în domeniul științelor sociale, mi-am făcut din aceste preocupări adevăratul sens al vieții, această onoare implică obligația de a da un maximum de contribuție pentru propășirea înaltei Instituții în special și pentru dezvoltarea științelor sociale în România în general. Voi urmări — încheia Gusti solemn — a deveni unul dintre cei mai activi și mai devotați membri ai Academiei" (*Idem*, p. 5). Și Gusti s-a ținut de cuvînt. A mers cu devotamentul pentru Academie pînă acolo încît și-a sacrificat în mod conștient propria poziție pentru a apăra autonomia și principiile care au guvernat Academia Română pînă în 1948.

S-a subliniat în repetate rînduri, și pe bună dreptate, însemnătatea discursului de recepție al lui Dimitrie Gusti — rostit în ședința solemnă din 10 iunie 1923 — despre *Ființa și menirea Academiilor*. Cu această ocazie, Gusti și-a expus concepția despre rolul Academiei în viața cultural-științifică, și-a motivat convingerea asupra necesității unei restructurări și acomodări a Instituției la noua situație deslușită ca urmare a evoluției științei și sarcinilor distincte ce revenea Academiei în noua conjunctură social-politică de după primul război mondial. Această lucrare de referință constituie un moment important, peste care nu se poate trece, fără o păgubitoare pierdere, atît în înțelegerea istoriei Academiei, cît și în aceea a evoluției conceptului de *scientică*, cum numea cineva disciplina științei despre știință. Intervenția lui Gusti nu este un act izolat. Ea face parte dintr-o suită de astfel de activități începute la Academie încă din 1919 și încheiată în 1948.

„De acum — atrăgea atenția Iacob Negruzzi la 15 mai 1919 — îndatoriri nouă se impun Academiei de a contribui la dezvoltarea și la unificarea culturii naționale pe terenul consolidat al României întregite și — precum această patrie a noastră, mărită în hotarele ei firești, este una din cele mai frumoase țări, tot așa astăzi sîntem datori a face din cultura neamului nostru una din cele mai strălucite. Problemele activității viitoare pentru îndeplinirea acestei mari datorii se impun imperios Academiei Române în viitoarea jumătate de secol" [*Anale*, II, XXXIX (1916 — 1919), p. 258].

Acest punct de vedere este împărtășit de întreg corpul academic, dezvoltat și nuanțat în alte luări de poziție. Așa se face că în 1921 se instituie o Comisie — alcătuită din Grigore Antipa, Dimitrie Gusti, Simion Mehedinți, Vasile Pârvan și Sextil Pușcariu — cu misiunea de a studia și face propuneri pentru reorganizarea Academiei potrivit noilor cerințe. Concomitent cu studierea și prezentarea propunerilor de modificare a unor articole din statutele și regulamentele de funcționare ale Academiei, tot mai mulți academicieni — C. Rădulescu-Motru, Grigore Antipa, Emil Racoviță, Simion Mehedinți — fac expuneri teoretice cu privire la rolul și locul Academiei Române. Prima contribuție de acest fel este cea amintită a lui D. Gusti.

Interesant de subliniat că Dimitrie Gusti — consecvent cu sine însuși și cu propriile-i idei, om dinamic și de acțiune — se numără printre cei mai activi și insistenți promotori ai acestui deziderat.

În 1948 lucrurile se precipită însă. Un proiect de reorganizare este adoptat de plenul Academiei, dar Secțiunea științifică revine asupra lui și propune o nouă formulă. În această nouă formulă este sacrificat principiul fundamental al instituției, adoptat încă de la 1867 la propunerea lui George Barițiu: *autonomia* deplină a Academiei Române în toate actele și lucrările sale. Într-o ultimă și disperată încercare, Dimitrie Gusti prezintă o nouă variantă de reorganizare a Academiei, în ședința din 26 mai 1948.

„Academia Română, observa Gusti, este o Instituție a poporului. Ea posedă autonomie în mînuirea fondurilor, ca și o desăvîrșită autonomie spirituală, în alcătuirea programului de lucru, în alegerea membrilor și în alcătuirea bugetului" (*Arhiva Academiei*, Dos. A—3, 1948, fila 196).

Nu vom prezenta acum întreg tabloul organizatoric propus de Gusti. Vom reaminti doar că un punct de vedere apropiat era expus de generalul Radu Rosetti și de istoricul Ioan Lupaș. De cealaltă parte se milita pentru transformarea Academiei într-o instituție de stat, cu tot ceea ce implică acest concept.

În fața rezistenței membrilor din Secțiunile literară și istorică, fără a mai consulta Academia, se ia hotărîrea, la conducerea statului și a partidului comunist, ca Academia să devină instituție de stat, pierzîndu-și autonomia.

Printr-un act emanat în mod abuziv și fără consultarea conducerii Academiei și a plenului ei erau lăsați în afara instituției academice a țării, fără nici o explicație, cărturari care au făcut cinste științei și culturii românești și universale. Între aceștia se afla și Dimitrie Gusti.

https://biblioteca-digitala.ro

În cei 30 de ani de activitate la Academia Română, D. Gusti a creat o operă ştiinţifică durabilă, a promovat o şcoală puternică, ceea ce explică de ce sociologia, în ciuda atîtor oprelişti, a supravieţuit în România. Tocmai în această vigoare şi capacitate de rezistenţă stă valoarea lui Gusti şi a şcolii sale, căreia, din nou, i se deschid posibilităţile de realizare şi reînnodare a firului întrerupt în 1948.

VECHIMEA CREŞTERII VIERMILOR DE MĂTASE

ELENA MAXIM

Viermii de mătase fac parte din încrengătura Artopode, familia Bombycide, genul Bombyx. Larvele lor posedă glandele serigene a căror secreţie se întăreşte cînd vine în contact cu aerul şi astfel la naştere firul strălucitor de mătase, subţire, rezistent, cu care se construieşte gogoaşa, în interiorul căreia are loc metamorfoza larvei în fluture. În cadrul acestui gen sînt mai multe specii de viermi care produc mătase, de la unii se obţine direct firul, iar de la alţii întîi vata, care apoi, toarsă, dă firul. Unele specii construiesc gogoaşa liberă la un cap şi firul este întrerupt, deci nu mai poate fi tras, altele lipesc prea tare gogoaşa de pom şi, prin desprindere, nu se mai obţine continuitatea firului. În aceste cazuri prin opărire şi scărmănare se obţine întîi vata.

Mătasea naturală conţine firul de ţesut cel mai fin, cel mai rezistent, cel mai uşor, cel mai lung (1000 m.); este un produs animalier cu o rezistenţă egală cu a fierului şi un aspect serafic, obţinîndu-se ţesăturile cele mai delicate, lucioase şi frumos colorate. Aproape nu există loc în Europa unde să nu se cultive viermii de mătase, dacă există condiţii pedoclimatice pentru creşterea dudului. Şi cu toate acestea ţesătura este cea mai preţuită şi mai solicitată, fiind considerată obiect de podoabă. În afară de ţesături, firul de borangic se foloseşte pentru fabricarea sitelor de morărit, a cablurilor electrice — fiind un foarte bun izolator —, pentru confecţionarea paraşutelor, în chirurgie, pentru pangliici de maşini de scris, la cusutul încălţămintei, etc. Crisalidele se folosesc ca adaos de hrană pentru păsări, porci, peşti şi ca îngrăşămînt, fiind bogate în proteine iar fecalele şi frunzele rămase de la hrana lor sînt utilizate în tăbăcării şi enzime pentru terapia diferitelor boli cardiace.

Istoricul apariţiei viermilor de mătase domestici pînă nu demult pornea de la mărturia lăsată de Confucius, după care în timpul împăratului Chinei Hoan-ti — 2700 î.Ch. —, soţia acestuia, împărăteasa Si-ling-chi, a domesticit viermele de mătase, l-a cultivat în provincia San-tung, ocupaţia devenind monopol de stat al femeilor nobile chineze şi legi severe pedepseau pe cel care ar fi divulgat secretul creşterii viermilor sau ar transmite ouălele acestora. La fel ca în China şi în Japonia îndeletnicirea a fost considerată un privilegiu nobiliar. La începutul secolului nostru, împărăteasa Japoniei Ha-ru-go, creştea viermi de mătase, avînd în acest scop un local propriu în curtea palatului din Tokio, ca o rămăşiţă a vechilor tradiţii ale curţii regale[1].

Cu toate că generaţii de cercetători au considerat că acesta este începutul domesticirii viermelui de mătase în lume, în cele ce urmează vom aduce în discuţie noi dovezi documentare şi arheologice, care infirmă părerea lui Confucius.

Indianul Mukerîji[2], pornind de la o însemnare cuprinsă într-o carte a dinastiei Mahomedane — cca. 3871 î.Ch. —, susţine că în India activitatea era practicată cu mult înaintea Chinei. Astfel, se povesteşte că la data respectivă un rege indian a trimis în dar regelui Persiei diferite stofe de mătase. Faptul că a fost trimis un asemenea cadou regelui Persiei dovedeşte că în India se producea borangicul pe scară întinsă şi se practica folosirea lui ca mărturie de stimă şi respect, sau mijloc de cumpărare a bunăvoinţei.

https://biblioteca-digitala.ro

În sprijinul celor susținute de Mukeriji stau dovezile arheologice. Urme ale celor mai vechi țesături găsite pînă în prezent sînt cu mult înainte de perioada descrisă de Confucius. Avem în vedere toga vechilor regi sumerieni de la 3300. î Ch., precum și un cordon al lui Ramses al III-lea din jurul anilor 1180 î Ch., sau un baldachin de pe mormîntul regelui Isi-em-Kebs[3]. Toate aceste 3 urme arheologice dovedesc că mătasea naturală era mai veche decît anii 2700 î Ch. și era răspîndită pe o arie mult mai largă decît teritoriul chinez. Pentru că, dacă abia în jurul anilor 2700 î Ch., viermele de mătase a fost domesticit în China, iar firul prețios a fost folosit de către femeile nobile pentru a broda pe stofe flori și păsări, nu se putea ca regii sumerieni să aibă toga din acest material prețios la anii 3300 î Ch., fără să fi cunoscut producerea borangicului.

Vom continua cu exemplele care infirmă legenda apariției viermilor de mătase conform celor lăsate nouă de Confucius. Într-o pictură murală din mormîntul lui Kuemhotepe al III-lea în Beni-Hasan (dinastia a XII-a, anii 1938 — 1887 î Ch.) sînt prezentate mai multe femei evreice îmbrăcate cu textile avînd modele specifice artei țesutului în Egipt și Palestina pentru perioada celei de a doua jumătăți a mileniului[4]. Aceste dovezi pertinente ne conduc la concluzia că ocupația nu a constituit un monopol chinezesc.

De altfel, miturile și legendele chinezești ne vorbesc despre vechimea viermelui de mătase cu mult înainte de relatarea lui Confucius. Astfel, geneza viermelui în mitologia chineză își are originea divină în zeița Canshen — zeița sericiculturii — care „fusese cîndva o fetiță încîntătoare, dar iată că, din păcate, se procopsise cu o piele de cal ce i se alipise de trup, de parcă ar fi prins rădăcini și nu putea fi nicicum scoasă. Dacă zeița o trăgea ușor de ambele capete și își înfășura trupul cu ea, se prefăcea într-un vierme de mătase cu un cap ce amintea pe acela al unui cal. Dacă dorea, putea să scoată de îndată pe gură un fir de mătase nemăsurat de lung, subțire și strălucitor. Pe cîmpia de la miazănoapte, în apropiere de copacul sanzhusang — Copacul celor trei duzi — înalt de o sută de zhang, cu tulpina strălucitoare și fără crengi, ea, încovoindu-se se urca pe alt copac uriaș scoțînd pe gură zi și noapte fire de mătase. De aceea oamenii au și numit acest loc Quisi zhiye — Cîmpia scuipării firelor de mătase. Dar cum se face că o fată atît de frumoasă s-a pomenit dintr-o dată în piele de cal, s-a prefăcut în vierme de mătase și a devenit zeița sericiculturii? Despre aceasta se povestește în legenda populară a calului care s-a îndrăgostit de fata stăpînului . . . . Din această muncă frumoasă și cu nimb de poezie s-au născut legende emoționante despre năzuința spre libertate, iubire și fericire, ca, de pildă, legenda Văcarului și a Țesătoarei și legenda lui Dongyong, cel plin de pietate filială, și a celei de a șaptea Zîne cerești"[5]. Ambele personaje sînt considerate de origine divină, Țesătoarea fiind nepoata stăpînitorului ceresc, iar A șaptea Zînă cerească nu mai trebuie prezentată[6]. Mitologia chineză, deci, infirmă apariția tîrzie a ocupației, ca rod al străduinței umane.

Tot așa și legenda divulgării secretului creșterii viermilor de mătase este infirmată de fapte. Deși este prea bine cunoscut că, la dorința împăratului Justinian de a-și procura mătasea în propriul imperiu, doi călugări misionari ai ordinului Sf. Vasile (552 dCh.) au ascuns în toiagurile lor de bambus sămînța viermilor scoasă clandestin din China și au adus-o în dar suzeranului, o altă legendă infirmă pe cea cu care majoritatea dintre noi ne-am obișnuit. Aceasta, povestește că o prințesă chineză, în sec. al IV-lea, care s-a căsătorit cu regele Buchara, aduce în dar de nuntă soțului semințe de viermi ascunse în buclele părului său.[7] Dacă legenda afirmă așa, dacă secretul creșterii viermilor de mătase a fost cunoscut cu mult înainte în Orientul Mijlociu, pentru ce a fost nevoie de stratagema călugărilor misionari? Asupra acestei întrebări istoricii vor trebui să caute și să aibă șansa să găsească noi dovezi asupra vechimii apariției îndeletnicirii, care în mod cert este mult diferită decît cea care ne-a parvenit de la Confucius.

Toate exemplele de urme de textile din mătase, coroborate cu miturile, legendele popoarelor, cu o analiză temeinică, elaborată, a tehnicilor de țesere, de colorare, de execuție a motivelor ornamentale ne conduc la concluzia că monopolul chinezesc asupra cunoașterii secretelor sericiculturii reprezintă mai mult un avans în tehnica de țesere și colorare, decît un secret strict al creșterii viermilor de mătase. De altfel, toate urmele de țesături de mătase, cu o vechime de milenii, nu puteau fi executate numai în China sau cu materii prime aduse din China. Dacă ținem seama numai de cîte fire de mătase sînt folosite pe un cm² de covor, sau dacă luăm în calcul aria extrem de întinsă pe care s-au folosit țesăturile de mătase, ne putem ușor da seama că materia primă nu putea fi obținută numai pe suprafața limitată a Chinei.

În toate exemplele folosite de noi nu se precizează proveniența firului de mătase. Este știut că viermii de mătase în stare sălbatică au fost întîlniți atît în Asia cît și în Africa. Aici localnicii culegeau gogoșile din copacii din pădure, le aduceau acasă, le prelucrau și confecționau textile pentru diferitele piese de îmbrăcăminte. Practica a fost utilizată pînă la

https://biblioteca-digitala.ro

începutul secolului nostru, deci firul de mătase se putea obține și de la viermii de mătase crescuți în natură, liberi și nedirijați de om. Borangicul obținut astfel nu era așa de fin și nu se comercializa pe scară întinsă. Această activitate nu putea fi influențată de om pentru creșterea productivității, deci nici sursa mai sus amintită nu putea constitui o bază în aprovizionarea unei piețe ce se întindea de la Oceanul Atlantic pînă la cel Pacific, trecînd peste trei continente. Legenda drumului mătăsii a împiedicat pe mulți cercetători să caute proveniența firului miraculos, considerat (uneori) mai scump decît aurul. Farmecul învăluit în mister și neprevăzut al drumului mătăsii a fost suficient pentru o explicație a proveniență unui produs minunat, folosit în confecționarea unor variate obiecte considerate de mare preț. Dar dacă urmărim realizarea lor artistică, motivele ornamentale, este greu de crezut că atelierele meșteșugărești chineze cunoșteau specificul diferitelor zone pentru care lucrau. Dacă luăm în considerare posibilitățile greoaie de comunicare la mari distanțe, necunoașterea de către meșteșugari a specificului multiplelor zone etnoculturale, pe care ar fi trebuit să le aprovizioneze, înțelegem că multe țesături au fost create în zonele unde se foloseau, reflectînd specificul artistic local. Astfel, Xenofan descrie frumusețea covoarelor țesute în Babilon[8] pentru curtea persană, după ce acest oraș a fost cucerit de perși în anul 539 îCh., iar Cyrus al II-lea și suveranii ahemenizi care-i succed adoptă titulatura de „regi ai Babilonului" pînă la Alexandru cel Mare.

De asemenea, textilele găsite în mormîntul din Kaslow (Urga)[9] din Mongolia fiind datate din secolul IV — III îCh., demonstrează odată în plus tehnica înaltă de țesere cunoscută de localnici.

În țara noastră, începutul acestei ocupații este descris ca fiind în secolele XV — XVII, avînd 2 direcții: din apus, prin imperiul austriac și din sud, de la turci. Și în acest caz vom aduce dovezi care le infirmă pe cele acceptate pînă acum, referitor la istoria ocupației pe teritoriul românesc, considerînd că datarea trebuie făcută mult mai devreme. Astfel, în săpăturile de la Garvăn-Dinogeția[10] s-au găsit urme de țesături de mătase care sînt plasate în timp în sec. al XI-lea dCh. Desigur, nu avem certitudinea că firul de mătase era obținut pe teritoriul țării noastre, dar e greu de crezut că în România nu se cunoștea creșterea viermilor de mătase, dacă în Peloponez plantațiile de duzi erau așa de numeroase încît romanii i-au schimbat numele regiunii în Morea, de la morus (agud)[11].

Totodată, mărturiile scrise rămase pînă la noi atestă că îndeletnicirea era și pe teritoriul românesc mai veche decît s-a susținut pînă acum. În resturile unei cărți de donație — datată 1348 — emanată de împăratul Dușan al Serbiei, se menționează printre obiectele de danie, ale românilor de peste Dunăre către mănăstirea Bistrița — lîngă Prizrek — și a mătăsii: „una din două sau o sută legături de mătase ori o sută de perperi"[12]. Darea în mătase consemnată în documente dovedește că îndeletnicirea era extinsă, pentru a se putea executa aceasta, pentru că nu se putea pune impozit localnicilor cu material existent numai din import, așa ceva pînă acum istoria nu a dovedit-o.

Într-un document asemănător, publicat în colecția Hurmuzachi, se menționează „De centum Litris Serici, Litras tres"[13], referitor la Țara Românească, deci dacă se prevedea vamă pe mătase este o dovadă că aceasta se găsea în cantitate mare, ca să susțină necesitatea impunerii.

Considerăm că dacă romanii au denumit regiunea Peloponezului după predominanța dudului crescut în zonă, e greu de presupus că dudul putea fi necunoscut și pe teritoriul locuit de traci și respectiv de daci, iar menționarea de danie în mătase confirmă ipoteza că îndeletnicirea producerii borangicului a fost practicată pe teritoriul locuit de strămoșii noștri cu mult înainte de sec. al XIV-lea. Tot această mărturie documentară certă demonstrează că mătasea țesută la Garvăn-Dinogeția era produsă în țară, deoarece numai astfel se explică întinderea și amploarea ocupației în cadrul acestui spațiu pentru ca în secolul al XIV-lea să constituie obiect de impunere.

O altă serie de mărturii referitoare la creșterea viermilor de mătase în România o constituie observațiile călătorilor străini care au trecut pe meleagurile noastre. În anul 1646 Bandinus menționează despre hainele din mătase, care erau considerate ca o podoabă albă a celui care le purta „mai cu osebire, se folosesc de hainele de mătase și chiar mulți, cari nu au pânea cu ce să-și astâmpere latrante stomacho totuși pe dinafară, cată să se învestmânteze splendid"[14].

Mai tîrziu Anton Maria del Chiaro la 1718 descrie că „Fiecare damă — se înțelege soție de boier — ține în aceeași cameră țigăncile sclave cu alte fete, care lucrează la batiste, din cari unele sunt făcute cu flori de mătase și altele cu fir de aur"[15].

Un act de cancelarie din anul 1754 prevedea privilegii comerciale cu borangic apărîndu-i pe localnici de negustorii străini, după cum urmează: „Așișderea mai jeluit-au mărgelarii, cei ce vînd mătase cu dramul, cum că ar veni străini, ce aduc mătase dintr'alte părți

https://biblioteca-digitala.ro

și că au vechiu obiceiu de nu erau volnici a ținea prăvălii și pe afară din tîrg să vîndă mătasea cu dramul, fără numai aducînd-o de la bălți să vîndă cu ocaua și cu jumătate de oca și pînă la 20 dramuri, iar mai jos de 20 dramuri nici cum să nu vîndă, ci numai mătăsari pămînteni să fie volnici a vinde mătase cu dramul și cum le va fi voia, care pentru aceasta spre dovadă arătară o carte a răposatului Domn Constantin Mihaiu Cehane, ce a văzut-o Domnia Mea cu leat 1754 Ghenarie 23, întru care se scrie, ca acest obiceiu s-a urmat și mai înainte"[16].

Fr. I. Sulzer, în „Istoria Valahiei, Moldovei și Basarabiei", arată că în secolul al XVIII-lea în aceste părți, unde a locuit un timp, „se găsesc foarte mulți între oamenii de rînd din Valahia, cari se ocupă în mic pentru ei și casa lor, din care proprietarul, femeea de casă să-și facă o legătură pentru gât, sau cel mult o giubea sau antereu sau produsul să-l vîndă și cu cîțiva lei să plătească fumăritul și mai departe nimica". În continuare descrie că „și la femeile de rînd îmbrăcămintea de sărbătoare e de mătasă" și încheie spunînd: „Dacă aș avea pe Valahi sub un guvern legal și înțelept și dacă le-aș fi dat ordin și sfat atunci ar fi văzut ei, că pe lîngă creșterea vitelor le-aș fi deșteptat atențiunea, pentru înmulțirea acestui insect folositor vermele de mătase, iar iaguzii, ce se găsesc acum în țară le-ar fi procurat în deajuns hrană"[17].

Tot așa domnitorul moldovean Dimitrie Cantemir, în anul 1792, cînd descrie obiceiurile la nuntă, povestește că „se da conacașilor o năframă postav de bun preț sau vre-o pînză de mătasă"[18]. Dat fiind că e cunoscut faptul că zestrea miresii reprezintă nu numai bogăția, mîndria familiei, dar și hărnicia fetei măritate, e de presupus că borangicul era obținut în gospodărie.

Tomas Twrnton — la 1795 — arată că în Principatele Române se cultivau „nuci și duzi albi, aceștia de pe urmă sînt mult prăsădiți pentru hrana viermilor de mătase"[19].

Multe documente conțin foi de zestre cuprinzînd obiecte din mătase, care e greu de crezut că nu era obținută din propria gospodărie, mai ales că folosesc și denumirea de borangic[20].

În secolul al XVIII-lea au funcționat atît la București cît și la Sibiu fabrici de mătase[21]. Dacă s-a simțit nevoia aducerii din Europa apuseană a unor fabrici, denotă că exista la acea dată multă materie primă pe care să o prelucreze.

Vechile documente de arhivă referitoare la o ocupație auxiliară a gospodăriei țărănești tradiționale nu pot fi numeroase, pentru că îndeletnicirea e particularizată de altele, atît prin timpul de muncă ocupat, volumul efortului cît și de categoria forței de muncă, iar această îndeletnicire nu putea intra în acțiuni de judecată între părți, în actele de danie sau împuterniciri. Cu atît mai prețioase ne apar a fi rarele mențiuni care îndreptățesc părerea enunțată. În schimb, prin compensație, parcă, în secolul al XIX-lea materialul de arhivă este bogat și puțin valorificat. În fondurile Arhivelor Statului din București există documente prețioase cu referiri la creșterea viermilor de mătase, dintre care multe nepublicate, nevalorificate. Unele sînt în limba slavonă, altele în limba română, scrise cu litere chirilice și apoi cu litere latine. Aceste fonduri aduc noi dovezi despre preocuparea statului pentru încurajarea îndeletnicirii stadiului dezvoltării ei la perioadă dată, superstiții, credințe populare, etc.

Toate mărturiile aduse în discuție confirmă și întăresc părerea noastră potrivit căreia ocupația creșterii viermilor de mătase în România își are începuturile în vremi îndepărtate și numai cercetări minuțioase ale istoricilor vor putea elucida definitiv problema.

NOTE

[1] Druțu D. Ch. *Industria vermilor de mătase*, Buc., Institutul de arte grafice „Carol Göbel", 1905, p. 11.

[2] Schrader W. von. *Alte Seidenstoffe Europas*. Braunschweig, Klinkhard et. Biermann, 1960, p. 7.

[3] idem

[4] ibidem

[5] Kun Yuan Ke., *Miturile Chinei antice*. Buc., Ed. Științifică și Enciclopedică, 1987, p. 141 — 143.

[6] idem

[7] Moldoveanu Xenia. *Acest gîndac minunat*. Buc., Ed. Tineretului. 1961.

[8] Schrader W. von, *op. cit.*, p. 8.

[9] idem

[10] Barnea I. *Noi contribuții la cunoașterea țesutului în așezarea de la Garvăn* (secolele X — XII). în SCIV, nr. 2, an XII (1961) p. 310—311.

[11] Druțu D. Ch., *op. cit.*, p. 11.

https://biblioteca-digitala.ro

[12] *Documente privitoare la Istoria Românilor*. vol. 2, partea 5, p. 4.
[13] Hajdeu B. P., „Archiva istorică a României", tom. III, p. 103.
[14] V. A. Urechia. (Codex Bandinus) *Memoriu asupra scrierii lui Bandinus*, 1646. Anal. Ac. Rom., seria II, Tom. XVI.
[15] Anton-Maria Del Chiaro Fiorentino. *Istoria delle moderne rivoluzioni delle Valachia con la descrizione del poese, natura, costumi, riti e religione degli abitanti*, Veneția, 1718. p. 30.
[16] Urechia V. A. *Memoriu asupra perioadei din Istoria Românilor de la 1774 — 1786*. în Anal. Ac. Rom., Seria II, Tom. XI. p. 214.
[17] Sulzer Fr. I. *Geschichte des Transalpinischen Daciens das ist Der Walachey, Moldau und Bessarabiens*. Wien bei R. Gräffer, 1781. cap. 2.
[18] Dimitrie Cantemir. *Descrierea Moldovei*. Buc., Ed. Minerva, 1976, p. 134.
[19] Tomas Twrnton. *Starea de acum din oblăduirea geograficească, orășenească și politicească a principaturilor Valahiei și a Moldovei*. Paris, 1812, în românește la Buda, 1826. p. 35.
[20] Codrescu, Th. *Uricar*. vol. 14, p. 234 și vol. 21, p. 368.
[21] „Căpitanul Giovanni Calaratti din Milano intensifică cultura vermilor de mătase prin aducerea de sericicultori italieni și plantarea de duzi". în „Sibenburger Zeitung", II (1785). nr. 39(23 mai); Fotino Dionisie. *Istoria generală a Daciei*. Viena, 1818, p. 143.

ZONE DE PRELUCRARE PRIMARĂ ȘI MEȘTEȘUG AL LEMNULUI ÎN CARPAȚII ORIENTALI

SILVIA IOSIPESCU

Una din bogățiile naturale ale țării noastre este lemnul. Silvicultorii apreciază că în preistorie pădurile dețineau o pondere reprezentînd cca 90% din întregul teritoriu. În prezent, Carpații Orientali se situează pe locul întîi privind volumul de masă lemnoasă, ceea ce a favorizat dezvoltarea meșteșugului de prelucrare primară și a meșteșugului de prelucrare superioară a lemnului.

Deși ambele meșteșuguri au existat pretutindeni în zona Carpaților Orientali, pentru sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul secolului nostru se pot stabili unele grupări teritoriale reflectate de harta „Prelucrarea lemnului în Carpații Orientali la începutul sec. XX". La o privire de ansamblu, harta prezintă numeroase centre de exploatare și prelucrare meșteșugărească a lemnului. În primul rînd se obțineau obiecte primare, în cadrul jogăritului, care erau achiziționate de către dulgheri, dogari, rotari, lădari, meșteșugari ce confecționau unelte agricole, ustensile gospodărești și construiau chiar casa întreagă. La acestea se adaugă prelucrarea artistică a lemnului pentru instrumente muzicale, ploști sculptate, măști, tipare de caș etc.

Repartiția în teritoriu a centrelor meșteșugărești nu este uniformă, fapt ce a generat unele grupări de centre ce se încadrează subzonelor. Spre deosebire de zonarea în cadrul altor domenii de activitate, metodologia stabilirii tipurilor de concentrare teritorială a meșteșugurilor lemnului cuprinde doar cîteva criterii, între care: gradul de concentrare teritorială, premizele resurselor naturale și de forță de muncă specializată, condițiile istorice reflectate în tradiția prelucrării milenare a lemnului în acest teritoriu. Centrele meșteșugărești concentrează cele două aspecte, al prelucrări primare și al prelucrării finite. Subzona se caracterizează printr-o aglomerare teritorială de centre cu specializare diversificată în cadrul căreia se evidențiază toate meșteșugurile, iar uneori doar un singur meșteșug de însemnătate subzonală, zonală sau chiar națională.

1. **Subzona Maramureșului**, bogată în păduri, a oferit de-a lungul secolelor materia primă pentru case, anexe gospodărești, instalații tehnice, unelte. Subzona se caracterizează printr-o arhitectură a lemnului de stejar pe Mara și Cosău, iar pe Iza și Vișeu arhitectura lemnului de brad. Specific este și dezvoltarea timpurie a meșteșugului prelucrării primare a lemnului. Lucrul la pădure a luat aici un avînt deosebit la sfîrșitul secolului trecut și înce-

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

[12] *Documente privitoare la Istoria Românilor*. vol. 2, partea 5, p. 4.
[13] Hajdeu B. P., „Archiva istorică a României", tom. III, p. 103.
[14] V. A. Urechia. (Codex Bandinus) *Memoriu asupra scrierii lui Bandinus*, 1646. Anal. Ac. Rom., seria II, Tom. XVI.
[15] Anton-Maria Del Chiaro Fiorentino. *Istoria delle moderne rivoluzioni delle Valachia con la descrizione del paese, natura, costumi, riti e religione degli abitanti*, Veneția, 1718. p. 30.
[16] Urechia V. A. *Memoriu asupra perioadei din Istoria Românilor de la 1774 — 1786*. în Anal. Ac. Rom., Seria II, Tom. XI. p. 214.
[17] Sulzer Fr. I. *Geschichte des Transalpinischen Daciens das ist Der Walachey, Moldau und Bessarabiens*. Wien bei R. Gräffer, 1781. cap. 2.
[18] Dimitrie Cantemir. *Descrierea Moldovei*. Buc., Ed. Minerva, 1976, p. 134.
[19] Tomas Twrnton. *Starea de acum din obladuirea geograficească, orășenească și politicească a principaturilor Valahiei și a Moldovei*. Paris, 1812, în românește la Buda, 1826. p. 35.
[20] Codrescu, Th. *Uricar*. vol. 14, p. 234 și vol. 21, p. 368.
[21] „Căpitanul Giovanni Calaratti din Milano intensifică cultura vermilor de mătase prin aducerea de sericicultori italieni și plantarea de duzi". în „Sibenburger Zeitung", II (1785). nr. 39(23 mai); Fotino Dionisie. *Istoria generală a Daciei*. Viena, 1818, p. 143.

ZONE DE PRELUCRARE PRIMARĂ ȘI MEȘTEȘUG AL LEMNULUI ÎN CARPAȚII ORIENTALI

SILVIA IOSIPESCU

Una din bogățiile naturale ale țării noastre este lemnul. Silvicultorii apreciază că în preistorie pădurile dețineau o pondere reprezentînd cca 90% din întregul teritoriu. În prezent, Carpații Orientali se situează pe locul întîi privind volumul de masă lemnoasă, ceea ce a favorizat dezvoltarea meșteșugului de prelucrare primară și a meșteșugului de prelucrare superioară a lemnului.

Deși ambele meșteșuguri au existat pretutindeni în zona Carpaților Orientali, pentru sfîrșitul sec. al XIX-lea și începutul secolului nostru se pot stabili unele grupări teritoriale reflectate de harta „Prelucrarea lemnului în Carpații Orientali la începutul sec. XX". La o privire de ansamblu, harta prezintă numeroase centre de exploatare și prelucrare meșteșugărească a lemnului. În primul rînd se obțineau obiecte primare, în cadrul jogăritului, care erau achiziționate de către dulgheri, dogari, rotari, lădari, meșteșugari ce confecționau unelte agricole, ustensile gospodărești și construiau chiar casa întreagă. La acestea se adaugă prelucrarea artistică a lemnului pentru instrumente muzicale, ploști sculptate, măști, tipare de caș etc.

Repartiția în teritoriu a centrelor meșteșugărești nu este uniformă, fapt ce a generat unele grupări de centre ce se încadrează subzonelor. Spre deosebire de zonarea în cadrul altor domenii de activitate, metodologia stabilirii tipurilor de concentrare teritorială a meșteșugurilor lemnului cuprinde doar cîteva criterii, între care : gradul de concentrare teritorială, premizele resurselor naturale și de forță de muncă specializată, condițiile istorice reflectate în tradiția prelucrării milenare a lemnului în acest teritoriu. Centrele meșteșugărești concentrează cele două aspecte, al prelucrări primare și al prelucrării finite. Subzona se caracterizează printr-o aglomerare teritorială de centre cu specializare diversificată în cadrul căreia se evidențiază toate meșteșugurile, iar uneori doar un singur meșteșug de însemnătate subzonală, zonală sau chiar națională.

1. **Subzona Maramureșului**, bogată în păduri, a oferit de-a lungul secolelor materia primă pentru case, anexe gospodărești, instalații tehnice, unelte. Subzona se caracterizează printr-o arhitectură a lemnului de stejar pe Mara și Cosău, iar pe Iza și Vișeu arhitectura lemnului de brad. Specific este și dezvoltarea timpurie a meșteșugului prelucrării primare a lemnului. Lucrul la pădure a luat aici un avînt deosebit la sfîrșitul secolului trecut și înce-

https://biblioteca-digitala.ro

PRELUCRAREA LEMNULUI IN CARPAȚII ORIENTALI LA INCEPUTUL SEC. XX

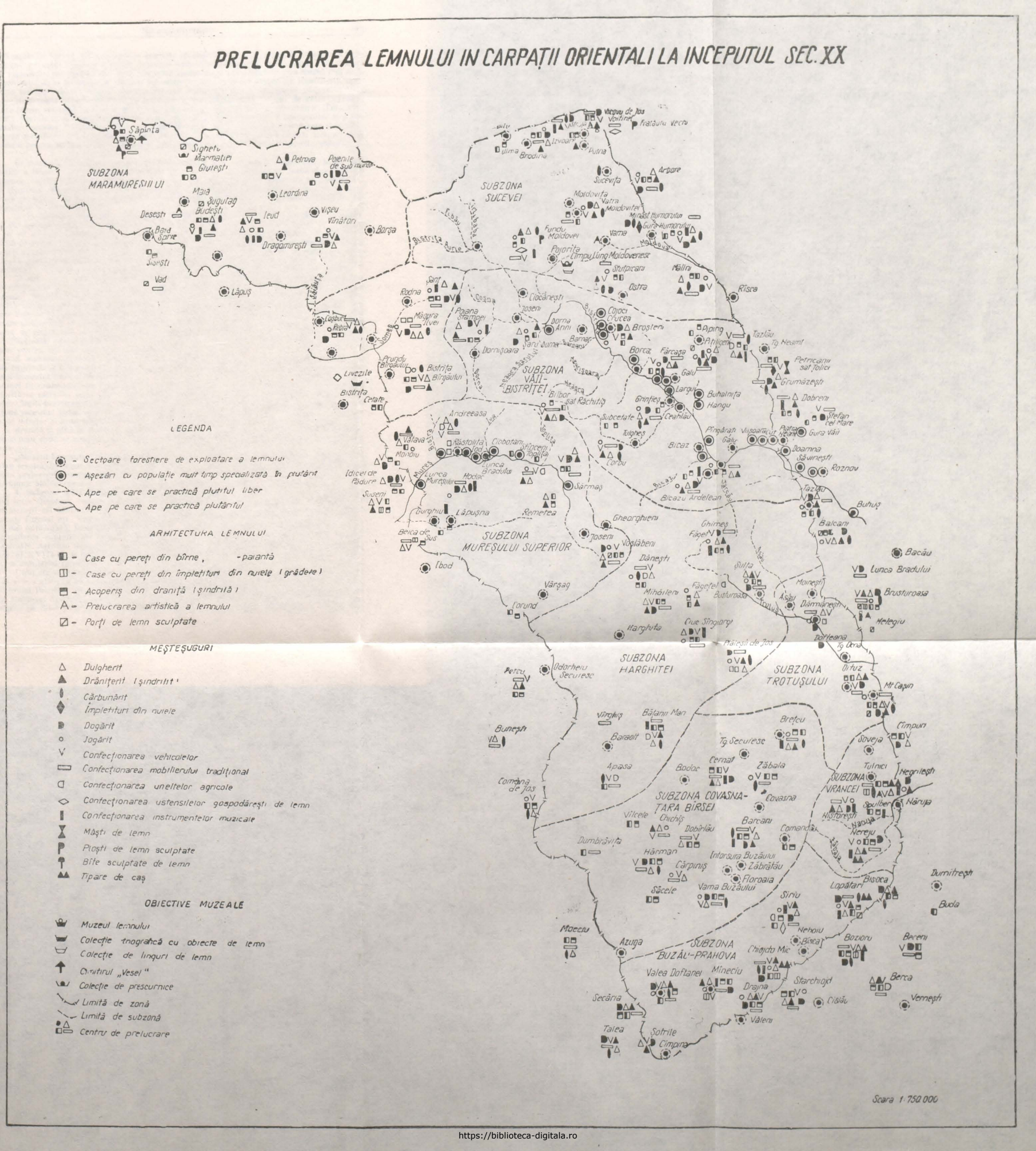

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

putul secolului nostru, cînd au apărut anumite specializări în acest domeniu. În această perioadă sînt cunoscuți în mod deosebit butinarii maramureșeni, socotiți ca cei mai buni fasonatori, țapinari și corhănitori din țară. Datorită specializării lor, dobîndită de-a lungul mai multor generații, erau solicitați la muncile forestiere în tot cuprinsul Carpaților Românești, existînd în această subzonă o mare tradiție privind deplasările pentru munca la pădure.

Meșteșugul prelucrării finite a lemnului a fost practicat în trecut de către aproape fiecare țăran, subzona intrînd în circuitul literaturii de specialitate cu denumirea „Țara lemnului". Vechile porți maramureșene se caracterizează printr-o armonie a proporțiilor și a elementelor decorative aproape desăvîrșită. Caracteristică pentru această subzonă este și confecționarea mobilierului tradițional. Centrele Deseși Valea Marei și satul Poienele Izei, au fost renumite pentru obținerea mobilierului și îndeosebi a lăzilor de zestre cu specific maramureșan.

În subzona Maramureș, centrul Săpînța face o notă deosebită în privința prelucrării artistice a lemnului, monumentele funerare fiind sculptate și pictate în manieră naivă. De asemenea, există la Sighetu Marmației o colecție de „prescurnice" denumite și „pecetare", care grupează astfel de piese miniaturale sculptate în specificul subzonei. La toate acestea se adaugă prezența bisericilor maramureșene considerate printre cele mai reușite exemplare ale arhitecturii de lemn europene.

2. În **Subzona Birgaielor** — lucrul la pădure a atras un însemnat număr de locuitori. Încă din secolul trecut unii fasonau lemnul în pădure, alții îl ciopleau sau îl tăiau la joagăre, iar cei cu atelaje îl transportau la tîrguri sau „pe cîmpie" unde se valorifica, de obicei pe schimb de cereale. Dacă în Maramureș, Oaș și în Secuime, o parte din lucrători erau specializați în unele operațiuni legate de exploatarea pădurii, unii lucrători forestieri de pe Birgaie efectuau toată gama de operațiuni, începînd cu doborîtul lemnului și sfîrșind cu tăiatul la „moara de scînduri". Pînă în preajma primului război mondial sînt prezenți în subzonă și plutașii.

Și aici, ca și în subzona Maramureșului, există o arhitectură a lemnului de stejar și o arhitectură a lemnului de brad. Sate ca Șanț, Rodna, Maieru, Măgura Ilvei, Prundu Birgăului, Bistrița Birgăului, au păstrat numeroase elemente de arhitectură a lemnului. Materialul lemnos pentru confecționarea carelor, căruțelor și săniilor, era căutat în pădure din esențe diferite în funcție de utilizarea lui la piesele componente ale vehicolelor. La spițe, osii și loitre se întrebuința frasinul și carpenul. Pentru inima carului sau căruței se folosea lemnul rotund de stejar, ulm și salcîm. Din esențe lemnoase diferite se fasonau și doagele din care se confecționau vasele pentru păstrarea lichidelor și a produselor lactate, pentru primele din stejar, pentru celelalte din molid sau fag.

3. **Subzona Sucevei** — situată între Obcina Mare la est și Obcina Mestecănișului la vest, cuprinde și Depresiunea Cîmpulung. Cioplirea lemnului era deprinsă din copilărie, prelucrarea lemnului fiind o îndeletnicire a tuturor. Cu vremea s-a ajuns însă la specializarea unor locuitori în confecționarea obiectelor din lemn legate de cerințele vieții colectivității rurale. Majoritatea sătenilor știau să despice dranița, la fel ca și în subzonele Maramureșului și Birgaielor. Mulți practicau dulgheria și butnăritul. Dacă arhitectura țărănească în lemn din această zonă este mai puțin spectaculoasă, comparativ cu subzona Maramureșului, în schimb piesele de interior și îndeosebi mobilierul și obiectele de uz casnic sînt decorate cu o mare artă. De la draniță și pînă la fluierele meșteșugit „închistrite", produsele de lemn ale satelor bucovinene luau drumul cîmpiei, spre Dorohoi, Botoșani, Siret, de unde se aduceau în schimb cereale.

„Muzeul Lemnului" de la Cîmpulung Moldovenesc deține un patrimoniu reprezentativ pentru creația în lemn din nordul Moldovei. Expoziția muzeului relevă tradițiile în domeniul prelucrării lemnului prin elemente de arhitectură, mobilier, inventar de stînă etc. La Cîmpulung Moldovenesc există, de asemenea, un original muzeu al lingurilor din lemn.

4. **Subzona Văii Bistriței** — bine conturată, unitară îndeosebi pe cursul mijlociu al rîului între Broșteni, Neamț și Piatra Neamț, grupează cele vreo 30 de sate de pe Bistrița și numeroșii săi afluenți: Sabasa, Fărcașa, Dreptu, Largu, Bistricioara, Hangu, Buhalnița, Bicazul, Tarcăul etc. Valea îngustă și munții împăduriți au atras relativ tîrziu o populație cevă mai numeroasă. Începînd, îndeosebi cu sec. al XVII-lea, imigrările transilvănene au dus la popularea suprafețelor folosite înainte vreme doar pentru tîrle și sălașele crescătorilor de animale. Arealele împădurite, ocupînd aproape 2/3 din suprafața subzonei, au determinat în sec. al XVIII-lea și îndeosebi în sec. al XIX-lea o intensă dezvoltare a lucrului la pădure și a industriei forestiere.

Unul din aspectele cele mai interesante ale subzonei îl constituia plutăritul. Proporțiile pe care le-a atins în Maramureș lucrul la pădure, și poate mai mari decît acestea, le-a atins în subzona Bistriței, plutăritul. La sfîrșitul secolului trecut, aproape toată lemnăria din Carpații Moldovei descindea pe Bistrița pînă la Piatra unde se construiau „plute unitare", care ajungeau pe Siret pînă la Galați și Brăila. O parte din ele urcau pe Dunăre spre a distribui

https://biblioteca-digitala.ro

lemnele în orașele laterale, iar o parte coborau pînă la Sulina de unde treceau spre Constantinopol și Odesa. Și după construirea hidrocentralei de la Bicaz principala ocupație a rămas lucrul la pădure alături de activitatea în unitățile industriale create în această subzonă. Casele și construcțiile anexe, numeroase și variate, sînt din lemn de brad, deseori sub forma trunchiilor rotunzi așezați în cununi orizontale. Acoperișul în patru ape are învelitoarea de draniță la fel ca și în cadrul celorlalte subzone. Decorul caselor vechi consta în cioplirea stîlpilor de la prispă și a „boldurilor" de la capetele coamei acoperișului. Mobilierul consta în lavițe avînd capetele cioplite și fixate pe lungimea casei între doi pereți. Lăzile de zestre erau din fag, cioplite și scrijelite cu motive geometrice între care „brăduțul" avea o frecvență deosebită.

Faptul că afluenții Bistriței, pe care se practica intens plutăritul, descindeau de pe teritoriul Depresiunii Dornelor, ne-a îndreptățit s-o includem în subzona Văii Bistriței. De fapt, Depresiunea Dornelor deține elemente ale fenomenului studiat care fac tranziția între subzona Bîrgaielor, Valea Bistriței și Bucovina.

5. **Subzona Mureșului Superior** — este reprezentată de așezări în cadrul cărora ocupațiile locuitorilor erau lucrul la pădure și plutăritul, alături de creșterea animalelor. Așa cum se poate urmări pe hartă populația din cursul superior al Mureșului, din Sărmaș, Toplița, Andreeasa, Iod, Căloaia, s-a ocupat de-a lungul timpului cu lucrul la pădure și plutăritul, îndeletniciri specifice unei zone cu pădure și ape care întruneau caracteristici hidrotehnice necesare. Lemnele de pe suprafața acestei subzone erau transportate în plute pe rîul Mureș spre Transilvania și de acolo în Ungaria și mai departe. Acestor îndeletniciri li se adaugă confecționarea mobilierului tradițional și a vehicolelor. Un număr însemnat de locuitori se ocupau cu fabricarea cărbunilor de lemn. Aici se află și centrul Hodac, specializat în obținerea instrumentelor muzicale, îndeosebi a fluierelor, care se distribuiau în subzonele limitrofe.

6. **Subzona Harghita** — ocupă suprafața actualului județ Harghita. Ca și în celelalte subzone ale Carpaților Orientali a existat aici meșteșugul prelucrării primare a lemnului. Lucrătorii forestieri se recrutau din așezările subzonei. Prezența piraielor de munte a înlesnit instalarea joagărelor pentru obținerea scîndurilor de diferite dimensiuni. Bîrnele și căprioriile necesari construirii caselor se ciopleau în gospodăriile proprii. Aproape în fiecare așezare erau meșteri care confecționau mobilier, dogari și rotari care obțineau în întregime carul și căruța. Și erau numeroși cei care știau să despice dranița.

Muzeul de la Gheorghieni are un număr de colecții profilate pe etnografia pădurii, cu obiecte legate de economia forestieră și instalații de prelucrare a lemnului.

7. În subzona **Covasna-Țara Bîrsei,** arhitectura veche a fost din bîrne cu acoperiș în patru ape, înscriindu-se prin toate caracterele în aspectul general al arhitecturii populare românești. Ocupație principală, lucrul la pădure a contribuit la industrializarea subzonei în această ramură. Tîrgu Secuiesc a avut în trecut o dezvoltare notabilă a breslelor de meșteșugari lucrînd mobilier pentru așezările subzonei.

8. **Subzona Trotușului.** Locuitorii satelor de munte făceau cherestea de brad sau lucrau ca tăietori de munte la pădure. Aceștia erau de obicei muncitori sezonieri care se deplasau în munți unde lucrau timp de 2 — 3 săptămîni, adăpostindu-se în „surle" sau „țurle". Lucrul la pădure în subzona Trotuș nu prezintă deosebiri față de Valea Bistriței și celelalte subzone. Butucii se plutăreau pe Asău. Pe acest rîu se făceau mai multe iazuri putîndu-se astfel lega plute mici de 10 — 15 bușteni. Prelucrarea primară a materialului lemnos se făcea la ferăstraiele puse în mișcare de apele repezi de munte. Pădurile întinse de pe munți, cu o mare varietate de specii lemnoase, au servit oamenilor la confecționarea celor mai diverse obiecte și unelte din lemn acoperind în întregime necesarul lor. Din mesteacăn se făceau butuci de roată, leuci de căruță. Din arin se confecționau troci, din frasin doage, din lemn de tei și plop se făceau ploști. Remarcabile sînt și porțile sculptate din lemn de stejar. O tehnică specială se aplica la confecționarea instrumentelor muzicale. La Gașin fluierele se lucrau din lemn de paltin avînd desene obținute cu fierul înroșit.

9. **Subzona Vrancei,** concentrează o reală valoare a tradiției în prelucrarea primară și finită a lemnului. Casa și dependințele gospodărești erau confecționate din lemn de brad, mai rar fag sau stejar. Acoperișul era învelit cu șindrilă măruntă. Cuiele din lemn de tisă, lungi de pînă la 10 cm, cioplite și fasonate unul cîte unul, serveau la fixarea șindrilei și draniței ca și în Țara Dornelor, Maramureș sau celelalte subzone din arealul Carpaților Orientali. Meșterii dogari lucrau recipiente din esențe de lemn moale, necesar gospodăriei și păstoritului, elemente decorative fiind realizate prin pirogravură. Se confecționa de asemenea mobilier, îndeosebi lăzi de zestre, iar tiparul de cas sau păpușarul de formă dreptunghiulară sau rotundă rămîne unul din frumoasele obiecte din lemn decorat cu crestături. Toate aceste obiecte erau obținute în timpul iernii, iar vara se mergea cu ele prin sate făcîndu-se troc cu cereale.

https://biblioteca-digitala.ro

10. În **Subzona Buzău-Prahova**, lucrul la pădure practicat în regiunea montană ca ocupație sezonieră și uneori permanentă. La sfîrșitul sec. al XVIII-lea și începutul sec. al XIX-lea munca la pădure a luat amploare în așezările Nehoiu și Siriu, odată cu dezvoltarea industriei forestiere și a fabricilor de cherestea. În a doua jumătate a sec. al XIX-lea s-au instalat numeroase ferăstraie pe văile Buzăului, Bîscelor, construite de meșteri din Nehoiu sau din Chiojdu, localități cu o frumoasă tradiție a acestui meșteșug. În această subzonă mobilierul tradițional era simplu, iar unele piese, cum sînt lăzile de zestre, erau confecționate din șindrilă de fag fiind împodobite prin crestături și scrijelituri de elemente în general geometrice.

Din Țara Vrancei s-a extins meșteșugul dogăritului. Meșterii dogari din această subzonă lucrau mai ales recipiente din esențe de lemn moale necesare păstoritului și gospodăriei țărănești.

Ponderea mare a fondului forestier și existența unei tradiții în meșteșugul prelucrării lemnului au constituit premize pentru dezvoltarea actualei industrii a lemnului în Carpații Orientali.

CEA DE A 30-A CONFERINȚĂ A CONSILIULUI INTERNAȚIONAL PENTRU MUZICA TRADIȚIONALĂ

Schladming (Austria), 23 — 30 iulie, 1989

GHIZELA SULIȚEANU

Consiliul Internațional pentru Muzica Tradițională (International Council for Traditional Music — ICTM), reprezintă cel mai important for privind etnomuzicologia și etnografia. Aflată la cea de a 30-a ediție (penultima fiind în 1987, la Berlin — R.D.G.), această manifestare a întrunit peste 300 de specialiști din diferite colțuri ale lumii, dintre cari 179 au prezentat lucrări : Africa de Sud (1), Algeria (1), Anglia (7), Australia (2), Austria (25), Belgia (1), Bulgaria (3), Cehoslovacia (5), China (3), Columbia (1), Coreea (2), Danemarca (6), Elveția (2), Finlanda (2), Filipine (1), Franța (7), R.D.G. (4), R.F.G. (29), Grecia (5), India (1), Indonezia (1), Israel (5), Italia (6), Jamaica (1), Japonia (5), Jugoslavia (6), Maroc, (1), Mexic (2), Nigeria (2), Norvegia (2), România (1), Suedia (1), Taiwan (1), Ungaria (15), U.R.S.S. (9), Vietnam (1), Zimbawe (1). Aflată sub directa conducere a Prof. Dr. Wolfgang Suppan de la Institutul de Etnomuzicologie al Universității pentru Muzică și Artele Plastice din Graz, Conferința a fost organizată sub auspiciile Comitetului Național Austriac al Consiliului Internațional pentru muzica populară. Manifestarea s-a bucurat de prezența, la deschiderea lucrărilor — în dimineața zilei de luni, 24.VII.1989, în sala Dachstein — Tauern — Halle —, a Președintelui Republicii Austria, Dr. Kurt Waldheim, a Guvernatorului regiunii Stiria, Dr. Josef Krainer și a primarului localității Schladming, membru al parlamentului stirian, Dr. Herman Kröll.

Dintre cele trei tematici principale ale conferinței : I. *Analiza muzicii și dansului*, II. *Muzica tradițională și turism*, și III. *Cercetarea curentă contemporană în muzica tradițională*, celei de a doua i s-a dat o importanță deosebită prin activitatea a șapte subsecții : *Turism și perspectivă antropologică* ; *Turismul în regiunile alpine* ; *Folclor și tactica culturală* ; *Turism și cercetarea muzicii* ; *Instrumentele muzicale și turismul* ; *Turismul și muzica populară europeană* ; *și Folclor, muzică populară și turism.*

La această tematică au mai contribuit și diferite alte manifestări adiacente ședințelor propriu-zise de lucru, ca : prezentarea unor ansambluri folclorice austriece și filme folclorice ; ședințe de însușire a unor tehnici vocale caracteristice — execuțiile yodel-lului și a cîntatului de tip mongol, pe dublă voce, etc. — cît și prin comunicarea de deschidere *Turism-Cultură-Muzică* (aspecte antropologice), ținută — ca primă ședință plenară —, de Prof. Dr. Wolfgang Suppan din Graz, conducătorul congresului.

Primei tematici, *Analiza muzicii și dansului*, i-au fost afectate ședințe privind : *Teoria și analiza muzicii* ; *Muzică și gen*, (în cinci ședințe) ; *Instrumente muzicale* ; *Etnografie*

https://biblioteca-digitala.ro

și analiza dansului; *Contextul analizei*; *Relația dintre text și muzică*; *Analiza structurilor muzicale*; *Analize și percepție* și *Analiza dansului*.

La cea de a treia tematică, privind *Cercetarea curentă*, s-au evidențiat în următoarele subsecții — prin diferite comunicări —, trăsăturile principale ale studierii contemporane, ca: *Cercetarea curentă și direcții în muzicologia sovietică*; *Cercetări în Asia Sovietică*; (în două ședințe); *Cercetări în republicile europene ale Uniunii Sovietice și colaborare cu cercetători din afara Uniunii Sovietice*; *Cunoaștere populară și ideologie*; *Învățarea sistematică a dansului Odissi*; *Cercetări ungare curente*; *Muzicanți și dansatori în Ungaria*; *Lăutari evrei în trecut și prezent*; *Aspecte ale cercetării dansului*; *Cercetări în Asia de Est*; *Estul apropiat și îndepărtat*; *Cercetări privind identitatea folclorică evreiască*; *Studii asiatice*; *Muzica populară în Europa centrală*; *Cercetări de teren*; *Proiecte instituționale de cercetare*; *Etnopsihologie și comportament muzical*; *Migrație, Adaptare, Inovație*; *Tehnica digitală a analizei muzicii*, etc.

Pe lîngă acestea însă, au mai avut loc și ședințele speciale ale grupelor de studii din cadrul I.C.T.M., privind: *Cercetarea istorică a muzicii populare*, condusă timp de peste două decenii de Prof. Dr. Wolfgang Suppan (Austria) și Dr. Benjamin Rajetzky (Ungaria). Începînd din acest an conducerea a fost preluată de către Dr. Hartmut Braun (RFG) și Dr. Doris Stockman (RDG). Au avut ședințe speciale: *Gupul tinerilor etnomuzicologi*, instituit la ultimul congres ținut în 1987 la Berlin; Grupul de studii privind *iconografia folclorului muzical*, condus de Prof. Tilman Seebes (USA); Grupul *Muzică și Gen*, condus de Dr. Susanne Ziegler (RFG) și Dr. Marcia Herndon (USA); o ședință comună a *Grupei de Studii, Analize și Sistematizare a muzicii populare*, sub conducerea Dr. Oskar Elschek (Cehoslovacia), cu Grupa *Cercetările muzicale cu ajutorul computer-ului*, condusă de Prof. Helmuth-Schaffrath (RDG) și Prof. Anthony Seeger (USA); Grupul de *Coreologie populară*, condus de Lisbet Torp-Jensen, (Danemarca).

În total, s-au ținut 57 de astfel de ședințe, deseori paralele, în patru săli și patru ședințe plenare ce au debutat cu tema *Turism-Cultură-Muzică*.

Dacă avem în vedere că fiecare ședință a cuprins trei-patru comunicări pe diferite subiecte referitoare la tema ședinței respective, ne putem imagina bogăția datelor, în cea mai mare parte inedite, expuse în cadrul congresului de la Schladming. Iar aceasta reiese și din simpla parcurgere a consistentului volum de rezumate (în limbile: engleză, franceză și germană) pus la dispoziția participanților.

La acestea s-au adăugat și alte manifestări ca: vizitarea renumitei Arhive fonogramice a Academiei de Științe din Viena, condusă de Dr. Dietrich Schüller și a Institutului de Etnomuzicologie din Graz, aflat sub conducerea Prof. Dr. Wolfgang Suppan, apoi audierea unor formații folclorice instrumental-vocale din regiunea Dauerstein, Steiermark (Styria), Burgenland, Carinthia, etc., în cadrul funcțional al unor localuri-restaurant și în aer liber, vizitarea unor obiective muzeale ale orașului Graz, ca și a castelului Eggenberg, la invitația specială a Guvernatorului Stiriei, Dr. Josef Krainer, toate cu scopul de a lărgi cunoașterea căilor de promovare științifică și turistică a folclorului în Austria.

Dată fiind multitudinea ședințelor, personal am optat pentru urmărirea mai îndeaproape a celor două tematici pentru care mă pregătisem cu cîte o comunicare: : *Muzica tradițională și Turism*, unde am prezentat comunicarea: *Implicațiile factorilor „spectacol" și „turism" în evoluția folclorului românesc contemporan*; și *Cercetarea curentă în muzica tradițională*, unde am prezentat comunicarea: *Valoarea coeficientului de „mobilitate relativă" (M. r.) pentru sistematizarea muzicii populare românești cu ajutorul computerului*.

Ambele comunicări au fost bine primite, fiind apreciate ca inedite, nu doar pentru folcloristica românească, ci cu aplicabilitate mai largă, privind și situația studierii folclorului, în special muzical, și la alte popoare. Astfel, în prima comunicare se relevă pentru prima dată atributul de *factor de evoluție* în existența manifestărilor tradiționale ale spectacolului folcloric de natură turistică. S-a avut astfel în vedere rolul teoretic și metodologic al celor 20 factori de evoluție, dependenți de principiile și legile folclorului aplicate în etnomuzicologie. Comunicarea a fost însoțită de o schemă reprezentînd factorii de evoluție incluși în „tabelul verigilor de interrelație dintre principiile și legile folclorului", folosit de altfel de către autoare după necesitatea metodologică și în lucrări anterioare.

Celelalte comunicări au urmărit: Relația dintre *cultură-muzică și turism* (Prof. Dr. Wolfgang Suppan, Graz); *Folosirea sau nefolosirea simbolurilor tradiționale pentru înregistrarea prezentului* (Anca Giurchescu — membru — România); *Înregistrări etnografice (antropologice) cu scop turistic* (Anthony Seeger, USA); *Muzica populară și turism, oglindite în înregistrări ale Arhivei Fonogramice a Academiei Austriece de Științe* (Helga Thiel, Dietrich Schüller, Viena); *Muzica populară pentru turiștii culturali. Introducere în programul lucrărilor austriece la Cea de a 30-a Conferință Internațională ICTM* (Gerlinde Haid, Viena); *Turism și muzica tradițională în Croația* (Jerko Bezic, Jugoslavia); *Muzica și păsuni în problemele călătorilor, cîntăreților și instrumentiștilor* (Piotr Dahling, Polonia); *Strategii ale transmiterii*

https://biblioteca-digitala.ro

muzicale verbale ale romanțelor spaniole în Columbia (Susanna Friedman, Columbia); *Turiști, comercianți și muzicieni. Locul pieții ca indicat pentru muzica tradițională în insulele Britanice* (Ruth Davis, Anglia); *Muzica tradițională și Turism. Un caz de studiu din Singapore și Japonia* (Takisawa Tasuko, Japonia); *Dansul lui Zorba. Povestea iluziei dansului și valoarea lui turistică* (Lisbet Torp-Jensen, Danemarca).

În comunicarea: *Valoarea coeficientului de „mobilitate relativă" în sistematizarea muzicii populare cu ajutorul computerului* (G. Sulițeanu, București) s-au avut în vedere o seamă de aspecte metodologice, referitoare la unele dificultăți întîmpinate de folosirea atît a computerilor în operația de analiză și sistematizare, cît și în cea de transcriere a sunetelor muzicale prin melograf sau sonograf, ca de pildă oscilații ale unor sunete, procesul variațional, limitele percepției auditive depășite de posibilitățile melografului sau sonografului, prin înscrierea „fotografică" a graficelor respective, etc. S-a accentuat luarea în considerare a unui coeficient denumit *mobilitate relativă* (Rm — Relative mobility), cu rolul de a atrage atenția tocmai asupra acestor procese naturale — în mare parte posibil de a fi explicate psihofiziologic — și care să acorde fenomenului respectiv atributul de a se afla în permanentă evoluție odată cu fixarea sa într-un model, a cărui formulă algoritmică să poată cuprinde toate procesele existenței acestuia. Totodată s-a exemplificat prin prezentarea transcrierii unui bocet în sistemul de proză melopeică, după auz, însă cu consemnarea înălțimii sunetelor în herți, ca și a intervalelor în cenți, încît rezultatele obținute — fără a deține rigurozitatea melografului — au putut fi apte să indice existența procesului legăturii generice dintre limbajul verbal și cel muzical. Programarea acestei comunicări la încheierea ședinței comune a grupelor de studii, cea privind analizarea și sistematizarea muzicii populare, cu cea a cercetării cu ajutorul computerului, a mai avut calitatea și de a răspunde acelor probleme găsite de cercetători, ca Mantle Hood, drept „nediscutabile" (the „untalkable") și care au figurat — mai mult sau mai puțin vizibil — în unele dintre comunicările anterioare: *Analiza spectrală a cîntecului mongol pe două voci* (Franz Födermayer, Austria); *Posibilități de analiză interactivă la o stație de lucru digitală* (Werner A. Deutsch, Austria); *Luarea în considerație a mascării auditive* (Gerhard Eckel, Austria); *Consemnări spectrale și structură muzicală, o paradigmă computațională pentru Databaza organologică a informației acustice* (Kathryn Vaughn, U.S.A.); *Modelarea sistemelor modale pe computer. O abordare bazată pe sistemele modale grecești, turcești, japoneze și chineze* (Ioannis Zannos, Grecia); *Modele matematice ale „Yiniang" în muzica tradițională chineză* (Shen Qia, R. P. China); *Lucrare asupra cîntecului popular austriac pe calea E D V* (Maria Welcher, Austria); *Analiza etnomuzicologică pe P C A T (computer) pentru informația muzicală monofonică codată* (Emil H. Lubej, Austria), etc.

Tot în problematica cercetării curente a muzicii populare s-au încadrat și comunicările privind cercetările și direcțiile contemporane în etnomuzicologia sovietică: *Expresii diferite în rusă și engleză pentru termeni și concepte etnomuzicologice* (Barbara Krader, R.F.G.); *Muzică și istorie etnică. Experiment privind baza unei ipoteze Euroasiatice* (Izalij Zemtsovsky, URSS); *Rezultate în Asia Sovietică: Sistemul uzbec al esteticii tradiționale în condițiile prezente* (Alexander B. Djumaev); *Aspecte metodologice în cercetările maqam-ului* (Tamila Dzanizade); *Probleme filosofice ale existenței în muzica instrumentală Kazahă* (Adya Mukhambetova); *Noțții Korez în sec. al XIX-lea. Tradiție orală și scrisă* (Otanazar Matyakybov); *Analiza istorică și comparativă a maqamului Rast Bukharian și Khwarlezmian* (Angelica Jung, R.D.G.); *Rezultate din republicile europene, Siberia și în afara URSS-ului*; *Instrumente populare muzicale reflectate în cîntecele populare* (Arnold Klotins, URSS); *Bocete în Rusia nord-europeană: Monofonie, Polifonie, Înălțime și Timbru* (Margarita Mazo, U.S.A.); *Trăsături naționale și specifice în două cîntece tradiționale contrastante din sudul Rusiei* (Vyacheslav Shchurov, URSS); *Raport al unei colaborări americano-sovietice: expedițiile Tuvan* (Theodore Levin, U.S.A.) și *Cercetarea muzicii sovietice în străinătate* (Giovani Michailov, URSS).

De asemeni, un grup compact de cercetători unguri au prezentat, sub genericul *Cercetări curente ungare*, comunicările: *Legăturile muzicii populare cehemărice și ungare* (Györghy Szomas-Schiffert); *Relații ale stilului și dialectului în ornamentarea cîntecelor populare ungare* (Katalin Paksa); *Caracteristici formale și muzicale ale dansurilor rituale în Ungaria* (Laszlo Felfödi); *Supraviețuirea istorică a cercetării muzicii și dansului în Ungaria* (Istvan Halmos); *Întrebări tehnice asupra muzicii de dans din Ghimeș și Magyar Palanka în Transilvania* (Marta Virogvölgyi); *Asupra tehnicii arcușului al unui conducător de taraf țigănesc în satul Szek* (Andras Janosi); *Acompaniamentul de bas în muzica de dans din satul Szek* (Elemer Konkoly); *Muzică instrumentală de dans ungară polifonică; Surse și rezultate metodologice* (Bela Halmos); *Unele trăsături particulare ale înregistrărilor de la ciangăii din Transilvania și Moldova* (Zoltan Juhasz); *Prezentarea unui șef de taraf transilvănean* (Andras Vavrinez).

https://biblioteca-digitala.ro

Dintre celelalte ședințe, un deosebit interes l-au mai stîrnit comunicările de teorie și analiză privind: *Teoria melodicii și etnomuzicologice* (Dimiter Christoff, Bulgaria); *Etnomuzicologie și axiologie* (Jan Steszewski, Polonia); *Definiția și delimitarea aksak-ului* (Simha Arom, Franța).

Două ședințe au fost afectate prezentării a două probleme aflate pentru prima dată în cadrul congresului ICTM. Una a avut în vedere *existența lăutarilor evrei (Klezmeri) în trecut și prezent*. Această temă a fost organizată și dedicată I.C.T.M. de către Universitatea pentru muzică și teatru din Graz, la care au participat Joachim Braun (Israel), Walter Salmen (Austria), ca invitat, Rudolf Brandl (RFG), Uri Sharvit (Israel), Jan Steszewski (Polonia), Isalij Zemstsovsky (URSS) și Hankus Netsky (USA). S-a pus în discuție noțiunea de Klezmer, istoricul prezenței lor în folcloristica evreiască, repertoriul, precum și caracteristici muzicale.

În cea de a doua ședință, în care s-a tratat tematica *Izvoare ale identității jidaice* au fost prezentate comunicările: *Creativitate muzicală în expresia și înțelegerea unui conducător în comunitățile evreiești* (Uri Sharvit, Israel); *Păstrarea identității tradiției muzicale și schimb* (Jehoash Hirshberg, Israel); *„Papirosn". Cînd un cîntec popular devine un simbol* (Gila Flamm, Bret Werb, USA).

Secția de lucru privind *cercetările asiatice*, condusă de Rudolf Brandl (RFG), a cuprins comunicările: *Cîntece ale brahmanilor în Karnaka de Sud-Vest, India* (Josef Kuckertz, R.F.G.); *A rămas muzica populară turcă constantă?* (Ursula Reinhard, RFG); *Pentru dezvoltarea practicii de exprimare a modalității ritmice în prezent, a repertoriului Togaku* (Rembrandt Welpert, Anglia). Ea a fost legată și de alte referate prezentate la ședințe: *Rolul ritmului în muzica omanică* (Issam El-Mullah, Oman); *Problema cîntecului solo pe două voci la popoarele mongolice turce* (Franz Friedermayer, Werner A. Deutsch, Austria); *Tipologie melodică transasiatică. Asavari și Nava în India, Kașmir și Asia Centrală* (Harol Powers, U.S.A.); *Intonația în muzica tradițională greacă și turcă* (Ioannis Zannos, Grecia); *Nebel, o suită muzicală* (Birthe Traerup, Danemarca).

Un loc aparte l-au deținut ședințele grupei tinerilor etnomuzicologi, unii încă studenți cu participarea la conducerea discuțiilor a unor personalități din generațiile mai vechi.

Dintre celelalte ședințe mai ținem să menționăm pe cea privind *Proiectele cercetării instituționale*, la care s-au prezentat comunicările: *Măsurarea sunetelor muzicii tradiționale în Berlin. Un proiect documentînd muzica variatelor culturi în Berlin* (Sch-chi-Lee, Hans Brandeis, RFG); *Proiectul de documentare a muzicii Borno (Nigeria de Nord). Aspecte ale documentării, Cercetare de teren în Africa*, și *Etnomuzicologie aplicată* (Artur Simon, RFG); *Lipsuri și proiecte ale Arhivei și Centrului de Cercetare etnomuzicologică la Institutul American de studii indiene, New-Delhi* (Chandhuri Shulha, India); *Centrul Oman pentru muzică tradițională* (Isram El-Mallah, Oman).

O activitate bogată a avut-o, alături de etnomuzicologi, grupa de studii a dansului popular unde s-au realizat o seamă de comunicări printre cari: *Cîteva probleme despre analiza și clasificarea dansului popular* (Placido Staro, Italia); *Dansul din casa miresii în Burgenland* (Ursula Hernetek, Austria); *Forme ceremoniale ca expresie. Organizarea în timp și spațiu. Un studiu ocazional asupra dansurilor de nuntă din Tirol-Austria* (Kaneke Atsuko, Japonia); *Structurarea mișcărilor muzicii și corpului. Un caz de studiu în muzica japoneză* (Tokumanu Joshihiko, Japonia); *Analiza structurată a acompaniamentului de dans la românii din Voivodina* (Niță Frățilă, Jugoslavia); *Cîntece imitînd muzica instrumentală ca acompaniament al dansului* (Ruza Bonifacio, Jugoslavia), etc.

În această bogată activitate un rol important l-a avut și prezentarea urmată de discuții a unor filme cu tematica inedită, ca de exemplu metodologia aflării proceselor fiziologice în execuția stilului mongol de *Cîntec al armonicelor* (The Song of the Harmonics) caracterizat prin execuția bifonică de către un singur cîntăreț și bazat pe o tehnică vocală specifică. Folosind filmarea spectrelor sonore ce iau naștere în cavitatea bucală, autorii Hugo Zemp și Tran Quang Hai — ultimul și un excelent deținător al acestui stil — au reușit să delimiteze procesul fiziologic cu efectul său sonor atît de straniu folosit de către cîntăreții mongoli, preoții tibetani și de către acei cîntăreți din Rajahstan și Africa de Sud, care par a imita arcul muzical și harpa evreiască.

Acestora li se poate adăuga și interesanta expoziție de carte, casete și discuri, aparținînd participanților la congres și care au contribuit la mai buna cunoaștere a preocupărilor și rezultatelor obținute în ultimii ani. De exemplu, au figurat, alături de prestigioasa publicație *Musikethnologische Sammelbände* a Institutului de Etnomuzicologie al Școlii Superioare de Muzică și Arte plastice din Graz, ajunsă la al 9-lea volum, și alte cărți ca: *Stimmt an das Lied ...* de Helmut Brenner, apărută la Graz în 1986 și care cuprinde odată cu o seamă de cîntece muncitorești și întreaga existență a mișcării muncitorești din Austria, de la primele începuturi, din cea de a doua parte a sec. 19, pînă în prezent.

https://biblioteca-digitala.ro

De asemeni, s-a relevat volumul *Come Mek Me Hol Ju Han. The impact of Tourism on traditional music* (Înrîurirea turismului asupra muzicii tradiționale), cuprinzînd comunicările Colocviului ICTM, ținut la Jamaica în 1986. În directă legătură cu tema principală a Congresului actual ținut la Schladming, volumul oferă specialiștilor viziunea pregătirii și continuității tematice a acesteia.

Printre volumele de etnomuzicologie, un deosebit interes a stîrnit și volumul *Cîntecul de Leagăn* de Ghizela Sulițeanu, din „Colecția Națională de Folclor", menționat de altfel laudativ și în comunicarea cercetătoarei Alica Elschekova despre cîntecul de leagăn la celți. De asemeni și celelalte cărți și discuri aduse în dar Institutului de Etnomuzicologie din Graz, din partea Uniunii Compozitorilor din România, printre care discul lui Grigoraș Dinicu, a cărui execuție a melodiei „Ciocîrlia" a format și obiectul unei exemplificări în problematica privind factorul spectacol de natură turistică.

ZILELE ETNOLOGIEI EUROPENE COMPARATE

OFELIA VĂDUVA

Valoarea spirituală a pîinii, componentă fundamentală a hranei omului, preocupă din ce în ce mai mult etnologii din țările Europei, ce încearcă prin studii comparative să definească locul și rolul pîinii, simbol major al spiritualității populare, în cultura europeană. Cultura populară românească se remarcă în mod deosebit prin practici și obiceiuri ce relevă un străvechi cult al pîinii din grîu, pîine ce nu a lipsit niciodată din alimentația țăranului român. Chiar dacă în anumite epoci vitrege s-a recurs, pentru hrana zilnică, la panificarea altor cereale (mei, secară, orz sau, mai tîrziu, porumb), pîinea sau colacii din grîu au fost mereu prezenți în ocaziile festive sau ceremoniale. Faptul că realitatea românească oferă, în acest sens, un material de studiu comparativ deosebit de bogat a condus la decizia alegerii României ca gazdă *a celei de a V-a ediții a Zilelor Etnologiei Europene Comparate*, ediție ce a avut loc în perioada 28 aug. — 1 sept. 1991 la București. Tematica reuniunii, în întregime consacrată diversei problematici legate de pîine, sub genericul „Du Moulin au Four. Techniques et symboles", a continuat dezbaterile celei de a patra ediții a Zilelor Etnologiei Europene Comparate ce a avut loc în iunie 1990 în Italia, cu titlul „Dal grano al pane. Simboli, saperi, pratiche". S-au discutat atunci marile etape ale drumului străbătut de bobul de grîu, de la însămînțarea lui în pămînt pînă la transformarea lui în pîine. Avînd în vedere importanța fazelor ce încep cu măcinatul bobului de grîu pînă la finalizarea pîinii și, în acest context, multiplele semnificații ale instalațiilor tehnice populare implicate (moară, cuptor, țest), s-a hotărît reluarea discuțiilor anul acesta, discuții ce s-au centrat asupra etapelor finale ale transformării grîului în pîine. Este meritul organizatorilor de a fi fixat data acestui simpozion la sfîrșitul verii, moment cînd în viața satului, a satului tradițional, are loc un eveniment de mare importanță, „se face" pîinea nouă. Este momentul cînd munca și speranțele agricultorului se împlinesc, se concretizează în pîinea nouă, simbol al utilității eforturilor depuse, stimulent al elanului pentru reînceperea muncilor agricole. De aceea, putem afirma, reuniunea a fost un omagiu adus de specialiștii etnologi muncii agricultorului în veșnică luptă cu natura și capriciile ei.

Organizat sub auspiciile Societății Europeniștilor (cu sediul la Bruxelles) și al Societății de Antropologie Culturală (cu sediul la București) colocviul a reunit membri ai celor două societăți, cît și invitați dintre etnologii cu preocupări legate de interpretarea acestui important element al culturii populare europene — pîinea, pîinea în genere, pîinea rituală (colacii), în special. Între participanți consemnăm prezența unor cercetători și cadre didactice universitare din Franța, Belgia, Grecia, Luxemburg, Bulgaria. Am avut plăcerea să salutăm, în mod deosebit, participarea colegilor noștri de la Chișinău. Din partea română au susținut comunicări cercetători de la Institutul de Etnografie și Folclor al Academiei, de la Muzeul Agriculturii din Slobozia și de la Muzeul de Etnografie din Cluj.

Programul colocviului, organizat pe grupe tematice, a cuprins o paletă bogată de probleme.

https://biblioteca-digitala.ro

Comunicările dintr-un prim grupaj au vizat aspecte ale *istoriei prelucrării cerealelor și ale istoriei instalațiilor tehnice necesare*, bazate pe rezultate ale cercetărilor arheologice și atestări documentare din Evul Mediu. Comunicarea „Aspects de la culture d'un blé vétu : l'épeautre" (*Jean-Jacques Van Moll* — Bruxelles) a analizat evoluția istorică a alacului la nivelul întregii Europe, cu referire specială la Belgia. Comentariul a accentuat asupra proprietăților bobului de alac și asupra fragilității spicului, care au fost la originea unor tehnici particulare pentru recoltare și echipare a morilor sătești, aspecte pe care autorul le-a prezentat în evoluția lor istorică. Depistarea unor mărturii istorice lăsate de călătorii medievali privind prelucrarea grîului în teritoriile locuite de români, a oferit autoarei comunicării „L'image de l'autre : témoignages de voyageurs étrangers concernant le traitement des céréales dans le village roumain du Moyen-âge" (*Cornelia Pleșca* — București), prilejul de a releva fațete ale imaginii românilor, văzuți prin ochii unor călători străini. Aceleași preocupări pentru desprinderea unor informații din documente medievale au constituit substanța comunicării „Moulins secs dans l'espace du Bas Danube, attestés dans les documents du Moyen-âge" (*Herbert Hoffman* — București), care, pe baza unei analize a sistemelor tehnice, a alcătuit o tipologie a morilor de uscat în Evul Mediu.

Problema morții și semnificațiilor ei în cultura populară a fost tema unui alt grupaj de comunicări. Intervențiile au pus în circulație idei noi, dintre care se remarcă cele desprinse din lucrarea „De la graine ensemencée à la graine moulue" (*Ion Ghinoiu* — București). Relevînd valoarea spirituală bivalentă a morii — distrugerea rituală a grăuntelui de grîu și eliberarea simbolică a spiritului său, comunicarea a subliniat funcția de altar de sacrificiu a pietrelor de moară, cît și un anumit paralelism spiritual între tehnica ceramicii și cea a panificării făinei. Prezentarea morilor din Basarabia și Bucovina — „Les moulins de Bassarabie et de Bucovine" (*Eugen Bîzgu* — Chișinău), a fost realizată cu ajutorul unei bogate ilustrații — fotografii, desene, relevee ale morilor țărănești existente încă în teritoriile românești de peste Prut, autorul reușind să evidențieze multiplele asemănări cu morile din România.

O secțiune tematică importantă au constituit-o intervențiile pe marginea aspectelor tehnice și semnificațiilor *cuptorului* în cultura populară. *Maria Bocșe* (Cluj), relevînd locul central al cuptorului în interiorul locuinței tradiționale și bogatele lui semnificații în obiceiurile din ciclul vieții, a analizat, în lucrarea sa „Le four dans les pratiques rituelles de la vie familiale du village roumain de Transylvanie", dualismul simbolic al cuptorului în spiritualitatea populară. Seducătoare comparații între procrearea umană și prepararea pîinii, între cuptor și pîntecele matern sînt idei ce au atras cercetători din diverse țări. *Aegly Brouskou* (Thessaloniki), în comunicarea sa „La « mise au four » de l'enfant « adelphophage ». La symbolique du four du pain grillé dans un rituel propiciatoire en Grece traditionnelle", pornind de la ritualul „punerii în cuptor" al copilului considerat a-și fi mîncat frații, obicei atestat în Grecia pînă la mijlocul acestui secol, a dezvoltat ideea asimilării copilului cu pîinea. Cercetătoarea propune, astfel, conjugarea limbajului mitic și simbolic al procreării și nașterii cu diverse practici și credințe de preparare a pîinii. Analogia între fecunditatea pămîntului (concretizată în pîine) și fecunditatea femeii (concretizată în copii) este ideea de la care pleacă și *Claude Macherel* (Paris), a cărui lucrare „Le four et l'amour" a relevat legături între viața organică umană și prepararea pîinii. Demersul metodologic comparatist îmbinat cu o analiză structuralistă a unui bogat material de teren cules în Bulgaria și România a permis descifrarea sensurilor cosmogonice ale testului, a universului mitic pe care el îl presupune, în comunicarea „Le « test » comme figure cosmologique dans les régions carpatho-danubiennes (*Marianne Mesnil* — Bruxelles — și *Assia Popova* — Paris). Un istoric al cuptoarelor din Belgia cît și stabilirea unei tipologii a lor sînt probleme ce îl preocupă pe autorul comunicării „Le four domestique en Wallonie" (*Renaud Zeebroek* — Bruxelles).

Tehnici și ritualuri specifice preparării pîinii a fost tema abordată de alte comunicări. „La boulangerie domestique dans la France rurale pré-industrielle : objets et façons de faire" (*Marion Hamon* — Paris), comunicare însoțită de numeroase diapozitive, a prezentat aspectele tehnice și instrumentarul necesar fiecărei faze din procesul de preparare al pîinii. Ca o continuare a acestei comunicări, cea a *Ofeliei Văduva* (București) „Technique et rituel traditionnels de preparation du pain" și-a oprit atenția asupra aspectelor rituale ale fiecărei faze, prezentînd prepararea tradițională a pîinii ca un scenariu ritual, al cărui singur actant — femeia ce prepară pîinea — respectă interdicții și restricții, gesturi și formule rituale, izvorîte din sistemul de credințe transmise de generații succesive privind misterul transformării bobului de grîu în pîine. Aspectele contemporane ale procesului de preparare a pîinii au constituit, de asemenea, subiecte de discuție. O analiză a producției într-o fabrică unde rețetele sînt informatizate, plecînd de la modele tradiționale, amintite de *Cristina Papa* (Italia) în comunicarea sa „La fabrication industrielle du pain", i-a permis autoarei să constate că tipul de pîine consumat în Italia e un semn de identitate etnică. Totodată, faptul că industria preparării pîinii poartă marca tradiției, asigură o oarecare liniște în această ir.dus-

https://biblioteca-digitala.ro

trie, unde nu sînt greve. Legată tot de tehnicile de preparare a pîinii a fost și lucrarea „Biologie et histoire des levains et levures" (*Simone Denaeyer* — Bruxelles) ce a analizat importanța fermentului în panificarea făinei de grîu, a fermentului tradițional și industrial.

Formele și motivele ornamentale ale pîinii rituale (colacii), în spațiul sud-est european, unde s-au păstrat cel mai bine, a fost subiectul unor bine documentate lucrări, însoțite de o bogată ilustrare fotografică („Les motifs ornementaux des pains rituels bulgares" — *L. Mikov* și *S. Ianeva* — Sofia) și chiar de o prezentare „pe viu" a modelărilor din aluat ce au fost aduse de autoare pentru a ilustra comunicarea „Le pain rituel en Bassarabie" (*Varvara Buzilă* — Chișinău). Strînsa legătură între *pîine și religie* cu marcarea aportului diferit al pîinii în cultele religioase, a fost subiect de analiză a unui alt grupaj de comunicări. *Svetana Gueorguieva* (Sofia), pe baza studierii unor documente istorice, a diferențiat, în lucrarea sa „Le pain des chrétiens et le pain des musulmans. Un échange culturel dans les Balkans", aportul pîinii ca aliment cotidian și ca aliment sacru pentru populația creștină și populația musulmană din Bulgaria. Rolul pîinii ca aliment de comuniune în creștinism, cu sublinierea diferenței între catolicism și ortodoxie privind pîinea euharistică (azima sau pîine fermentată) a constituit cadrul în care *Zamfira Mihail* (București) în comunicarea sa „Le pain dans le culte orthodoxe et ses implications dans la vie des laïques" a analizat deosebit de bine documentat, influența culturii ecleziastice asupra culturii populare, selectînd din obiceiurile populare pe acelea în care pîinea sfințită marchează secvențe importante ale suitei rituale sau ceremoniale.

Rolul diferențiat al azimei și al pîinii fermentate, de data aceasta numai în obiceiurile populare tradiționale, a fost studiat de *Ivanitchka Gueorguieva* (Sofia), care, în comunicarea sa „Pain levé et pain azyme dans les traditions bulgares", a ajuns la concluzia că azima este prezentă în riturile care privesc direct individul, pe cînd pîinea fermentată joacă rol important în stabilirea contactelor sociale.

Discuții ample s-au purtat pe marginea comunicărilor ce au avut ca subiect locul important al pîinii în obiceiurile de înmormîntare. *Ioanna Andreesco* (Paris), în comunicarea „Pain, magie et mort", pe baza unui bogat material de teren cules în sate din Oltenia, în care o atenție deosebită a fost acordată pîinii rituale, a reușit să surprindă schimbările în atitudinea față de moarte ce se constată în viața satului contemporan, paralel cu schimbările economice. Comunicarea „La symbolique et les conotations des pains rituels dans le contexte des rites funéraires roumains" (*Sanda Larionescu* — București), a făcut o analiză, folosind metode structuraliste și semiotice, a colacilor modelați pentru cele trei etape ale riturilor de înmormîntare : separarea, trecerea și integrarea, accentuînd asupra bogatei lor simbolistici, dintre care se detașează cea ascensională și resurecțională. Simbolismul ascensionas al grîului și pîinii rituale l-a preocupat și pe *Paul Drogeanu* (București) în intervenția sa „Ascension de l'âme et gâteau de blé", prin care discuțiile referitoare la locul pîinii rituale în obiceiurile de înmormîntare au luat sfîrșit.

Bogatele sensuri cu care spiritualitatea populară investea pîinea și grîul se relevă în mod deosebit în creația folclorică. *Jean Claude Muller* (Luxemburg), prin comunicarea sa „Vun der Millen an den Uewen — Le pain dans le folklore luxembourgeois" și *Nicolae Constantinescu* (București) „La symbolique de l'epis de blé" au surprins modul în care folclorul a consemnat multiple semnificații ale pîinii și grîului în viața omului.

O gală de filme etnografice organizată la Muzeul Țăranului Român și o vizită la Muzeul Satului au completat lucrările colocviului.

El s-a încheiat printr-o excursie de studiu organizată de Muzeul Agriculturii din Slobozia în sate din județul Ialomița (Greci, Fierbinți, Dridu, Jilavele). Printr-un efort merituos de selectare riguroasă a obiectivelor, colectivul muzeului, împreună cu directorul *Răzvan Ciucă*, au inclus în programul de vizitare cele mai reprezentative instalații tehnice : mori și cuptoare, reușind să redea „pe viu" tipologia acestora în Cîmpia Bărăganului. Totodată, ei au oferit participanților posibilitatea de a vedea în realitate cît și prin ilustrare fotografică, numeroasele forme și ornamente caracteristice pîinii rituale în satele vizitate. În acest mod original și, mai ales, convingător, ei au susținut comunicările cu care erau înscriși în program : *Răzvan Ciucă*, *Floricel Dincă*, și *Claudiu Pucheanu* : „Les fours a pain de la plaine de Bărăgan", *Viorica Croitoru* și *Răzvan Ciucă* „Le pain : formes, fonctions et symboles".

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

FOLCLORUL — FACTOR DE CONSERVARE AL CONȘTIINȚEI NAȚIONALE

SERGIU MORARU

Creația populară, fie ea literară, muzicală, coregrafică sau decorativ-plastică, reflectă în mare măsură chipul unui popor, spiritualitatea lui. Prin ea trăiește și rezistă ființa națională. De aceea, orice cuceritor caută să rupă victima de tradițiile ei, de istorie, de morminte, s-o arate nudă și tributară culturii lui. O ilustrație concludentă a acestui fenomen o constituie starea de lucruri din cultura basarabeană de la 1812 pînă în zilele noastre. Numai superioritatea ideatică și artistică a creației noastre populare față de cea străină, propusă, cînd prin minciună, cînd forțat, a salvat o cultură autentică, o cultură de cel mai înalt umanism, fără de care harta Europei ar avea nu pete albe, ci pete negre.

În perioada postbelică, preocupări folcloristice au fost din belșug. Ele, însă, erau încorsetate de o sumedenie de precepte ideologice antinaționale, de o serie de șabloane necorespunzătoare realității noastre folclorice. Cercetătorilor li se impunea să gîndească numai așa cum gîndește Moscova (toate inițiativele erau blocate prin indicațiile și modelele oferite — de Moscova, Leningrad, Chiev etc. — spre a se merge într-o direcție sau alta).

Nu putem zice că între Nistru și Prut, în ultimii 50 de ani, nu s-a făcut folcloristică. S-a muncit mult. S-a muncit în toate cele trei direcții principale — colectarea, cercetarea și editarea. Pînă în ultimul timp, însă, în toate se simțea pecetea nu-se-poatelui. Au apărut multe lucrări de valoare, începînd cu acel *Folclor moldovenesc*, din 1956 și terminînd cu ediția academică în 17 volume, *Creația populară moldovenească*, din care s-au tipărit deja 16 (al șaptesprezecelea se vede că așteaptă zile mai bune, să fie editat autentic).

Am făcut paranteza pentru că, potrivit conjuncturii timpului și servilismului celor ce ne mai conduc („restructurați"), cercetătorii au fost nevoiți să se ocupe mai mult de relații interetnice, minținu-se pe sine și pe cealaltă lume cu mitica expresie folclorică a „Prieteniei dintre popoare", în special moldo-rus-ucraineană (răpirea teritoriilor, invaziile de tot felul trebuiau declarate de aceiași cercetători moldoveni ca acțiuni de binefacere, de întărire a prieteniei). Concludente în acest sens sînt o serie de cărți și articole apărute pe parcursul mai multor ani (*Prietenia noroadelor oglindită în folclor*, Chișinău, 1961; *Naționalinoe i internaționalinoe v literature, folclore i iazîche*, Chișinău, 1971; Gațac V. M., *Foliklor i moldavsko-russko-ucrainskie istoriceskie sviazi*, Moscova, 1975;

REF, tom 37, nr. 2, p. 173—177, București, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

Relații folclorice moldo-ruse-ucrainene, Chișinău, 1981 ; Bostan G. C., *Tipologhiceskoe sootnoșenie i vzaimosviazi moldavskogo, russkogo i ukrainskogo folclora*, Chișinău, 1985 ș.a.), unde, pe lîngă multe observații judicioase referitoare la comunitățile interetnice, la factura și tipologia lor, la originalitatea și irepetabilitatea anumitor fenomene ale artei populare, întîlnim și multe afirmații de serviciu pro-rusești sau pro-ucrainene fără de care cartea ar fi fost poate în pericolul de a rămîne în manuscris. De multe ori aceste stereotipii conjuncturale sînt chiar umilitoare pentru talentul creator al operelor folclorice românești. Or, unii cercetători găsesc în ele nu ceea ce ne spune informatorul, ci ceea ce ar vrea ei să găsească datorită anumitor supoziții de caracter socio-politic : prietenie exagerată în loc de simple relații interetnice (I. D. Ciobanu, *Marea prietenie oglindită în creația norodnică din epoca Sovietică*), greșelile frecvente ale memoriei populare, consecință a uitării adevărului istoric și a înlocuirii mecanice a unui personaj cu altul conform legii stratificării folclorice, socotite drept sentiment de venerație a unor personalități istorice care nu au avut aproape nimic comun cu istoria națională și chiar au jucat un rol nefast în dezvoltarea poporului nostru (G. G. Botezatu, *Legende populare moldovenești despre A. V. Suvorov* ; N. Popovici, *Moldavskaia skazka o Petre I* ș.a.), cîntece populare muncitorești și revoluționare într-o țară unde n-a prea fost muncitorime și cu atît mai mult revoluție (G. Ciaikovschi, *Cîntecul revoluționar în Moldova și originea lui melodică*). Foarte elocvente sînt fie și numai cîteva titluri de cîntece de protest social și din timpul luptelor revoluționare incluse în volumul *Cîntece de luptă și biruință*, apărut la Chișinău în 1963 : *Cu straja să mă bat, Văd boieri și văd jandarmi, La boieri lucrăm, Împăratul ucigaș, Horoșo v tîlu burjuiu, De-ai ști tu, Rusie-mamă ?!, Internaționala, 9 ianuarie 1905, Marșul muncitorilor, Steagul roșu, Prizîvnaia pesnea, Mislea Roșie, Țară cu soare, Scajem burjuiam, Iz legendî o Doftana, Vperiod.* (Mai că ți-ar părea că mai internaționaliști, mai revoluționari și mai poligloți decît moldovenii nu există.)

Dar e departe de noi nihilismul. Trebuie să menționăm că, chiar și pe acest sol nefavorabil, cercetătorii-folcloriști au făcut lucruri mari, editînd monografii și studii de reală valoare științifică, publicînd mai multe colecții antologice și tematice de texte folclorice.

Folcloristica moldovenească are, așa cum arătam, trei direcții principale de activitate : culegerea, publicarea și cercetarea folclorului.

La început, înzestrarea tehnică fiind sub orice critică, se făcea în mod tradițional notarea textelor pe hîrtie. Mai apoi, dispunînd de magnetofoane, înregistrarea informațiilor se făcea pe bandă și ulterior se transcria în caiete. Întotdeauna, însă, principiul de bază l-a constituit păstrarea autenticității, înregistrarea cît mai fidelă a faptelor folclorice. Aceasta a permis crearea unei arhive destul de bogată (ce-i drept, în special de folclor literar, cu notele etnologice respective), de valoare inestimabilă, care cuprinde material folcloric din Basarabia, Bucovina de Nord, regiunea transcarpatică, Transnistria, Caucazul de Nord, regiunea Doneț, regiunea Chirovograd ș.a., culeș după cel de al doilea război mondial.

Criteriile de publicare au fost diferite. Pe parcursul acestor ani au văzut lumina tiparului ediții antologice (*Folclor moldovenesc*, 1956 ;

https://biblioteca-digitala.ro

Poezie populară moldovenească, 1957; *Folclor moldovenesc*. Crestomaţie, 1966; *Crestomaţie de folclor moldovenesc*, 1989 ş.a.), ediţii de genuri şi specii (*Doine şi cîntece*, 1968; *Cîntece şi melodii de jocuri populare moldoveneşti*, 1975; *Poveşti populare moldoveneşti*, 1981 ş.a.), tematice (*Cine-a zis dorului dor . . .*, 1989), după informatori (*Poveştile lui moş Trifan*, 1955; *Trandafir bătut la poartă* [Folclor memorizat de Elena Anastasiu], 1980; *N-oi cînta, n-oi veseli, m-oi aprinde ş-oi muri*, texte culese de la Iulita Zamşa, din Oniţcani-Criuleni, în curs de apariţie), etc. O deosebită realizare a folcloriştilor chişinăuieni o constituie cele trei serii sau biblioteci de folclor — 1) seria academică *Creaţia populară moldovenească* (*Poezia obiceiurilor calendaristice*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Nicolae M. Băieşu, Chişinău, 1975; *Poezia lirică*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Ion D. Ciobanu, Chişinău, 1975; *Legende, tradiţii şi povestiri orale*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Grigore G. Botezatu, Chişinău, 1975; *Poveşti fantastice*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Grigore G. Botezatu, Chişinău, 1976; *Balada populară*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Andrei S. Hîncu, Chişinău, 1976; *Cîntece de dragoste*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Efim V. Junghietu, Chişinău, 1977; *Folclorul copiilor*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Nicolae M. Băieşu, Chişinău, 1978; *Strigături, amintiri şi scrisori versificate*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Efim V. Junghietu şi Sergiu G. Moraru, Chişinău, 1978; *Snoave şi anecdote*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Victor A. Cirimpei, Chişinău, 1979; *Folclorul obiceiurilor de familie*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Andrei S. Hîncu şi Valentin S. Zelenciuc, Chişinău, 1979; *Ghicitori*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Sergiu G. Moraru, Chişinău, 1980; *Poveşti nuvelistice*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Grigore G. Botezatu, Chişinău, 1980; *Teatru popular*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Gheorghe I. Spătaru şi Iulian I. Filip, Chişinău, 1981; *Proverbe şi zicători*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Efim V. Junghietu, Chişinău, 1981; *Cîntece revoluţionare şi sovietice*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Ion D. Ciobanu şi Ion V. Buruiană, Chişinău, 1982; *Eposul eroic*, ediţie, studiu introductiv şi comentarii de Victor M. Gaţac, Chişinău, 1983; *Cîntecul istoric* [în curs de pregătire], ediţie, studiu introductiv şi comentariile de Victor M. Gaţac); 2) seria ştiinţifică zonală (*Folclor din părţile Codrilor*, Chişinău, 1973; *Folclor din Bugeac*, Chişinău, 1982; *Folclor din Nordul Moldovei*, Chişinău, 1983; *Folclor din stepa Bălţilor*, Chişinău, 1986; *Folclor din cîmpia Sorocii*, Chişinău, 1989; *Folclor din Ţara Fagilor*, [pregătită pentru tipar] şi 3) seria ştiinţifico-populară, de propagare, „Mărgăritare" (*De n-ar fi, nu s-ar povesti. Poveşti*, selecţie de Gr. Botezatu. Chişinău, 1983; *Cine-a zis doinu-doina . . . Doine şi cîntece lirice*, selecţie şi postfaţă de Efim Junghietu, Chişinău, 1981; *Soarele şi Luna. Balade*, selecţie, postfaţă şi comentarii de A. Hîncu. Chişinău, 1981; *La poale de codru verde. Cîntece de protest, istorice şi revoluţionare*, selecţie şi postfaţă de Ion Buruiană. Chişinău, 1982; *Lumea o face, lumea o desface. Ghicitori populare moldoveneşti*, selecţie şi studiu introductiv de Sergiu Moraru, Chişinău, 1982; *Toma Alimoş. Cîntece epico-eroice*, selecţie, postfaţă şi comentarii de Andrei Hîncu, Chişinău, 1983; *Primiţi căluţul. Teatru popular*, selecţie şi comentariu de

https://biblioteca-digitala.ro

Iulian Filip, Chișinău, 1983; *Cîntec nou răsună-n sate*, selecție din cîntecele populare de viață nouă și postfață de Ion Buruiană, Chișinău, 1984; *Apele mici fac rîurile mari. Proverbe și zicători*, selecție și postfață de Efim Junghietu, Chișinău 1984; *Așa joacă pe la noi*, selecție și postfață de Efim Junghietu. Chișinău, 1985; *Plugul de aur. Parabole și povești nuvelistice*, selecție și comentarii de Gr. Botezatu. Chișinău 1985; *Ace pentru cojoace. Glume, anecdote, snoave*, selecție, prelucrare literar-științifică și comentarii de Victor Cirimpei. Chișinău, 1985).

Prima serie include texte folclorice reprezentative din întreg patrimoniul creației noastre populare, cea de a doua cuprinde materiale autentice, pe cît posibil inedite, din zona respectivă, iar în seria „Mărgăritare" au fost selectate cele mai valoroase texte, atît din punct de vedere al fondului, cît și sub raportul realizării artistice.

Cercetările științifice s-au îndreptat în mai multe direcții: către **studierea genurilor și a speciilor folclorice**, (aici se încadrează cele 17 volume din seria „Creația populară moldovenească", ale căror introduceri reprezintă adevărate micromonografii ale speciilor; seria de monografii: A. S. Hîncu, *Eposul baladic al Moldovei*, Chișinău, 1977; S. G. Moraru. *Lumea ghicitorilor*, Chișinău, 1981 ș.a., precum și numeroasele articole publicate în presa de specialitate); către **studierea unor motive sau opere folclorice aparte** (A. Hîncu, *Balada populară „Miorița"*, Chișinău, 1967); către **studierea unor complexe etnofolclorice**, în special cu caracter ritualic, fie dintre cele ale obiceiurilor de familie, fie dintre cele ale obiceiurilor calendaristice (N. M. Băieșu, *Poezia populară moldovenească a obiceiurilor de Anul Nou*, Chișinău, 1972); către **cercetarea unor probleme referitoare la realizarea artistică** (S. G. Moraru, *Poetica liricii populare moldovenești* (*cîntate*), Chișinău, 1978; antologia de articole *Estetica folclorului moldovenesc* (*Istorie, poetică, muzicologie*), Chișinău, 1974); către **studierea corelației folclor-realitate-societate-istorie** (Grigore Botezatu, *Folclorul haiducesc în Moldova*, Chișinău, 1967; culegerea de articole *Speciile folclorice și realitatea istorică*, Chișinău, 1985); către **cercetarea relațiilor folclorice interetnice**, din păcate cu referiri doar la cele trei popoare menționate mai sus și arareori cu incursiuni în cultura populară a popoarelor balcanice, baltice etc. (V. M. Gațac, *Foliklor i moldavsko-russko-ucrainskie istoriceschie sviazi*, Moscva, 1975; *Relații folclorice moldo-ruso-ucrainiene* (*Studii, materiale, bibliografie*), Chișinău, 1981; G. C. Bostan, *Tipologhiceskoe sootnoșenie i vzaimosviazi moldavskogo, russkogo i ukrainskogo foliklora*, Chișinău, 1985 ș.a.); către **studierea actului creativ-folclorie** în etapa actuală (V. A. Cirimpei, *Folclior i sovremennosti* (*Na materiale moldavskoi narodnoi poezii*), Chișinău, 1974); către **circumscrierea viziunii asupra lumii** în creația poetică populară (Gheorghe Bobînă, Sergiu Moraru, *La izvoarele gîndirii* (*Motive filosofice în creația poetică populară*), Chișinău, 1988); către **elucidarea problemelor istoriografice folclorice și ale folcloristicii** (V. A. Cirimpei, *Realizări ale folcloristicii timpurii moldovenești*, Chișinău, 1978) etc., etc.

Realitățile socio-politice contemporane ne permit să privim lucrurile și altfel decît pînă acum, ne permit să aspirăm spre o cercetare cu adevărat obiectivă, să vedem în folclor anume ceea ce este. Astăzi putem studia cîntecele de viață grea nu numai sub regimul burghezo-moșieresc, dar și sub cel țarist, sub cel stalinist cu odioasele deportări;

https://biblioteca-digitala.ro

putem vorbi despre cîntecele antiturceşti, antinemţeşti, dar şi despre cele antimuscăleşti, antirusești. E nevoie numai ca savantul să abordeze cu sinceritate, cu onestitate, patrimoniul istoric. Altminteri posteritatea se va dispensa de strădaniile lui în jocul de-a ştiinţa. În fine, astăzi avem relativ acces mai mare la valorile culturale comune tuturor românilor, la un schimb de informaţie editată şi chiar la un schimb de păreri pe viu în cadrul unor vizite reciproce. Sperăm că viitorul apropiat va mări numărul vizitelor şi al vizitatorilor, înlesnindu-ne şi nouă deplasările spre Iaşi, Bucureşti. Astfel de legături între oamenii de ştiinţă de pe cele două maluri ale Prutului vor permite şi o colaborare rodnică în diferite domenii de cercetare a folclorului. Ca un prim pas al reintegrării valorilor basarabene (şi nu numai) în fluxul naţional românesc eu aş vedea editarea unui corpus mare al folclorului nostru de pretutindeni la care visează folcloriştii de mai mult de un secol. Iar drept punct de pornire ar putea să-l constituie editarea la Bucureşti, să zicem, a cîtorva volume de folclor din Basarabia, Bucovina şi din alte ţinuturi sovietice locuite de români.

Formele şi domeniile de colaborare ar putea fi dintre cele mai diverse şi reciproc avantajoase. Avem nevoie doar de mai multă libertate fizică şi spirituală, de echitate socială şi naţională. În rest, să ne suflecăm mînecile şi să ne ajute Cel de Sus.

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

MIRCEA ELIADE, **Profetism românesc**: 1. *Itinerariu spiritual, Scrisori către un provincial, Destinul culturii românești;* 2. *România în eternitate*, București, Editura „Roza vînturilor", 1990, 160 p. + 222 p., 137 lei

Între cele peste 600 de edituri particulare înregistrate oficial în România în primul an de după Revoluția din decembrie 1989, Editura „Roza vînturilor" s-a detașat cu autoritate, cîștigîndu-și un binemeritat prestigiu, credibilitate și audiență, la marele public. Condusă cu neîndoielnică competență de cunoscutul specialist în literatura română veche, Dan Zamfirescu, ale cărui contribuții în domeniu s-au impus atenției generale prin erudiție și spirit polemic ofensiv, Editura „Roza Vînturilor" — cel puțin așa lasă să se întrevadă lista lucrărilor publicate pînă acum — s-a delimitat de majoritatea suratelor sale prin încercarea, — reușită — de a promova cartea bună, cartea fundamentală a culturii române. A tipărit, pînă la data la care așternem pe hîrtie aceste rînduri: Ioana Mustață, *George Uscătescu. Pledoarie pentru Europa*; Nichifor Crainic, *Șoim peste prăpastie. Versuri inedite create în temnițele Aiudului* și *Poezii alese. 1914 — 1944*; *Criterion*. Reproducere anastatică a celor 7 numere apărute din celebra revistă; Ion Creangă, *Povestea poveștilor și Povestea lui Ionică cel Prost*; Nae Ionescu, *Roza vînturilor. 1926 — 1933*. Culegere îngrijită de Mircea Eliade; Dobroto-Liubie, *La Philocalie slavonne*, aceasta din urmă, o pe cît de colosală aventură comercial-editorială în aceeași măsură un act de cultură cuprinzător. În această serie se înscrie și lucrarea pe care ne-am propus s-o recenzăm, cu toate semnificațiile ce ar putea reieși din această, nu întîmplătoare, înșiruire de titluri și autori.

Tipărirea celor două volume din publicistica lui Mircea Eliade, dincolo de ceea ce înseamnă ele însele în ansamblul operei acestui mare cărturar și de impactul asupra peisajului cultural românesc postrevoluționar, ne oferă prilejul unor considerații mai generale pe care le supunem atenției pentru o eventuală mai amănunțită dezbatere.

În anii 1990 — 1991 editurile — atît cele de stat cît și cele particulare — s-au întrecut pe sine în a tipări cît mai mult din opera lui Eliade. Au apărut astfel titluri dintre cele mai diverse, din toate secțiunile operei lui Eliade. Date fiind instrumentele de lucru, încă neașezate într-o ordine care să facă facilă consultarea lor în vederea unei cît de elementare informări, nu ne stă în putință, la această dată, să facem un inventar al tuturor cărților purtînd semnătura lui Eliade în perioada sus citată. Amintim totuși cîteva: *Noaptea de Sînziene*, 2 vol., Editura Minerva, Biblioteca pentru toți; *Nouăsprezece trandafiri*, Editura „Românul"; *Huliganii* și *Nuvele inedite*, Editura „Rum-Irina" ș.a.m.d. Lista este firește mult mai lungă, numărul titlurilor apărute fiind de cel puțin trei ori mai mare. Reacția publicului cititor, a marelui public, a fost extrem de pozitivă la această adevărată invazie de carte eliadescă. În pofida tirajelor foarte mari, volumele au dispărut cu o rapiditate ce ne amintește de vremea „tirajelor dirijate" cînd a intra în posesia unui volum din Mircea Eliade era o realizare. Nu au împărtășit această soartă, deși pînă la urmă s-au vîndut și ele, acele cărți mai slabe, căci Mircea Eliade, ca orice mare creator, are și astfel de cărți, dar cu prețuri pipărate, în nici un fel justificate.

Am încercat să ne explicăm această „priză" la public a cărților lui Mircea Eliade și, fără doar și poate, a precumpănit criteriul valoric. Publicul cititor românesc este un public avizat, exigent chiar, iar Mircea Eliade este un scriitor și savant nu numai apreciat și gustat, dar și cunoscut în bună măsură.

Nu s-ar putea spune că opera lui Mircea Eliade a fost complet necunoscută publicului românesc din țară înainte de Revoluția din decembrie 1989. Am putea spune chiar că, atît cît a fost tipărită, opera lui Mircea Eliade și faptul în sine de a-l tipări și comenta a fost una dintre cheile rezistenței culturii și intelectualității române, fapt ce nu poate și nu trebuie să fie trecut cu vederea. Deși, așa cum vom vedea, începe tîrziu și se desfășoară foarte timid, procesul de reintegrare a creației eliadești în cultura română cunoaște cîteva momente notabile. Le vom reaminti ghidîndu-ne după Tabelul *cronologic* întocmit de Mircea Handoca ale cărui merite, insistență și consecvență în popularizarea vieții și operei lui Mircea Eliade s-au constituit într-un crez. Zisul *tabel* este publicat în primul volum al *Nopților de Sînziene* (p. XXXI — LXXVII).

REF, tom 37, nr. 2, p. 179–187, București, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

Este meritul poetului Marin Sorescu de a deschide calea pătrunderii lui Mircea Eliade în conștiința publicului românesc din țară. O face în 1968 cu un interviu publicat în revista „Luceafărul" (din 17 august). Urmează, în anul următor, două volume de proză literară *Maitreyi*, *Nuntă în cer* și *La țigănci și alte povestiri*. Apoi *Iphigenia* (1974), *Aspecte ale mitului* (1978), *De la Zamolxis la Gingis-Han* (1980), *Coloana nesfîrșită* (piesă de teatru jucată de colectivul de la Botoșani în 1980), *În curte la Dionis* (1981), *Istoria credințelor și ideilor religioase* (3 vol., 1981 — 1988), *Contribuții la filosofia Renașterii* (1985), *Despre Eminescu și Hasdeu* (1987), *Romanul adolescentului miop* (1987, 1988).

Într-un alt plan sunt de notat lucrările consacrate interpretării operei lui Mircea Eliade. Adrian Marino publică, în 1980, o lucrare fundamentală : *Hermeneutica lui Mircea Eliade*. Sunt de menționat apoi *Contribuții bibliografice*, de Mircea Handoca, (1980), *Introducere în opera lui Mircea Eliade*, de Ion Lotreanu (1980), *Arhaic și universal*, capitolul *India în destinul cultural al lui Mircea Eliade*, de Sergiu Al. George (1981).

Un loc meritoriu în valorificarea operei lui Mircea Eliade îl are „Revista de istorie și teorie literară" care-i dedică numere speciale, organizează dezbateri și sesiuni științifice, instituie un premiu „Mircea Eliade" etc.

Colectivul redacțional al acestei reviste și, în primul rînd, ne place nu ne place, redactorul șef al publicației, Nicolae Florescu, au făcut enorm pentru cunoașterea lui Mircea Eliade, în totalitatea sa, în România, în crearea și permanentizarea unui adevărat cult pentru opera eliadescă și pentru autorul ei. Succesul la public a fost la fel de mare și această conlucrare, cititor-editor, rămîne nu numai un fapt de istorie literară, ci unul mult mai larg, mai profund, mai angajant și deosebit de penetrant într-o luptă ce și-a avut regulile ei.

În sfîrșit, revista „Etnologica" consacră și ea, în 1979, un număr special lui Mircea Eliade, iar „Revista de etnografie și folclor" publică studiul lui Paul Simionescu, *Posibile repere în opera științifică a lui Mircea Eliade* (nr. 2/1978) și pe cel al lui Iordan Datcu, *Cultura populară românească în publicistica lui Mircea Eliade* (nr. 1/1987). De asemenea, viața și opera lui Mircea Eliade sînt prezentate în unele instrumente de lucru ale culturii noastre, ceea ce ni se pare semnificativ pentru efortul de a-l apropia și a-l integra pe Mircea Eliade în fluxul curentului culturii naționale : *Literatura română*. Dicționar cronologic (1979); Iordan Datcu — Cornelia Stroescu, *Dicționarul folcloriștilor* (1979); Victor Kernbach, *Dicționar de mitologie generală* (1983).

Lista este departe de a fi completă, dar este totuși în măsură să dea o imagine cît de cît semnificativă asupra fenomenului. Cercetarea modului în care opera științifică și literară a lui Mircea Eliade a fost cunoscută, tipărită, pusă în valoare și interpretată, a impactului pe care această creație de excepție l-a avut asupra culturii române în perioada regimului comunist rămîne una din temele viitoare de studiu, date fiind semnificațiile sale atît de importante și influența deosebită pe care, chiar în condițiile date, creația lui Mircea Eliade a exercitat-o asupra științei și literaturii române.

Un alt subiect de studiu trebuie să-l constituie chiar acela asupra căruia atrăgea atenția însuși Mircea Eliade : literatura exilului și a diasporei românești datorită căreia, sublinia Mircea Eliade, „România există astăzi, în foarte multe țări, nu numai prin tragedia fără pereche care ne singerează Patria — ci există și ca prezență spirituală", ceea ce „justifică încrederea în calitatea generalității românilor; adică, ne îndreptățește să credem în posibilitățile unei culturi majore românești, care să se impună, într-un viitor destul de apropiat, pe plan internațional" (*Pentru o bibliografie a pribegiei*, în *Profetism*, 1, p. 152). În același articol, publicat în 1953, Mircea Eliade făcea o observație ce merită nu numai a fi reținută, dar și pusă la temeiul unui program național de renaștere cultural-științifică. „O cultură, atrăgea Mircea Eliade atenția, nu e făcută de cinci sau zece oameni, ci de sute și mii de scriitori, cărturari, oameni de știință, gînditori, critici, artiști, gazetari. Numai dacă generalitatea autorilor se impune pe plan internațional, cultura neamului respectiv e valorificată drept o cultură specifică și creatoare" (*Idem*, p. 154).

Cerința formulată de Mircea Eliade ni se pare a fi de natură să redimensioneze o optică, să producă, în momentul în care este acceptată, o modificare de esență a unei mentalități adînc înrădăcinată și cultivată cu asiduitate pînă acum. Va trebui, de aceea, să acceptăm ideea de a considera creația, indiferent de orice natură, a românilor de pretutindeni ca aparținînd fondului cultural-științific românesc și, ca atare, s-o integrăm spiritualității autohtone fără a o mai reduce pe aceasta din urmă, așa cum s-a făcut pînă acum, numai la aria cuprinsă în granițele de stat ale României. Pentru că, e limpede, Mircea Eliade, Emil Cioran, Eugen Ionescu, Horia Vintilă, Petru Popescu, Paul Stahl, Ion Talos, G. Habenicht, Paul Simionescu, Anca Giurchescu etc. aparțin spiritualității românești, sînt marcați în toate demersurile lor literar-științifice de această apartenență și trebuiesc, cu sau fără voia lor și a unora dintre noi, integrați fenomenului cultural românesc. Desigur, nu va fi simplu și

https://biblioteca-digitala.ro

la îndemînă, dar generozitatea ideii, adevărurile cuprinse în ea şi finalitatea unui astfel de demers, merită tot efortul. Şi nu numai că merită, dar este necesar, vital chiar. În felul acesta vom elimina un anume fel de provincialism, vom ieşi dintr-o închistare şi izolare care ne-a adus atîtea neajunsuri, vom renunţa, aşa cum spuneam, la atît de păgubitoarea mentalitate exclusivistă căreia i-am fost victime. Este la fel de sigur că un astfel de pas, o asemenea modificare de esenţă va atrage după sine, de fapt trebuie să înceapă cu, obligatoria renunţare la schemele cu care ne-am obişnuit, cu o abordare nouă, dintr-un alt punct de vedere a domeniului cercetat. Abia de acum încolo se vor putea pune problemele în toată întinderea şi profunzimea lor. Ieşirea, pe această nouă fundamentare teoretică şi metodologică de atît de cuprinzătoare amplitudine, va trebui să înlăture de la bun început izolarea, impusă de proprii ei slujitori, în care se află folcloristica şi etnografia românească, atît în interiorul culturii româneşti, cît şi a celei universale. Ceea ce, trebuie să recunoaştem, nu va fi uşor, nici la îndemîna oricui.

Mircea Eliade face parte dintr-un grup de cărturari — foarte numeros de altfel — care s-au dedicat cu egală vocaţie, pasiune şi competenţă atît cercetării ştiinţifice a culturii populare cît şi utilizării substanţei folclorice şi etnografice în creaţiile literar-artistice. Ne gîndim la Vasile Alecsandri, Mihai Eminescu, George Enescu, Ovidiu Birlea ş.a.m.d.

Pe bună dreptate, Sorin Alexandrescu nota în 1968, în studiul introductiv la volumul *La ţigănci şi alte povestiri* că „Este, în orice caz, reală dependenţa unor scrieri literare de cele teoretice, şi vice-versa. Începînd cu exemplele cele mai evidente, aş putea numi *Secretul doctorului Honigberger*, care derivă direct din *Yoga;* piesa *Oameni şi pietre* din capitolul *Les pierres sacrées* din *Traité* şi dintr-o lucrare neterminată *Le Labyrinthe; Domnişoara Christine* din *Mitologiile morţii* şi un curs despre moarte în folclorul românesc; *Ifigenia* din *Comentarii la legenda Meşterului Manole;* o altă piesă, inedită, *Aventura spirituală* din *Mitologiile morţii;* şi poate vor mai fi şi altele" (*lucr. cit.*, p. 9).

Acest capitol, al relaţiei folclor-operă de autor, se află la graniţa preocupărilor istoricilor literaturii şi a celor ai folcloristicii, fără autonomia necesară unui domeniu de cercetare discutat, abordat aproape întîmplător cînd de unii, cînd de alţii. Ori este bine ştiut că unul dintre mobilurile iniţiale ale interesului pentru folclor a fost şi acela de a oferi material şi substanţă literaturii naţionale şi a-i contura şi delimita specificul, de a-i facilita pătrunderea, cu nota ei proprie, în marea literatură a lumii. Creatorii, după cum uşor se poate constata, şi-au făcut datoria. Ceea ce nu se poate spune, cu aceeaşi certitudine, despre cercetătorii fenomenului discutat.

Volumele pe care ne-am propus să le semnalăm şi a căror lectură ne-au prilejuit consideraţiile cu caracter mai general de mai sus, cuprind un număr de articole publicate de Mircea Eliade în presa vremii atît înainte de 1940, cît şi după stabilirea sa definitivă în străinătate.

Cu privire la prima categorie am reţinut, ca deosebit de interesantă şi punct de plecare pentru cercetarea unei mari secvenţe a operei lui Mircea Eliade, concluziile atît de pertinente şi formulate în perfectă cunoştinţă de cauză ale unuia dintre cei mai autorizaţi şi competenţi exegeţi ai operei lui Mircea Eliade. L-am numit pe Adrian Marino care, nu demult, făcea această observaţie tulburătoare: „Cazul Eliade este destul de interesant, fiind că el, într-adevăr, aparţine culturii române şi cred că am putut să demonstrez că întreaga origine a operei sale şi ştiinţifice şi literare se află în încercările lui de tinereţe. În străinătate, el n-a făcut decît să dezvolte, să amplifice, să adauge o documentare internaţională formidabilă la o serie de scheme şi intuiţii care erau deja prefigurate în ţară" („Literatorul", nr. 3/1991, p. 9). Demonstraţia, cu textul în mînă şi argumente convingătoare, a făcut-o Adrian Marino în urmă cu un deceniu în cartea pe care am amintit-o deja. Editorii de astăzi ai publicisticii lui Eliade nu fac altceva decît să repună textele în circuitul mai larg şi prin această simplă operaţiune să faciliteze reluarea cercetărilor şi mai buna cunoaştere a uneia dintre cele mai pasionate laturi ale activităţii autorului *Nopţilor de Sînziene*. Meritul editorilor — Alexandru V. Diţă şi N. Georgescu — este cu atît mai mare cu cît, în cele două volume, sunt retipărite articole care, iniţial, au fost publicate în reviste ale exilului românesc, la care aproape nimeni dintre noi nu a avut şi nu are, încă, acces.

Nu vom intra în detalii. Nu vom discuta nici sumarul sau conţinutul prefeţelor semnate de Dan Zamfirescu şi N. Georgescu. Cartea este recent apărută şi încă într-un tiraj confortabil. Vom semnala numai că, într-un număr viitor al revistei noastre, vom reproduce articolul programatic, tipărit în 1953, *Destinul culturii româneşti*.

Volumele publicate de Editura „Roza vînturilor" sunt o contribuţie însemnată la punerea în valoare a operei lui Mircea Eliade, la integrarea ei în fenomenul românesc, la direcţionarea cercetărilor în sensurile pe care le-am sugerat în paginile acestei recenzii.

https://biblioteca-digitala.ro

Ca și celelalte volume publicate înainte și după revoluție, rămîn lucrări pregătitoare ale așteptatei și necesarei ediții științifice integrale din opera lui Mircea Eliade.

Alexandru Dobre

SÁMUEL DOMOKOS, Horele morților ale lui Teodor Sava, Budapesta Tankönyvkiadó, 1989, 152 p.

Între comunele locuite de românii din Ungaria, Micherechi ocupă un loc aparte prin graiul ei crișean și prin tradițiile ei populare. Este deci de înțeles insistența cu care o serie de cercetători au în atenție această localitate, din plasa Gyula, care, în anul 1974, avea 2523 de locuitori, în majoritate agricultori. Localitatea, spunea o publicație maghiară în anul amintit, este „singura așezare curat românească [. . .] în care, pînă în zilele noastre, fiecare cunoaște încă limba maternă" (Alexandru Hoțopan, *Proverbe și zicători din Micherechi*, publicație bilingvă, maghiară și română, Gyula, 1974, p. 4, și 5). Izolarea localității, se spune, a favorizat „păstrarea și supraviețuirea unor asemenea tradiții, datini și obiceiuri etc., care constituie adevărate comori pentru cercetările etnografice" (*op. cit.*, p. 6).

Cercetările au avut ca obiectiv atît limba (Sámuel Domokos, *Caracteristicile graiului din comuna Micherechi*, 1971), cît și folclorul, inclusiv folclorul unor obiceiuri : Sámuel Domokos, *Vasile Gurzău magyar és román nyelvü meséi*, Budapesta, 1968 ; Alexandru Hoțopan, *Proverbe și zicători din Micherechi* (Gyula, 1974) ; Alexandru Hoțopan, Gheorghe Martin și Ioan Ruja, *Floricele. Strigături din Micherechi* (Gyula, 1975) ; mai multe studii, unele cu referiri și la alte localități românești din Ungaria, în volumul *Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria. 1975* (Budapesta, 1975) : Zoltán Újvári, *Jocul turcii la românii din Ungaria;* Lüko Gábor, *Creația populară și muzica;* dr. Szabó Lórándné, *Prelucrarea cînepii și arta țesutului la Micherechi;* Magda Elisabeta, *Sfera credințelor și obiceiurilor de iarnă la românii din Micherechi, Chițighaz și Bătania;* Alexandru Hoțopan, *Strigături din Micherechi;* în fine, semnalăm studiul semnat de A. Simon-Oros, *Creații folclorice din Micherechi legate de nuntă și înmormîntare* (Budapesta, 1980). Din seria de volume *Din tradițiile populare ale românilor din Ungaria* am luat cunoștință doar de primul, semnalat de noi mai sus.

Unul dintre cercetătorii din țara vecină care s-au aplecat cu stăruință asupra folclorului românesc este Sámuel Domokos, născut la 13 martie 1913. A fost mai întîi profesor de liceu la Năsăud (1940 — 1944) și la Debrețin (1945 — 1946), apoi, începînd din anul 1947, pînă la pensionare a fost profesor universitar la catedra de limba și literatura română a Universității „Eötvös Loránd" din Budapesta. Distingem în activitatea sa cîteva direcții : elaborarea de studii monografice (*Octavian Goga*, în 1971 în limba maghiară și în 1978 în limba română) ; îngrijirea de ediții din scriitori români (Al. Macedonschi, T. Arghezi, L. Blaga, I. Pillat) ; efectuarea de traduceri din nuvelistica românească și din teatrul românesc modern ; întocmirea unei extrem de utile bibliografii maghiare a literaturii române (I, 1966 ; II, 1978) ; alcătuirea (în colaborare) a mai multor manuale de limba română ; în fine, dar nu în ultimul rînd, realizarea și editarea cîtorva colecții de folclor al românilor din Ungaria.

Tratat și de alți cercetători (S. L. Károly, *Bocete românești din Ungaria*, Budapesta, 1981 ; A. Simon-Oros, *Creații folclorice din Micherechi legate de nuntă și înmormîntare*, 1980), folclorul despre trecerea în neființă a omului a făcut obiectul unei cărți singulare în felul ei : *Horele morților ale lui Teodor Sava*, notate și editate de Sámuel Domokos. Este o carte însumînd cca 8000 de versuri, scrise și cîntate de rapsodul amintit. Născut în comuna Micherechi, în anul 1888, unde a și murit în 1966, într-o familie de țărani, poetul popular și cîntărețul Teodor Sava a făcut doar cinci clase elementare, a învățat românește și ungurește și i-a plăcut poezia lui V. Alecsandri și a lui M. Eminescu. După efectuarea stagiului militar și mobilizarea pe front, în primul război mondial, Teodor Sava a revenit în comuna natală. Aici, neexistînd diac, Sava a cîntat în biserică împreună cu I. Roxin. Acesta, venit din Bihor, a creat cîntece la morți, pe care le-a cîntat împreună cu Teodor Sava. Învățăcelul, deprinzînd meșteșugul cîntării și întocmirii de asemenea producții, și-a întrecut „magistrul". Amestec de lirism și elemente epice (aspecte din biografia sumară a celor prohoditi), horele acestea la morți, cu împrumuturi din bocete fără să copieze structura acestora, evocă momentele de seamă din viața celor stinși, pentru ca, în final, vocea poetului și cîntărețului popular să dea rînd „vocii" mortului însuși pentru a exprima iertăciunile pentru membrii familiei sale. „Vocea" mortului cere, invariabil, „dulce iertare", „dulce cuvînt" celor veniți să-l petreacă, membri ai familiei, rude, prieteni. În versuri așezate în catrene, de șap-

https://biblioteca-digitala.ro

te sau opt silabe, rar în strofe de cîte cinci versuri, cîntărețul uzează de un registru poetic modest (comparații, personificări, repetiții, exclamații). Totuși, aceste producții, cîntate, pe o melodie religioasă, înainte ca mortul să fie îngropat, trebuie să fi avut, în simplitatea și naivitatea lor, un efect deosebit. Altfel nu se poate explica faptul că Teodor Sava a fost chemat, timp de aproape o jumătate de secol, să prohodească atîția morți: tineri, flăcăi, soldați, tinere, bărbați, femei. Creații personale, horele compuse de el dau expresie concepției populare despre viață și moarte. Citite însă în întregime, horele lui Teodor Sava lasă o bine pronunțată impresie de monotonie. Ele trebuie judecate însă după impresia ce au produs-o în lumea satului. Și impresia aceasta a fost deosebită dacă adăugăm că Teodor Sava a avut, la rîndul său, prozeliți.

O observație cu privire la accepțiunea ce o dă Sámuel Domokos termenului *horă*. „În folclorul românesc, termenul *hora morților* nu este cunoscut, denumirea aceasta a fost folosită de T. Sava, cîntărețul acestor hore de mort. Termenul de *horă* se folosește în limba română la denumirea dansului popular, iar în cazul de față, avem de-a face cu o denumire dialectală, folosită în această comună, probabil după denumirea melodiei dansului, care de asemenea se numește horă." (p. 6) Dacă sîntem de acord că în limba română n-a existat sintagma *hora morților*, nu ne raliem presupunerii lui Sámuel Domokos că termenul ar prelua sensul celui ce denumește dansul popular cu același nume. În limba română există nu numai verbul *a hori* (a cînta un cîntec, de obicei o horă, din gură sau din fluier; prin extensiune *a doini*), ci și substantivul *hore*, cu sensul: cîntec, doină, cîntec trist. Iată exemple din poezia populară din Transilvania: „De n-aș cînta tot mereu,/Ar fi vai de capul meu:/ Ba poate că mi-ar plezni/Inima, de n-aș hori./Și-aș hori, *horile*-mi vin,/Nu pot hori, că-s străin;/Și-aș hori, *horile*-mi plac,/Nu pot hori, că-s sărac." (Dumitru Pop, *Folclor din Zona Codrului*, Baia Mare, 1978.): „Pînă trag cîte-o *horică*/De nacaz nu știu nimică./Care-nvață *horile*/Uită supărările./*Horile*-s cu stîmpărare/La omu cu supărare." (*op. cit.*,); „Cînd horesc *hore* de jele/Las încolo gînduri rele/Și nu mă gîndesc la ele." (Petre Lenghel Izanu, *Folclor din Maramureș* în *Folclor din Transilvania*, I, 1962); „Zis-a mama către mine/Ca să-nvăț *horile* bine./Nu știu-n lume ce-oi ave,/Horile m-or mîngîie./Cînd în lume-oi da de rele,/Hori-oi *horile* mele." (*op. cit.*); „Cine-o făcut *horile*/Aibă trup ca florile/Și obraz ca rujile!/Că *horile*-s bune tare/La omu cu supărare./Că și eu cînd mă supăr/Cu *horile* m-astîmpăr." (I. Desmireanu, *Folclor din regiunea Cluj*, în *Folclor din Transilvania*, I, 1962).

Este deci limpede că termenul *hore*, cu pluralul *hori* și chiar cu o formă diminutivală: *horică* denumește cîntecul trist sau de alinare. Nimic deci mai firesc ca Teodor Sava să-și numească producțiile sale: *hore*. În concluzie, nu trebuie să apelăm la termenul *horă* (dans popular) pentru a explica denumirea producțiilor lui T. Sava.

Se impune și o altă precizare, în legătură cu o altă afirmație a lui Sámuel Domokos. „Amintim că hora de mort — scrie domnia sa — în trecut a fost cunoscută și în Transilvania și Bucovina sub numirea de «iertăciune»." În Transilvania a existat nu doar *în trecut*, ci există și mai tîrziu, pînă în zilele noastre. Cunoscutul etnograf Valer Butură, ca să dăm un exemplu, a cules, cu prilejul unei înmormîntări, de la Ștefan Man, țăran născut (1898) în Vidolm, com. Ocoliș (Munții Apuseni) o *iertăciune* în anul 1958, textul ei fiind alcătuit din 34 de catrene. A fost tipărită în *Etudes Roumaines et Aroumaines*, sous la redaction de Paul H. Stahl, Paris-Bucarest, 1990, p. 134 — 135.

Folclorul comunei românești Micherechi și-a găsit în Sámuel Domokos un cercetător avizat care a studiat atît graiul comunei cît și creațiile populare din repertoriul unor țărani talentați. Adăugăm că, pe lîngă horele lui Teodor Sava, a cules și publicat basmele unui povestitor din aceeași comună, Vasile Gurzău. O cercetare deci cu propensiuni monografice.

Iordan Datcu

ARCHER TAYLOR, The Proverb and An Index to "The Proverb". With an Introduction and Bibliography by WOLFGANG MIEDER, Bern—Frankfurt am Main — New York, 1985, LIII + X + XI + + 223 + 105 p.

O operă, devenită clasică pentru studiul paremiologiei, *Proverbul și indexul la „Proverbul"* a cercetătorului de excepție, care a fost Archer Taylor (1890 — 1973), este reeditată prin strădania neobositului paremiolog Wolfgang Mieder. Lucrarea a apărut în colec-

https://biblioteca-digitala.ro

ţia *Cercetări ale proverbului* (vol. VI), iniţiată de editura Peter Lang şi coordonată de acelaşi Wolfgang Mieder.

Archer Taylor a desfăşurat o amplă activitate de folclorist concretizată în publicarea a peste 400 de cărţi, articole şi recenzii, dintre care o bună parte, aproape 120, consacrate paremiologiei. Demersurile sale în domeniul cercetării proverbului s-au axat în jurul următoarelor categorii de probleme : studii istorice şi comparative despre proverbe individuale ; cercetări bibliografice ; aspecte generale ale studiului proverbelor ; motive şi teme obişnuite în conţinutul proverbelor ; studii despre proverbe literare ; colecţii de proverbe, expresii proverbiale, comparaţii proverbiale şi welerisme ; investigaţii ale proverbelor model şi ale variantelor. Dintre lucrările în care au fost abordate aceste teme, amintim : *Comparaţii şi similitudini proverbiale din California* (1954) ; *The Shanghai Gesture* (1956) ; *Dicţionarul proverbelor şi frazelor proverbiale din America* (1958 — în colaborare cu Bartlett Jere Whiting) cuprinzînd studii despre proverbul în creaţia unor scriitori din perioada 1820 — 1880 şi anume : Harry Harrison Kroll, Francis Beaumont, John Fletcher, Edward Eggleston, Tobias Smollett, Wiliam Wychery, Thomas Middleton şi Mary N. Murfree ; *Studii comparative de folclor. Asia — Europa — America* şi, bineînţeles, fundamentalul studiu *Proverbul* apărut în 1931, la tipografia Universităţii Harvard şi *Indexul la „Proverbul"* publicat trei ani mai tîrziu, la Helsinki. În 1962, Asociaţia de Folclor din Hatboro, Pennsylvania, a publicat amîndouă cărţile într-un singur volum. De asemenea trebuie consemnată contribuţia hotărîtoare a lui Archer Taylor, alături de Julian Krzyżanowski, Matti Kuusi şi Démétrios Loukatos, la apariţia publicaţiei *Proverbium*, a cărei serie finlandeză a înregistrat, în 11 ani de apariţie, 25 de numere (retipărite de aceeaşi editură, Peter Lang, în 1987, sub îngrijirea lui Wolfgang Mieder — două volume, recenzate de Dumitru Stanciu, în „Revista de etnografie şi folclor" tomul 34, nr. 1, 1989, p. 89 — 91).

Rareori o carte a avut o influenţă atît de mare ca *Proverbul* lui Taylor, publicată înainte ca autorul ei să atingă vîrsta de 41 de ani. În 1931, cînd a apărut cartea, nimeni nu putea să prevadă marea influenţă pe care o va exercita asupra paremiologiei internaţionale. În studiul introductiv, Wolfgang Mieder arată că opera a numeroşi cercetători trebuie plasată în orbita cărţii lui Archer Taylor, şi anume : Matti Kuusi (Finlanda), G. L. Permiakov şi Arvo Krikmann (U.R.S.S.), Lutz Röhrich (Germania), Démétrios Loukatos (Grecia), Vilmos Voigt (Ungaria), Katharine Luomala (Hawaii), Anna Brigita Rooth (Suedia), Bengt Holbek (Danemarca), Julian Krzyznowski (Polonia), precum şi cercetători americani : Barlett Jere Whiting, Wayland D. Hand, C. Grant Laomis, Morris Palmer Tilley, John G. Kunstmann, Richard Jente, J. Woodrow Hassel, Stuart A. Gallacher, Alan Dundes, Shirley Arora, Roger Abrahams, Wolfram Eberhard, Kwesi Yankah etc. Wolfgang Mieder, care se consideră şi el un urmaş, arată că o bibliografie bogată ar putea fi alcătuită numai din articolele inspirate de ea. La apariţie, cartea a fost salutată de paremiologul Morris Palmer Tilley care şi-a exprimat convingerea că această lucrare, împreună cu *English Proverbs and Proverbial Phrases* (1929) a lui Apperson şi *Proverb Literature* (1930) de Bonser, marchează o renaştere a interesului pentru proverb.

Reeditarea de faţă cuprinde o *introducere* avînd trei părţi : schiţă biografică a lui Archer Taylor ; Archer Taylor ca paremiolog ; un studiu clasic : *Proverbul* (1931). Urmează o *bibliografie* exhaustivă a studiilor despre proverb aparţinînd lui Archer Taylor.

Cartea lui Archer Taylor, considerată „o adevărată comoară paremiologică" (p. XXXIV) face o trecere în revistă completă a domeniului paremiologiei. Cele patru părţi ale studiului tratează : *originea proverbului*, *conţinutul proverbelor*, *stilul proverbelor* şi *fraze proverbiale*, *welerisme şi comparaţii proverbiale*.

Încă din prima pagină, Archer Taylor încearcă definirea proverbului arătînd că : „Definirea proverbului este prea dificilă ca să-ţi asumi răspunderea realizării ei. Şi chiar dacă, în mod fericit, am combina într-o singură definiţie toate elementele esenţiale, nici atunci n-am avea un punct de reper sigur. *O calitate incomunicabilă ne spune care enunţ este proverbial şi care nu*" (s.n. — C.N. ; p. 3). Transferînd în domeniul cercetării proverbului un termen cu aplicabilitate în poezie, am putea vorbi despre *un inefabil paremiologic*.

În prima parte, *originea proverbului*, sînt cercetate următoarele probleme : apoftegme proverbiale, proverbe metaforice, tipuri proverbiale, variantele în tradiţie, proverbe bazate pe naraţiune, proverbe şi versul popular, proverbe şi autori individuali, proverbe traduse, biblice şi clasice. Unele capitole sînt însoţite de o bibliografie amplă. În analiza diferitelor tipuri de proverbe, capitolul respectiv oferă numeroase sugestii pentru studiile ulterioare pri-

https://biblioteca-digitala.ro

vind structura proverbelor. Sînt cercetate cu acest prilej o serie de enunțuri construite potrivit modelului marcat de *Young . . . , old . . .* În legătură cu proverbele bazate pe narațiune, reține atenția observația privind contribuția substanțială a povestirilor orientale sau ale popoarelor din Africa și Asia la crearea a numeroase proverbe. De asemenea, Esop, prin fabulele sale, a fost „nașul" unor interesante proverbe (p. 26). Numeroase proverbe — precizează Archer Taylor — sînt traduse din greacă și latină (p. 44 și urm.). Cu acest prilej realizează o micromonografie a unui proverb individual *Morgenstunde hat Gold im Munde* al cărui punct de pornire îl constituie proverbul umanist *Aurora Musis amica*. Proverbul respectiv fusese cercetat mai înainte de Richard Jente (în *Publications of the Modern Language Association*, 42, 1927, p. 865 — 872), iar ulterior va face obiectul a încă două studii semnate de Wolfgang Mieder (în *Muttersprache*, 88, 1978, p. 378 — 385) și Gábor O. Nagy (în *Proverbium*, 4, 1966, p. 65 — 69).

Partea a doua, consacrată *conținutului proverbului*, analizează diferite categorii de proverbe avînd în vedere conținutul. Referindu-se la obiceiuri și superstiții reflectate în proverbe, este subliniată importanța acordată de popoarele primitive personajelor divine. Concluzii interesante relevă cercetarea proverbelor demonologice care ocupă un loc favorit în paremiologia multor popoare. Proverbele sînt adesea rezultanta unor evenimente dînd naștere proverbelor numite *istorice* de către autor. O bibliografie de mari proporții, însumînd peste 25 de titluri ale unor colecții paremiologice apărute între 1667 — 1927, este inserată la începutul capitolului despre proverbele juridice. În cazul acestora, un rol important îl joacă formulele mnemotehnice aliterative (*Land und Leute, Haus und Hof, Mann und Maus, hilde nor hair* etc. p. 89). Urmează analiza enunțurilor cunoscute sub denumirea franceză de „blason populaire" (adică stereotipele naționale), a proverbelor despre vreme, a proverbelor medicale, a expresiilor medicale (îndeosebi cele referitoare la nașterea copilului) și a profețiilor proverbiale.

Stilul proverbelor debutează cu o serie de analize pertinente specifice unei cercetări structurale. După ce analizează caracteristicile metricii în proverbe, Archer Taylor se oprește asupra următoarelor chestiuni : metafore, personificări, paralelism și contrast, enunțuri incomplete, folosirea corelativelor, tipuri speciale de proverbe, utilizarea rimei, jocuri de cuvinte și aluzii. Numeroase observații sînt făcute despre proverbe dialog, proverbe epigramatice, trăsături naționale și rasiale, trăsături etice și proverbe obscene. Un spațiu larg este acordat cercetării apariției proverbelor în literatură, la Aristofan, Teofrastus, Lucian, Plautus, Chaucer, Calderon, Lope de Vega, Cervantes, Dickens, Thackeray, Francois Villon, John Heywood, Rabelais, Carl Sandburg, precum și al proverbelor dramatice.

În ultima parte, sînt cuprinse, sub denumirea generică de *expresii proverbiale*, toate formulările care au caracteristici de proverbe, precum și *welerismele și comparațiile proverbiale*. Este cercetată vîrsta și răspîndirea expresiilor proverbiale, contextul cultural în care se folosesc Welerismele, acest tip special de proverbe, caracterizate prin umor, adesea obscen, și prin lipsa unei trăsături didactice, sînt cercetate pe larg arătîndu-se că denumirea se datorește unui personaj literar și anume Samuel Weler din *Pickwick Papers* a lui Ch. Dickens. Acest tip de proverb era des folosit în vremea reginei Elisabeth, fiind bine reprezentat în creația lui John Heywood. Cu două secole mai înainte se întîlnesc la Chaucer în *Troilus și Criseide* și *Povestirile din Canterbury*. Archer Taylor consideră că welerismele ar putea parveni din literaturile greacă și latină, pentru că asemenea tipuri apar la Teocrit, Plato, Zenobius, Laberius și Aulus Gellius. În afara ariei germanice, wellerismele circulă în cultura engleză, în limbile romanice, scandinave și celtice.

Problemele cercetate sînt ilustrate prin numeroase proverbe. Majoritatea sînt din engleză. La acestea se adaugă cele din olandeză, franceză, germană, greacă, irlandeză, italiană, latină, norvegiană, poloneză, spaniolă și suedeză.

Ultima parte a reeditării cuprinde indicele. Așa cum promisese încă din prefața la ediția princeps, Archer Taylor a publicat *Un index la „Proverbul"* ca nr. 113 al seriei *Comunicări* editată de Asociația Folcloriștilor (Helsinki, 1934). Indexul este de fapt un ghid bibliografic inestimabil la unele proverbe europene importante.

Această reeditare — un act de cultură — se impunea cu necesitate, deoarece cartea lui Archer Taylor cuprinde în nuce toate orientările și tendințele din paremiologia internațională actuală, cărora le-a oferit cu generozitate sugestii prețioase.

Constantin Negreanu

https://biblioteca-digitala.ro

LAURENCE PICKEN with REMBRANDT F. WOLPERT, ALLAN J. MARETT, JONATHAN CONDIT, ELISABETH J. MARKHAM and YOKO MITANI, **Music from the Tang Court**, transcribed from the original, unpublished Sino-Japanese manuscripts, together with a survey of relevant historical sources (both Chinese and Japanese), and with editorial comments, by . . . , London, Music Department, Oxford University Press (f.a.), 82 p.

Echivalînd ca importanță și valoare culturală cu Grecia secolului de aur al lui Pericle, sau cu Italia Renașterii europene, China medievală din perioada dinastiei (și epocii) Tang (618 — 907) constituie reperul maximal al dezvoltării culturii și civilizației Extremului Orient. Pentru culturile tuturor statelor și formațiunilor feudale din acea zonă, și îndeosebi pentru Japonia, arta epocii Tang servea drept model exemplar și limba chineză, asemeni latinei pentru Europa Evului Mediu și a Renașterii, reprezenta limbajul universalist, savant și suprem rafinat. Japonia a importat masiv cultura spirituală chineză și numeroase din valorile sale naționale poartă pecetea unei atare origini. Începînd cu secolul IX, curtea imperială japoneză a cultivat timp de cîteva secole muzica chineză, îndeosebi aceea a curților Sui și Tang. Această muzică, cunoscută sub numele de *Tōgaku* („Muzica Tang"), este păstrată în numeroase manuscrise, scrise între secolele VIII și XIII și păstrate în Biblioteca Palatului Imperial din Tokio și în alte biblioteci japoneze.

Aceste manuscrise de extremă valoare istorică și culturală au fost totuși prea puțin cunoscute și au rămas, pînă astăzi, aproape în totalitate inedite; în primul rînd — se spune — din pricina faptului că tradiția a perpetuat destul de fidel muzica respectivă pînă în zilele noastre. Este însă de presupus și faptul că notația (sino-japoneză) a putut inhiba pe muzicologi; deoarece transcrierea, în grafia muzicală europeană, presupunea desigur cunoașterea temeinică a alfabetului și a limbilor chineză și japoneză, afară de semnele — nu mai puțin numerice și ideografice — care indică înălțimile și ritmurile sonore.

Profesorul Laurence E. R. Picken, de la Jesus College din Cambridge, se ocupă încă din anii '50 de Muzica Tang. În 1966 a transcris mai bine de 50 de piese Tōgaku, iar în 1972 a putut chiar să-și verifice și experimenteze descifrările și transcripțiile cu ajutorul unei formații muzicale tradiționale din Taiwan. Unele din studiile și transcripțiile sale pot fi găsite în reviste ca *The Musical Quaterly*, *Ethnomusicology News Letter*, *Musica Asiatica*. Vreme de două decenii a muncit, împreună cu elevii săi, pînă cînd a ajuns la creionarea unui amplu „Proiect Muzica Tang", care viza punerea progresivă în circulație a pieselor din manuscrisele medievale. Din cîțiva dintre foarte bunii săi elevi, profesorul L. E. R. Picken și-a făcut colegi și colaboratori și a întreprins o vizită de lucru de trei luni în Japonia. Microfilmelor și fotocopiilor aduse de acolo li s-au adăugat cópiile unor documente din epoca timpurie Tōgaku (cópii unicat, aflate în Anglia) și în felul acesta s-a avut la dispoziție întregul material necesar pentru împlinirea proiectului numit.

Primul rod al acestei temerare întreprinderi datează de curînd (1988) și este materializat în primul fascicol-volum al unei suite ce poartă numele *Music from the Tang Court*. Este tipărit la Londra, în Oxford University Press și, pe lîngă semnătura lui Laurence Picken, mai poartă pe antet numele colaboratorilor săi. O foarte prețioasă prefață, cu precizări și expuneri referitoare la metoda abordării și transcrierii ineditelor sino-japoneze, dă conținut primelor 40 de pagini (format mare); următoarele 50 de pagini prezintă textele muzicale în notația noastră, apuseană.

Pînă în momentul aplicării inițiativei lui L. Picken manuscrisele muzicale Tōgaku nu mai fuseseră transcrise decît parțial, de către muzicologi japonezi. Ele n-au fost luate în seamă, ne spune editorul englez, pe considerentul că tradiția a păstrat destul de pură arta respectivă, iar cópiile cele mai recente ar fi mai fidele și chiar mai pure decît acelea timpurii. Școala lui L. Picken a mers pe principiul citirii acestor mai vechi notații, „fără nici o informație dată în manuscrisele înseși, ignorînd în mod deliberat tradiția vie și practica performantă de astăzi" (p. 11). În felul acesta, fără prejudecăți, inhibiții și dogmatisme, cercetătorul englez a putut restabili muzica Tōgaku în puritatea ei autentică, originară și istorică. Muzica manuscriselor vechi diferă mult de aceea perpetuată prin tradiție, beneficiind de o linie melodică mai clară. Apoi, repertoriul acestor manuscrise păstrează o muzică mai apropiată, mai legată de elementele muzicale chineze, decît muzica tradițională actuală. Ele sînt deci cele mai verosimile probe pentru restituirea și cunoașterea autentică a artei muzicale de la sfîrșitul dinastiei Tang, deci pînă la anul 841.

https://biblioteca-digitala.ro

L. Picken s-a angajat în această trudnică operație de descifrare și transcriere a acestei muzici așa cum a supraviețuit ea în manuscrise timpurii. Volumul în discuție oferă textul muzical al unei suite, în trei părți, numită *Împăratul distruge trupele* („The Enperor Destroys the Formations"). A fost compusă pentru un balet militar, dansat de aproximativ 120 de persoane înaintea împăratului Minghuang, în anul 713. Este cea mai amplă dintre toate suitele muzicii Tang care s-au păstrat și totodată prima din secvența întregului repertoriu. Pentru acest din urmă motiv ea constituie și conținutul acestui prim volum transcripta. Autorii și editorii acestei trascripții au restabilit partitura unui ansamblu orchestral (două orgi de gură, citeră + lut) comparînd și suprapunînd variantele a 7 (pe alocuri 4) notații de tabulatură dintre anii 1171 și 1303. Fiecare din aceste tabulaturi reproduce știma doar a unui singur instrument, astfel că în partitura stabilită acum avem în fond suprapuse versiuni ale uneia și aceleiași melodii, versiuni date de fiecare instrument. („Fiecare parte instrumentală are o versiune, apropiată mecanismului instrumentului, a uneia și aceleiași melodii, notată în diferite octave", p. 5). Avem de a face cu principiul monodiei acompaniate, generînd în execuție — așa cum vedem în aceste transcripții — superbe pagini de heterofonie. Tocmai pentru această preponderență a heterofoniei am și crezut de cuviință ca muzicologii români să facă cunoștință cu activitatea profesorului L. Picken și cu transcripțiile sale de muzică Tōgaku.

Dar mai avem în aceste pagini un material superb totodată și pentru studierea particularităților pentatoniei și în general a tuturor problemelor pe care le ridică pentatonia teoretizării. Corespondența ductului melodic cu metrica și ritmica Europei vestice e exactă (a se vedea îndeosebi mișcarea cea mai amplă, la p. 65 — 91, unde avem 6 secțiuni a cîte 20 de măsuri fiecare, totdeauna în fraze și perioade riguros simetrice, patrate). Melodiile și scările lor pentatonice sînt totuși considerate de cercetătorii englezi ca evoluînd în cadrul unor limite modale determinate de un ionian, lidian sau mixolidian pe Re.

Credem, în concluzie, că merită cunoscută întreprinderea engleză și textele muzicii Tōgaku atît pentru a realiza faptul că avem de a face cu un eveniment de importanță mondială, pentru întreaga istorie a muzicii, dar și pentru că eforturile noastre de teoretizare și investigare a raporturilor și principiilor de înstructurare muzicală găsesc în aceste notații și texte o materie primă, indispensabilă și de mare valoare. Este deci de interes acest fond atît pentru istoria muzicii și problemele sale — domeniu care își sublimează astfel un gol — —, cît și pentru teoria muzicii și pentru muzicologia și etnomuzicologia generală.

Marin Marian

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

ROMÂNIA ÎNFOMETATĂ SE HRĂNEȘTE CU CULTURĂ

— O mulțime de inițiative pe ruinele lăsate de Ceaușescu* —

ROBERTO TOGNI

România : o țară apropiată de a noastră grație tradiției culturale, limbii sale neolatine, temperamentului artistic și căldurii oamenilor săi. O frîntură de latinitate chiar în mijlocul Peninsulei Balcanice, înconjurată de populații diferite cu care a știut să întrețină raporturi cu precădere pașnice : slavi, maghiari, din care aproape două milioane se află pe teritoriul său, ca și grupuri importante de sași, țigani sau, mai restrînse, de turci, evrei și ruși. În total, o populație de 23 de milioane de locuitori pe o suprafață reprezentînd trei pătrimi din cea a Italiei. Puternicul arc muntos formează o Românie nord-vestică, zisă și România intracarpatică, al cărei peisaj și cultură amintesc de cele din Alpii noștri : arhitectura e din lemn și piatră, valoroasele decorații și sculpturi tradiționale sînt din lemn și în ele își află rădăcinile inspirația renumitului sculptor modern Constantin Brîncuși.

Vizitarea sistematică a unor muzee și sate în anii 1970, sub auspiciile Ministerului nostru de Externe, ne-a oferit ocazia să găsim multe uși deschise ale acestui creuzet de colecții, nu numai etnografice, și de amenajări într-adevăr unice prin farmecul lor și prin rigoarea științifică : de la Muzeul Satului din București, unul din cele mai importante muzee în aer liber din Europa, la Muzeul Tehnicii Populare din Sibiu, pînă la prestigioasa pinacotecă din același oraș, unde se află mari capodopere.

Deja în anii 1970 înțelegeam că însoțitorii noștri și colegii muzeografi erau foarte prudenți în a emite judecăți privind situația politică. Dar represiunea feroce și distrugerile absurde au avut loc, după cum se știe, mai ales în ultimul deceniu.

De aceea era legitimă curiozitatea noastră, plină de îngrijorare, cînd, recent, am acceptat invitația la primul „Simpozion al Satului European Azi", prezidat de un distins etnograf și antropolog de renume mondial : Mihai Pop. Interesului pentru caracterul internațional al mani-

* În revista italiană *Cultura & Società* (din 11 decembrie 1990), profesorul Roberto TOGNI de la Universitatea de Studii din Trento, Departamentul de Istorie a Civilizației Europene, președintele Asociației internaționale a Muzeelor Agricole (organizație afiliată la ICOM — UNESCO), semnează un amplu articol consacrat muzeelor populare românești — *La Romania affamata che si nutre di Cultura. Fervore di iniziative sulle rovine di Ceausescu.* Cu asentimentul autorului, reproducem textul integral, obținut prin bunăvoința și în traducerea doamnei prof. univ. Doina Condrea-Derer.
Le mulțumim amîndorura și pe această cale. **(Red.)**

REF, tom 37, nr. 2, p. 189—192, București, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

festării i se adaugă urgența unor reîntîlniri cerute prin schimbul de scrisori din ultimele luni și dorința de a constata direct starea sănătății unei țări iubite și iubitoare.

Toate previziunile optimiste în domeniul cultural au fost depășite de fapte, tot așa cum s-a dovedit, deși prevăzute și cunoscute prin mass-media, distrugerile din București și siluetele fantomatice ale construcțiilor absurde rămase neterminate. Dar, în acest context, cu rănile mai mult decît vizibile, răni provocate de o putere politică complet dementă, țara pare că trece printr-o perioadă de mare fervoare culturală. Ne-am dat seama de aceasta, de pildă, din organizarea desăvîrșită a Simpozionului, grație colectivului Muzeului Satului, unde erau reprezentate circa cinsprezece țări occidentale. Și mai surprinzător a fost să constatăm că în aceste zece luni de după Revoluție au apărut patru noi universități particulare, dintre care una ecologistă, avînd numeroase facultăți.

Numărul facultăților Universității de stat din Sibiu, unul din cele mai mari centre din Transilvania, a crescut de la trei la douăsprezece, dintre care una de istorie și antropologie. În acest oraș bine cunoscut pentru muzeele sale (între care deja citatul Bruckental) s-a dezbătut și a fost începută constituirea primului Muzeu de etnografie universală comparată. Tot la Sibiu, de fapt în zona rurală adiacentă, Muzeul, și el amintit, al Tehnicii Populare, ce și-a schimbat acum denumirea veche în Muzeul Culturii Tradiționale Populare din România, în concordanță cu tradiția actuală de dezvoltare, continuă să-și perfecționeze și să-și amplifice programul de reconstrucție riguroasă, precum și de reprezentare a tuturor tehnicilor agricole, artizanale, piscicole etc., din timpurile preistorice pînă în epoca modernă. Cu mori de tot felul : pentru măcinat grîul sau porumbul, de scărmănat lîna, de ridicat apa, de irigat ; cu prese felurite, cu mașini cu tracțiune animală, metalurgice etc. Obiecte nu numai descoperite, transferate și remontate cu maximă corectitudine după tehnica omologată din muzeele în aer liber scandinave, ci avînd, la Sibiu, în spatele lor, o cercetare cum nu se poate mai riguroasă și mai extinsă a izvoarelor naționale și internaționale și o analiză capilară pe teren, cum nu întîlnim în nici o altă țară.

În planul de dezvoltare a muzeului se prevede, în plus, reconstituirea tuturor tipurilor de construcții corespunzătoare structurilor tehnico-productive prezentate, drept care, de pildă, un „monument" de morărit va fi încadrat de clădirile subsidiare și de locuit din zona dată ; tot așa cum o moară pentru lînă este însoțită de elemente diferite care țin de oierit : depozite, fînare, grajduri, case etc. Trebuie menționat numele directorului muzeului, domnul Corneliu Bucur, istoric și etnograf cu o formație pluridisciplinară riguroasă și pasionat muzeograf. În primele luni ale anului 1990, acesta a fost ales membru al Consiliului Național al Salvării Naționale, după care s-a întors la locul lui de profesionist în domeniul culturii. Dar scurta paranteză în viața politică a fost suficientă pentru a permite lansarea unor proiecte relevante pentru unele intervenții în domeniul muzeelor și al culturii, ca să nu mai vorbim de angajarea a zeci de persoane, muzeografi, tehnicieni, specialiști în propriul muzeu și în altele din regiune.

https://biblioteca-digitala.ro

Lucruri similare a reușit să obțină și domnul Ioan Godea, pînă nu demult exilat în Canada; acum se află în fruntea prestigiosului Muzeu al Satului din București, muzeu fondat în 1936 de Dimitrie Gusti, mentorul școlii sociologice românești, și condus, în anii mai apropiați de noi, de Gheorghe Focșa, în plină vigoare acum la 85 de ani, prezent la Simpozionul nostru. Domnul Godea, reîntors din Canada pentru a contribui la reconstrucția țării, și-a trimis colaboratorii, în lunile trecute, în numeroase țări occidentale ca să se documenteze și pentru colaborări, primind în schimb vizite și inițiind proiecte concrete. Și nouă ne-a fost oferită posibilitatea de a face cercetări la fața locului și de a trimite studenți ce-și pregătesc diploma de licență.

La Focșani, capitala județului Vrancea, la poalele Carpaților Orientali, amplul și importantul muzeu regional, privat în mod arbitrar de sediu de dictator și de megalomana sa soție, pentru a se face un muzeu în onoarea lor, și-a salvat din fericire bogatele colecții sub conducerea prevăzătoare a altui cercetător, Ion Cherciu, iar acum este pe punctul de a primi un sediu mai adecvat.

La Slobozia, o mare colecție de obiecte și mașini agricole din epoca trecută și contemporană este pe punctul de a obține un sediu potrivit unde, sub direcția lui Răzvan Ciucă, va putea fi realizat Muzeul Național al Agriculturii Române.

Cum se explică toată această „renaștere" culturală? Evident, așa cum ne-au spus colegii români, dincolo de zidul dictaturii, ei au putut continua să studieze și să muncească și în acești ani: „A fost singurul mijloc de supraviețuire". Iar acum sînt plini de idei, de energie, de entuziasm. Trebuie să adăugăm că actualul guvern are în fruntea Ministerului Culturii un filosof: pe Andrei Pleșu, care a deschis lucrările Simpozionului nostru.

Toate acestea în contextul unui guvern alcătuit din tehnocrați, care, dincolo de enormele probleme economice ce provoacă, firesc, multă nemulțumire, ne lasă impresia că dă dovadă de incontestabile merite culturale ce nu pot fi strivite de „renumele" pe care, din păcate, și „l-a făcut" președintele Republicii, Iliescu, mai ales după „evenimentele" din vara trecută.

Iată de ce, după o experiență atît de incitantă și nu lipsită de evoluții ulterioare, prezenți în grupul de intelectuali occidentali la recentul Simpozion muzeografic din București, am simțit nevoia să depunem mărturie în țările noastre despre marele efort moral și intelectual făcut de România. De unde decurge posibilitatea de a înmulți întîlnirile, cunoștințele, colaborările oferite de români cu generozitate și avînt creator, chiar mai înainte de a le căuta. Toate acestea nu pot să fie deeît în folosul studiilor noastre în sectoare precum cel arheologic-etnografic-antropologic și muzeografic, unde România deține de multă vreme o poziție de prestigiu pe care, de altfel, din fericire, dictatura nu a putut-o distruge.

Dar o asemenea aprofundare a cunoașterii reciproce ar putea avea efecte pozitive ulterioare. Cel ce scrie împărtășește, în fapt, temerea manifestată la București de unii colegi apropiați de cercurile internaționale de la Bruxelles: anume, teama că toată această autentică vitalitate culturală română să fie umbrită sau ignorată din pricina situației politice insuficient decantate.

https://biblioteca-digitala.ro

Le lăsăm altora evaluarea aspectelor strict politice, în care nouă ne lipsește competența. Cu toate acestea, reafirmăm că experiența trăită de noi ni se pare dovada unui proces real de schimbare culturală și democratică, ce pare să preanunțe noi schimbări și că, dimpotrivă, s-ar risca mult dacă se va continua față de această țară cu neîncrederea și izolarea pe care o resimt chiar intelectualii români.

Într-adevăr, găsim că nu putem pune la îndoială că o țară cu o asemenea politică culturală nu face pași serioși pe drumul democrației.

Eventual, ea trebuie ajutată grabnic să se consolideze democratic, pentru a depăși contradicțiile interne și sechelele vechiului regim, sprijinindu-se și pe cultură. Dar, natural, *carmina non dant panem*, țara are nevoie de solidaritate internațională și pe tărîm economic, chiar dacă este bogată în materii prime și resurse agricole potențiale.

Traducere de *Doina Condrea Derer*

https://biblioteca-digitala.ro

ION CHELCEA

(5.II. 1902—9.IX. 1991)

A trecut în nefiinţă Ion Chelcea, personalitate de excepţie a etnografiei, folcloristicii şi muzeografiei româneşti, membru al Şcolii sociologice de la Bucureşti, membru fondator al Fundaţiei „Dimitrie Gusti" (1990).

Născut în satul Boteni din fostul judeţ Muscel, într-o regiune reprezentativă pentru cultura şi civilizaţia românească, Ion Chelcea a purtat mereu în suflet icoana satului şi dragostea pentru ţăranul român. Provenea dintr-o familie de moşneni şi se mîndrea cu acest lucru.

După absolvirea şcolii primare din satul natal, a fost adoptat copil de trupă şi a urmat armata română în retragere în Moldova (1916). A frecventat cursurile liceale în oraşele Roman, Cluj şi Braşov, luîndu-şi bacalaureatul la Liceul „Andrei Şaguna". În 1928 s-a înscris la Facultatea de Istorie-Geografie a Universităţii din Cluj, după peregrinări în Italia, fiind atras în mod deosebit de Seminarul de etnografie condus de prof. Romulus Vuia al cărui discipol a devenit. A obţinut licenţa în 1932 cu monografia satului de obîrşie. Ca student a fost acceptat preparator la Muzeul întemeiat şi condus de prof. Romulus Vuia. Doctoratul l-a obţinut în 1939 cu teza *Tovărăşii de feciori şi fete în viaţa poporului român*. Din comisie au făcut parte: Nicolae Drăganu, preşedinte, Romulus Vuia, George Giuglea şi Lucian Blaga. A făcut un stagiu de specializare la Viena (1934), la Muzeul de Istorie Naturală, secţia de antropologie condusă de Victor Lebzelter, şi a audiat cursurile lui Arthur Haberlandt. După răpirea Ardealului de Nord, s-a refugiat la Bucureşti, unde s-a încadrat la Institutul de Cercetări Sociale al României, de sub direcţia prof. D. Gusti. A participat la campaniile de cercetări monografice din Ţara Oltului alături de Traian Herseni, Marcela Focşa, Valer Butură, Vasile V. Caramelea şi alţii. După desfiinţarea

REF, tom 37, nr. 2, p. 193—195, Bucureşti, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

Institutului, a funcționat pentru o scurtă perioadă la Institutul de statistică. În 1943 a ocupat prin concurs catedra de etnografie a Universității din Iași. Lecția inaugurală *Etnografia. Obiect. Concepție. Metodă*, tipărită în 1943, a fixat cadrul întregului curs, primul de acest profil la Universitatea ieșeană. În același an a înființat un muzeu etnografic, fiind sprijinit de Ion Petrovici, pe atunci ministru al educației naționale, ca și de cărturarul Artur Gorovei, care a donat noii instituții biblioteca sa. Tot aici a ținut un al doilea curs universitar: „Evoluția formelor culturii umane", tratînd despre culesul în natură, vînat, pescuit, agricultură, locuință, port etc. Se pornea de la formele incipiente de cultură ajungîndu-se la cele avansate, conturînd astfel o imagine cuprinzătoare a evoluției mijloacelor de trai ale poporului român, în extensiune geografică și în profunzime istorică.

În anul 1951, a fost scos din învățămîntul universitar, rămînînd pînă în 1957 la conducerea Muzeului Etnografic al Moldovei, pe care îl întemeiase. La vîrsta de 55 de ani a fost pensionat, deși se afla în plină activitate creatoare. Acuzat de naționalism, ca susținător al necesității de a forma „aici în Răsărit o Românie Mare" (*Neam și Țară. Pagini de etnografie și folclor*, București, 1940, p. 8), în condiții dificile, s-a reîncadrat în activitatea etnografică la Muzeul Satului din București, unde a funcționat pînă în 1969 ca muzeograf, muzeograf principal, și apoi, șef de secție. În afara activității la Muzeul Satului a contribuit la organizarea și dotarea Muzeului Tehnicii Populare din Sibiu și a Muzeului Viticulturii și Pomiculturii de la Golești, județul Argeș.

Ion Chelcea, format în spiritul Seminarului etnografic al lui Romulus Vuia și a concepției Școlii sociologice de la București, a cercetării monografice, a fost un autentic și pasionat cercetător de teren, animat de dorința de a lăsa generațiilor viitoare o imagine cît mai completă a satului nostru tradițional în unitatea și diversitatea sa, a originalității sale. A făcut „sondaje etnografice" aproape în toate regiunile țării, studiind intensiv zone etnografice din Moldova de dincoace și de dincolo de Prut, din Transilvania, Muntenia și Banat.

O parte din munca sa, desfășurată de-a lungul a șase decenii, s-a materializat în volumele: *Neam și Țară. Pagini de etnografie și folclor*, 1940; *Țiganii din România*, 1944; *Rudarii. Contribuție la o „enigmă" etnografică*, 1944. Între anii 1944 — 1958, datorită vicisitudinilor vremii și adversității unor etnografi „vigilenți", i-au fost interzise aparițiile editoriale. Și-a reluat activitatea publicistică cu studii ca: *Obiceiuri în legătură cu viața omului din Pătaș și Borlovenii Vechi-Caraș*, 1958; *Păstoritul în nord-estul regiunii Iași*, 1966; *Lăturenii. Contribuție la istoria societății tradiționale a românilor*, 1967; *Surla ca adăpost omenesc elementar la noi și la alte popoare*, 1970; *Industria sătească: zona Bicaz*, 1973; *Preliminarii la o cercetare sociologică: comuna Boteni. Documentar, toponimie*, 1973 (în colab.); *Geneza unui sat de munte: Săticul de sub Piatra Craiului*, 1974; *Vrancea ca „țară" între celelalte. Individualitatea sa etnografică*, 1978; *Cu privire la hrana de bază a poporului român*, 1981; *Credințe și rituri legate de foc, apă și pămînt în cultura veche românească*, 1983; *Cultul unei zeități de factură animalieră la români*, 1988; *Interpretarea psihosociologică a legendei-mit despre Negru Vodă*, 1990 (în colab.); *Forme tradiționale de cooperare în viața poporului român:*

https://biblioteca-digitala.ro

tovărășiile tinerilor, 1990 (în colab.). I-au rămas nepublicate numeroase manuscrise: *Etapele de constituire și dezvoltare ale etnografiei românești* (250 p.); *Agricultura tradițională în România. De la origini și pînă în a doua jumătate a sec. al XX-lea* (300 p.); *Carul ca mijloc de transport* (200 p.); *Muscelul — individualitatea sa etnografică* (400 p.); *Tehnici tradiționale în Moldova* (150 p.) și alte lucrări de mai mici proporții.

Prin activitatea sa didactică și de cercetare științifică, Ion Chelcea a fost și rămîne un model pilduitor. A fost un om integru, nu a făcut compromisuri și, după cum mărturisea, a vrut să fie egal cu sine însuși și cu poporul român, ale cărui aspirații l-au călăuzit de-a lungul întregii sale vieți.

Ioneu Filipescu

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

CONSTANTIN C. NEGREANU

(6.I.1942—27.I.1991)

Decesul lui Constantin Negreanu, produs de o boală vicleană și incurabilă la 27 ianuarie 1991, ne-a surprins pe toți prietenii și cunoscuții săi. Cu puțin timp înainte, îl văzuserăm sănătos, energic și optimist.

Constantin Negreanu s-a născut în orașul Turnu Severin, la 6 ianuarie 1942, în familia lui Constantin Negreanu, contabil, și a Mariei Negreanu casnică. Anii copilăriei i-a petrecut în orașul natal. În Turnu Severin a urmat cursurile școlii primare (1949 — 1953) la Liceul nr. 2 (clasa I-a) și Școala Elementară Nr. 3 (clasele II — IV) și studiile gimnaziale (1953 — 1957) și liceale (1957 — 1960), secția reală, la Liceul nr. 2. În urma trecerii examenului de admitere, în vara anului 1960, a devenit student al Facultății de Filologie (1960 — 1965) a Universității din Timișoara. Pasionat de problemele complexe ale limbii și culturii populare, ia în serios pregătirea universitară, participă cu diferite comunicări la sesiunile științifice ale cercurilor studențești și își expune opiniile și formulează propuneri chiar în presă. Pe cînd era student în anul III publică în cotidianul timișorean *Drapelul roșu*, la rubrica *Cum vorbim, cum scriem*, în 1963, un adevărat ciclu de articole despre anumite aspecte contemporane ale limbii vorbite. Debutul publicistic l-a făcut cu articolul *Cîteva tendințe noi în limba actuală* la același cotidian din 25 aprilie 1963. La formarea filologică și la stimularea activității științifice a tînărului student au contribuit în mod pregnant profesorii erudiți Gheorghe Ivănescu și Ștefan Munteanu.

Spirit curios și laborios, el nu va rămîne plafonat la nivelul studiilor universitare. Dimpotrivă, își va continua pregătirea postuniversitară, își va pregăti doctoratul cu o teză interdisciplinară. Și într-adevăr, avînd conducător științific pe prof. dr. Șt. Munteanu, reușește, după o asiduă pregătire științifică, să obțină în mai 1979 titlul de doctor în filologie, cu teza *Proverbele românilor. Considerații asupra structurii lor lingvistice și stilistice.*

REF, tom 37, nr. 2, p. 197—207, București, 1992

https://biblioteca-digitala.ro

Absolvind studiile universitare, tînărul C. Negreanu a fost numit în toamna lui 1965, prin repartiție guvernamentală, profesor de limbă și literatură română la Școala Generală din comuna Cerneți, județul Mehedinți, la numai 4 km de capitala lui. A funcționat aici un timp relativ scurt (1965 — 1967), căci apoi i s-a încredințat postul de director la Școala Generală Nr. 9 din Turnu Severin (1967 — 1968). A revenit la catedră la unul dintre cele mai cunoscute licee din Turnu Severin, la Liceul „Traian", în anii 1968 — 1973. Ca profesor și director, el a căutat, prin multiple mijloace didactice, să lărgească orizontul de cunoștințe al elevilor, să le formeze deprinderi de muncă, să-i educe în spiritul patriotismului și să-i antreneze în activități cultural-artistice. În domeniul științific, și-a continuat preocupările în special în cadrul Filialei Mehedinți a Societății de Științe Filologice, al cărui membru și apoi secretar a devenit timp de mai mulți ani.

Bucurîndu-se de un prestigiu în creștere, C. Negreanu a fost numit, în decembrie 1973, director al Casei Corpului Didactic — Mehedinți, post pe care l-a deținut pînă la desființarea lui abuzivă, în octombrie 1986. În cei 13 ani de directorat, găsindu-și ambianța necesară și valorificîndu-și constant resursele intelectuale, Negreanu a desfășurat aici una dintre cele mai strălucite activități didactice și științifice, în multiple direcții. Ca director al unei importante instituții școlare, s-a simțit obligat să stimuleze prin forme variate acțiunile de perfecționare a cadrelor didactice și preocupările lor științiifice cînd acestea s-au ivit.

Membru activ, încă de la înființarea lor, în colectivele de redacție ale unor prestigioase publicații mehedințene, *Școala Mehedințiului* (1976 — 1983) și *Caiet metodico-științific* (1982 — 1985), editat sub egida Inspectoratului școlar și a Casei Corpului Didactic, el s-a străduit, împreună cu alți profesori competenți, îndeosebi cu D. Șonea, să facă din fiecare volum al publicațiilor, printr-o atentă selecție calitativă a lucrărilor, un adevărat eveniment editorial, ceea ce aproape întotdeauna a reușit. El însuși a publicat aici mai multe articole și studii cu o tematică didactică și folclorică, cu accentul pe aspectele teoretice ale componentelor lor lingvistice și stilistice, ca: *Conceptele „adevăr", „bunătate" și „cinste" în proverbele românești* (1976), *Valențele educative și stilistice ale expresiilor și proverbelor în limba literaturii artistice* (1978), *Cîteva observații asupra simetriei în proverbe* (1981) etc. în *Școala Mehedințiului*; *Cîteva considerații de ordin științific asupra lexicului poeziei lui D. Anghel* (1983), *Forme verbale în proverbe* (1983) etc. în *Caiet metodico-științific*. Lucrări cu conținut similar a mai tipărit, de asemenea, în periodicele *Mehedinți. Cultură și civilizație*, *Mehedințiul literar*, *Limba și literatura română*, *Limbă și literatură*. În majoritatea lor covîrșitoare, ele erau inspirate din diversitatea genului paremiologiei, unele constituind componente teoretice dezvoltate ale tezei sale de doctorat. Tot în paginile publicațiilor respective și în cele ale altora, Negreanu s-a implicat frecvent și cu fervoare, prin numeroase recenzii și note, în dezbaterea problematicii unor cărți de folclor și de metodică a predării limbii și literaturii române. Cele mai multe articole din ultima serie le-a destinat totuși periodicului *Danubius* (1984 — 1986), supliment lunar al timișoreanului *Orizont*, în al cărui colectiv redacțional era inclus.

https://biblioteca-digitala.ro

La începutul deceniului al 9-lea, C. Negreanu a fost profund sensibilizat de destinul tragic, dar și luminos, al conjudeţeanului său Ștefan Odobleja, savant de reputaţie mondială, încît, bazîndu-se pe informaţii de arhivă, s-a ocupat pentru prima dată singur și uneori în colaborare cu Ștefan Șt. Odobleja de unele momente biografice (copilăria, anii de studii) și de anumite laturi (aforisme, limbaj, însemnări medicale, filosofice etc. și încercări literare) ale operei sale. Majoritatea acestor articole și amintiri au fost imprimate în *Danubius*, supliment la *Orizont*. Concomitent, a ţinut cîteva comunicări și a participat la „mese rotunde" despre savant. Preocupările sale constante și interesante privitoare la Șt. Odobleja din cursul a mai multor ani și-au găsit în cele din urmă o autentică încununare în alcătuirea, îngrijirea și prefaţarea cărţii *Pagini inedite* (1986), care prin dezvăluirea scrierilor aforistice și literare ale savantului a produs o adevărată surpriză. Graţie acestor iniţiative încheiate cu succes, el va fi cooptat membru în Biroul executiv al Academiei de Cibernetică „Odobleja".

Între timp, Negreanu publică la Editura Științifică și Enciclopedică cartea *Structura proverbelor românești* (1983), iniţial teza sa de doctorat. Bazîndu-se pe o bogată bibliografie românească și străină, autorul analizează competent și complex, în cele patru capitole dense ale studiului, eforturile anterioare ale unor cărturari pentru tezaurizarea și explicarea proverbelor, specificul naţional și conceptele esenţiale ale poporului nostru reflectate în acestea, componentele structurii lingvistice și modalităţile artistice de realizare a structurii stilistice a parimiilor. Marcînd un moment important în analiza proverbelor românești, cartea s-a bucurat de o bună primire în rîndul cititorilor, fiind recenzată de un număr de peste 20 de autori, ceea ce i-a sporit evident prestigiul paremiologului.

Spre sfîrșitul acestei perioade a directoratului, C. Negreanu, deși se îmbolnăvise grav și suportase o grea operaţie pe creier în anul 1983, și-a intensificat activitatea de folclorist. În acești ani, el reușise să identifice și să formeze dintre cadrele didactice mehedinţene pasionate de cercetări ştiinţifice umaniste, care îndeosebi frecventau manifestările de la Casa Corpului Didactic, un grup de profesori cu preocupări folclorice, accentul căzînd pe paremiologie. Grupul, devenit un autentic nucleu, se va lărgi considerabil, la primul simpozion de paremiologie, cu folcloriști din diferite centre culturale ale ţării, încît va deveni literalmente un colectiv. Acesta, atent organizat, se va numi de la al doilea simpozion (iunie 1986) *Colectivul pentru Cercetarea Proverbului Românesc*, cu sediul în Drobeta-Turnu Severin și va constitui, cu sprijinul conducerii acesteia (Zoe Dumitrescu-Bușulenga, președinte, și Al. Dobre, secretar ştiinţific), o componentă a Comisiei de Folclor a Academiei Române. Președintele Colectivului a fost ales prof. dr. doc. I. C. Chiţimia, iar secretar ştiinţific — — prof. dr. C. Negreanu. Animatorul colectivului a rămas în continuare C. Negreanu, care, sprijinit îndeaproape de președinte, a organizat manifestările publice și editoriale ale colectivului.

Iniţial, în 1984, căutînd să se manifeste pe plan naţional și să strîngă relaţiile cu paremiologi din alte zone ale ţării, animatorul grupului folcloric mehedinţean a reușit să organizeze la 18 iunie 1983, în orașul natal, cu ajutorul îndeosebi al conducerii Societăţii de Ştiinţe Filologice,

https://biblioteca-digitala.ro

primul simpozion de paremiologie românească, întrunind participarea unor reputați folcloriști (I. C. Chițimia, N. Constantinescu, Pavel Ruxăndoiu, Cezar Tabarcea, D. Stanciu etc.). Conducerea colectivului, de acum „oficializat", va mai organiza în anii 1986, 1987 și 1988 încă trei simpozioane similare, cu ecouri adînci. Sub egida Colectivului pentru Cercetarea Proverbului Românesc, Negreanu s-a „îngrijit" din anul 1983 de editarea publicației *Proverbium Dacoromaniae* după fiecare simpozion. Publicația însuma comunicările expuse la simpozioane și a apărut pînă acum în 4 volume: I (1984; cu 77 p.), cu 13 lucrări; II (1987; 60 p.) — 13; III (1988; cu 46 p.); IV (1989; 63 p.) — 19. "Îngrijitorul" publicației e prezent în fiecare volum cu comunicările susținute la simpozioane: *Din istoricul paremiologiei românești: I. C. Hințescu* (1983), *Contribuția colecției „Cogito" la cunoașterea tezaurului paremiologic și aforistic românesc* (1986) ș.a. Prin organizarea simpozioanelor și a editării unei prime publicații de specialitate, mișcarea științifică a Colectivului, centrată în Drobeta-Turnu Severin, se va impune în anii următori în folcloristica românească și va deveni cunoscută pe plan mondial. La reușita succeselor paremiologiei românești din deceniul al 9-lea contribuția lui C. Negreanu este, indubitabil, relevantă.

În același timp, el aduce în actualitate colecțiile clasice de proverbe prin reeditarea științifică, în colaborare cu I. Bratu, a primei lor culegeri valoroase, *Proverbele Românilor* (1985) de I. C. Hințescu, cu un „Cuvînt înainte" de I. C. Chițimia.

În urma desființării abuzive a caselor corpului didactic, Negreanu a revenit la catedră la Liceul „Traian" din orașul natal, unde a mai funcționat ca profesor timp de peste 4 ani (octombrie 1986 — 31 ianuarie 1990). Aceasta întrucît, bucurîndu-se de un uriaș prestigiu în rîndurile cadrelor didactice, acestea l-au ales prin vot secret, la începutul anului 1990, spre surprinderea lui, inspector general școlar al Mehedințiului, în locul celui demis.

În acești ultimi ani ai activității sale, C. Negreanu și-a continuat cu tenacitatea cunoscută, la cote superioare, vechile lui acțiuni didactice și, în special, cele folclorice. La catedră, apelînd la metodele pedagogice moderne, s-a străduit să valorifice creațiile literare și folclorice în procesele de formare a personalității și a deprinderilor civice ale tinerilor liceeni și să-i stimuleze în manifestările cultural-artistice. Spre a realiza tocmai unele obiective educative prin operele clasicilor, el însuși a reeditat în 1989, însoțit de un aparat critic adecvat percepției elevilor, romanul *Pădurea Spînzuraților* de Liviu Rebreanu.

În domeniul folcloristicii, el a participat cu comunicări științifice la numeroase simpozioane inițiate de Inspectoratul Județean de Cultură — Mehedinți, Societatea de Științe Filologice, Comisia de Folclor a Academiei Române ș.a., a continuat să se ocupe cu manifestările Colectivului pentru Cercetarea Proverbului Românesc și a redactat noi studii de paremiologie. În privința ultimului aspect, se observă o schimbare esențială în tematica studiilor sale, căci trece de la abordarea laturilor teoretice ale proverbelor la analiza dimensiunilor și a funcțiilor lor în proza unor scriitori notorii (Nicolae Filimon, Petre Ispirescu, Ion Creangă etc.) și la relevarea contribuțiilor folclorice ale anumitor cărturari (Iordache Golescu, C. Negruzzi, Șt. Odobleja). Într-o altă serie de lucră-

https://biblioteca-digitala.ro

ri (*Some Aspects of Comparative Paremiological research*, 1988; *Romanian Contributions to the Structuralist Research of Proverbs*, 1989 etc.), imprimate în prestigioase reviste din alte țări, ca *Proverbium* (Vermont — S.U.A.), *Revista de lingvistică și știință literară* (Chișinău — R. Moldova) ș.a., a remarcat succesele vădite ale mișcării paremiologice românești din ultimul deceniu. În același timp, printr-o serie de recenzii și de note inserate în *Revista de etnografie și folclor*, *Limbă și literatură* etc., a popularizat în rîndul cititorilor români valoroase lucrări privind proverbele unor popoare. Apoi, în cadrul schimbului de informații științifice, s-a aflat în relații epistolare cu specialiști din aproape 20 de universități din diferite țări (S.U.A., Anglia, Franța, Germania, Italia ș.a.).

Succint, C. Negreanu dorea renașterea paremiologiei românești într-un context modern și înscrierea ei în circuitul de valori universale. Numeroși cercetători și savanți din străinătate, ca prof. dr. Wolfgang Mieder (Vermont — S.U.A.), dr. Otto Holzapfel (Freiburg-Germania), prof. dr. Antonio Sorrentino (Napoli-Italia), dr. Paul Hidiroglu (Atena-Grecia), dr. Pavao Mikić (Zadu-Iugoslavia) ș.a., au apreciat în termeni călduroși, în scrisorile lor, progresele paremiologiei românești și activitatea lui Negreanu într-o „Românie democratică".

Prin coborîrea prematură a lui Constantin Negreanu în lumea umbrelor, școala pierde un dascăl ilustru, iar folcloristica — un cercetător pasionat și un organizator excepțional, încît cu greu se va mai găsi un altul într-un centru cultural al țării care să se dăruiască și să impulsioneze ca el paremiologia românească spre orizonturile universalității. Imaginea sa pilduitoare, ridicată trudnic într-un oraș cu condiții științifice modeste, va rămîne adînc gravată în memoria noastră.

BIBLIOGRAFIE CU LUCRĂRILE LUI CONSTANTIN NEGREANU

A. OPERA

I. LUCRĂRI PROPRII ÎN VOLUME ȘI ÎNGRIJIRI DE EDIȚII

1. *Proverbele românilor. Considerații asupra structurii lor lingvistice și stilistice.* Teză de doctorat. Conducător științific prof. dr. Ștefan Munteanu. Timișoara, 1979, 230 p. (Universitatea din Timișoara, Facultatea de Filologie).
2. *Proverbele românilor. Considerații asupra structurii lor lingvistice și stilistice.* (Rezumatul tezei de doctorat). Timișoara, 1979, 25 + VIII p.
3. *Structura proverbelor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 259 p.
4. I. C. Hințescu, *Proverbele românilor*. Ediție îngrijită de . . . și Ion Bratu. Cuvînt înainte de I. C. Chițimia. Timișoara, Editura Facla, 1985, 311 p.
5. Ștefan Odobleja, *Pagini inedite*. Ediție îngrijită și prefațată de . . . , Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1986, 196 p.
6. Liviu Rebreanu, *Pădurea Spînzuraților*. Prefață, tabel cronologic și adenda de . . . , București, Editura Albatros, 1989.

II. ARTICOLE ȘI STUDII

7. *Cîteva tendințe noi în limba actuală*, în „Drapelul roșu" (Timișoara), an. XIX, nr. 5696, 25 apr. 1963, p. 3.

https://biblioteca-digitala.ro

8. *Câteva propuneri*, în „Drapelul roșu", an. XIX, nr. 5726, 1 iun. 1963, p. 2.
9. *Note lexicale*, în „Drapelul roșu", an. XX, nr. 5784, 8 aug. 1963, p. 2.
10. *Rolul sufixelor în diferențierea sensurilor*, în „Drapelul roșu", an. XX, nr. 5861, 7 noiemb. 1963, p. 3.
11. *Conceptele „înțelepciune" și „muncă" în proverbele românești. Considerații lingvistice și stilistice*, în „Limbă și literatură" (București), vol. IV, 1973, p. 791 — 810.
12. *Negația în proverbe*, în „Buletin informativ" (Drobeta-Turnu Severin), 1975, p. 60 — 70.
13. *Conceptele „adevăr", „bunătate" și „cinste" în proverbele românești. Considerații lingvistice și stilistice*, în „Școala Mehedințiului", vol. I, 1976, p. 62 — 64.
14. *Câteva observații de ordin statistic asupra lexicului poeziei lui D. Anghel*, în „Școala Mehedințiului", vol. II, 1977, p. 72 — 77.
15. *„Înțelepciune", „hărnicie", „bunătate", „demnitate" în proverbe*, în „Limba și literatura română" (București), an. IV, nr. 3, iul. — sept. 1978, p. 6 — 8.
16. *Societatea „Casa luminii" din Mehedinți*, în „Buletinul Societății pe anul 1978" (București), Societatea de Științe Filologice din R. S. România, p. 48 — 51.
17. *Valențe educative și stilistice ale expresiilor și proverbelor în limba literaturii artistice. Mijloace de caracterizare. Oralitate*, în „Școala Mehedințiului", vol. III, 1978, p. 23 — 26.
18. *Câteva observații asupra termenilor concreți referitori la flora și fauna în proverbe*, în „Școala Mehedințiului", vol. IV — V, 1979, p. 185 — 189. [Vezi și nr. 52].
19. *Din istoricul paremiologiei*, în „Mehedinți. Istorie și cultură" (Drobeta-Turnu Severin), vol. II, 1980, p. 547 — 557.
20. *Câteva considerații asupra metaforei în proverbe*, în „Mehedinți '80" (Drobeta-Turnu Severin, 1981), vol. I, p. 139 — 146.
21. *Câteva observații asupra simetriei în proverbe*, în „Școala Mehedințiului", vol. VI — VII, 1981, p. 224 — 226.
22. *Din istoricul încercărilor de clasificare și definire a proverbelor*, în „Mehedinți — Istorie și cultură", vol. III, 1981, p. 273 — 278.
23. *Prima lucrare a lui Al. Dima*, în „Școala Mehedințiului", vol. VI — VII, 1981, p. 123 — 224.
24. *Repetiția în proverbe*, în „Mehedințiul literar și artistic '81", 1981, p. 147 — 153.
25. *Rima și aliterația în proverbe*, în „Limbă și literatură", vol. I, 1981, p. 78 — 89.
26. *Ștefan Odobleja despre limbaj*, în „Școala Mehedințiului", vol. VI — VII, 1981, p. 140 — 142.
27. *Activitatea lexicografică a lui Alexandru Resmeriță, profesor de desen la Liceul „Traian"*, în „Mehedinți. Cultură și civilizație", vol. IV, 1982, p. 577 — 579.
28. *Câteva considerații de ordin statistic asupra lexicului poeziei lui D. Anghel. Indicele de frecvențe*, în „Caiet metodico-științific. Limba română. Limbi moderne", vol. I, Drobeta-Turnu Severin, Inspectoratul Școlar ș.a., 1982, p. 76 — 96.
29. *Câteva observații asupra propozițiilor subiective din proverbe*, în „Școala Mehedințiului", vol. VIII — IX, 1982, p. 148 — 153.
30. *Convergența procedeelor stilistice în proverbe*, în „Mehedinți. Cultură și civilizație", vol. IV, 1982, p. 519 — 526. [Vezi și nr. 54].
31. *Termeni concreți în proverbe*, în „Mehedințiul literar-artistic", 1982, p. 105 — 108.
32. *Termeni dominanți în poezia lui Panait Cerna*, în „Mehedinți. Cultură și civilizație", vol. IV, 1982, p. 431 — 435.
33. *Forme verbale în proverbe*, în „Caiet metodico-științific. Limba română. Limbi moderne", vol. II, Drobeta-Turnu Severin, 1983, p. 41 — 44.
34. *Câteva considerații de ordin științific asupra lexicului poeziei lui D. Anghel. — Repartiția vocabularului*, în „Caiet metodico-științific. Limba română. Limbi moderne", vol. II — Drobeta-Turnu Severin, Inspectoratul Școlar, ș.a., 1983, p. 50 — 55.
35. *Liceul „Traian" și Societatea „Casa Luminii" în Mehedinți*, în „Școala Mehedințiului", vol. X — XI, 1983, p. 98 — 100.
36. *Gramatica în viziunea lui Ștefan Odobleja*, în „Școala Mehedințiului", vol. X — XI, 1983, p. 131 — 133.
37. *Câteva observații asupra simetriei și repetiției în poezia lui Panait Cerna*, în „Școala Mehedințiului", vol. X — XI, 1983, p. 155 — 156.
38. *Conceptul de limbaj în „psihologia consonantistă" a lui Ștefan Odobleja*, în „Cibernetica aplicată". Culegere de comunicări și sinteze ale acelora prezentate la a II-a Conferință Națională de Cibernetică. București, 5 — 6 octombrie 1983. București, EARSR, p. 567 — 570.

https://biblioteca-digitala.ro

39. *Din istoricul paremiologiei românești : I. C. Hinfescu*, în ,,Proverbium Dacoromania", vol. I, Drobeta-Turnu Severin, 1984, p. 45 — 52. [În colaborare cu Ion I. Bratu].
40. *Odobleja — copilăria și anii de școală*, în ,,Danubius", an. I, ian., supl. la ,,Orizont", an. XXXV, nr. 3(824), ian. 1984, p. 8 [În colaborare cu Ștefan Șt. Odobleja].
41. *Odobleja — anii de studenție*, în ,,Danubius", an. I, febr., supl. la ,,Orizont", an. XXXV, nr. 8(828), febr. 1984, p. 9, [În colaborare cu Ștefan Șt. Odobleja].
42. *Odobleja — pagini de jurnal*, în ,,Danubius", an. I, mai, supl. la ,,Orizont",an. XXXV, nr. 21(841), 25 mai 1984, p. 11 [În colaborare cu Ștefan Șt. Odobleja].
43. *Die Lebensauffassung in Sprichwörten*, în ,,Rumänische Rundschau", 38, issue 10/1984, p. 31 — 34.
44. *Dimensiunile socialiste ale vieții spirituale*, în ,,Danubius", an. I, aug., supl. la ,,Orizont", an. XXXV, nr. 35(855), 31 aug. 1984, p. 12.
45. *Odobleja și mașina care gîndește creativ*, Interviu cu dr. Alexandru Surdu, [de . . .], în ,,Danubius", an. I, sept., supl. la ,,Orizont", an. XXXV, nr. 39(859), 28 sept. 1984, p. 13.
46. *Ștefan Odobleja — poezii de tinerețe*, în ,,Manuscriptum", an. XVI, 1985, nr. 2, p. 101.
47. *Odobleja despre strămoșii săi*, în ,,Danubius", an. I, ian., supl. la ,,Orizont", an. XXXVI, nr. 2(874), 12 ian. 1985, p. 13 [În colaborare cu Ștefan Șt. Odobleja].
48. *Aspecte ale cercetării paremiologice comparate*, în ,,Memoriile secției de științe filologice, literatură și artă", seria IV, tom. VIII, 1986, București, Editura Academiei Române, p. 215 — 220. [Vezi și nr. 55].
49. *Funcțiile proverbului în opera lui Nicolae Filimon*, în ,,Memoriile secției de științe filologice, literatură și arte", seria IV, tom. IX, 1987, Editura Academiei Române, București, 1989, p. 73 — 81.
50. *Ion Gh. Cotarcea (1895 — 1977)*, în ,,Buletinul Societății pe anul 1987", București, Societatea de Științe Filologice din R. S. România, 1987, p. 83 — 84.
51. *Contribuția colecției COGITO la cunoașterea tezaurului paremiologic și aforistic românesc* (I — II), în ,,Proverbium Dacoromania", vol. II, 1987, p. 36 — 40; vol. III, 1988, p. 23 — 27.
52. *Quelques observations sur les termes concrets qui réfèrent à la faune des proverbes*, în ,,Proverbium", 4, 1987, p. 127 — 141.
53. *Cugetările lui Ștefan Odobleja despre filosofie și euristică*, în ,,Proverbium Dacoromaniae", vol. III, 1988, 33 — 36.
54. *La convergence des procédés stylistiques dans les proverbes roumains*, în ,,Proverbium", 5, 1988, p. 129 — 136.
55. *Some Aspects of Comparative Paremiological research*, în ,,Proverbium", 5, 1988, p. 159 — 165.
56. *Preocupările paremiologice ale lui Iordache Golescu*, în ,,Memoriile secției de filologie, literatură și arte", seria IV, tom. X, 1988, Editura Academiei Române, București, 1990, p. 81 — 89.
57. *Aforistica lui Nicolae Filimon*, în ,,Limba și literatura română", an. XVIII, nr. 1, ian.— mart., 1989, p. 40 — 42.
58. *Cîteva observații asupra elementelor paremiologice din limba povestirilor lui Petre Ispirescu* în ,,Proverbium Dacoromaniae", vol. IV, Drobeta-Turnu Severin, 1989, p. 25 — 30.
59. *Cugetările lui Ștefan Odobleja despre știință*, în ,,Proverbium Dacoromaniae", vol. IV, Drobeta-Turnu Severin, 1989, p. 52 — 56.
60. *O schiță paremiologică : „Scrisoarea XII (Păcală și Tîndală)" de C. Negruzzi*, în „Limbă și literatură", vol. IV, 1989, p. 527 — 537.
61. *Observații asupra elementelor paremiologice din opera lui Ion Creangă*, în ,,Revista de etnografie și folclor", tom. 34, 1989, nr. 6, p. 525 — 541.
62. *Romanian Contributions to the Structuralist Research of Proverbs*, în „Proverbium", 6, 1989, p. 191 — 205. [Vezi și nr. 65].
63. *Proverbul în opera lui Ion Creangă*, în ,,Limba și literatura română", an. XIX, nr. 1, ian. — mart. 1990, p. 31 — 33.
64. *Petre Ispirescu și limba populară (locuțiuni, expresii, proverbe)*, în ,,Revista de etnografie și folclor", tom. 36, 1991, nr. 3 — 4, p. 179 — 191.
65. *Contribuții românești la cercetarea structuralistă a proverbului*, în ,,Revistă de lingvistică și știință literară" (Chișinău), nr. 3, mai — iun. 1991, p. 58 — 65.

https://biblioteca-digitala.ro

III. RECENZII ȘI NOTE

66. *O nouă lucrare dedicată cultivării limbii*, în „Drapelul roșu", an XX, nr. 5837, 10 oct. 1963, p. 3. [Recenzie asupra cărții: N. Mihăescu, *Limba noastră*. Probleme de lexic și construcții gramaticale, București, 1963].
67. Ștefan Munteanu, *Stil și expresivitate poetică*, în „Orizont", an. XXIII, nr. 5(220), 1 iun. 1972, p. 9.
68. *Dicționar de sinonime* (Editura Albatros), sub redacția lui Gh. Bulgăr, București, 1972, în „Orizont", an. XXIII, nr. 16(231), 17 aug. 1972, p. 2.
69. Silvestru Boatcă, Vasile Teodorescu, *Antologie de texte literare, anul I și anul II, liceu*, în „Limbă și literatură", vol. II, 1974, p. 407 — 408.
70. Ovidiu Birlea, *Poetica folclorică*, București, Editura Univers, 1979, 296 p., în „Limbă și literatură", vol. IV, 1979, p. 457 — 461.
71. Ștefan Munteanu, Vasile D. Țâra, *Istoria limbii române literare*, București, 1978, în „Școala Mehedințiului", vol. IV — V, 1979, p. 218 — 219.
72. *Intervenție la*: Ion Coteanu, *Teze pentru o discuție despre relația dintre limba și literatura română în procesul de instruire și educare a tinerelului școlar*, în „Limbă și literatură", vol. I, 1980, p. 87 — 92.
73. Grigore F. Tocilescu, Christea N. Țapu, *Materialuri folclorice*, vol. I, Ediție critică și studiu introductiv de Iordan Datcu. București, Editura Minerva, 1980, XLIV + 450 p., în „Limbă și literatură", vol. I, 1981, p. 174 — 176.
74. Doina Bogdan-Dascălu, *Critica — limbaj secund*. Timișoara, Editura Facla, 1981, 204 p., în „Caiet metodico-științific. Limba română. Limbi moderne", vol. I, Drobeta-Turnu Severin, 1982, p. 100 — 101.
75. Pavel Ciobanu, *Plaiul Cloșani. Folclor din valea superioară a Coșuștei*, vol. III, Drobeta-Turnu Severin, Centrul județean de îndrumare a creației populare și a mișcării artistice de masă, 1981, 288 p. + 28 foto, în „Caiet metodico-științific. Limba română. Limbi moderne", vol. I, Drobeta-Turnu Severin, Inspectoratul Școlar, 1982, p. 101 — 103.
76. Cezar Tabarcea, *Poetica proverbului*, București, Editura Minerva, 1982, 306 p., în „Limbă și literatură", vol. IV, 1982, p. 585 — 588.
77. Dumitru Stanciu, *Proverbul, izvor de cunoaștere a gîndirii și expresiei folclorice a poporului român. Comparație cu paremiologia popoarelor balcanice* (teză de doctorat). Universitatea din București, 1983, în „Proverbium Dacoromania", vol. I, Drobeta-Turnu Severin, 1983, p. 74 — 75.
78. Ieronim Tătaru, *Comentarii stilistice și literare*, București, Editura Didactică și Pedagogică, 1983, 128 p., în „Limbă și literatură", vol. III, 1983, p. 440 — 442.
79. *Curajul în proverbele și cugetările lumii*. Antologie de Stela Iancu și Irina Iancu. București, Editura Albatros, 1982, XIII + 337, p., în „Limba și literatura română", an. XII, nr. 3, iul. — sept. 1983, p. 62 — 63.
80. *Calitate și eficiență*, în „Danubius", an. I, apr., supl. la „Orizont", an. XXXV, nr. 17 (837), 27 apr. 1984, p. 13. [Notă asupra cărții: *Limba și literatura română în liceu*, București, EDP, 1984].
81. *Limba română în școală*, în „Danubius", an. I, mai, supl. la „Orizont", an. XXXV, nr. 21 (841), 25 mai 1984, p. 12. [Notă asupra cărții: M. Gafencu, Doina Mărgineanțu, V. Șerban, V. D. Țâra, *Cultivarea limbii române în liceu*, București, EDP., 1983, 224 p.].
82. *Instruire-educare*. Consemnări (asupra) lucrării: Constantin Bărboi, Cristina Ionescu, Gheorghe Lăzărescu, Ion Negreț, *Metodica predării limbii române în liceu*, București, EDP, 1984, în „Orizont", an. XXXV, nr. 30, (850), 27 iul. 1984, p. 13.
83. *Modele de structurare semantică*, în „Danubius", an. I. iul., supl. la „Orizont", an. XXXV, nr. 30(850), 27 iul. 1984, p. 13. [Notă asupra cărții: Angela Bidu-Vrănceanu, Narcisa Forăscu, *Modele de structurare semantică cu aplicații la limba română (Polisemie, sinonimie, antonimie, cîmpuri)*, Timișoara, Editura Facla, 1984].
84. *Poetica lui Tudor Arghezi*, în „Danubius", an. I, oct., supl. la „Orizont", an. XXXV, nr. 43(863), 26 oct. 1984, p. 11. [Notă asupra cărții cu titlul de mai sus, de Emilia Parpală, apărută la Editura Minerva].
85. G. Călinescu, *Aforisme și reflecții*. Ediție îngrijită de I. D. Pîrvulescu și Al. Stănciulescu — Bîrda. Prefață de I. C. Chițimia. Editura Albatros, în „Limba și literatura română", an. XIII, nr. 4, oct. — dec. 1984, p. 61 — 62.
86. *Intelectualii și răscoala din 1907*, în „Danubius", an. II, mart., supl. la „Orizont", an. XXXVI, nr. 11(883), 15 mart. 1985, p. 14. [Notă asupra cărții: *1907 în Oltenia. Contribuția intelectualilor la marea răscoală* de N. Andrei].

https://biblioteca-digitala.ro

87. *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship.* Volume I, The Ohio State University, 1984, 350 p., în „Limbă și literatură", vol. I, 1986, p. 124 — 127.
88. Mihai Rădulescu, *Stilistica spectacolului* în „Caiet metodico-științific. Limba română. Limbi moderne", vol. III, Drobeta-Turnu Severin, Inspectoratul Școlar, 1986, p. 31. [Notă asupra cărții: M. Rădulescu, *Stilistica limbajului. Elemente de stilistică antropologică în teatru*, Iași, Editura Junimea, 1985, 191 p.]
89. Gabriel Gheorghe, *Proverbele românești și proverbele lumii romanice*, București, Editura Albatros, 1986, 423 p., în „Limbă și literatură", vol. III, 1986, p. 412—413. [Vezi și nr. 97].
90. *O nouă carte consacrată liricii populare*, în „Danubius", an. III, apr., supl. la „Orizont", an. XXXVII, nr. 16, 18 apr. 1986, p. 12. [Recenzie asupra cărții: *Structurile retorice ale liricii orale românești* de A. Gh. Olteanu, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1985, 224 p.]
91. *Zilele școlii mehedințene*, în „Danubius", an. III, mai, supl. la „Orizont", an. XXXVII, nr. 22, 30 mai 1986, p. 13.
92. *Aforistica*, în „Danubius", an. III, iun., supl. la „Orizont", an. XXXVII, nr. 26(1010), 27 iun. 1986, p. 13. [Notă asupra cărții: Marin Voicu, *Gîndirea aforistică în cultura românească*, București, Editura Academiei, 1966, 264 p.].
93. Titu Maiorescu, *Cugetări și aforisme*. Selecție, introducere, note și comentarii, indice tematic de Simion Ghiță, București, Editura Albatros, 1986, în „Limba și literatura română", an. XV. nr. 3, iul. — sept. 1986, p. 62 — 63.
94. *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship.* The Ohio State, University, Volume I, 1984, 350 p.—Volume 2, 1985, 467 p. în „Revista de etnografie și folclor", tom. 32, 1987, nr. 1, p. 102 — 105.
95. Wolfgang Mieder, *International Proverb Scholarship.* An Annotated Bibliography, New York — London Garland Publishing, 1982, 613+XVIII p., în „Revista de etnografie și folclor", tom. 32, 1987, nr. 3, p. 289 — 290.
96. S. Fl. Marian, *Basme populare românești*, Ediție îngrijită și prefață de Paul Leu. București, Editura Minerva, 1986, 526 p., în „Limbă și literatură", vol. I, 1987, p. 133 — 134.
97. Wolfgang Mieder, *Antisprichwöorter*, vol. II, Wiesbaden, 1985, 222 p., în „Limbă și literatură", vol. II, 1987, p. 291 — 293.
98. *Proverbele românești și proverbele lumii romanice*, By Gabriel Gheorghe, București, Editura Albatros, 1986, 423 p., în „Proverbium", 4, 1987, p. 273 — 277.
99. *Proverbium. Yearbook of International Proverb Scholarship.* Volume 3, The Ohio State University, 1986, 480 p., în „Limbă și literatură", vol. II, 1988, p. 322 — 326.
100. *Arbeitstexte für den Unterricht, Deutsche Sprichwörter und Redensarten. Herausgegeben von Wolfgang MIEDER*, Philipp Reclam jun., Universal Bibliothek Nr. 9950(2), Stuttgart, 1980, 200 p., în „Proverbium Dacoromaniae", vol. 4, Drobeta-Turnu Severin, 1989, p. 62 — 63.
101. Mihail M. Robea, *Basme populare românești*, București, Editura Minerva, 1986, XLIII + 875 p., în „Revista de etnografie și folclor", tom. 34, 1989, nr. 1, p. 83 — 85.
102. Ion Hangiu, *Dicționar al presei literare românești (1790 — 1982)*. Argument de Ion Dodu Bălan, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1987, 510 p., în „Revista de etnografie și folclor", tom. 34, 1989, nr. 2, p. 165 — 167.
103. Démétrios Loukatos, *Necelliniki parimiomisi (Proverbia e fabulis)*, Atena, Biblioteca Neoelenică, 1979, IVG + 201 p. în „Revista de etnografie și folclor", tom. 34, 1989, nr. 3, p. 271 — 272.
104. Pavlos Hidiroglu, *Etnologhiki provlimatismi, apo tin turkiki ke tin eliniki parimiologhia (Ethnological Thaughts on Turkischen und Griechischen Parämiologie)*, Buletinul Societății Grecești de Folclor — Suplimentul nr. 10, Atena, 1987, 169 p., în „Revista de etnografie și folclor", tom. 34, 1989, nr. 4, p. 382 — 384.
105. Mihail Kogălniceanu, *Reflecții*. Antologie, prefață, cronologie, indice tematic de I. D. Pîrvulescu, în „Limba și literatura română", an. XVII, nr. 2, apr. — iun. 1989, p. 58.
106. Aurelian I. Popescu, *Ideea de dreptate și libertate în cîntecul popular*, Craiova, Editura Scrisul Românesc, 1988, 254 p., în „Limba și literatura română", an. XVIII, nr. 3, iul. — sept. 1989, p. 58 — 59.
107. Pavlos Hidiroglu, *Etnologhiki provlimantismi apo tin turkiki ne tin eliniki parimiologhia*, în „Proverbium", 6, 1989, p. 247 — 250.
108. Efim V. Junghietu, V. D. Cernelev, *Proverbe și zicători moldovenești cu echivalențe rusești*, Chișinău, Editura Știința, 1987, 216 p., în „Limbă și literatură", vol. I, 1990, p. 122— 123.

...

https://biblioteca-digitala.ro

109. *Proverbium*. Buletin d'information sur les recherches parémiologiques publié par Julian Krzyzanowski, Varşovie, Matti Kuusi, Helsinki, Démétrios Loukatos, Athènes, Archer Taylor, Berkeley Edited by Wolfgang Mieder, vol. I—II, Bern—Frankfurt am Main—New York — Paris, Peter Lang, 1987, XXVIII + 1052 p., în „Limbă şi literatură", vol. II, 1990, p. 271 — 272.
110. Bruder Grimm, *Volkslieder*. Kommentar, Marburg, N. G. Elwert Verlag, 1989, 340 p., în „Revista de etnografie şi folclor", tom. 35, 1990, nr. 5 — 6, p. 404.
111. *Shyam Manohar Pandey, The Hindi oral epic. Lorikayan (The Tale of Louk Candă)*, Allahabad-India, Sahitya Bhawan Private Limited, 1987, 613 p., în „Revista de etnografie şi folclor", tom. 35, 1990, nr. 5 — 6, p. 404 — 405.
112. *Volksdichtung zwischen Mündlichkeit und Schriftlichkeit*, Lutz Röhrich Erika Lindig (hrsg.), Tübingen, Gunter Narr Verlag, 1989, 299 p., în „Revista de etnografie şi foclor", tom. 35, 1990, nr. 5 — 6, p. 405 — 406.
113. *Paradeigmata. Literarische Typologie des Alten Testaments*. Erster Teil: Von den Anfängen bis zum 19. Jahrhundert. Herausgegeben von Franz Link, Berlin Dundear ca Humblat, 1989, 497 p., în „Revista de etnografie şi folclor", tom. 35, 1990, nr. 5 — 6, p. 406.
114. Lutz Röhrich, *Lexicon der sprichwörtlichen Redensarten*, Freiburg-Basel-Wien, Herder, 1986, 4 vol., 1256 p., în „Revista de etnografie şi folclor", tom. 36, 1991, nr. 5 — 6, p. 277 — 278.

IV. CRONICI

115. *Folclorul — coordonată definitorie a spiritualităţii româneşti*. Cu prilejul împlinirii a 60 de ani de la apariţia revistei „Izvorașul" (Drobeta-Turnu Severin, 19 — 20 octombrie 1979), în „Buletinul Societăţii pe anul 1980", Bucureşti, Societatea de Ştiinţe Filologice din R. S. România, 1980, p. 106 — 107.
116. *Primul simpozion de paremiologie românească*, (Drobeta-Turnu Severin, 18 iunie 1983), în „Buletinul Societăţii pe anul 1983", Bucureşti, Societatea de Ştiinţe Filologice din R. S. România, 1983, p. 131.
117. *Al doilea simpozion de paremiologie românească* (Drobeta-Turnu Severin, 16 — 17 iunie 1986), în „Buletinul Societăţii pe anul 1986", Bucureşti, Societatea de Ştiinţe Filologice din R. S. România", 1986, p. 104 — 105.
118. *Simpozionul „Aspecte ale cercetării filologice"* (Drobeta-Turnu Severin, 8 — 9 mai 1987), în „Buletinul Societăţii pe anul 1987", Bucureşti, Societatea de Ştiinţe Filologice din R. S. România, 1987, p. 144 — 145.
119. *Two romanian paremiology symposia (1983 and 1986)*, în „Proverbium", 4, 1987, p. 243 — 248.
120. *Ediţia a IV-a a Simpozionului de paremiologie românească, Simpozionul „Eminescu-Creangă şi cultura populară" şi Sesiunea de literatură comparată* (Drobeta-Turnu Severin s.a., 5 — 6 iunie 1989), în „Buletinul Societăţii pe anul 1989", Bucureşti, Societatea de Ştiinţe Filologice din R. S. România, 1989, p. 86 — 87.

B. REFERINŢE CRITICE

1. Alexandru Stănciulescu-Bîrda, *Constantin Negreanu, Structura proverbelor româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, 260 p., în „Şcoala Mehedinţiului", vol. X — XI, 1981 — 1983, p. 173.
2. Ion Şerban Drîncea, *Constantin Negreanu, Structura proverbelor româneşti*, în „Viitorul" (Drobeta-Turnu Severin), an. XVI, nr. 2013, 5 iul. 1983, p. 6 [Cu copertă fotografică].
3. Cronicar, *Structura proverbelor româneşti*, în „Luceafărul", an. XXVI, nr. 34(1112), 27 aug. 1963, p. 2.
4. Gh. Bulgăr, *Cultură şi limbaj*, în „Săptămîna culturală a Capitalei", Serie nouă, nr. 35 (664), 2 sept. 1983, p. 3. (Şi despre *Structura proverbelor româneşti*, de C. Negreanu).
5. H. T., *Structura proverbelor româneşti* de Constantin Negreanu, în „Tribuna şcolii", an. XIII(XXXIX), nr. 255(1341), 27 sept. 1983, p. 12.
6. Serafim Duicu, *Structura proverbelor româneşti*, în „Steaua roşie", an. XXXIV, nr. 278 (7968), 24 nov. 1963, p. 2.
7. I. C. Chiţimia, *Constantin Negreanu, Structura proverbelor româneşti*, Bucureşti, Editura Ştiinţifică şi Enciclopedică, 1983, 260 p., în „Limbă şi literatură", vol. IV, 1983, p. 597 — 598.

https://biblioteca-digitala.ro

8. Lucia Cireș, *Constantin Negreanu, Structura proverbelor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 258 p., în „Anuar de lingvistică și istorie literară", tom. XXIX, 1983 — 1984. B., p. 317 — 318.
9. A. Gh. Olteanu, *Cezar Tabarcea, Poetica proverbului*, București, Editura Minerva, 1981, 306 p.; *Constantin Negreanu, Structura proverbelor românești*, București, 1983, 259 p, în „Cahiers roumains d'études littéraires", 1, 1984, p. 151 — 153.
10. Nicolae Jiplea, *Constantin Negreanu, Structura proverbelor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, în „Învățământul liceal și tehnic profesional", an. XXXII, nr. 1, ian. 1984, p. 30.
11. Gh. Andrei, *Constantin Negreanu, Structura proverbelor românești*, în „Viața Buzăului" (Buzău), an. 16, nr. 2434, 14 ian. 1984, p. 6.
12. Ion Orghidan, *Valoroasă abordare a paremiologiei românești*, în „Revista de Pedagogie", an. XXXIII, nr. 3, mar. 1984, p. 7, 33.
13. Eugen Micu, *Proverbele românești*, în „Orizont", an. XXXV, nr. 12(832), 23 mart. 1984, p. 11.
14. Tudora Șandru-Olteanu, *Constantin Negreanu, Structura proverbelor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 259 p., în „Limba română", an. XXXIII, nr.3, mai — iun. 1984, p. 233 — 235.
15. Al. Dobre, *Constantin Negreanu, Structura proverbelor românești*, București, Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, 259 p., în „Revista de etnografie și folclor", tom. 29, 1982, nr. 2, p. 180 — 181.
16. Liviu Fraga, *Constantin Negreanu, Structura proverbelor românești*, (Editura Științifică și Enciclopedică), în „România literară", an. XVII, nr. 21, 24 mai 1984, p. 9.
17. I. Cuceu, *Constantin Negreanu, Structura proverbelor românești*. Editura Științifică și Enciclopedică, 1983, în „Steaua", an. XXXV, nr. 7 (446), iul. 1984, p. 59.
18. Felicia Mosoianu, *I. C. Hințescu, Proverbele românilor*, în „Argeș", an. XXI, nr. 7, (179), iul. 1986, p. 7. [Recenzie asupra cărții: I. C. Hințescu, *Proverbele românilor*, Ediție îngrijită de C. Negreanu și I. Bratu, Timișoara, Editura Facla, 1985].
19. D. Crașoveanu, *I. C. Hințescu, Proverbele românilor*. Ediție îngrijită de Constantin Negreanu și Ion Bratu, Timișoara, Editura Facla, 1985, 371 p., în „Analele Universității din Timișoara, Științe Filologice", an. XXIV, 1986, p. 103.
20. Anca Vlăduț Pegulescu, *Al doilea simpozion de paremiologie românească*, în „Revista de etnografie și folclor", tom. 32, 1987, nr. 1, p. 107 — 109. [Vezi și nr. 23].
21. Tudora Șandru-Olteanu, *Reeditarea primului corpus de proverbe românești*, în „Tribuna Română", an. XVI, nr. 344, 15 iul. 1987, p. 4. [Recenzie asupra cărții: C. Hințescu, *Proverbele românilor*, Timișoara, Editura Facla, 1985].
22. Tudora Șandru-Olteanu, *Cel dintîi corpus de proverbe românești*, în „Proverbium Dacoromania", vol. II, Drobeta-Turnu Severin, 1987, p. 53 — 55. [Vezi și nr. 21].
23. Anca Vlăduț-Pegulescu, *Al doilea simpozion de paremiologie românească*, în „Proverbium Dacoromania", vol. II, Drobeta-Turnu Severin, 1987, p. 57 — 60].
24. I. Cuceu, *Paremiologia în actualitate*, în „Anuarul de folclor" (Cluj-Napoca), vol. V — VII, 1987, p. 433 — 434.
25. Ion Șerban, *Paremiologii mehedinteni în dialog cu străinătatea*, în „Datina" (Drobeta-Turnu Severin), an. II, nr. 34, 24 febr. 1990, p. 2.
26. Dumitru Stanciu, Efim Junghietu, *Constantin Negreanu (1942 — 1991)*, în „Revistă de lingvistică și știință literară", nr. 5(137), sept. — oct. 1991, p. 104. [Cu 1 foto].

MIHAIL M. ROBEA

Institutul BIBLIOTECA de Folclor

https://biblioteca-digitala.ro

https://biblioteca-digitala.ro

Sub egida Asociației folcloriștilor și etnografilor din Sibiu, cu sprijinul Inspectoratului județean pentru cultură și al Institutului de cercetări socio-umane al Academiei Române

A apărut

STUDII ȘI COMUNICĂRI
V

Sub redacția : ILIE MOISE
Sibiu 1990

În sumar : *Folcloristică română, Folclor și etnografie săsească, Materiale documentare, Cronica.*

Semnează : Gheorghe PAVELESCU, Dumitru POP, Ilie MOISE, Iordan DATCU, Alexandru DOBRE, Ghizela SULIȚEANU, Herbert HOFFMAN, Horst KLUSCH, Nicolae CONSTANTIN, Anca GOȚIA, Elena MAXIM, Amalia PAVELESCU, Octav PĂUN.

Caseta tehnică : Coperta, Petre DUMBRĂVEANU ; Fotografii, Horst KLUSCH și Ioan BÎTEA ; Tehnoredactor, Gheorghe TĂRÎȚĂ. Tiparul executat la POLSIB S.A.

Relații la Institutul de cercetări socio-umane al Academiei Române, 2400 Sibiu, str. Lucian Blaga, nr. 13.

S.C. UNIVERSUL S.A. c.—3371

https://biblioteca-digitala.ro

ÎN SUMARUL NUMERELOR VIITOARE

STUDII

- Pr. prof. Dumitru Stăniloae, membru al Academiei Române, *Teme creştine în folclorul românesc* (II)
- I. Ionescu, *Personajul doica ţigancă, roaba Gherghina, în „Cîntecul despre moartea lui Brîncoveanu"*
- Gh. Oprea, *Pentatonia în folclorul muzical românesc*
- Nicolae Bot, *Les chansons de la moisson*
- Constantin Eretescu, *Miturile populare în societatea românească contemporană*
- Dumitru Stanciu, *Modele de generare şi de selecţie în proverbe* (II)
- Adrian Şuştea, *Despre „răul cosmic" sau faptele de cosmogonie săvîrşite de draou*
- Constanţa Cristescu, *Ritmul percutat autonom — un sistem distinct al ritmicii populare româneşti* (II)

MATERIALE

- Mihai Rădulescu, *Originea instrumentelor muzicale în legendele românilor şi alte tradiţii privitoare la ele*
- Puia Silvia Iosipescu, *Consideraţii privind studiul etnografic al populaţiei din România. Cu privire specială la rudari.*
- Laura Mureşan, *Apa „de la vale" între simbol şi utilitate.*
- Alexandru Dobre, *Folclorişti la Academia Română : Artur Gorovei*
- Mihail Mihalcu, Mihaela Drăgănoiu şi Radu Octavian Maier, *Obţinerea coloranţilor organici din vegetalele florei locale şi utilizarea lor în diferite îndeletniciri tehnico-artistice la poporul român.* IV. *„Vopsitul ouălor".*
- Corneliu L. Dragoman, *Victor Păcală şi monografia Răşinariului.*

ENCICLOPEDIA ROMÂNIEI

- Iordan Datcu, *Folclorişti români. Pagini de dicţionar.*
- Alexandru Dobre şi Petre Florea, *Dicţionarul academicienilor* (în ordinea numirii sau alegerii lor)

ISSN 0034 — 8198

REF, tom 37, nr. 2, p. 93—208, Bucureşti, 1992

Lei 60 pt. persoane fizice

Lei 150 pt. persoane juridice

https://biblioteca-digitala.ro